21–24 червня
2018 року

Україна – Канада:

Матеріали І Міжнародного науково-практичного конгресу з канадознавства (м. Луцьк, Україна)

Ukraine – Canada:

the Materials of the First International Scholarly and Practical Congress on Canadian Studies (Lutsk, Ukraine)

June 21–24,
2018

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

Україна – Канада:

Матеріали І Міжнародного науково-практичного конгресу з канадознавства

21–24 червня 2018 року (м. Луцьк, Україна)

Ukraine-Canada:

the Materials of the First International Scholarly and Practical Congress on Canadian Studies

June 21–24, 2018 (Lutsk, Ukraine)

УДК 908(71:477)(08)
У 45

Рекомендовано до друку вченою радою
Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки
(протокол № 3 від 29 березня 2018 року)

Україна – Канада : матеріали І Міжнародного науково-практичного
У 45 конгресу з канадознавства (21–21 червня 2018 року, м. Луцьк, Україна) =
Ukraine – Canada: the Materials of the First International Scholarly and Practical
Congress on Canadian Studies (June 21–24, 2018, Lutsk, Ukraine). – Луцьк :
Вежа-Друк, 2018. – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM). – Об'єм даних 6,24 Мб.

ISBN 978-966-940-170-0

У матеріалах І Міжнародного науково-практичного конгресу із канадознавства відображено найновіші українсько-канадські суспільно-політичні, історичні, соціально-економічні, філологічні, культурно-освітні та педагогічні дослідження в галузі сучасного канадознавства. До збірника включено тези доповідей понад 90 науковців з України й Канади (з Вінніпега, Едмонтона, Сейнт-Альберти, Луцька, Києва, Львова, Сум, Дніпра, Чернівців, Кременця, Чернігова, Рівного, Острога, Кам'янця-Подільського, Тернополя).

Відповідальність за зміст матеріалів, достовірність даних, фактів, цитат, рівень самостійності здобутих результатів несуть автори.

The materials of the First International Scholarly and Practical Congress on Canadian Studies show the latest Ukrainian-Canadian socio-political, historical, socio-economic, philological, cultural, educational and pedagogical researches in the field of modern Canadian Studies. The collection includes the theses of reports by more than 90 scientists from Ukraine and Canada (from Winnipeg, Edmonton, Saint-Albert, Lutsk, Kyiv, Lviv, Sumy, Dnipro, Chernivtsi, Kremenets, Chernihiv, Rivne, Ostroh, Kamianets-Podilskyi, Ternopil).

The authors are responsible for the content of their materials, the accuracy of data, facts, and quotations, and the level of originality of the results.

УДК 908(71:477)(08)

ISBN 978-966-940-170-0

© Калиновська І. М. (укладання), 2018

ОРГАНІЗАТОРИ:

- **Українська Вільна Академія Наук у Канаді;**
- **Центр українських канадських студій при Манітобському університеті (м. Вінніпег, Канада);**
- **Канадський інститут українських студій при Альбертському університеті (м. Едмонтон, Канада);**
- **Компанія "Східноєвропейські можливості" (м. Сейнт-Альберт, Канада);**
- **Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки (далі СНУ) (м. Луцьк, Україна): факультет міжнародних відносин, факультет іноземної філології: Центр канадознавства.**

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ:

Коцан Ігор – доктор біологічних наук, професор, ректор СНУ імені Лесі Українки (м. Луцьк, Україна);

Данильчук Анна – кандидат філологічних наук, доцент, проректор з науково-педагогічної роботи, євроінтеграції та роботи зі студентами, СНУ імені Лесі Українки (м. Луцьк, Україна);

Балан Ярослав – директор Канадського інституту українських студій, Альбертський університет (м. Едмонтон, Канада);

Полковський Валерій – доктор філософії, президент компанії "Східноєвропейські можливості" (м. Сейнт-Альберт, Канада), директор Центру канадознавства Національного університету "Острозька академія" (м. Острог, Україна);

Рогач Оксана – кандидат філологічних наук, доцент, декан факультету іноземної філології, СНУ імені Лесі Українки (м. Луцьк, Україна);

Федонюк Сергій – кандидат географічних наук, доцент, декан факультету міжнародних відносин, СНУ імені Лесі Українки (м. Луцьк, Україна);

Коцан Наталія – доктор географічних наук, професор, завідувач кафедри міжнародних відносин і регіональних студій, СНУ імені Лесі Українки (м. Луцьк, Україна);

Павліха Наталія – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри міжнародних економічних відносин та управління проектами, СНУ імені Лесі Українки (м. Луцьк, Україна);

Коляда Еліна – кандидат філологічних наук, професор, завідувач кафедри практики англійської мови, СНУ імені Лесі Українки (м. Луцьк, Україна);

Калиновська Ірина – кандидат філологічних наук, доцент, керівник Центру канадознавства, СНУ імені Лесі Українки (м. Луцьк, Україна).

НАУКОВИЙ КОМІТЕТ:

Коцан Ігор – доктор біологічних наук, професор, ректор СНУ імені Лесі Українки (м. Луцьк, Україна);

Бояр Андрій – доктор економічних наук, професор, проректор з наукової роботи та інновацій, СНУ імені Лесі Українки (м. Луцьк, Україна);

Цап Орест – доктор філософії, професор педагогічного факультету, директор Центру українських канадських студій при Манітобському університеті (м. Вінніпег, Канада);

Ціпко Сергій – доктор філософії, заступник директора Канадського інституту українських студій, Альбертський університет (м. Едмонтон, Канада);

Полковський Валерій – доктор філософії, президент компанії "Східноєвропейські можливості" (м. Сейнт-Альберт, Канада), директор Центру канадознавства Національного університету "Острозька академія" (м. Острог, Україна);

Данилюк Ніна – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри романських мов та інтерлінгвістики, СНУ імені Лесі Українки (м. Луцьк, Україна);

Гринчуцький Валерій – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економіки підприємств і корпорацій, Тернопільський національний економічний університет (м. Тернопіль, Україна);

Бессонова Марина – кандидат історичних наук, доцент, старший науковий співробітник Інституту всесвітньої історії Національної академії наук України (м. Київ, Україна);

Макар Віталій – кандидат політичних наук, доцент, директор Центру канадських студій імені Рамона Гнатишина, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича (м. Чернівці, Україна);

Калиновська Ірина – кандидат філологічних наук, доцент, керівник Центру канадознавства, СНУ імені Лесі Українки (м. Луцьк, Україна).

ORGANISERS:

- **Ukrainian Academy of Arts and Sciences (UVAN) in Canada;**
- **Centre For Ukrainian Canadian Studies, University of Manitoba (Winnipeg, Canada);**
- **Canadian Institute of Ukrainian Studies, University of Alberta (Edmonton, Canada);**
- **"East European Opportunities" (St. Albert, Canada);**
- **Lesya Ukrainka Eastern European National University (Lutsk, Ukraine): International Relations Faculty, Foreign Philology Faculty: Canadian Studies Centre.**

ORGANISING COMMITTEE:

Ihor Kotsan, Doctor of Biology, Professor, Rector of Lesya Ukrainka Eastern European National University (Lutsk, Ukraine);

Anna Danylchuk, PhD in Philology, Associate Professor, Vice-rector on Scientific and Pedagogical Work, European Union Integration and Work with Students, Lesya Ukrainka Eastern European National University (Lutsk, Ukraine);

Jars Balan, Director of the Canadian Institute of Ukrainian Studies, University of Alberta (Edmonton, Canada);

Valerii Polkovsky, PhD, President of the Company "Eastern European Opportunities" (St. Albert, Canada), Director of Canadian Studies Centre, the National University of Ostroh Academy (Ostroh, Ukraine);

Oksana Rogach, PhD in Philology, Associate Professor, Dean of Foreign Philology Faculty, Lesya Ukrainka Eastern European National University (Lutsk, Ukraine);

Sergii Fedoniuk, PhD in Geography, Associate Professor, Dean of International Relations Faculty, Lesya Ukrainka Eastern European National University (Lutsk, Ukraine);

Natalia Kotsan, Doctor of Geography, Professor, Head of International Relations and Regional Studies Department, Lesya Ukrainka Eastern European National University (Lutsk, Ukraine);

Nataliia Pavlikha, Doctor of Economics, Professor, Head of International Economic Relations and Project Management Department, Lesya Ukrainka Eastern European National University (Lutsk, Ukraine);

Elina Koliada, PhD in Philology, Professor, Head of Conversational English Department, Lesya Ukrainka Eastern European National University (Lutsk, Ukraine);

Iryna Kalynovska, PhD in Philology, Associate Professor, Head of Canadian Studies Centre, Lesya Ukrainka Eastern European National University (Lutsk, Ukraine).

SCIENTIFIC COMMITTEE:

Ihor Kotsan, Doctor of Biology, Professor, Rector of Lesya Ukrainka Eastern European National University (Lutsk, Ukraine);

Andrii Boyar, Doctor of Economics, Professor, Vice-rector for Research and Innovation, Lesya Ukrainka Eastern European National University (Lutsk, Ukraine);

Orest Cap, PhD, Professor of Technology Education, Director of Centre for Ukrainian Canadian Studies, Faculty of Education, University of Manitoba (Winnipeg, Canada);

Serge Cipko, PhD, Deputy Director, Canadian Institute of Ukrainian Studies, University of Alberta (Edmonton, Canada);

Valerii Polkovsky, PhD, President of the Company "East European Opportunities" (St. Albert, Canada), Director of the Canadian Studies Centre, The National University of Ostroh Academy (Ostroh, Ukraine);

Nina Danyliuk, Doctor of Philology, Professor, Head of Romance Languages and Interlinguistics Department, Lesya Ukrainka Eastern European National University (Lutsk, Ukraine);

Valerii Grynchutskyy, Doctor of Economics, Professor, Head of Enterprises and Corporations Department, Ternopil National Economic University (Ternopil, Ukraine);

Maryna Bessonova, PhD in History, Associate Professor, Senior Researcher, the Institute of World History, the National Academy of Sciences of Ukraine (Kyiv, Ukraine);

Vitaliy Makar, PhD in Political Sciences, Associate Professor of International Studies Department, Head of Ramon Hnatyshyn Canadian Studies Centre, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University (Chernivtsi, Ukraine);

Iryna Kalynovska, PhD in Philology, Associate Professor, Head of Canadian Studies Centre, Lesya Ukrainka Eastern European National University (Lutsk, Ukraine).

ЗМІСТ

ЗМІСТ 7

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ТА ІСТОРИЧНІ ВИМІРИ КАНАДОЗНАВСТВА 12

КАНАДСЬКО-УКРАЇНСЬКІ МІЖДЕРЖАВНІ СТОСУНКИ 13
Макар Віталій (м. Чернівці, Україна)

ПРІОРИТЕТИ СУЧАСНИХ КАНАДСЬКО-УКРАЇНСЬКИХ ВІДНОСИН 16
Бессонова Марина (м. Київ, Україна)

БАЛЬНА СИСТЕМА ОЦІНКИ ПОТЕНЦІЙНИХ ІММІГРАНТІВ В КАНАДІ ТА ПРОБЛЕМИ МІЖЕТНІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ 19
Козачук Олег (м. Чернівці, Україна)

ДОСЛІДЖЕННЯ ІММІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ КАНАДИ У НЕЗАЛЕЖНІЙ УКРАЇНІ 22
Бурцева Марія (м. Київ, Україна)

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ІММІГРАЦІЙНОЇ ПРОГРАМИ КАНАДИ ТА ІСПАНІЇ 25
Ватаманюк Анастасія (м. Чернівці, Україна)

КАНАДСЬКО-МЕКСИКАНСЬКІ ВІДНОСИНИ В КОНТЕКСТІ ПІВНІЧНОАМЕРИКАНСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ (КІНЕЦЬ 1980-х – ПОЧАТОК 2000-х РОКІВ) 29
Булка Олег (м. Київ, Україна)

THE MEDIA'S CAPACITY AS ARCHIVES AND PRIMARY SOURCES TO PROMOTE HISTORICAL AND CULTURAL HERITAGE of THE UKRAINIAN DIASPORA IN CANADA 33
Tetiana Bilushchak (Lviv, Ukraine)
Andriy Peleshchyshyn (Lviv, Ukraine)

ДОПОМОГА КАНАДИ УКРАЇНІ – ВАЖЛИВИЙ РУШІЙ ДЛЯ ПОДОЛАННЯ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ВИКЛИКІВ 38
Ноголь Анна (м. Чернівці, Україна)

МУЛЬТИКУЛЬТУРАЛІЗМ ЯК ЕВОЛЮЦІЙНА СХОДИНКА КАНАДСЬКОГО НАЦІЄТВОРЧОГО ПРОЦЕСУ 41
Логвінова Дарія (м. Чернівці, Україна)

GROWING UP "UKRAINIAN" IN CANADA AND MY ASSESSMENT OF A PARTICULAR ASPECT OF CANADA'S NATIONAL PSYCHE 45
Paul Brodoway (Edmonton, Canada)

УКРАЇНСЬКО-КАНАДСЬКІ ІСТОРИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ 48

УКРАЇНЦІ КАНАДИ: ТРУДНОЩІ, ВИПРОБУВАННЯ, УСПІХИ ТА ДОСЯГНЕННЯ 49
Цап Орест (м. Вінніпег, Канада)
Кравчук Галина (м. Вінніпег, Канада)

ПРОБЛЕМА ЗБЕРЕЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ УКРАЇНЦІВ КАНАДИ В XXI СТ. 55
Кондрашевська Юлія (м. Київ, Україна)

"САМВИДАВ" ЯК ОПЕРАТИВНИЙ ЗАСІБ ІНФОРМУВАННЯ КАНАДСЬКОГО УКРАЇНСТВА В КОНТЕКСТІ ЗАСАД ВІЛЬНОГО СУСПІЛЬСТВА 58
Солонська Наталія (м. Київ, Україна)

РІА КЛАЙМАН – ЗАБУТИЙ КАНАДСЬКИЙ СВІДОК ГОЛОДОМОРУ 62
Балан Ярослав (м. Едмонтон, Канада)

ГОЛОДОМОР В УКРАЇНІ ТА РЕАКЦІЯ КАНАДИ 68
Ціпко Сергій (м. Едмонтон, Канада)

ПРИЧИНИ ПОПУЛЯРНОСТІ КОМУНІСТИЧНОЇ ІДЕОЛОГІЇ СЕРЕД УКРАЇНЦІВ КАНАДИ У 1918–1939 рр. 70
Дзира Олеся (м. Київ, Україна)

ІСТОРІОГРАФІЯ УКРАЇНСЬКОЇ КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ В КАНАДІ 74
Третяк Людмила (м. Острог, Україна)

УКРАЇНСЬКО-КАНАДСЬКІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ 77

УКРАЇНСЬКО-КАНАДСЬКІ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ У СУЧАСНИЙ ПЕРІОД 78
Маковецька Лариса (м. Луцьк, Україна)
Мандрик Ірина (м. Луцьк, Україна)
Гнедько Катерина (м. Луцьк, Україна)

УГОДА ПРО ЗОНУ ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ З КАНАДОЮ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ДВОСТОРОННІХ ТОРГОВЕЛЬНО-ІНВЕСТИЦІЙНИХ ВІДНОСИН 81
Сищук Андрій (м. Луцьк, Україна)
Грабко Оксана, Громик Павло, Патійчук Юля (м. Луцьк, Україна)

ЗОНА ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ МІЖ УКРАЇНОЮ І КАНАДОЮ: НОВІ МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ СПІВПРАЦІ 85
Пікулик Оксана (м. Луцьк, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ ДИНАМІКИ СУЧАСНИХ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНИХ ЗВ'ЯЗКІВ УКРАЇНИ З КАНАДОЮ 89
Лажнік Володимир (м. Луцьк, Україна)

ІННОВАЦІЙНА ПОЛІТИКА ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЕКОНОМІКИ КРАЇНИ (НА ПРИКЛАДІ КАНАДИ) 94
Макара Оксана (м. Луцьк, Україна)

ПОДОЛАННЯ ТЕХНІЧНИХ БАР'ЄРІВ ЗА УГОДОЮ ПРО ВІЛЬНУ ТОРГІВЛЮ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА КАНАДОЮ 97
Братко Ірина (м. Київ, Україна)

ДВОСТОРОННЄ СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ ТА КАНАДИ В РАМКАХ АЕРОКОСМІЧНОЇ ГАЛУЗІ 102
Деделюк Катерина, (м. Луцьк, Україна)
Бенещук Станіслав, Хірова Вікторія (м. Луцьк, Україна)

ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ УКРАЇНСЬКО-КАНАДСЬКОГО ТУРИСТИЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА 107
Копачинська Галина (м. Луцьк, Україна)
Коцан Наталія (м. Луцьк, Україна)
Агапова Ірина (м. Луцьк, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МАЛОГО І СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В КАНАДІ: ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ УКРАЇНИ 112
Павліха Наталія (м. Луцьк, Україна)
Войчук Максим (м. Луцьк, Україна)
Коломечук Владислав (м. Луцьк, Україна)

ФІЛОЛОГІЧНІ СТУДІЇ СУЧАСНОГО КАНАДОЗНАВСТВА 116

DIFFERENTIAL FEATURES OF CANADIAN ENGLISH AMONG THE OTHER WORLD ENGLISHES 117
Halapchuk-Tarnavska Olena (Lutsk, Ukraine)
Khnykina Oksana (Lutsk, Ukraine)
Semeniuk Antonina (Lutsk, Ukraine)

ВПЛИВ ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ НА АНГЛІЙСЬКУ МОВУ КАНАДИ В СИТУАЦІЇ БІЛІНГВІЗМУ: ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНИЙ АСПЕКТ 122
Лесик Ірина (м. Луцьк, Україна)
Міщук Інна (м. Луцьк, Україна)

ФОНЕТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ КАНАДСЬКОГО ВАРІАНТУ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ____ **126**
Процик Мар'яна (м. Новий Розділ, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ МОВИ КОРІННОГО НАРОДУ КАНАДИ _____ **128**
Мірончук Тетяна (м. Київ, Україна)
Одарчук Наталія (м. Луцьк, Україна)

CANADIAN HUMOR VS CREATION AND TRANSLATION _____ **131**
Iryna Kobyakova (Sumy, Ukraine)
Shvachko Svitlana (Sumy, Ukraine)
Nestorenko Diana (Sumy, Ukraine)

БРИТАНСЬКИЙ І КАНАДСЬКИЙ МОЛОДІЖНИЙ СЛЕНГИ У ПОРІВНЯЛЬНОМУ АСПЕКТІ _____ **135**
Калиновська Ірина (м. Луцьк, Україна)
Сенюк Анастасія (м. Луцьк, Україна)

МЕТАФОРА В МОЛОДІЖНІЙ ІНТЕРНЕТ-КОМУНІКАЦІЇ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ КАНАДСЬКОГО МОЛОДІЖНОГО ІНТЕРНЕТ-ФОРУМУ YOUTH SPACE) _____ **139**
Василенко Ольга (м. Луцьк, Україна)
Гончарук Світлана (м. Луцьк, Україна)
Малімон Леся (м. Луцьк, Україна)

NON-VERBAL BUSINESS COMMUNICATION IN CANADA _____ **142**
Iryna Navrotska (Lutsk, Ukraine)
Antonina Semeniuk (Lutsk, Ukraine)
Alla Shkarovetska (Lutsk, Ukraine)

МОДИФІКАЦІЇ АНГЛІЙСЬКИХ ПРИСЛІВ'ЇВ У СВІТЛІ СИНЕРГЕТИЧНОЇ ПАРАДИГМИ (НА МАТЕРІАЛІ ЗМІ КАНАДИ) _____ **146**
Овсянко Олена (м. Суми, Україна)

ФУНКЦІЇ ТЕРМІНІВ ЕКОМАРКЕТИНГУ В КАНАДСЬКІЙ ПУБЛІЦИСТИЦІ _____ **151**
Калиновська Іринаь (м. Луцьк, Україна)
Кушнерук Світлана (м. Луцьк, Україна)

ВІДТВОРЕННЯ АНГЛІЙСЬКИХ ВІЙСЬКОВИХ ТЕРМІНІВ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ (НА МАТЕРІАЛІ ДОРОЖНЬОЇ КАРТИ УКРАЇНСЬКО-КАНАДСЬКИХ ВІДНОСИН) _____ **155**
Калиновська Ірина (м. Луцьк, Україна)
Пасєка Наталія (м. Луцьк, Україна)

THE FRENCH-CANADIAN SCHOOL OF LACUNOLOGY AND THE UKRAINIAN LACUNOLOGY STUDIES _____ **159**
Anokhina Tetiana (Kyiv, Ukraine)

WHAT IS *UKRAINIANNESS*, AND HOW IS IT LINKED TO ENGLISH-CANADIAN LITERATURE _____ **162**
Iryna Kalynovska (Lutsk, Ukraine)

WHO STILL BELIEVES IN STORIES? THE POWERS OF NARRATIVE AND HUMAN FRAGILITIES IN *GARDEN IN THE WIND* BY GABRIELLE ROY _____ **165**
Maureen Waters O'Neill (Lyon, France)

МОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ КАНАДИ В ІНОМОВНОМУ ОТОЧЕННІ _____ **167**
Аркушин Григорій (Луцьк, Україна)
Янюк Марія (Луцьк, Україна)

СЕНСОРНА ЛЕКСИКА В ПОЕЗІЇ МАРГОТ ОЗБОРН _____ **170**
Коляда Еліна (м. Луцьк, Україна)
Ботвінко-Ботюк Олена (м. Рівне, Україна)
Мусійчук Тетяна (м. Острог, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПТУ *LIFE* У РОМАНІ МАРГАРЕТ ЛОРЕНС "КАМ'ЯНИЙ АНГЕЛ" _____ **174**
Єфремова Наталія (м. Луцьк, Україна)
Бойчук Валентина (м. Луцьк, Україна)

ХУДОЖНЯ МАЙСТЕРНІСТЬ МАРГАРЕТ ЕТВУД У ТВОРЕННІ ЖАНРУ АНТИУТОПІЇ (НА ПРИКЛАДІ РОМАНУ "ОПОВІДЬ СЛУЖНИЦІ") ____ 178
Малімон Леся (м. Луцьк, Україна)
Сірук Юлія (м. Луцьк, Україна)

СИМВОЛІКА КОЛЬОРІВ У РОМАНІ-АНТИУТОПІЇ МАРГАРЕТ ЕТВУД "ОПОВІДЬ СЛУЖНИЦІ" ____ 181
Малімон Леся (м. Луцьк, Україна)
Лепка Діана (м. Луцьк, Україна)

ОБРАЗ КАНАДИ В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ XXI СТОЛІТТЯ ____ 185
Полковський Валерій (м. Сейнт-Альберт, Канада)

УКРАЇНСЬКА ДУША КАНАДСЬКОГО ПОЕТА ____ 189
Марія Баліцька (м.Тернопіль, Україна)

МОВОЗНАВЧІ ЗДОБУТКИ КАНАДСЬКОГО ПЕРІОДУ НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯРОСЛАВА-БОГДАНА РУДНИЦЬКОГО ____ 194
Гапон Леся (м. Тернопіль, Україна)

ЯК Я ПОЗНАЙОМИВСЯ З ПРОФЕСОРОМ ЯРОСЛАВОМ РУДНИЦЬКИМ ____ 198
Бичко Зіновій (м. Львів, Україна)

МОВНА ПОСТАТЬ ІВАНА ОГІЄНКА КРІЗЬ ПРИЗМУ ЙОГО ТВОРІВ ____ 202
Марчук Людмила
(м. Кам'янець-Подільський, Україна)

ХРИСТИЯНСЬКИЙ *SACRUM* – ІНТЕГРАЛЬНИЙ АСПЕКТ МОЛИТВИ В ХУДОЖНЬОМУ МИСЛЕННІ УЛАСА САМЧУКА ____ 206
Комінярська Ірина (м. Кременець, Україна)

МІФОЛОГЕМИ У ПОЕЗІЇ ВІРИ ВОРСКЛО ____ 208
Накашидзе Ірина (м. Дніпро, Україна)

THE CONSTRUCTION OF EMOTION MEANING IN CINEMATIC DISCOURSE (USING SOURCE MATERIAL FROM THE FILM *BITTER HARVEST*) ____ 210
Tetiana Krysanova (Lutsk, Ukraine)

ФІЛОСОФІЯ ТА МУЗИКА ЛЕОНАРДА КОЕНА В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ ФІЛЬМУ ТОНІ ПАЛМЕРА "BIRD ON A WIRE" ____ 214
Ірина Біскуб (м. Луцьк, Україна)

"УКРАЇНСЬКО-АНГЛІЙСЬКИЙ СЛОВНИК" К. АНДРУСИШИНА І Я. КРЕТА НА САЙТІ E2U.ORG: КАНАДСЬКИЙ ВНЕСОК В УКРАЇНСЬКУ ЛЕКСИКОГРАФІЮ ____ 221
Старко Василь (м. Луцьк, Україна)

ФОРМАНТ -АК/-'АК, -ЧАК В УКРАЇНСЬКИХ ПРІЗВИЩАХ КАНАДИ (на матеріалі словника Ф. Богдана "Словник українських прізвищ у Канаді") ____ 224
Бачинська Галина (м. Тернопіль, Україна)
Вербовецька Оксана (м. Тернопіль, Україна)

УКРАЇНСЬКО-КАНАДСЬКІ КУЛЬТУРНО-ОСВІТНІ Й ПЕДАГОГІЧНІ СТУДІЇ ____ 227

ОСВІТНІ АСПЕКТИ САМОЗБЕРЕЖЕННЯ ТА РОЗВИТКУ УКРАЇНЦІВ КАНАДИ ____ 228
Божук Людмила (м. Київ, Україна)

МИНУЛЕ, СУЧАСНЕ Й МАЙБУТНЄ НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМЕНІ Т. ШЕВЧЕНКА В КАНАДІ ____ 233
Калиновська Ірина (м. Луцьк, Україна)
Янчук Анна (м. Луцьк, Україна)

ЦЕНТР УКРАЇНСЬКИХ КАНАДІЙСЬКИХ СТУДІЙ ПРИ УНІВЕРСИТЕТІ МАНІТОБИ: ПРОЕКТИ ТА ВИКЛИКИ ____ 238
Іванюк Юлія (м. Вінніпег, Канада)

НАВЧАННЯ СЛУЖІННЮ ГРОМАДІ У КАНАДСЬКИХ ВНЗ ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ ПІДХІД **240**
Юр'єва Оксана (м. Острог, Україна)

ФОРМИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ УКРАЇНСЬКО-КАНАДСЬКОЇ ГУМАНІТАРНОЇ СПІВПРАЦІ НА ЧЕРНІГІВЩИНІ: З ДОСВІДУ РОБОТИ **245**
Пономаревський Станіслав (м. Чернігів, Україна)

КОНЦЕРТНО-ВИКОНАВСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ БАНДУРИСТІВ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ КАНАДИ **249**
Чернецька Наталія (м. Луцьк, Україна)

METHODS OF TEACHING UKRAINIAN AS A FOREIGN LANGUAGE IN CANADIAN EDUCATIONAL SYSTEM **254**
Oksana Rogach (Lutsk, Ukraine)
Alla Pavliuk (Lutsk, Ukraine)
Inna Mazuryk (Lutsk, Ukraine)

FOLKLOR STUDIES IN THE CANADIAN-UKRAINIAN EDUCATIONAL SPACE: TRENDS OF DEVELOPMENT **257**
Olena Semenog (Sumy, Ukraine)
Myroslava Vovk (Kyiv, Ukraine)

УКРАЇНСЬКА МОВА І КУЛЬТУРА У СТУДІЯХ ІВАНА ОГІЄНКА **262**
Данилюк Ніна (м. Луцьк, Україна)

СЛАВІСТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯРОСЛАВА-БОГДАНА РУДНИЦЬКОГО **267**
Лісняк Стефанія (м. Тернопіль, Україна)
Гапон Леся (м. Тернопіль, Україна)

УКРАЇНОЗНАВЧА ОСВІТА В УКРАЇНІ І КАНАДІ У ЛЕКСИКОГРАФІЧНОМУ ДИСКУРСІ **271**
Вовк Мирослава (м. Київ, Україна)
Машкова Інна (м. Київ, Україна)

ІСТОРІОСОФІЯ БІБЛІОТЕЧНО-ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ: ДОСВІД КАНАДИ І СВІТУ **276**
Салата Галина (м. Київ, Україна)

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ТА ІСТОРИЧНІ ВИМІРИ КАНАДОЗНАВСТВА

КАНАДСЬКО-УКРАЇНСЬКІ МІЖДЕРЖАВНІ СТОСУНКИ

Макар Віталій,
кандидат політичних наук,
доцент кафедри міжнародних відносин,
директор Центру канадських студій
імені Рамона Гнатишина,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
(м. Чернівці, Україна)

Канада 2 грудня 1991 р. визнала незалежність України. Це було перше визнання після українського референдуму поза Європою. Першою в Європі шістьма годинами раніше це вчинила Польща. А дипломатичні відносини встановлено між обома державами 27 січня 1992 р. З того часу Канада та Україна підписали безліч угод і меморандумів про взаєморозуміння, які охоплюють такі галузі, як: торгівля, технічна та військова співпраця, взаємна правова допомога. Зокрема, у липні 1992 р. підписано *Декларацію про економічну співпрацю*. А першим офіційним візитом глави іноземної держави в Україну став приїзд Генерал-губернатора Рамона Дж. Гнатишина 28 вересня – 1 жовтня 1992 р. Двосторонні відносини між нашими державами були піднесені до рівня особливого партнерства, що закріплено спільною декларацією *Про особливе партнерство* у березні 1994 р. та Канадсько-українською *Угодою про торгівельні та комерційні відносини*, за якою обидві країни надавали одна одній статус найбільшого сприяння. Декларацію *Про особливе партнерство* поновлено у грудні 2001 р.

Особливу роль у розвиткові зв'язків між нашими країнами відіграла *Угода про дружбу і співробітництво*, укладена 24 жовтня 1994 р. В Угоді, зокрема йшлося про те, що сторони, прагнучи до економічної свободи, сприятимуть співпраці як на офіційному, так і на неофіційному рівнях з метою подальшого розвитку і зміцнення двосторонніх зв'язків.

На підставі названих документів протягом наступних років напрацювалася правова база для подальшого розвитку українсько-канадських стосунків. Зокрема, стосунки особливого партнерства

набули обрисів у *Дорожній карті*, підписаній керівниками зовнішньополітичних відомств обох держав 24 вересня 2009 р. До того і після того канадське керівництво постійно наголошує, що жодна з західних держав не має більш тісних зв'язків з Україною, ніж Канада, яка підтримуватиме право України визначати власну долю без втручання зовнішніх інтересів.

Не можна не згадати, що Канада однією з перших країн *Великої сімки* розвивала політичний діалог з Україною і сприяла нашій державі утверджуватися як рівноправному учасникові міжнародного співтовариства.

Інший приклад, у квітні 2016 р. у Парламенті Канади створена *Група дружби з Україною* у складі 84 депутатів з обох палат – Сенату і Палати громад. Головою став відомий політик українського походження *Борис Вжесневський.* Серед його заступників інші відомі політики, що також регулярно піднімають українські питання – згадана *Рейнелл Андрейчук, Джеймс Безан, Джулі Джерович*.

З особливою силою проявилося ставлення Канади до України у зв'язку з подіями, які сколихнули нашу державу наприкінці 2013 р., що прибрали назву *Революції гідності*, і внаслідок яких постала перед українським суспільством можливість здобути реальну, а не лише формальну незалежність. Ось у цьому змаганні неоціненною є допомога з боку Канади під безпосереднім впливом української громади. З самого початку російської агресії проти України, що проявилася у намаганні розчленувати нашу державу, захопивши спочатку Крим під прикриттям псевдореферендуму, а потім спроби відторгнути південно-східні області і створити різні псевдореспубліки, Канада рішуче стала на бік України. Вона однією з перших запропонувала політичні і економічні санкції проти Росії.

У липні 2016 р. новий Прем'єр-міністр Канади *Джастін Трюдо* відвідав Україну, щоб особисто висловити підтримку нашій державі у важкій боротьбі проти російської агресії та взяти участь у створенні *Зони вільної торгівлі* між обома країнами, переговори про яку велися з 2009 р. *Міжурядову угоду* про Зону вільної торгівлі у присутності президента України *Петра Порошенка* і Прем'єр-міністра Канади *Джастіна Трюдо* підписали український віце-прем'єр та міністр економічного розвитку *Степан Кубів* і міністр міжнародної торгівлі Канади *Христя Фріланд* (з минулого року – міністр закордонних справ і, що приємно, теж з українським корінням. Вона неодноразово виступала на підтримку України на різного роду зустрічах та форумах).

Керівники обох держав високо оцінили угоду не лише як важливий економічний чинник, але й як потужний політичний фактор підтримки нашої держави у нинішній напруженій ситуації.

У парламенті Канади також була зареєстрована петиція про надання Україні летальної зброї для підвищення можливості українських військових у протистоянні із РФ. Ініціатором даного документу є колишній депутат федерального парламенту Юрій Шимко. У свою чергу, Постійний комітет парламенту із питань оборони рекомендує федеральному уряду надати летальну зброю Україні для захисту її суверенітету від російської агресії.

Кажучи загалом про Канаду як країну зазначимо, що незважаючи на порівняно недовгу історію своєї державності, вона стала високорозвиненою з усіх точок зору – економічної, соціальної, політичної, національної, культурної тощо – добрим зразком для наслідування іншими державами. Вона завжди була прекрасним партнером для України, постійно лобіюючи інтереси нашої держави перед світовим співтовариством. Особливо корисною стала її допомога у цей непростий час для підтримки і відстоювання територіальної цілісності України.

Література / References

1. Makar, Vitaliy. 2006. “Sotsialno-politychna integratsia ukraintsiv u polietnichne suspilstvo Kanady”. Chernivtsi: Prut: 151–152.
2. Makar, Vitaliy. 2016. “Ukraintsi Kanady – neperervnyj zviazok z Ukrainoiu.” *Zovnishni spravy* (10: 2): 42–46.

ПРІОРИТЕТИ СУЧАСНИХ КАНАДСЬКО-УКРАЇНСЬКИХ ВІДНОСИН

Бессонова Марина,
кандидат історичних наук, доцент,
старший науковий дослідник відділу
трансатлантичних досліджень Інституту
всесвітньої історії Національної
Академії Наук України
(м. Київ, Україна)

Канада була першою західною країною, яка визнала незалежність України 02 грудня 1991 р. – на наступний день після проведення Всеукраїнського референдуму. Таке рішення було прийняте як данина величезній українській громаді, що проживала у Канаді і протягом багатьох років активно виступала за незалежність своєї історичної батьківщини [2]. Дипломатичні відносини між двома країнами були офіційно встановлені з 27 січня 1992 р. шляхом обміну нотами між Міністром закордонних справ України Анатолієм Зленком та Міністром закордонних справ Канади Барбарою МакДугал.

Двостороння співпраця підтримується через низку дипломатичних установ: Посольство Канади в Україні (у м. Київ) та Консульство Канади в Україні (м. Львів), та Посольство України у Канаді (м. Оттава), Генеральне (м. Торонто) та Почесне (м. Ванкувер) Консульства України. У 2017 р. було анонсовано відкриття Генерального консульства у м. Едмонтон. Українська діаспора істотно допомагала у заснуванні Посольства України в Канаді та придбанні необхідної для цього нерухомості. Саме завдяки представнику української діаспори було Ерасту Гуцуляку у вересні 1992 р. був придбаний будинок №331 на вулиці Меткалф в Оттаві та переданий у подарунок Уряду України для розміщення в ньому першого Посольства України в Канаді [2]. Друга будівля українського посольства (будинок №310 на вулиці Сомерсет Уест) також була придбана завдяки фінансовій підтримці Фонду Конгресу українців Канади.

Починаючи з 1990-х рр. між Канадою та Україною розвиваються інтенсивні двосторонні відносини. Сучасна договірно-правова база між

Україною та Канадою складається з 52 чинних документів. Першими документами були "Декларація про відносини між Україною і Канадою" (22.09.1991 р.), "Спільна Декларація про встановлення дипломатичних відносин між Україною і Канадою" (27.01.1992 р.), "Декларація про економічне співробітництво між Україною і Канадою" (07.07.1992 р.).

У Спільних деклараціях, підписаних міністрами закордонних справ Канади та України у 1994 та 2001 рр., відносини між двома країнами були закріплені як Особливе партнерство. У зазначених документах відзначається підтримка Канадою розвитку України та важливість двосторонньої співпраці для забезпечення стабільності та процвітання у світі.

Обидві країни підписали низку угод та меморандумів про порозуміння у таких галузях, як торгівля, технічна співпраця, оборона та взаємна правова допомога. Проте, все ще залишаються широкі можливості для співробітництва. 24 вересня 2009 р. Міністр закордонних справ Лоуренс Кеннон підписав з Україною "Дорожню карту" українсько-канадських відносин, де було визначено пріоритетні сфери для двосторонньої співпраці.

З 1991 р. Канада інвестувала значні зусилля та ресурси на підтримку демократичних перетворень, політичних і економічних реформ в Україні, а також її інтеграції до євроатлантичних та міжнародних структур та організацій. Ці зусилля особливо активізувалися після Помаранчевої революції 2004 р. Так, канадські спостерігачі допомагали забезпечити вільні та справедливі президентські вибори в Україні у грудні 2004 р. та січні-лютому 2010 р., а також парламентські у березні 2006 р. та вересні 2007 р. Канада вітала вступ України до Світової організації торгівлі (СОТ) у травні 2008 р. і підтримує прагнення України до можливого членства в НАТО [1].

Канада та Україна співпрацюють у низці міжнародних організацій, зокрема Організації об'єднаних націй (ООН), Організації безпеки та співробітництва у Європі (ОБСЄ), Міжнародній організації франкофонії тощо.

Стосовно питань оборони, то Канада підтримує особливе партнерство між Україною і НАТО. Серед форм партнерства у цій сфері варто назвати організацію мовних курсів, навчальних програм з питань лідерства та миротворчих операцій для українського військового та цивільного персоналу. Україна є третім за величиною

учасником канадської Програми військової підготовки та співробітництва [1].

Україна є однією з 20 країн, де зосереджені програми Канадської агенції міжнародного розвитку. Сьогоднішні проекти сфокусовані на підтримці економічних можливостей для українців при зміцненні демократії. У рамках Програми глобального партнерства проти поширення зброї і матеріалів масового знищення, очолюваної країнами Великої сімки, Канада та Україна співпрацюють за проектами в сфері ядерної безпеки (включаючи Чорнобильський фонд "Укриття"), перекваліфікації науковців, які раніше займалися зброєю (за допомогою Українського науково-технологічного центру) і прикордонної безпеки.

Канада та Україна мають позитивні комерційні відносини. Обидві країни підписали Договір про просування і захист іноземних інвестицій, Конвенцію про уникнення подвійного оподаткування та Договір про повітряний транспорт. У червні 2010 р. було офіційно оголошено про започаткування переговорів про Канадсько-українську угоду про вільну торгівлю, які успішно завершилися у 2017 р. підписанням такої угоди.

У цілому, з-поміж найбільших пріоритетів сучасних канадсько-українських відносин можна назвати такі як: політичний діалог, співробітництво у галузі безпеки, оборони, економіки, торгівлі, розвитку, енергетики, культури, науки та освіти. Важливу роль у поточних двосторонніх відносинах відіграє підтримка Канадою України у питаннях її територіальної цілісності та суверенітету.

Література / References

1. Government of Canada. 2011. "Kanada ta Ukraina." http://www.canada-international.gc.ca/ukraine/bilateral_relations_bilaterales/index.aspx?lang=ukr
2. Posol'stvo Ukrainy v Kanadi. 2012. "Istoriia zasnuvannya Posol'stva Ukrainy v Kanadi. http://canada.mfa.gov.ua/ua/embassy/history

БАЛЬНА СИСТЕМА ОЦІНКИ ПОТЕНЦІЙНИХ ІММІГРАНТІВ В КАНАДІ ТА ПРОБЛЕМИ МІЖЕТНІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Козачук Олег,
кандидат політичних наук,
докторант кафедри міжнародних відносин,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
(м. Чернівці, Україна)

Існують різні думки щодо канадської бальної системи для попередньої оцінки іммігрантів, їх здібностей та фаховості, можливості інтеграції в канадське суспільство. Наприклад, в США її впровадження похитне усталені норми та інституції та потребує, на нашу думку як нового закону про імміграцію, реформи імміграційного процесу в США, так і зміну сприйняття імміграції суспільство. В США, "адвокати" імміграції висококваліфікованої робочої сили та імміграції загалом можуть вбачати небезпеку для членів сім'ї іммігранта, оскільки останні можуть не відповідати високим вимогам бальної системи та залишитись осторонь процесу. З іншого боку, працедавці воліли б залишитись в середині процесу відбору найманих працівників та не стати пасивними учасниками відбірного процесу, якими в своїй більшості є канадські працедавці [2, с. 119].

Проте ми не можемо не обійти нашою увагою факт, що бальна система відбору іммігрантів, яку використовує Канада, не є панацеєю від усіх бід та рецептом для наслідування для США та інших держав. У бальної системи імміграційної політики Канади є свої суттєві недоліки, частина з яких пов'язана з проблемами міжетнічної взаємодії.

Численні дослідження, які під час порівняння використовують контроль змінних економічного характеру, вказують на те, що видимі меншини в Канаді отримують заробітну плату меншу від середнього рівня в цій державі, і саме етнічна та расова дискримінація є однією з цього причин [1].

Основним критерієм концептуалізації відмінності доходів є різниця в доходах іммігрантів та місцевого населення[1] (native-immigrant wage gap) [3]. Журналіст Maclean's.ca Е. Мейджисен уклав порівняльні таблиці на основі даних переписів населення 2006, 2011 та 2016 рр. в Канаді, які доводять існування різниці. Загальна різниця між доходами у 2006 р. у першої генерації складала 12,6% на користь місцевих, у 2016 р. вона була вже 16%. Для другої генерації мова йде про менші показники: 4,6% у 2006 р. та 5,4% у 2016 р. відповідно (знов на користь місцевих). Проте статистичні дані показали одну характерну особливість: стрімке збільшення різниці у доходах, якщо у порівняння долучена змінна "використання англійської мови у спілкуванні вдома". У 2016 р. у першої генерації іммігрантів на 27,3%, а у другої – на 45,6% менший дохід, ніж у місцевих, якщо перші не спілкуються англійською вдома [3]. Ми не стверджуємо, що саме спілкування англійською є ключем до розуміння першопричини різниці, проте сухі цифри, на нашу думку, наштовхують на подальші наукові розробки в даному напрямку.

Більш науково обґрунтовані факти вищезгаданої різниці наведені у широко цитованому дослідженні економіста з Торонтського університету Ф. Ореопулоса "Чому висококваліфіковані іммігранти зазнають труднощів на ринку праці? Експеримент на базі тринадцяти тисяч резюме" [4]. Проведене канадським науковцем дослідження важливе, тому що пояснює саме прихованою етнічною та расовою дискримінацією різницю в доходах. Ф. Ореопулос разом з асистентами розсилали фейкові резюме працедавцям (в кількості близько 13 000). Резюме були поділені за критерієм прізвища: одні були типово англосаксонськими, а інші – індійськими, пакистанськими, китайськими, грецькими і т. д. Результати дослідження показали, що володарі типово англосаксонських прізвищ користувались набагато більшою прихильністю працедавців, ніж "іноземні" [4]. Пізніше працедавці намагалась пояснити свою прихильність сумнівами у володінні англійською мовою (володіння якою, до речі, не мало б викликати сумнівів, адже всі іммігранти за категорією висококваліфікованої робочої сили мали у профайлі імміграційної справи надати результати незалежного тесту зі знання англійської чи/та французької мов), проте відмовились визнати, що їх спонукало

[1] Місцевими вважаються ті, чиї предки вже як мінімум три покоління проживають в Канаді.

задуматись над цим [4]. Іншими словами, працедавці дискримінували потенційних працівників за критерієм їх прізвища.

Результати іншого експерименту, проведений авторитетними вченими С. Сорокою, М. Райтом, Р. Джонсоном, Дж. Сайтріном, К. Бентінгом та В. Кімлікою [5] в США, Квебеці та в "решті Канади" щодо етнорелігійної ідентичності, імміграції та розподілення соціальних благ, свідчать про більшу увагу до статусу "іммігрант" чи "місцевий" під час розподілення благ, ніж до етнорасової належності [5].

Таким чином, ми можемо визнати, що бальна система відбору іммігрантів, яку практикує Канада, є достатньо ефективною, проте не ідеальною. Етнічна і расова дискримінація відносно іммігрантів зберігається, що веде до їх нижчого рівня доходу протягом як мінімум двох поколінь.

Література / References

1. Bonikowska, Aneta, Feng Hou, and Garnett Picot. 2011. "A Canada-US Comparison of Labour Market Outcomes among Highly Educated Immigrants". *Canadian Public Policy* 37 (1): 25–48.
2. Lowell, B. Lindsay. 2013. "Skilled Immigration Policy in the United States: Does Policy Admit "Enough" Skilled Workers?" In *Wanted and Welcome?: Policies for Highly Skilled Immigrants in Comparative Perspective*, edited by Triadafilos Triadafilopoulos, 105–21. Immigrants and Minorities, Politics and Policy. New York; London: Springer.
3. Magesan, Arvind. 2017. "New Figures Show Just How Big Canada's Immigrant Wage Gap Is – Macleans.Ca". *Macleans.Ca*. http://www.macleans.ca/news/canada/new-figures-show-just-how-big-canadas-immigrant-wage-gap-is/amp/.
4. Oreopoulos, Philip. 2011. "Why Do Skilled Immigrants Struggle in the Labor Market? A Field Experiment with Thirteen Thousand Resumes". American Economic Journal: Economic Policy 3 (4): 148–71. https://doi.org/10.1257/pol.3.4.148.
5. Soroka, Stuart, Matthew Wright, Richard Johnston et al. 2017. "Ethnoreligious Identity, Immigration, and Redistribution". *Journal of Experimental Political Science*, 1–10. https://doi.org/10.1017/XPS.2017.13.

ДОСЛІДЖЕННЯ ІММІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ КАНАДИ У НЕЗАЛЕЖНІЙ УКРАЇНІ

Бурцева Марія,
аспірантка Інституту всесвітньої історії Національної Академії Наук України
(м. Київ, Україна)

Багаторічний досвід Канади та сучасний розвиток цієї країни у сфері імміграційної політики та мультикультуралізму стали об'єктом дослідження представників різноманітних наукових галузей. Така зацікавленість канадськими студіями викликана масовим переселенським рухом та сучасною кризою політики багатокультурності та імміграції у багатьох регіонах світу. Тому позитивний досвід Канади привертає увагу як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників.

Із постанням незалежної української держави, канадські студії почали розвиватися у різноманітних напрямках, оскільки низка раніше заборонених для вивчення тем стали дозволеними для дослідження. Вітчизняні науковці цікавляться історією і політикою Канади, економічними, культурними, філологічними, екологічними, та міжнародними стратегіями розвитку цієї країни. Втім, не зважаючи на те, що коло питань, які підіймають у своїх працях дослідники, є багатоманітним, канадські студії загалом залишаються фрагментарним за ступенем вивченості окремих аспектів. Тому цей матеріал є спробою узагальнити основні здобутки вітчизняних науковців у галузі вивчення імміграційної політики Канади, у період від здобуття незалежності нашої держави і дотепер.

Можна виокремити інтерес до трьох основних вимірів імміграційної політики Канади: першу умовну групу складають роботи, у яких вивчається українська діаспора у Канаді; другу групу – праці, в яких увага приділяється процесам та результатам канадської імміграції;

третя група робіт зосереджена на дослідженні імміграційної політики. Зауважимо, що головну увагу сфокусовано саме на дослідженнях, які присвячені вивченню процесів імміграції.

Перша категорія наукових публікацій охоплює праці, які приділяють увагу різноманітним аспектам діяльності української діаспори у Канаді. Цей блок досліджень є популярним серед українських науковців, оскільки об'єднує як всесвітню історію, так і низку напрямків гуманітарних наук – політологію, філологію, культурологію, українські студії тощо. Цей напрям популярний, оскільки був фактично ініційований представниками та організаціями української діаспори у Канаді. Саме канадські українці, головним чином, підтримують дослідження цієї сфери, надаючи стипендії, ґранти, і фінансово допомагаючи проектам в Україні. Як результат, вітчизняні науковці висвітлюють різноманітні аспекти життя української громади у Канаді: політично-національну діяльність [3]; наукову активність діаспори; переселення до Канади [7]; особливості діяльності українських організацій [4] тощо. Зрештою, здебільшого у таких роботах питання канадської імміграційної політики висвітлюються опосередковано, оскільки головна увага дослідників зосереджена не на Канаді, а на канадцях українського походження.

У рамках розвитку тематики української громади у Канаді, необхідно зазначити про діяльність Інституту досліджень української діаспори Національного університету "Острозька академія" (заснованого у 2002 р.). Наукова специфіка Інституту зосереджена на вивченні життя, діяльності, творчого й наукового доробку закордонних українців, у тому числі й переселенців до Канади.

Друга група досліджень, представлена публікаціями, у яких автори вивчають процеси та результати канадської імміграції. Ці наукові аспекти є менш розвиненим, аніж дослідження української діаспори у Канаді. Наукові доробки вітчизняних дослідників є ґрунтовними та різноманітними, проте загалом стан вивчення канадської імміграції є неповним.

Серед досліджень канадських іммігрантознавчих студій частково висвітлені такі питання, як вплив імміграції на етнічний склад населення Канади [2]; державна соціальна політика щодо переселенців; економічні та правові особливості розвитку канадського законодавства з питань імміграції [6] тощо. У цих дослідженнях головну увагу сфокусовано на результатах імміграційних процесів, у той час як детального вивчення самої імміграційної політики Канади не здійснюється.

Зрештою, третя група досліджень зосереджена на різних вимірах канадської імміграційної політики, та є найменш розвиненою із зазначених раніше проблематик. Низка робіт вітчизняних науковців присвячена окремим питанням політики щодо переселенців у Канаді, як-от досвіду цієї держави в епоху глобалізації [1]; особливості розвитку Квебеку у сфері імміграційної політики [5]. Наразі молоді вітчизняні науковці поглиблюють дослідження канадської державної політики щодо переселенців, розвиваючи аналіз галузі із позиції методів політичних та історичних наук. Роботи цієї групи висвітлюють, здебільшого, імміграційну політику Канади у XX та XXI ст., сучасні проблеми біженства, особливості імміграційного законодавства та розвитку принципів канадської політики у цій сфері. Загалом же, дослідження цієї групи, здебільшого, базуються на законодавчих, статистичних, звітних джерелах, програмних документах, державних планах розвитку тощо.

Зрештою, для українських канадознавчих досліджень характерним є фокусування на вивченні української діаспори у Канаді та різноманітних аспектів життя нашої національної громади у різні періоди. У той час як питання канадської імміграції та державної політики цієї держави щодо переселенців залишаються поза системною увагою вітчизняних науковців.

Література / References

1. Katerynchuk, Pavlo. 2011. “Immihratsiya u hlobalizovanu epokhu: dosvid Kanady.” *Istoryko-politychni problemy suchasnoho svitu* 23–24: 41–45.
2. Lupul, Taras. 2010. “Suchasna immihratsiya yak strukturnyy komponent formuvannya politychnoyi natsiyi v Kanadi.” *Politolohichni ta sotsiolohichni studiyi*: *Zbirnyk naukovych prats’* I: 494–506.
3. Makar, Vitaliy. 2008. “Konhres ukrayintsiv Kanady – vyraznyk interesiv.” *Warszawskie Zeszyty Ukrainoznawtsze* 25–26 : 198–206.
4. Romanyshyn, Liliya. 2012. “Mizhnarodna diyal’nist’ ukrayins’kykh zhinochykh orhanizatsiy (XX-pochatok XXI st.)”. *Ukrayina – Yevropa – Svit*. *Mizhnarodnyy zbirnyk naukovykh prats’*. Seriya: Istoriya, mizhnarodni vidnosyny 9: 345–350.
5. Siroms’kyy, Ruslan. 2011. “Evolyutsiya immihratsiynoyi polityky Kvebeku pislya Druhoyi svitovoyi viyny.” *Naukovi zoshyty istorychnoho fakul’tetu L’vivs’koho universytetu* 12: 262–270.
6. Vasylenko, A. 2012. “Istoryko-pravova heneza immihratsiyi ta hromadyanstva v Kanadi.” *Aktual’ni problemy derzhavy i prava: zbirnyk naukovyh prats’* 65: 253–260.
7. Yevtukh, Volodymyr, Olena Koval’chuk. *Ukrayintsi v Kanadi*. Kyiv: Budivel’nyk, 1993.

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ІММІГРАЦІЙНОЇ ПРОГРАМИ КАНАДИ ТА ІСПАНІЇ

Ватаманюк Анастасія,
аспірантка кафедри міжнародних відносин,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
(м. Чернівці, Україна)

Сучасною тенденцією міжнародних відносин стає міграція в усіх її проявах. Переміщення людських ресурсів, що зумовлюється різноманітними чинниками, чимраз більше поширюється по світу. Суттєве зростання масштабів міжнародної міграції трудових ресурсів, а саме поступове збільшення її інтенсивності та обсягів, та її вагомий вплив на економічний і соціальний розвиток зумовлюють необхідність подальшого вивчення цих процесів.

Під впливом викликів сучасності, актуальним стало розглядати міграційну політику країн та її еволюцію, зокрема у врегулюванні проблеми біженства. В контексті останніх подій, вирішення проблеми із кількістю біженців у світі, стає все більш нагальною. Через нестабільні ситуації та стан війни у деяких країнах, погіршується та ускладняється політика врегулювання і управління міграційних потоків у цілому. Тому, на сьогоднішній день, на міжнародному порядку денному стоїть питання про вирішення проблеми з біженцями та трудовими мігрантами.

Протягом останнього десятиліття ситуація у світі характеризувалася тим, що країни-імпортери та країни-експортери трудових ресурсів вносили суттєві зміни у свою міграційну політику. Вагомий досвід удосконалення міграційної політики мають як країни ЄС, так і країни поза межами цієї спільноти, зокрема Канада.

Тоді як світ намагається відмежуватися від мігрантів та біженців, Канада, однак, послідовно йде протилежним шляхом. Якщо щось і було визначальним фактором впливу на розвиток західного світу 2016–2017 роки, так це правий популізм, ненависть до інших та відмежування. У

США на президентських виборах переміг Дональд Трамп. Однією з його головний передвиборних обіцянок було будівництво стіни на кордоні з сусідньою Мексикою. Більшість британців проголосувала за вихід країни з Євросоюзу, і в цьому разі йшлося про те, аби жорсткіше контролювати імміграцію. Та й у майже всіх інших європейських країнах праві популісти переживають тріумф – усюди з вимогою зупинити мігрантів. В контексті вище сказаного, єдиним великим винятком із цієї тенденції є Канада.

Міграційна політика Канади має цілу традицію. Щоправда, завдяки різним імміграційним програмам, країна переважно сама підшуковує собі іммігрантів – як економічних, так і біженців із охоплених війною регіонів світу. Щороку до країни приїздить близько 300 тисяч людей – за загального населення 36 мільйонів [3].

Це менше, ніж кількість людей, які приїхали до Іспанії чи Німеччини у 2016–2017 роках – як в абсолютних, так і у відносних цифрах [2]. Але Канада приймає таку кількість людей з року в рік – і така тенденція триває роками. Та передусім у Канаді йде мова про свідому й врегульовану владою політику. Як громадськість, так і найбільші політичні партії вважають, що Канада має зберегти квоти для новоприбульців на нинішньому рівні чи навіть збільшити їх. Мультикультурність – це урядова політика і лише незначна меншість населення виступає проти, на відміну від багатьох європейських країн.

На відмінно від регулярних імміграційних програм Канади, в країнах ЄС, міграційні потоки піддавались контролю або ж навпаки не створювали ніяких проблем. Вважалось, що біженці чи нові трудові мігранти у певній мірі можуть бути вигідними для Європи, так як зможуть заповнити потрібний для європейців робочий клас для нормального функціонування власної економіки. Така, лояльність міграційної політики Європейського Союзу, в тому числі і Іспанії (особливо в роки економічного зростання), спричинила міграційну кризу.

Якщо поглянути на карту Європи можна спостерігати тенденцію між країнами-донорами та країнами-реципієнтами. Міграційний шлях умовно розділяють на три коридори, одним із яких стає Західносередземноморський. Незначна частина біженців прибуває до Європи, прямуючи з Марокко та Алжиру в Іспанію. За даними Міжнародної організації з міграції, у 2015 році, цим коридором, берегів Іспанії дістались 3845 шукачів притулку [1]. Також, регулярно, через кордон Іспанії з Марокко, який охороняється військовими та

розмежований 7-метровим парканом, намагаються нелегально перебратись вихідці з Африки. Проте, згідно з даними іспанського міністерства внутрішніх справ, кількість нелегальних мігрантів зменшилася завдяки прикордонній співпраці з Марокко. Крім того, Мадрид підписав угоди про повернення біженців з такими країнами, як Мавританія, Нігерія та Сенегал. Результатом таких угод стало стримування багатьох африканців від втечі до Іспанії. Тож Іспанія, de-facto, вже не належить до головних маршрутів біженців з Африки на шляху до Європи. Суттєво зменшився нелегальний наплив африканських біженців, але з'явився новий і на сьогоднішній день найбільший притік мігрантів до Європи, який можна спостерігати з конфліктних регіонів, приміром, з Сирії та Іраку через Східне Середземномор'я чи Балкани.

Іспанія є країною, яка має специфічну міграційну політику. Ця держава потерпає від "африканського" напливу мігрантів, особливо нелегальних, і за останні роки змінила міграційну політику для контролювання потоку нелегальної імміграції, встановила покращену процедуру легалізації, ряд штрафів для роботодавців, що наймають нелегалів, тощо.

Не зважаючи на сприятливу міграційну позицію Канади, її імміграційна програма досить жорстка і отримати статус біженця в її провінціях досить важко. Про це свідчить, що найменше критерій кількості квот, який прагнуть не зменшувати, а навпаки збільшувати. Тоді як в країнах-членах ЄС, щодо питання кількості квот для мігрантів та біженців, спостерігається протилежні дії. Іспанія, навпаки прагне зменшувати кількість квот.

Для того, щоб отримати статус біженця в Іспанії, чи Канаді, особа повинна довести, що в країні, громадянином якої він є, існує реальна загроза для його життя з боку держави, або ця небезпека існує у зв'язку з політикою, що проводиться державою. Основним критерієм надання статусу біженця є Женевська Конвенція про статус біженців, що була прийнята 28 липня 1951 р. та Протокол, щодо статусу біженців, прийнятий 31 грудня 1967 р. Вони створили комплексний міжнародно-правовий інструмент, який був покликаний розтлумачити зміст і порядок застосування Загальної Декларації прав людини (право на притулок) та врегулювати проблему біженців.

В контексті світової кризи біженства, імміграційним програмам Канади та Іспанії приділено велику увагу в їх нових законодавствах. Основна їх ідея полягає в тому, щоб звести до мінімуму число тих, хто

отримує статус біженця, не маючи на це підстав. Планується, що будуть застосовуватися набагато більш жорсткі критерії відбору, і заявник на статус біженця повинен надати незаперечні докази переслідувань на батьківщині.

Імміграційна програма, в першу чергу це юридичний процес, а будь який юридичний процес корегуються національним законодавством. Тому, в загальному процедури подання заяв на статус біженців та їх розгляд в країнах схожі, але мають і свої відмінності. Наприклад, юридична допомога адвоката. В Канаді, як і в Іспанії, юридичні послуги фахівця є обов'язковими, і якщо особа не в змозі оплатити послуги адвоката, його надають безкоштовно акредитовані фірми. Різниця в тому, що в Іспанії адвокат постійно супроводжує прохача притулку, навіть на першій співбесіді в імміграційній установі, тоді як в Канаді, на співбесіді присутній тільки заявник.

Терміни розгляду заяв в Канаді суттєво скорочують, а в Іспанії навпаки він може тривати до 18 місяців, і більше. Канадське законодавство обмежують кількість апеляцій, які можуть подаватися у справі біженців, а іспанське – взагалі не надають особливої уваги кількості апеляцій. В Канаді посилюють відповідальність за надання невірної інформації, в Іспанії ж даний аспект потребує корегування.

В результаті, порівнюючи імміграційні програми двох країн, переїзд до Канади чи Іспанії в якості біженців, є один з найбільш малоймовірних способів. На сьогоднішній день, потік переселенців з Сирії та інших далекосхідних регіонів протягом 2015–2017 роках, змушує країни посилювати контроль за наданням статусу біженця, корегувати імміграційні програми та встановлювати жорсткі умови відповідальності за надання невірної інформації, і Канада та країни Європейського Союзу, в тому числі і Іспанія та не є виняток.

Література / References

1. "Desperate journeys. Refugees and migrants entering and crossing Europe via the Mediterranean and Western Balkans routes". http://www.unhcr.org/58b449f54
2. "UNODC crime and criminal justice statistics". 2017. http://www.unodc.org/unodc/en/data-and-analysis/crimedata.html
3. "The UNHCR Population Statistics Database". http://popstats.unhcr.org/en/overview#_ga=2.8801717.1402532662.1519594765-1024959829.1519594765

КАНАДСЬКО-МЕКСИКАНСЬКІ ВІДНОСИНИ В КОНТЕКСТІ ПІВНІЧНОАМЕРИКАНСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ (КІНЕЦЬ 1980-х – ПОЧАТОК 2000-х РОКІВ)

Булка Олег,
аспірант Інституту всесвітньої історії Національної Академії Наук України
(м. Київ, Україна)

Канадсько-мексиканські відносини є прикладом досить складної двосторонньої взаємодії між країнами, які входять до Північноамериканської зони вільної торгівлі (НАФТА). Міждержавні відносини в рамках НАФТА характеризуються асиметрією економічних потенціалів країн-членів, а також наявністю яскраво вираженого лідера – США. І саме зі Сполученими Штатами як Мексика так і Канада мають найтісніші торговельно-економічні, політичні та соціальні зв'язки. Однак, на нашу думку, саме відносини між Канадою та Мексикою в контексті процесу північноамериканської інтеграції потребують детальнішого вивчення, адже ці відносини є прикладом взаємодії периферійних країн у межах інтеграційних утворень, особливо в контексті необхідності вибудовування стратегії захисту їх національних інтересів по відношенню до центральних країн подібних утворень.

Якщо поглянути на історію Канадсько-мексиканських відносин до підписання і початку дії договору НАФТА, то можемо помітити, що першопочатково канадський інтерес до Мексики мав переважно економічну спрямованість. Перша канадська торгова делегація відвідала Мексику у 1887 р. А у 1905 р. в Мехіко було направлено уповноваженого з торгівлі для надання допомоги канадським інвесторам, що вкладали кошти в мексиканську електроенергетику, транспорт та банківську сферу [3, с. 27]. З того часу двосторонні відносини між країнами розвивалися нерівномірно, переживаючи як періоди підйомів так і періоди спадів. Так в кінці 1930-х – на початку 1940-х рр. спостерігався активний розвиток канадсько-мексиканських відносин, однак через спротив збільшенню присутності будь-яких інших країн в Західній півкулі з боку США, а

також через дипломатичний конфлікт Мексики з колишньою метрополією Канади – Великобританією, офіційні дипломатичні відносини між країнами було встановлено лише у 1944 році.

З середини 1950-х років інтерес до Мексики знижується і нове пожвавлення відбувається лише в 1968 р. після приходу до влади в Канаді ліберального уряду П. Трюдо. В білій книзі "Зовнішня політика для канадців" у розділі, що присвячений відносинам з країнами Латинської Америки, Мексика була згадана сім разів – частіше, ніж будь-яка інша країна регіону, а також підкреслювалася її специфічна одночасна приналежність до латиноамериканського та до північноамериканського регіонів [4, с. 19]. П'єр Трюдо двічі особисто відвідував Мексику – у 1976 та в 1982 роках. Також в цей період зміцнювався й організаційний механізм співробітництва. В 1968 р. створено канадсько-мексиканську комісію на рівні міністерств. В 1970 р. створено канадсько-мексиканський діловий комітет. В 1975 р. починаються міжпарламентські обміни. В 1982 р. Канадська торгівельна палата відкриває представництво в Мексиці [3, с. 28]. Однак після 1982 р., коли в Латинській Америці почалася боргова криза, інтерес Канади до країн цього регіону знову знижується.

Із завершенням у 1989 р. латиноамериканської боргової кризи та початком переговорів про створення НАФТА канадсько-мексиканські відносини значно активізувалися і почали виходити на якісно новий рівень. В 1990 р., коли в Мексиці з візитом знаходився канадський прем'єр-міністр Браян Малруні, йому повідомили про наміри мексиканського уряду почати переговори зі США про укладення договору про вільну торгівлю. Ця ініціатива послідувала всього через півтора роки після початку дії аналогічного канадсько-американського договору (ФТА) в період досить непростої адаптації канадської економіки до нових реалій вільної торгівлі зі США. Тому перша реакція канадської сторони на ідею створення зони вільної торгівлі, яка б охоплювала три найбільші країни Північної Америки була негативною, адже знову довелося б вступати в складні переговори, на що канадський уряд не був готовий. Однак згодом було прийнято рішення все ж приєднатися до цих переговорів, оскільки владні кола Канади боялися втратити ті поступки, яких вони добилися від американців у попередній угоді. Представники канадського бізнесу на початку переговорів про НАФТА не виказували зацікавленості щодо торгової угоди з Мексикою, проте їм знадобилося досить небагато часу, щоб радикально змінити свою думку. Про це свідчать наступні дані: якщо в 1990 р. в канадське посольство в Мексиці звернулося 400 компаній, то через три роки їх кількість зросла до 4500 [3, с. 29]. Іншим прикладом, що ілюструє масштаб переоцінки договору НАФТА канадською політичною та бізнес-елітою є зміна позицій щодо

цього договору та процесу північноамериканської інтеграції загалом з боку Ліберальної партії Канади на чолі з Жаном Кретьєном, який у 1993 році став прем'єр-міністром Канади. Представники ліберальної партії активно критикували договір про північноамериканську зону вільної торгівлі. Уже під час виборчої кампанії восени 1993 р. Ж. Кретьєн заявив у своїй програмі, що в разі перемоги він або доб'ється поліпшення умов НАФТА, або поставить питання про його розірвання [2]. Однак саме стійка опозиція з боку канадських ділових кіл не дозволила йому виконати свою передвиборчу обіцянку. Ліберали відмовилися від перегляду тексту договору НАФТА і обмежились укладенням двох додаткових угод – з питань оточуючого середовища та трудових відносин. Саме в такому вигляді вони ратифікували договір і надалі сприймали його як невід'ємну частину своєї зовнішньоекономічної політики.

В 1995 р. уряд Ж. Кретьєна опублікував свій головний зовнішньополітичний документ під назвою "Канада в світі". В ньому Мексиці приділялася підвищена увага і говорилося, що "обидві країни об'єднує спільний інтерес до того, щоб використовувати НАФТА як засіб поширення вільної торгівлі у Західній півкулі" [1, с. 17]. Сам Ж. Кретьєн також неодноразово відвідував Мексику з офіційними візитами у 1994, 1999 та 2003 роках. А у 2000 та 2001 роках в Канаду приїжджав президент Мексики Вісенте Фокс. Обраний у 2003 році прем'єр-міністр Канади Пол Мартін зробив першою країною свого офіційного закордонного візиту саме Мексику, що засвідчило подальший активний розвиток Канадсько-мексиканських відносин і зростання ролі Мексики в зовнішній політиці Канади після підписання договору НАФТА.

Можна стверджувати, що на початок 2000-х років Мексика стала однією з ключових країн у зовнішній політиці Канади. На підтвердження цієї тези можна навести такі дані: на 2003 р. Мексика була для Канади шостим експортним ринком і четвертим джерелом імпортних товарів, а обсяг товарообігу між країнами перевищував 14 млрд. канадських доларів (п'яте місце по товарообігу Канади з країнами світу і перше – з країнами Латиноамериканського регіону), хоча у 1988 р. складав всього 1,8 млрд. канадських доларів. І якщо у 1987–1991 рр. (до початку переговорів щодо НАФТА) кількість прямих приватних канадських інвестицій в Мексиці трималася на рівні 200 млн кан. дол. на рік, то починаючи з 1992 р. і до 2002 р., вона постійно зростала приблизно на 500 млн кан. дол. щорічно [3, с. 32]. Також за приблизними підрахунками, що базуються на основі даних Міністерства закордонних справ та міжнародної торгівлі Канади, на середину 1990-х років між Канадою та Мексикою діяли 43 різні договори, а з березня 1990 р. дві країни уклали більш як 35 договорів, серед яких угоди про ліквідацію подвійного оподаткування, про

співробітництво в охороні навколишнього середовища, про розвиток дистанційного навчання та інші [3, с. 34].

Слід зазначити, що між Канадою та Мексикою спостерігається певна схожість в деяких зовнішньополітичних підходах, особливо в тих, що стосуються політики США, адже схильність Вашингтона приймати рішення в односторонньому порядку позначається на інтересах обох країн чи не найбільше. Саме тому як Канада, так і Мексика у міжнародних відносинах намагаються дотримуватися багатостороннього підходу, свідченням чого є їх активна участь у багатьох міжнародних організаціях. В торгівельно-економічній сфері обидві країни прагнуть до подальшої лібералізації торгівлі як на міжнародному, так і на континентальному рівні.

Таким чином можна констатувати, що на початок 2000-х років, тобто через десять років після початку реалізації договору НАФТА, Мексика з периферійної для зовнішньої політики Канади країни перетворилася на партнера номер один в Латинській Америці і на партнера номер два (після США) в Західній півкулі загалом. Цьому, на нашу думку, сприяли географічна близькість двох країн, членство в одних міжнародних організаціях, важливість Мексики як регіональної держави і як своєрідного моста між північноамериканськими англосаксонськими країнами та Латинською Америкою, реалізація положень договору про північноамериканську зону вільної торгівлі, а також сприйняття Мексики Оттавою як можливого союзника Канади у відстоюванні власних інтересів при взаємодії зі США в рамках НАФТА.

Література / References

1. *Canada in the world: Government Statement.* 1995. http://gac.canadiana.ca/view/ooe.b2644952E/24?r=0&s=1
2. Internet Archive Wayback Machine. “The Liberal Party of Canada Red Book.” https://web.archive.org/web/19961109135653/http://www.liberal.ca/english/policy/red_book/red_index.html
3. Komkova, Yelena. 2004. “Kanado-meksikanskiye otnosheniya i NAFTA.” *SSHA – Kanada. Ekonomika, politika, kul’tura* 9: 264.
4. *Latin America. Foreign policy for Canadians.* Ottawa: Queen’s Printer for Canada, 1970. http://gac.canadiana.ca/view/ooe.b1603784E/1?r=0&s=1

THE MEDIA'S CAPACITY AS ARCHIVES AND PRIMARY SOURCES TO PROMOTE HISTORICAL AND CULTURAL HERITAGE OF THE UKRAINIAN DIASPORA IN CANADA

Tetiana Bilushchak,
PhD in History,
Assistant Lecturer of Social Communication and Information Activities Department,
Lviv Polytechnic National University
(Lviv, Ukraine)

Andriy Peleshchyshyn,
Doctor of Technical Science,
Professor, Head of Social Communication and Information Activities Department,
Lviv Polytechnic National University
(Lviv, Ukraine)

Nowadays, in terms of world flowing stream, when it notably goes to Web-technologies, mass media capacity within Information Exchange System for Communicators holds a prominent place. It is regarded as an additional historical source among numerous researchers. Social networking as an integral part of mass media is of the utmost importance in Ukrainian consolidate and integral operating Diaspora worldwide. The Ukrainian Diaspora (Canada) is the most numerical one that still tremendously constitutes social and political as well as cultural life of Canada and Ukraine as a whole. The topicality of our research is determined by social networking capacity as a factual background to the History and Archival Studies. Periodicals, communities of the Ukrainian Diaspora (Canada) have their social networking sites that contain photo-, video-, photo documents and various posts. They attach an outstanding informational value for the researcher, although having been neglected by scientists and have not been studied yet.

The study is aimed at analyzing social networking as archives and primary sources to promote historical and cultural heritage of the Ukrainian Diaspora (Canada). The periodicals of the Ukrainian Diaspora (Canada) and their website offices are to examine in terms of the History and Archival, as well as Social and Communication Studies.

For the goal to achieve the following tasks require: analyzing the Internet-sources of the Ukrainian Diaspora (Canada) as well as Web periodicals of the Ukrainian Diaspora with reference to social networks; conducting system analysis as one of the foremost media websites (analysis of tracking and monitoring attendance, evolution studies of the website structure).

Upon the first officially recorded arrival of Ukrainian immigrants to Canada, periodicals served a key role. The reason for this was that the Canadian Ukrainians maintained contact with their homeland through mass media. Taking into consideration three waves of Ukrainian immigration, the Ukrainian Diaspora accessed information from periodicals in hard copy. In this manner, the Ukrainian Canadians gained information through the media collecting and uniting Ukrainian communities while exchanging or disseminating information. Social networking affords an ample opportunity for public disclosure, retaining their mobility and ability to immediately provide the users with the sufficient information. In this case, social networks are considered as a valuable information source and productive information capability for a contemporary historian.

A wide range of Internet-sources rigorously selected for studying historical and cultural heritage of the Ukrainian Diaspora (Canada) allows to divide them into five groups in accordance with their location and the way of allocating Internet-sources. *The first group* includes archival, library and museum resources, institutionally digitized and suggested as Web exhibitions. *The second group* consists of websites concerning top research institutions. *The third group* are Internet-sources which are presented quite diversely in the Internet and form a huge segment of virtual communities and social networks. *The fourth group* covers reference Web sources – Web encyclopedias and Web portals. *The fifth group* – Internet versions of electronic media [1; 2].

As far as the classification is concerned, the example of the *third* and *fifth* of Internet-sources groups of the Ukrainian Diaspora (Canada) periodicals are considered. Having evaluated the media coverage of the Ukrainian Diaspora (Canada), both bilingual and Ukrainian versions of newspapers and magazines

were found. To our mind, it has to do with the willingness of publishers to obtain the capacity of publication skillfulness and stylishness, to expand the readership, to motivate not only Ukrainians with the Ukrainian issue. The research also based on data available on the website of the Embassy of Ukraine in Canada. However, some links are no longer functioning, although they remain a valuable information source for historical and archival research. Two magazines and four newspapers were selected for comparative analysis (see Table 1).

Table 1

Comparative analysis of 6 Ukrainian Diaspora (Canada) media websites

Media Coverage of Ukrainian Diaspora in Canada	Features		
	Pages in Social Networks	Languages (Ukrainian, bilingual)	A means of mass communication (Print media, Internet Mass Media)
***Razom* Magazine (Журнал "Разом")**	Facebook, Twitter, Google +, LinkedIn, Printerest	Ukrainian	Print media, Internet Mass Media
***Razom in Montreal* Magazine (Журнал "Разом в Монреалі")**	–	Ukrainian	Print media, Internet Mass Media
***Ukrainian Echo* Newspaper (Газета "Гомін України")**	Facebook, Twitter	the Ukrainian and English languages	Print media, Internet Mass Media
***Meest* Newspaper (Газета "Міст")**	–	Ukrainian	Internet Mass Media
Newspaper *New Pathway* (Газета "Новий Шлях")	Facebook, Google +, LinkedIn, Twitter	the Ukrainian and English languages	Print media, Internet Mass Media
***Ukrainian Vancouver* Newspaper (Газета "Український Ванкувер")**	Facebook, Twitter	Ukrainian and English languages	Internet Mass Media

There are pages in almost all of the Ukrainian Diaspora (Canada) media websites allocated in social networks. The example of *"Razom" magazine* was crucial to conduct a thorough analysis. The purpose of "Razom" Magazine is the consolidation of Ukrainian community in Canada and worldwide as well, the inextricable connection among different Ukrainian eternal spiritual and cultural valued generations. "Razom" Magazine was published in May, 2013; the same year there was a page in Facebook. "Razom" Magazine website was developed on January 9, 2016 and from that date on *Wayback Machine* provides 27 options for changing its structure. The *alexa.com* provides information concerning the audience, the total number of attendants, and the popularity of individual sections. The statistical summary of *the* "Razom" Magazine site is the following: the site of "Razom" Magazine takes the 5974410th place in the world and the 300th one in Ukraine concerning number of attendants and page views for the last three months. According to Alexa, it takes visitors about two minutes while being on the site per each visit. The reputation rating of "Razom" Magazine site is 41. This figure – the number of links at *http://razom.media* from the sites users attended in *the Alexa traffic panel*, e.g. *24tv.ua*, *kubg.edu.ua*, *liveonlineradio.net*, etc. Also, the most popular request, which takes to the magazine site is *"Ukrainian Diaspora in Canada"* – 3.25%.

The information capacity comprises the journal community pages in Facebook. Apart from publishing the magazine numbers for a wider audience, unique preservation sources such as: photo-, video documents spotting Ukrainian traditions in Canada are traced. In addition to promoting Ukrainian customs in Canada, exceptional historical events that relate to the history of Ukraine – *"Revolution of Dignity"* or *"Euromaidan"* (from November 21, 2013 to February 2014) are regarded. Among the sources there are the following videos: *Euromaidan in Toronto (https://www.facebook.com/razommedia/videos/620727747973767/); Dec.1, 2013 Meeting at the Ukrainian Consulate in Toronto, CANADA (https://www.facebook.com/razommedia/videos/623036941076181/).*

Moreover, there are some census social networkings: *"Euromaidan Canada", "EuroMaidan Ottawa"*. Another unique source of content research in the Ukrainian Diaspora (Canada) history is *"I am Ukrainian Canadian community"* – one can share information concerning Ukrainian

Canadians. They pursue images and stories about how the Canadian journey of their family started.

To sum up, the Internet sources that record the historical and cultural heritage of the Ukrainian Diaspora (Canada) are considered. The analysis given, a classification into groups of Internet sources has been created in terms of their location and the way of tracing. This classification allows the historian-researcher to select information, frame it and obtain sufficient data from Internet-sources. The third group consists of Internet-sources paying tribute to virtual communities and social networks as well as the fifth group of sources comprising Electronic Media Internet versions of Ukrainian Canadians. Six web pages of the Ukrainian Diaspora (Canada) media coverage were studied. The example of "Razom" Magazine was crucial to conduct a thorough analysis. There is a proper perspective to outline: an electronic archive together with Internet-sources for further studying of the historical and cultural heritage of the Ukrainian Diaspora (Canada). It should involve photo and video documents on social media in case of information content as an electronic means of information recording, accumulation and historic preservation.

References

1. Peleshchyshyn, Andriy and Tetyana Bilushchak. 2016. "Internet-dzherela yak zasib vykorystannya informatsiyi dlya dzhereloznavtsiv." *Naukovyy zhurnal z istoriyi ta* arkhivoznavstva "Sums'kyy istoryko-arkhivnyy zhurnal". 2018. http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/47370
2. Peleshchyshyn Andriy, Tetiana Bilushchak and Maria Komova. 2017. "Development of method of search and identification of historical information in the social environment of the Internet." *Proceedings of the XIth International Scientific and Technical Conference (CSIT-2017), September 05–08.*

ДОПОМОГА КАНАДИ УКРАЇНІ – ВАЖЛИВИЙ РУШІЙ ДЛЯ ПОДОЛАННЯ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ВИКЛИКІВ

Ноголь Анна,
кандидат політичних наук,
менеджер з комунікацій,
ГО "Лабораторія
демократичних трансформацій"
(м. Чернівці, Україна)

З 2013 року зміна акцентів у відносинах України і Канади є очевидною. Після подій на Євромайдані, приходу до влади нового політичного керівництва у Києві та початку війни на сході України, питання про ефективну співпрацю між Україною та Канадою звелося до необхідної політичної, дипломатичної та гуманітарної підтримки Країною Кленового Листка української сторони, зважаючи на те, що Канада зайняла досить чітку позицію і визнала Росію провокатором конфлікту.

Сприяння Канади вирішенню ситуації, яка склалася в Україні проявляється у декількох аспектах, зокрема у наданні нелетальної зброї та військового оснащення, гуманітарної допомоги, дипломатичної зваженої й чіткої зовнішньої політики та введенні економічних санкцій проти посадовців Російської Федерації та анексованої Автономної Республіки Крим. Канада, починаючи із часів Євромайдану, підтримує Україну, що є вагомим фактором у сфері дипломатії. На офіційній сторінці уряду чітко висвітлена позиція щодо ситуації в Україні, зокрема, зазначено те, що поки Росія не демонструє поваги до суверенітету України і її територіальної цілісності, Канада далі чинитиме економічний та політичний тиск на неї, який сприятиме її ізоляції. Така позиція пояснюється як підтримкою впливової української діаспори, так і бажанням Канади відігравати роль

авторитетного політичного гравця не лише на американському континенті, а й в усьому світі.

Дуже важливою є саме фінансова допомога Україні. З лютого 2014 року по березень 2015 року – в період інтенсивної ескалації конфлікту, Канадою надано допомоги на суму 568 млн дол. [1].

У грудні 2017 року Канада виділила Україні майже 8 млн дол., в якості допомоги для Донецької та Луганської областей. За словами міністра закордонних справ Канади Христі Фріланд, канадський уряд розуміє труднощі, з якими зіткнувся цей регіон [2].

Також уряд Канади шукає способи розширення своєї військової допомоги Україні. Відкриття доступу до канадського ринку зброї стало одним з етапів співпраці між двома дружніми країнами. Про це розповів міністр національної оборони Канади Харджит Саджан, який зазначив, що дозвіл на продаж зброї – лише один із кроків, необхідних для надання Україні потрібних можливостей [3].

Показово, що Канада в рамках програми Міжнародного валютного фонду виділила 17,5 млрд дол. для відновлення макроекономічної стабільності, зміцнення економічного врядування, прозорості, закладання основи для стійкого економічного зростання після політичної та економічної кризи 2014 року. За рахунок внесків у розмірі 3,8 млн дол., Канада також виділила понад 156 млн дол. для більш ніж трьохсот малих та середніх господарств в Україні [4].

Важливим аспектом допомоги є також підвищення компетентності українських військовослужбовців. Із 10 січня 2016 року 200 військовослужбовців п’ятої канадської механізованої бригади (5 Canadian Mechanized Brigade Group) прибуло в Україну для проведення операції *UNIFIER* (з *англ. mission to support Ukrainian armed forces in Ukraine* – місії канадської армії по навчанню українських військовослужбовців) на п’ятдесят п’ять днів, яка реалізовувалася в Україні при Міжнародному Центрі підтримання миру та безпеки. Програма стосується всіх основ військової служби: стрільба, робота з ручними кулеметами, тактика маневрування піхоти, стрільба з укриття та ліквідації саморобних вибухових пристроїв. Дана навчальна місія є досить типовою для Канади, яка має досвід у операціях із розмінування територій, утилізації протипіхотних мін, при цьому канадські військові знають як працювати над знешкодженням вибухових пристроїв.

Близько двох третин військовослужбовців Королівського канадського полку, які дислоковані в Яворові, є ветеранами війни в Афганістані. Варто зазначити, що в березні 2017 року міністри Харджит Саджан та Христя Фріланд продовжили навчальну місію Збройних сил Канади в Україні ще на два роки – до кінця березня 2019 року [6].

Отже, політика Канади щодо України доволі чітка та базується на сприянні розвитку демократичного суспільства, донорській допомозі й побудові інклюзивних політичних та економічних інститутів в Україні, які є необхідною умовою для розбудови успішної країни.

Література / References

1. "Канада обіцяє Україні додатково 50 млн допомоги". *Дзеркало тижня, 27 березня 2015*. https://dt.ua/ECONOMICS/kanada-obicyaye-ukrayini-dodatkovo-50-mln-dopomogi- 168144_.html
2. "Канада виділила майже $8 млн на гуманітарну допомогу Україні". Українська правда. 21 грудня 2017. https://www.pravda.com.ua/news/2017/12/21/7166350/
3. "Канада планує розширити військову допомогу Україні". *Gazeta.ua. 27 грудня 2017*. https://gazeta.ua/articles/politics/_kanada-planuye-rozshiriti-vijskovu-dopomogu-ukrayini/811953
4. "Canadian international assistance in Ukraine". Government of Canada. September 6, 2017. http://www.international.gc.ca/world-monde/issues_development-enjeux_developpement/priorities-priorites/where-ou/ukraine.aspx?lang=eng
5. "Канада продовжила діяльність військово-тренувальної місії в Україні до 2019 року". *5 канал, 7 березня 2017*. https://www.5.ua/polityka/kanada-prodovzhyla-diialnist-viiskovotrenuvalnoi-misii-v-ukraini-do-2019-roku-140228.html

МУЛЬТИКУЛЬТУРАЛІЗМ ЯК ЕВОЛЮЦІЙНА СХОДИНКА КАНАДСЬКОГО НАЦІЄТВОРЧОГО ПРОЦЕСУ

Логвінова Дарія,
аспірантка кафедри міжнародних відносин,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
(м. Чернівці, Україна)

Будучи для іммігрантів однією з найпривабливіших країн у світі, Канада часто наводиться як приклад того, як можна виробити здорову імміграційну політику в багатокультурній демократії. У 2016 році в країні проживало 7,5 мільйонів іммігрантів [2] – одна з найбільших груп населення, що складається з громадян, які народилися закордоном. Незважаючи на те, що імміграційною політикою Канади довгий період часу переважно керували економічні міркування (спрямовані на залучення висококваліфікованих працівників-іммігрантів), країна також нещодавно стала лідером у процесі переселення біженців: близько 47 000 біженців були переселені в 2016 році – найвищий показник за весь період канадської історії [2].

Канада позиціонує себе як мультикультурне суспільство з великим мовним, расовим та етнічним різноманіттям. Канадська модель мультикультуралізму передбачає механізми співпраці уряду, регіональної влади та неурядових організацій етнічних спільнот, що спрямовані на підтримку культур, які є складовими загальної канадської культури і формують спільну канадську ідентичність [3]. Уряд Канади розглядає культурну мозаїку (різноманіття канадців за етнічним походженням, кольором шкіри, релігійним переконанням) як основну національну рису канадського суспільства, а різноманіття – як джерело для соціального, економічного та культурного розвитку.

Сучасний канадський підхід до імміграції, інтеграції, громадянства та мультикультуралізму сформувався невипадково. Успіх Канади залежав від багатьох факторів: як від банальної вдачі (мова йде про географію, яка зіграла свою роль: три океани та розвинена країна на півдні виступають як буфер від масштабної неконтрольованої міграції),

так і від історії (складний і недосконалий процес спільного проживання, що підштовхував до взаємосприйняття та віднаходження компромісів між корінними народами і французькими та британськими поселенцями, із самого початку зробив країну більш міжнародною, ніж традиційна національна держава), а також від свідомих політичних рішень, які сприяли інтеграції заради асиміляції (широко поширене серед канадців розуміння того, що іммігранти є економічним благом і культурним надбанням країни, зробили громадську думку з цього питання загалом еластичнішою, навіть тоді, коли в Сполучених Штатах та Європі розгортаються різкі дебати навколо цього питання). Сьогоднішнє різноманіття відображає всі три елементи та сприяє постійному розвитку цієї політики за більш універсальним підходом, ніж в більшості інших країн.

Протягом багатьох років підхід Канади до імміграції та інтеграції розвивався з урахуванням потреб новоприбулих осіб, а також у відповідності до зростаючої різноманітності населення, представники якого народилися в багатьох інших країнах. В цій роботі ми досліджуємо даний підхід, який є унікальним результатом сукупного впливу історичних, географічних, політичних та культурних факторів. Після процесу відбору, який сам по собі відіграє ключову роль, канадська іммігрантська інтеграція складається з трьох груп заходів, кожна з яких має певні функції: допомога іммігрантам у вивченні мови, навчання з метою отримання певних професійних навичок та інші послуги, заохочення іммігрантів до отримання громадянства та підтримка їх повноцінної участі в житті суспільства через мультикультуралізм і відповідну політику. Ми розглянемо детальніше одну з них, а саме політику мультикультуралізму.

Що таке мультикультуралізм і що відомо про його наслідки для соціальної єдності та інтеграції іммігрантів? В основі концепції мультикультуралізму – відхід від ідеалу чітко окресленої, основаної на єдиній мові, спільній естетичній та ідейній традиції національної культури на користь рівноправного співіснування численних культур, стилів життя та творчих практик, притаманних різним етнічним, соціальним, релігійним чи навіть віковим групам з їхніми специфічними ідентичностями [4]. Саме таке поняття мультикультуралізму закладене в численні документи, ухвалені останнім часом поважними міжнародними організаціями. Зокрема, проект Декларації з міжкультурного діалогу та запобігання конфліктам, що обговорювався в Раді Європи, передбачає, що “принцип “культурного різноманіття” не може бути застосований у термінах

“більшості” або “меншості”, бо такий підхід відокремлює культури і спільноти одна від одної” [4].

Мультикультуралізм може посилатись на демографічний фактор, певний набір філософських ідей або конкретну політично оформлену спрямовану діяльність уряду або інституцій на управління розвитком населення. Концептуальні відмінності у значеннях мультикультуралізму часто призводять до плутанини і прямого непорозуміння при обговоренні даної проблематики.

Перше значення містить в собі поняття так званого демографічного мультикультуралізму. Для деяких людей термін “мультикультуралізм” є описовим: це відображає фактичний плюралізм, що існує в суспільстві. Такий плюралізм може виникнути внаслідок співіснування давніх груп меншин, таких як чіткі лінгвістичні спільноти в Бельгії, Канаді та Швейцарії [1], або це може бути пов’язано з міграцією людей з різними культурами, релігіями, мовами та походженням з багатьох країн світу; у цьому сенсі США і Франція є багатокультурними країнами, як і Сінгапур та Кувейт [1]. Коли термін мультикультуралізм використовується в подібного роду дебатах, він, як правило, стосується різноманітності населення, а не певної філософії чи державної політики.

Як правило, мультикультуралізм означає більше, ніж демографічний плюралізм. Тому у другому значенні мультикультуралізм також може розглядатись як свого роду політична філософія, яка зосереджена на визнанні та підтримці культурного плюралізму та стосується певного набору філософських ідей, висунутих політичними теоретиками. Релевантність філософського мультикультуралізму виходить за межі академічних наук. Наприклад, такий відомий теоретик філософського мультикультуралізму, як Чарльз Тейлор, виступив співголовою Консультаційної комісії уряду Квебеку з питань, пов’язаних з культурними відмінностями, у 2007 році, тоді як Бхіху Парех очолював Комісію Раннімеда з досліджень майбутнього багатонаціональної Британії з 1998 по 2000 рік [1].

У третьому значенні мультикультуралізм розглядається як державна політика. Концепція мультикультуралізму, за твердженням хорватського культуролога Саніна Драгоєвича, “означає, що державні освітні й культурні органи мають визначати політику, конкретні заходи та ініціативи, які б надавали можливість різним культурам розвиватися поруч у межах однієї країни” [4]. Оскільки мультикультуралізм як філософська орієнтація визнає де-факто плюралізм у суспільстві та підтримує ідею процвітаючого існування такого різноманіття, він

вимагає, щоб уряди та інституції заохочували плюралізм через державну політику.

Соціологи лише нещодавно почали оцінювати мультикультуралізм як державну політику. Кейт Бантінг та Уілл Кімліка з Королівського університету в Онтаріо, Канада, створили індекс політики мультикультуралізму (Індекс MCP), який визначає вісім типів політики в 21 західній державі. Індекс свідчить про наявність чи відсутність багатокультурної політики в цих країнах на трьох різних етапах (1980, 2000 та 2010 рр.), даючи таким чином можливість прослідкувати, як саме з плином часу змінювалась політика. Результати цих показників вказують на те, що Канада та Австралія є на першому місці серед найбільш успішних мультикультурних країн світу [1]. Мультикультуралізм, визнання культурної та етнічної ідентичності як засобу сприяння інтеграції є ключовою особливістю канадської імміграційної політики [3].

Все вищесказане вказує на те, що виникають складні запитання для вчених та політиків щодо того, як саме можна надати більше можливостей для захисту інтересів меншин шляхом розвитку політики багатокультурності. Більшість населення може вказати на зменшення або обмежену підтримку політики виокремлення та підтримки меншин – позиції, яку деякі політики формулюють та заохочують. Однак в той самий час дані свідчать, що політика багато культурності полегшує соціально-політичну інтеграцію іммігрантів та сприяє їхньому почуттю громадянської єдності. Натомість, враховуючи тривалість поточних дебатів по цій проблематиці та політичний клімат в деяких країнах світу, збереження та розширення політики багатокультурності може опинитись під загрозою.

Література / References

1. Bloemraad, Irene. 2011. *The Debate Over Multiculturalism: Philosophy, Politics, and Policy*. https://www.migrationpolicy.org/article/debate-over-multiculturalism-philosophy-politics-and-policy.
2. Griffith, Andrew. 2017. *Building a Mosaic: The Evolution of Canada's Approach to Immigrant Integration*. https://www.migrationpolicy.org/article/building-mosaic-evolution-canadas-approach-immigrant-integration.
3. Kuz'muk, Oleksandr. 2009. *Formuvannya nacional'noyi identy'chnosti zasobamy' derzhavnoyi kul'turnoyi polity'ky': dosvid Kanady'*.
4. Migirin, Petro. 2013. "Bagatokul'turnist' Kanady' u nacional'nomu ta global'nomu vy'mirax." *Naukovi zapy'sky' Nacional'nogo universy'tetu "Ostroz'ka akademiya"* (36): 338–340. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoaf_2013_36_105.

GROWING UP "UKRAINIAN" IN CANADA AND MY ASSESSMENT OF A PARTICULAR ASPECT OF CANADA'S NATIONAL PSYCHE

Paul Brodoway,
Master of History, the University of Alberta,
Bachelor in Theology, Aldersgate College,
Visiting English Language Instructor at the National University of Ostroh Academy
(Edmonton, Canada)

My presentations will begin by describing one of my childhood memories that has stuck with me throughout all my years in this world. The memory is the time when between classes during my high school years I asked myself who the Ukrainians are and how come after eleven years of being at school, I know nothing about them even though I know that they exist because I am Ukrainian and live in a farming community with many Ukrainian families. Having studied Russian history, but not Ukrainian, I slowly become ever more aware that for the most part I belonged to an invisible people in this world.

It was these invisible people who were among the first Ukrainian settlers in the province of British Columbia in Canada and the first Ukrainian Diaspora to build a church in the province. Unfortunately, they were not able to support a full-time priest and so it was that a missionary lady approached my mother and asked if she would let me and my two sisters attend Sunday school and that is how I became an evangelical instead of remaining a Ukrainian Greek Catholic. To become an evangelical, one had to be born again according to their prescribed way which required that I personally ask Jesus Christ to forgive my sins and to save me from eternal destruction. Through some circuitous reasoning I managed to convince myself that I could never be saved and was playing the part of a hypocrite. This belief affected my behavior and certain persons noticed that something was bothering me but I refused to discuss my problem with anybody and it would not be until my mid-twenties that I finally resolved in a positive way the problem of whether or not I was eternally lost.

After finishing high school in 1962 I enrolled in a small evangelical college in Saskatchewan where three years later I earned a Bachelor of Theology Degree. Rather than entering the ministry, I undertook an apprenticeship to become a carpenter and worked in construction in theth Vancouver area in British Columbia. I could not put my religious training behind me, having read the best-selling book, *The Late Great Planet Earth* by the Pentecostal preacher Hal Lindsay, I decided to attend a prophecy meeting that he was holding in Vancouver in 1976. Lindsay spoke about how the Slavic nations would attempt to destroy Israel, I became very upset by what I believed were his ill-founded assertions of the treacherous nature of the Slavic peoples and the role they would play in future world events. As I reflected over the next few days on Lindsay's prophecies and the many millions of Americans who also believed in his end times scenario it became apparent to me that Lindsay and his fellow dispensationalists were seeking to orchestrate world events or history according to their understanding of Biblical prophecy. After reading *The Late Great Planet Earth* I became aware that Lindsay had failed to integrate the book of Daniel and the Revelation into one plausible scenario as required by those students of prophecy who believe that God is the divine author of the essential message in the Bible.

Aware of the serious implications of the dispensationalism that Lindsay and so many Christian Americans believe in, I decided that I would no longer prioritize working in my trade but focus on a scientific study of the Bible and the prophetic scriptures therein. One of the first things that I did was to buy a cassette player and cassettes of the Old and New Testaments. I listened several hundred times to the books of Daniel and Revelation refusing at this initial stage of my search for an understanding of Bible prophecy to attempt any actual interpretation of prophecy. Over time there emerged as it were through the use of imagination and speculation distinct pieces of a puzzle that I then began to fit together to create pictures which in turn were chronologically sequenced to create particular scenarios within the Apocalyptic landscape. The interpretation of the different scenarios had to be based on the historical development of humanity and be in agreement with the characteristics of human nature so that they could become part of an overall plausible scenario that contributed to a proper understanding of the resolution of the struggle between good and evil which I eventually came to understand to be one and the same as the culmination of a great struggle between the functional and dysfunctional spiritual powers of this world. The final phase the struggle would finally render evil people so dysfunctional that

they would become the destroyers of those people who were effectively working towards the real solutions of the problems of this world which would bring about the establishment of an ideal world order that would be in harmony with God's master plan for humanity's eternal salvation.

My study of the Bible and of prophetic scripture has led me to develop a rudimentary understanding of the characteristics of the different nations of the world which I use in my attempt to create the plausible scenario. Canada's historical development and relationships with its mother country, Britain, and the United States of America has contributed to the development of a certain mindset that will lead it to play a particular role in humanity's attempt to work towards the creation of a sustainable world order. During World War One, Canada assumed sovereignty over its military at the Battle of Vimy Ridge and then in World War Two Canada strengthened its independent position by fighting alone against the Germans in the Netherlands. In some respects this was a blind and unthinking commitment to violence that has lasting effects on Canada's national psyche. The lack of an overall understanding of why one is engaged in killing ones fellow, especially when one is a minor player who seeks to assume and maintain a relevant and important role in a military alliance can lead to the temptation to become the tail that seeks to wags the dog. My paper will briefly examine to what extent if any the tail that wags the dog mentality can be applied to Canada and to other countries as well.

УКРАЇНСЬКО-КАНАДСЬКІ ІСТОРИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

УКРАЇНЦІ КАНАДИ: ТРУДНОЩІ, ВИПРОБУВАННЯ, УСПІХИ ТА ДОСЯГНЕННЯ

Цап Орест,
доктор філософії,
професор педагогічного факультету
Манітобського університету,
директор Центру українських канадських
студій при Манітобському університеті
(м. Вінніпег, Канада)

Кравчук Галина,
автор, перекладач, дослідник з питань
генеалогії та історії роду
(м. Вінніпег, Канада)

"Земляки! Європа розкрила перед світом нову карту історії, а на ній золотими буквами виписано: Воскресення! Кожен народ потряс підвалинами свого буття і почав нове життя свободи й щастя!"

Такими оптимістичними та патріотичними словами Микола Устиянович, відомий в Галичині письменник та громадський діяч, майже 170 літ тому (19–26 жовтня 1848 р.), відразу після скасування панщини, відкрив у Львові перший з'їзд українських вчених [5].

Та жити вільно й щасливо на своїй землі, але в чужому ярмі, нашим людям, особливо селянству, не судилося. Соціальна несправедливість, масове безробіття, брак землі, злидні, непосильні податки, мусóва військова повинність примусили їх шукати кращого життя аж за океаном. Тисячі з них на зламі 19–20 століть опинилися в преріях Канади, зокрема в Манітобі.

Задокументована історія українського поселення у Канаді веде свій початок від 1891 року, коли зі села Небилів, повіт Калуш (нині: Рожнятівський район Івано-Франківської обл.), до Канади прибули Іван

Пилипів та Василь Ілиняк. Вони залишили для нащадків свої спогади, записані в 1932 р. Іваном Боберським, українським громадським та політичним діячем, активним членом Товариства опіки над українськими поселенцями ім. Св. Рафаїла в Канаді. Івана Пилипова та Василя Ілиняка прийнято вважати першими українськими поселенцями в Канаді.

До процесу групової української еміграції до Канади у великій мірі спричинився Осип Олеськів [6], якого називають батьком української еміграції до Канади. Він розумів, що еміграція є неминучим процесом, але застерігав людей від Бразилії, де клімат та умови життя були цілком несприятливими для наших людей. Він радив їхати до Канади і навіть їздив до Канади, щоб на свої очі побачити канадські прерії, пропоновані урядом для заселення землі, та ближче познайомитися з самим еміграційним процесом.

Сучасні дослідники доказують, що в історії відомі випадки поселення українців у Канаді, які сягають періоду війни 1812 р. між Францією та царською Росією. В час війни вояки двох найманих швейцарських полків, Демеронського та Девотевільського, серед яких були вихідці з українських етнографічних земель, опинилися в британському полоні і пізніше, вже в складі британської армії, були відправлені до Північної Америки на війну з американцями, по закінченні якої за їхню службу отримали тут земельні наділи [4].

Важливо також згадати імена українців за походженням Юрія Лисянського та Петра Полетики, якими гордяться українці України і Канади. Юрій Лисянський (1773–1837), уроджений в Ніжині нащадок козацького роду, ім'я якого присвоїла собі царська Росія, ступив на землю Північної Америки ще понад 200 літ тому (1803–1806) в час навколосвітньої подорожі. Лисянський – всесвітньо відомий мореплавець, географ, який зробив ряд географічних відкриттів, вніс великий вклад у світову океанографію, етнографію та інші науки. Карту світу, складену Ю. Лисянським, протягом багатьох років брали за основу інші картографи. Його іменем названо один з Гавайських островів, гору на острові Сахалін, затоку біля Аляски та інші географічні об'єкти.

З іменем Петра Полетики (1778–1849), уродженого під Києвом, пов'язана одна зі сторінок історії формування Канади. Протягом 1817–1822 рр. він займав посаду надзвичайного посла Російської імперії в США, а з 1825 р. був сенатором і служив в міністерстві внутрішніх справ. Його ім'я стоїть під двома договорами щодо розмежування кордонів між царською Росією та Британськими колоніями в Північній

Америці, які пізніше були об'єднані в домініон Канада. Його іменем також названо і гору у південно-східній Алясці – Mt. Poletica.

Історичні постаті Петра Полетики, Юрія Лисянського є гордістю України і пишатися ними мають українці України і діаспори, а не Росії, яка століттями присвоювала собі вікові надбання нашого великого народу, нашу українську віру, нашу мову, нашу історію, нашу культуру... і наших людей, кращих з кращих, цвіт нашої нації, розсіяний по цілому світу [2].

Нелегкими були початки перших українських переселенців у преріях Канади. Опинилися вони на землі, якої ніколи не торкалася людська рука, де зима тривала до п'яти місяців, а морози досягяли 40–50 градусів, у краю з частими весняними повенями, нестерпною літньою спекою та пожарами... Були це роки важкої, мозольної праці, роки самітництва, туги за домом та ріднею. Але тверде бажання втриматися фізично і психологічно, стати на ноги, інтегруватися у чужинецьке середовище і водночас зберегти свою національну ідентичність перемагало.

Українці прагнули волі, хотіли землі і з часом вони стануть у вільному світі господарями і своєї долі, і своєї землі. Вони побачать, що ця земля по-своєму красива, що, як прикласти працю рук і тепло душі, то і тут можна жити. Жити на волі, жити в достатку, працювати для себе... Вони поволі звикатимуть до суворих зим і нестерпної літньої спеки, переживуть повені й пожари. З часом вони зуміють перебороти й неприв'ітність тих, які оселилися тут ще перед ними і від яких через незнання мови терпіли приниження та надуживання.

Забере добрий десяток літ, сповнених важкої праці, величезної витривалості, завзятої наполегливості, нелюдського терпіння, щоб на місці непрохідних лісів, ніколи не висихаючих боліт та багна лягли не тільки перші скиби зораної землі, а й забіліли стінами перші хатини й церкви, виросли господарські споруди, розкинулися широкі пшеничні лани та пасовиська, зацвіли яблуні, потягнули свої голови до сонця соняшники... По канадських преріях понесеться запах свіжоспеченого хліба, випеченого з любов'ю українською господинею... Ніжно залоскоче душу рідна колискова пісня... І не раз чужа земля заплаче українськими сльозами від жалібного, краючого душу: "Вічная пам'ять...". Недалеко від хатини появиться перший горбок – перша могила на канадській землі, в якій навіки знайде спочинок спрацьоване чи виснажене невиліковною хворобою тіло українського хлібороба... Але запечатати гріб по-християнському звичаю ще не буде кому – не

було ще своїх священиків. Не буде кому дати шлюб. Підростатимуть нехрещені діти...

За перші, найважчі десятиліття, які можна назвати періодом випробувань, українцям вдалося пустити глибоке коріння в землю Канади. Добре загосподарені ферми, своя церква, школа, культурно-освітні товариства, часописи, право голосувати, свої професіоналісти, свої представники в уряді Канади: Андрій Шандро – в Альберті, Тарас Ферлей – у Манітобі, – це все є безперечним свідченням поступу вперед. Єдиного їм бракувало – єдності. З цієї причини 100-літній ювілей Т. Шевченка відзначався українцями Вінніпегу не в березні, а в травні 1914 року. З цієї ж причини у місті відзначалося принаймі три ювілеї Шевченка, правда в різні дні [3]. Не краще стояли справи і на полі релігійному.

Хоч українці на цей час вже належали до різних товариств, громадських організації, але бракувало організації, яка б координувала їх роботою і була представником від цілої громади до уряду Канади. Цієї єдності за всяку ціну не допускали русофіли, соціалісти та комуністи, головним завданням яких в Канаді було: "вести збройну боротьбу проти канадійського уряду і менш насильну але однаково рішучу проти громадських і політичних інституцій" Канади [1].

Наш живучий нарід вижив, став на ноги, став рівним серед рівних в багатонаціональній родині канадців. У 1940 р., під впливом федерального уряду Канади, нарешті було створено КУК (Комітет українців Канади), суспільно-громадську організацію, яка координує роботою всіх українських організацій і представляє свою громаду до уряду Канади [8]. До КУК входять майже всі політичні, громадські, культурні та релігійні організації українських канадців. Засновники КУК: Братство українців-католиків, Союз гетьманців-державників, Союз українців-самостійників, Українське Національне Об'єднання. Українські прокомуністичні організації ніколи не були членами КУК. Офіційна назва від 1989 р. – Конґрес українців Канади – Ukrainian Canadian Congress (UCC). Головний офіс КУК знаходиться в м. Вінніпег. Першим головою КУК був о. Василь Кушнір.

Українці влилися в громадське, політичне та культурне життя Канади, заслужили повагу та пошану серед інших народностей.

Одною з фундаментальних ознак канадської спадщини та ідентичності є багатокультурність. З цього приводу необхідно назвати ім'я сенатора Павла Юзика (1913–1986), сина українських емігрантів. Він був одним з основоположників політики багатокультурності і

вважається батьком мультикультуралізму. В 2008 р. урядом Канади була створена щорічна нагорода за надзвичайний внесок у розвиток багатокультурності, якій дано ім'я Павла Юзика – Paul Yuzyk Award for Multiculturalism. Про це оголосив Достойний Jason T. Kenney, міністр з питань громадянства, імміграції та мультикультуралізму, у Вінніпегу 13 листопада 2008 р. Крім нагороди лауреати отримують по 20 тис. дол. Канади.

Внуки-правнуки тих, які понад століття тому в пошуках землі та волі приїхали на ці, тоді ще необжиті землі, сьогодні є гордістю Канади. Неможливо назвати імена всіх відомих українців, але з великою приємністю і почуттям безмежної гордості подаємо імена кількох з них.

Політичні діячі: Stephen S. Poloz, губернатор банку Канади; Edward Richard Schreyer, 22-ий генерал-губернатор Канади; Ramon John Hnatyshyn, 24-ий генерал-губернатор Канади; James Bezan, член федерального уряду Канади; Paul Yuzyk, сенатор, один з творців політики багатокультурності; Anita Raynell Andreychuk, сенатор; Chrystia Chomiak Freeland, міністр закордонних справ; Gary Filmon, 19-ий прем'єр-міністр Манітоби; Peter Michael Liba, 22-ий лейтенант-губернатор Манітоби; Stephan Juba, 37-ий мер міста Вінніпеґ.

Правова система Канади: John Sopinka, молодший суддя Верховного Суду Канади; The Honourable Benjamin Hewak, головний суддя Манітоби.

Збройні сили Канади: Izydor Popowich, бригадир-генерал.

Освоєння космосу: Roberta Bondar, перша канадська жінка-астронавт; Joshua Kutryk, полковник, новообраний астронавт Канади.

Засоби масової інформації: Victor Malarek, автор, відомий журналіст, головний репортер програми W5 журналістських досліджень у мережі CTV.

Спорт: Wayne Gretzky, Bill Mosienko, Jordin Tootoo (хокей); Penny Oleksiak (плавання), чемпіонка літніх Олімпійських ігр в Бразилії 2016 р.

Бізнес: Eugene Melnyk (фармацевтика), власник професійної хокейної дружини Ottawa Senators, меценат; James C. Temerty, засновник та голова компанії Northland Power Inc., яка працює над розробкою проектів альтернативної електроенергії, меценат.

Кінематографія: Yurij Luhovy , Adriana Luhova, Halia Kuchmij.

Музика, театр, кіно: Luba Goy, актриса, найбільш відома з телевізійної програми Royal Canadian Air Farce; William Shatner, кіноактор, найбільш відомий з фільму Stark Trek (Capitan Kirk); Mimi

Kuzyk, кіноактриса (Hill Street Blues); Ireneus Zuk, піаніст; Lubka Kolessa, композитор, піаністка; Kuzmenko Larisa, композитор; Roman Hurko, композитор сакральної музики; Adriana Chuchman, оперна співачка; Luba Kowalchuk (Luba), естрадна співачка, автор кількох музичних альбомів, удостоєна нагороди Juno; Chantal Kreviazuk, сучасна естрадна співачка, композитор, музикант; Randy Bachman, музикант, композитор, виконавець (The Guess Who).

Декоративно-прикладне мистецтво: художник William Kurelek, скульптори Leo Mol, Roman Kowal та ін. (англійський правопис власних імен вжито з метою збереження їх автентичності).

Навіть королева Англії Єлизавета II має кревні зв'язки з Україною, які ведуть до великого князя Київського Володимира Мономаха [7].

Актуальними й до нині є слова розстріляної німцями в 1942 р. в Бабиному Яру української патріотки, поетеси, громадського та політичного діяча Олени Теліги: "Перед нашою молоддю блискуче завдання – стати батьками майбутнього своєї нації". А нашим завданням як освітян є помогти молоді осягнути цієї мети.

Література / References

1. Гладун, І. 1948. *Мене вчили зради*. Вінніпеґ, Манітоба: Українська видавнича Спілка в Канаді.
2. Кравчук, Г. 2017. "Будівничі Канади, якими гордиться український рід (до 150-ліття Канади)". *Український вимір: міжнародний збірник науково-педагогічних, методичних статей і матеріалів з України та діаспори*. Чернігів, 2017. XIV: 63–65.
3. Кравчук, Г. 2017. "100-літній ювілей Кобзаря в українській столиці Канади". *Український Вінніпеґ*. Publisher: Ukrainian Winnipeg Portal. May, 2017, 27. www.ukrainianwinnipeg.ca.
4. Роїк, О. 1994. "Чи були українці в Канаді перед 1891-им роком?" *Життєвий досвід українців у Канаді: Рефлексії*. Вінніпеґ, Канада: УВАН: 15–92.
5. Тиктор, І. 1936. *Календар для всіх на переступний 1936 рік*. П'ятий річник. Львів.
6. Kaye, V.J. 1964. *Early Ukrainian Settlements in Canada 1895–1900*: Dr. Josef Oleskow's Role in the Settlement of the Canadian Northwest. Toronto, Ontario: Ukrainian Canadian Research Foundation.
7. Lysenko, T. 2014. *The Price of Freedom*. Lulu Publishing .www.lulu.com.
8. Veryha, V. 1967. "The Ukrainian Canadian Committee; Its Origin and War Activity". *Thesis presented to the School of Graduate Studies, Department of History of the University of Ottawa*. https://ruor.uottawa.ca/bitstream/10393/21445/ 1/EC55314.PDF

ПРОБЛЕМА ЗБЕРЕЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ УКРАЇНЦІВ КАНАДИ В XXI СТ.

Кондрашевська Юлія,
кандидат історичних наук,
доцент кафедри історії та документознавства,
Навчально-науковий гуманітарний інститут,
Національний авіаційний університет
(м. Київ, Україна)

Починаючи з початку 2000-х рр. і донині потік емігрантів з України продовжує зростати. Особливо в останні десятиліття зросла кількість висококваліфікованих фахівців, які виїхали з України. За даними, отриманими в результаті опитування, проведеного у квітні 2016 р. інститутом Горшеніна майже половина респондентів (понад 40%) відповіли, що мають серйозні наміри виїхати з України працювати за кордон. За результатами опитування компанії GFK Ukraine, 8% громадян України (а це близько 3 млн осіб) найближчим часом будують плани щодо трудової міграції за кордон. До прикладу, 5 років тому ця кількість була більш ніж удвічі меншою – 1,2 млн осіб [6]. Найбільш популярними для запланованої трудової міграції є розвинуті західні країни Європи, США та Канада. Остання, у свою чергу, проводить активну міграційну політику. Так з 2013 р. міністерством імміграції та мультикультуралізму Канади запроваджена програма Federal Skilled Worker, нові критерії якої забезпечують кращий вибір кваліфікованих іммігрантів, яких потребує економіка країни [6].

Згідно з останніми даними ООН, в 2017 році населення України (включаючи окупований Росією Крим) складало 42,22 мільйона людей. Однак, вже до 2050 року населення України скоротитися на 18%. Про це пише Quartz. Таким чином, у 2050 році в Україні проживатиме близько 36,42 мільйона людей. Таке різке скорочення населення є четвертим показником у світі [7]. Однією з причин цього явище буде еміграція.

Актуальність питання збереження національної ідентичності українських етнічних груп завжди була і залишається беззаперечною і вимагає детального дослідження. Особливо актуальним це питання є по відношенню до українців, які проживають за межами своєї Батьківщини,

адже в нових умовах життя основним завданням є швидка та успішна інтеграція в країні поселення, а збереження власної ідентичності відходить на другий план. Саме тому дуже легко втрачається зв'язок з історичною Батьківщиною і для його утримання потрібно докласти чимало зусиль. Один із успішних прикладів у збереженні національної самобутності продемонструвала українська етнічна група Канади, яка посідає друге місце за чисельність українців, котрі проживають за межами України і перше за своєю активністю у розвитку громадського, культурного та духовного життя. Крім успішної інтеграції у нове суспільство, професійного визнання та успіхів у різних сферах життя українці постійно дбали про збереження власної культури, мови, традицій тощо. Тому вивчення їхнього досвіду у питанні збереження національної ідентичності є досить важливим, як для інших українських етнічних груп, які виїхали на постійне проживання за кордон, так і для громадян України в цілому.

До розгляду цього питання у своїх роботах зверталися Лупул Т., Недужко Ю., Піскун В. [3, с. 5–6], але тема національної ідентичності української діаспори потребує окремого комплексного дослідження.

Специфічною рисою суспільства Канади є етнокультурна мозаїчність. Характерним для цього поняття є те, що жодна з етнічних груп Канади кількісно не складає більшості населення країни. Тут проживають і вживаються різні меншини, пов'язані між собою загальнонаціональною ідеєю. Більшість з них вважають себе канадцями, але підкреслюють своє етнічне походження. Зважаючи на строкатий національний склад населення уряд Канади ще у 1971 році запровадив, так звану, політику багатокультурності, яка дозволила усім національним меншинам вільно розвивати власну культуру [4]. Завдяки цьому у Канаді з'явилися українські школи, університети, церкви, наукомі та громадські осередки, театральні та художні студії, мистецькі колективи, музеї, видавництва та преса. Культура українців є невід'ємною частиною загальноканадської культури.

Українська діаспора Канади найбільш згуртована саме в сенсі культури, духовності та у здійсненні соціальної та політичної діяльності. Як зазначила у своєму інтерв'ю українському щотижневику перша жінка на постах міністра юстиції, голови оборонного комітету та прем'єр-міністра Канади (1993 р.) Кім Кемпбелл, на питання журналіста про оцінку ролі української діаспори в житті Канади, вона відповіла: "Краще, що можна сказати про українців Канади, це те, на скільки успішно вони інтегровані в мейнстрим канадського суспільства. Українці є скрізь, і ніхто навіть не думає про це, доки не почує слов'янських імен. Але у певних випадках вони відіграють істотну роль. Наприклад, Канада дуже

швидко визнала незалежність України і не лише тому, що ми відчували політичний тиск, який змушував нас це зробити, скільки тому, що знали про бажання українців отримати довгоочікувану незалежність. Канада – це країна, котра у певній мірі має українську душу" [2, с. 20].

Отже, українці Канади досить успішно інтегрувалися у багатоетнічне середовище нової країни, стали її повноцінними громадянами, зайняли гідні ніші канадського суспільства, але при цьому змогли зберегти свою національну самобутність, культуру та традиції. Звичайно, асиміляційні процеси позначились на українській етнічній групі й з плином часу будуть позначатися все більше. Тим не менш, інтегруючись у нове середовище, українці змогли зберегти свою національну ідентичність. Про це свідчать двомовні програми у школах та вузах, створення українських наукових центрів, творчих осередків, різноманітних культурних фестивалів, музеїв тощо.

Процес збереження національної самобутності українців у Канаді був відповіддю на потребу самоідентифікації української етнічної групи та вміння знаходити своє місце в соціальній структурі канадського суспільства. Українці, ще в середині XX ст., створили в Канаді, і на початку XXI успішно розвинули, свою власну унікальну ідентичність на основі усвідомлення та підтримки самобутньої культури, національності та віросповідання. У Канаді існує власна культурна мозаїка, і багато з її елементів – українські.

Література / References

1. Zayachuk, Yu. 2005. "Educational activities of Ukrainian higher institutions of Canada: historical context and present trends, Ukrainian dimension". *International collection of information, educational, scientific, methodological articles and materials from Ukraine and diaspora*. Part 4, Book 2: 211.
2. Kaftan, A. 2010. *Kim Campbell: Ukrainian politics is never boring*. Comments, 9 April. Kyiv: 20–21.
3. Lupul, T. 2010. *Politicization of ethnicity as an institutional factor of modern Canadian nation-building process*. Chernivtsi: 357.
4. "Multiculturalism – Ukrainian ethnography". 2018. http://etno.us.org.ua/tag/багатокультурність/
5. Neduzhko, Yu. 2016. "Educative aspects of the Ukrainian diaspora in the West in the fight for independence Ukraine (mid 40's–80-ies of XX century)". http://www.history.org.ua/JournALL/xxx/12/26.pdf
6. Piskun, V.M, Cipko, A.V, Shcherbatyuk, A.V. 2004. "Ukrainian political emigration and diaspora in the twentieth century: the forms of cultural and intellectual rapport in the countries of residence": 252.
7. "The organization of United Nations made a forecast how many Ukrainians will remain until 2050". 2018. http://expres.ua/news/2018/01/25/281688-oon-sprognozuvalo-skilky-ukrayinciv-zalyshytsya-2050-roku

“САМВИДАВ” ЯК ОПЕРАТИВНИЙ ЗАСІБ ІНФОРМУВАННЯ КАНАДСЬКОГО УКРАЇНСТВА В КОНТЕКСТІ ЗАСАД ВІЛЬНОГО СУСПІЛЬСТВА

Солонська Наталія,
кандидат історичних наук,
старший науковий співробітник Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського
(м. Київ, Україна)

Видавнича діяльність канадських українців має сьогодні вже свою історію та історіографію питання [7]. Особливе місце в цьому займають видання, які можна об’єднати під назвою “самвидав” [5]. У Канаді він принципово відрізняється від самвидаву країн колишнього соціалістичного табору. Наклад таких книжок, збірників, брошур невеликий. Рукописних – обчислюється одиницями. Назву видавництва чи видавничої організації на такій продукції не вказано. За типологією – це матеріали, звіти конгресів, конференцій, наукових з’їздів, громадських зібрань, культурних заходів, освітня, навчальна, інформаційна література тощо. Ця література, як правило, надрукована в спосіб малої оперативної поліграфії [6]. Інколи – на друкарській машинці з рукописними вставками, фотографіями; малюнками. Такі видання прирівнюються до рукопису. На самвиданнях не зазначено такі позиції: видавництво (або стоїть назва “одноденного”, ексклюзивного, приватного), друкарня; інколи їх замінює вираз “Накладом автора”, або тотожний йому – “Самвидав”; відповідальна за випуск організація (установа); друкарня, редколегія, адреса тощо. Пропонуємо перше дослідження із “Самвидаву” канадського українства.

Особливе місце посідають книги, які фахівці виокремлюють у групу “замаскованих” видань, тобто, таких, де на обкладинці надруковано одну назву, а сама книга, віддрукована в Канаді, має зміст, що містить гостру та об’єктивну критику політики та ідеології радянського уряду щодо українців, його дискримінаційних дій стосовно

збереження національної культури і мови [1]. Зрозуміло, самвидавнича література, враховуючи її антирадянську спрямованість, була недоступна на історичній батьківщині канадських українців.

Видання, які ми відносимо до канадсько-українського самвидаву, зберігаються і у фонді відділу зарубіжної україніки Інституту книгознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (далі – НБУВ), є надзвичайно цінними, рідкісними, навіть унікальними, оскільки містять інформацію, яку неможливо віднайти в жодних інших історичних джерелах.

Канада – держава, в якій права людини, розвиток культури різних народів, що її населяють, закріплено Конституцією країни. Принципово виконуються всі її вимоги. Толерантність й терпимість – постулати, що не порушуються. Перешкод видавничій діяльності української діаспори, найбільшій слов'янській групі в країні, штучно і з ідеологічних причин, не створюється. При цьому зростає етнокультурна "мозаїчність", інтенсифікується процес "канадизації" її населення і усвідомлення ним своєї етнокультурної окремішності.

Основна причина, що змушує українські організації та окремих осіб у Канаді звертатися до малих форм поліграфії, – необхідність в швидкому поширенні актуальної для української громади інформації.

"Самвидав" має свою історію. У 20-х роках минулого століття стали з'являтися книжечки російського поета М. Глазкова. На них друкарня і видавництво визначалися, як: "Сам-Издат". Український самвидав сягає корінням у 1929 р., коли І. Багряний у Харкові оприлюднює збірник своїх творів під назвою "Ave Maria" і позначає видавництво, як "САМ" (1200 прим.) (незалежно від М. Глазкова). І якщо "сам видання" в радянській Україні виходили незначним накладом, самовидавці були одиницями, то, скажімо, в Польщі цей рух набув значних масштабів. У поляків самвидав вимірювався десятками тисяч одиниць накладу, тисячами та десятками тисяч читачів" [2]. Самвидав у країнах соціалістичного табору був спричинений ідеологічним, духовним протестом проти існуючої політичної системи та її методів. Поширення таких видань каралося багатолітнім ув'язненням.

Самовидавнича діяльність – невід'ємна сторінка історії української книги та взагалі вітчизняної історії, що відбито в західній пресі, у журналах і газетах української діаспори – "Смолоскип", "Нові дні", "Визвольний шлях", "Сучасність", "Український історик" тощо. Нині існує чимало трактувань цього явища. Так, пошукова система

“Яндекс” знаходить у глобальній мережі Інтернет понад 557 тис. згадок російського слова *самиздат* і його українського перекладу *самвидав* [3].

Першу системну спробу дослідити український самвидав, “світове за масштабами й універсальне за призначенням явище”, яке, “лежить на перетині багатьох наук: літературознавства, мовознавства, історії, психології, суспільствознавства, політології, культурології тощо” здійснює О. Обертас. Ми вперше в українському книгознавстві робимо крок до системного дослідження самвидаву канадського українства, іншого за своєю ідеологічною природою, інформаційного явища, яке є частиною розвитку багатокультурності Канади, ознакою демократизму і цивілізованості її суспільства [4].

Наведемо кілька прикладів із фонду ВЗУ ІК НБУВ, які не потребують коментарів. **Зовенко О.,** інж. Безіменні: спогад учасника новітніх визвольних змагань. – [Б. м.], [б. в.], 1946; **Bochyk Y., Kiebalo W.** Publications by Ukrainian “Displaced Persons” and Political Refugees, 1945–1954 in the John Luczkiw colection Thomas Fisher Rare Book Library University of Toronto: a bibliography. №29. research report; Univ. of Alberta. – Edmonton, 1988. – 398 c. Зі змісту: About the Collector; Introduction; Acknowledgements; Abbreviations; Table of Contents; Part I. Alphabetical Listing. Patr II. Subject Listing; Arts; Economics; Education; Emigration; Ethnology; Geography; History; Language; Literature; Law; Military; Music; Performing Arts; Politics; Press; Religion; Scholaraship; Science. Part III. Serials. Представлено публікації з історії життя українських “переміщених осіб” і політичних біженців, 1945–1954 рр. із фонду рідкісних книг бібліотеки університету Торонто, а саме колекції Джона Луцківа. **Ukrainian Canadians and** the 1981 Canada Census (A Supplement to the Statistical compendium on Ukrainians in Canada, 1891–1976) / forew. W. D. ; ed. W. Darcovich; associate ed. P. Yuzyk; contriburors B. Myhal, Z. Yankowsky ; Canad. Inst. of Ukr. Studies Univ. of Alberta. – Edmonton, 1988. – 177 p. / Occasional Research Reports). Представлено дані перепису та доповнення до статистичної кількості українців в Канаді. 1891–1976. **Каталог книжок Української** книгарні. – Едмонтон : [б. в.], 1966. – 129 с.; **Каталог книжок найбільшої** книгозбірні на 1979 рік : ukrainian Book Store. – Edmonton, 1979. – 243 с. – (Укр. книгарня ; ч. 54). **15-ий Крайовий з’їзд** Спілки Української Молоді в Канаді : матеріали, звіти, резолюції, постанови, привітання / Спілка Української Молоді в Канаді. Крайова управа СУМ. – Торонто : [б. в.], 1970. – 77 с. (Зі змісту: 1. Порядок наради 15-

го Крайового З'їзду СУМ; 2. Наші проблеми і завдання. Промова голови КУ СУМ на святковій зустрічі делегатів і гостей Крайового З'їзду / Т. Буйняк тощо).

Отже, самвидавничу літературу, що нині стала доступною, мають вивчати не тільки науковці, а й, підкреслимо, широкий мислячий загал України. Це дасть можливість зрозуміти драматизм, інколи й трагізм явища змушеної імміграції українства, боротьбу і зусилля наших співвітчизників за свободу України, збереження її культури. З метою систематизації та узагальнення унікальної літератури, що відіграє роль історичних джерел, відділ зарубіжної україніки Інституту книгознавства НБУВ (комп'ютерне забезпечення – Інститут інформаційних технологій НБУВ) розпочав формування електронної бази даних продукції самвидаву української діаспори.

Література / References

1. Antoniuk, T. D. 2017. "Zamaskovani vydannia fondu viddilu zarubizhnoi ukrainiky NBUV: kharakterystyka, zmist ta osoblyvosti bibliohrafichnoho opysu". *Biblioteka. Nauka. Komunikatsiia. Stratehichni zavdannia rozvytku naukovykh bibliotek : Materialy Mizhnar. nauk. konf.* (Kyiv, 3–5 zhovtnya 2017 r.). Kyiv: 100–103.
2. Kipiani, V. 2011. "Samvydav yak sposib protystoiaty tsenzuri". http://osvita.mediasapiens.ua/mediaprosvita/master_clas/vakhtang_kipiani_samvidav_yak_sproba_protistoyati_tsenzuri/
3. Obertas, O. 2004. "Do pytannia znachennia terminu "samvydav"". *Ukrainskyi Samvydav*. №1 (9). http://www.smoloskyp.org.ua/-leftmenu-173/eftmenu-196/49-2004/322-s-19-2004.html?start=1
4. Obertas, O. 2010. *Ukrainskyi samvydav: literaturna krytyka ta publitsystyka (1960-i – pochatok 1970-kh rokiv)*. Kyiv: Smoloskyp: 300.
5. Riabchuk, M. 2018. "Samvydav". http://culturalstudies.in.ua/knigi_11_29.php.
6. Solonska, N. H. 2017. "Atrybutsiia vydan ukrainskoi diaspory za sposobom polihrafichnoho vyrobnytstva: problemy definitsii ta bibliohrafichnoho opysu". *Biblioteka. Nauka. Komunikatsiia. Stratehichni zavdannia rozvytku naukovykh bibliotek : materialy Mizhnar. nauk. konf. (*Kyiv, 3–5 zhovtnya 2017 r.). Kyiv: 173–176.
7. Solonskaia, N. H. 2016. "Knyha kak ystorycheskyi ystochnyk vremeny pervoho poselenyia ukrayntsev v Kanade". *Sovremennye problemy knyzhnoi kultury : osnovnye tendentsyy y perspektyvы razvytyia : sb. nauch. tr*. Mynsk: 239–242.

РІА КЛАЙМАН – ЗАБУТИЙ КАНАДСЬКИЙ СВІДОК ГОЛОДОМОРУ

Балан Ярослав,
директор Канадського інституту українських студій,
Альбертський університет
(м. Едмонтон, Канада)

20 вересня 1932 р. "*The Evening Telegram*" щоденна газета в Торонто, присвятила головний заголовок на своїй титульній сторінці репортажеві про те, що її власна кореспондентка у Москві Ріа Клайман (Rea Clyman) зазнала нападок як "буржуазна порушниця спокою" і її було "випроваджено з Росії." Новину про її вислання того ж дня поширили й інші канадські газети *Winnipeg Tribune* та *Vancouver Sun*; наступного дня про це повідомили *Winnipeg Free Press* та *Globe*, відтак 22 вересня новина з'явилася у *Montreal Gazette*, 23 вересня – *Toronto Star*, і нарешті запізніле повідомлення опублікувала *Windsor Border Cities Star* 8 жовтня. Американська преса також жваво інформувала про вигнання журналістки з СРСР: 20 вересня повідомлення з'явилися у пенсильванській газеті *Reading Eagle* та у *Lawrence Daily Journal-World* у Казасі; 21 та 25 вересня – в *New York Times,* 21 вересня і 7 жовтня – у *Boston Globe*, 25 вересня – в *Sunday Avalanche-Journal* (штат Техас), і нарешті 25 вересня – в *Indiana Evening Gazette.* Поза сумнівом, про той факт, що Ріа Клайман викинули з радянського Союзу, повідомили й інші північноамериканські загети, ця новина з'явилася у західноєвропейській пресі. Це означало, що арешт канадської журналістки став головною темою міжнародних новин, що й зрозуміло, адже це безпосередньо зачіпало журналістську спільноту.

Ріа Клайман випровадили на виконання рішення Політбюро, ухваленого 17 вересня 1932 р. Журналістці, яку звинуватили у публікації наклепницьких статей про СРСР, дали два дні на те, щоб виїхати з країни. "Зловмисними" текстами, на які покликалися в документі, були стаття про "націоналізацію жінок", яка, як було

сказано, з'явилася у неназваній канадській газеті, та історія про "повстання і голодні бунти" в Радянському Союзі, опублікована в газеті *London Daily Express,* для якої – як і для *Toronto Telegram* – пані Клайман працювала як московська кореспондентка.

То хто ж була ця жінка, яка так роздратувала Сталіна та його найближче оточення, що Політбюро змушене було зробити з неї першу іноземну журналістку, яку було випроваджено з країни за останні 10 років?

Хоча маємо певні суперечності в деталях та деякі суттєві прогалини у доступних джерелах про її життя, попередні дослідження дали змогу встановити загальні обриси її біографії та деякі основні віхи її вражаючої кар'єри.

Ріа Клайман (повне ім'я – Rachel Gertrude Clyman; в некролозі від її брата Девіда написане як Kleiman, а в некролозі іншого брата Джека – як Clyman) народилася 4 липня 1904 р. в Торонто. У віці 5 років (за деякими відомостями – трирічною) вона зазнала серйозної травми під час автомобільної аварії, внаслідок чого втратила частину ноги і змушена була неодноразово перебувати у лікарні протягом семи років. Її батько Соломон Клайман, помер коли Ріа було лише шість років, то ж мати змушена була самотужки, без годувальника, виховувати трьох синів і двох дочок. За таких обставин Ріа у віці 11 років стала до праці на заводі. Це змусило її обмежити свою шкільну освіту до самоосвіти, а згодом доповнити її вечірньою школою та курсами підприємницької діяльності. За деякими повідомленнями, їй навіть вдалося здобути університетський диплом у проміжках між працею, хоча найвірогідніше вона просто прослухала кілька курсів в університеті.

Маючи інтерес до красного письменства ще з підліткового віку, у 1926 р. вона переїхала до Нью Йорка, де спочатку працювала в офісі психоаналітика. Роком пізніше вона добралася кораблем до Лондона, де отримала посаду при генеральному агенті від провінції Альберта. Щоб позбутися почуття надмірного комфорту у Лондоні, Ріа, всупереч порад її друзів та роботодавця, переїхала до Парижа з надією отримати працю журналістки. Живучи там, вона вивчала французьку мову в університеті, заробляючи на життя викладанням англійської.

У вересні 1928 р., коли її вже мали відправити на батьківщину, Ріа знов переїхала, цього разу до Берліна, де "нахапалася" німецької мови, спостерігаючи за невдалою першою спробою Гітлера прийти до влади. Вона вірила, що це стане доброю підготовкою до омріяної кар'єри в журналістиці.

Вкотре демонструючи свою відважність та рішучість, 23 грудня 1928 р. 24-річна Клайман вирушила потягом до Москви, маючи в кишені лише 15 фунтів стерлінгів та твердий намір стати іноземною кореспонденткою. Прибувши до міста, де не мала ані житла, ані тим більше роботи, Ріа все ж пощастило опинитися під крилом доброзичливого незнайомця, якого зустріла на вокзалі (його вона пізніше описала як людину, яка знала не більше трьох слів англійською і німецькою). Саме він доправив Ріа до Гранд Готелю та передав під опіку пані Ніглі Фарсон (Negley Farson), чий чоловік був кореспондентом газети *Chicago Daily News*. Провівши першу ніч у їхній ванній, наступного дня, за сприяння *Товариства Друзів (Quakers)* Ріа знайшла собі житло. Кількома днями пізніше її найняв на роботу секретарем і асистенткою вже тоді відомий кореспондент *New York Times* Волтер Дюранті (Walter Duranty), який, як відомо, згодом зneславив себе. Поки Ріа вивчала російську, Дюранті був її наставником у журналізмі. За дев'ять місяців Ріа вже була готова до самостійної журналістської діяльності у якості московської кореспондентки газети *London Daily Express*, що належала народженому в Канаді медіа-магнату лордові Бівербруку (Beaverbrook, Max Aitken). Деякі з її репортажів з'являлися у *Toronto Evening Telegram* та інших виданнях, проте її основна авдиторія належала до газети *Daily Express*, що мала широке і зростаюче коло читачів у Британії.

Спочатку, як і багато західних журналістів, яких відправили у короткочасні відрядження до Радянського Союзу задля пошуку фактів чи тих, що отримали бажані призначення до Москви у якості іноземних кореспондентів, Клайман – на початку реалізації сталінського Першого п'ятирічного плану – виказувала прихильність до обіцяного більшовиками революційного суспільства. Однак з часом, коли вона почала усвідомлювати масштаби жорстокості та підступну сутність інституційного терору, на якому трималася комуністична диктатура, її ентузіазм щодо радянського "експерименту" ослаб. Хоча наразі не було можливості проаналізувати усі її дописи до *Daily Express* та інших газет протягом перших трьох років її перебування у Москві, цілком очевидно, що до 1932 р. більшість її ілюзій розвіялося, вона бачила сталінські тоталітарні надуживання і нездатність Кремля збудувати більш гуманну альтернативу капіталізмові і демократії, хоч ті й переживали жорстоку кризу, зумовлену Великою Депресією.

Завдяки докладеним зусиллям Клайман добре опанувала російську мову, отримавши змогу вільно пересуватися і спілкуватися,

незалежно від перекладача. Окрім того, що жінка винаймала кімнату у російської родини, щоб краще зрозуміти повсякденні труднощі звичайних громадян. Вона також завела романтичні стосунки з росіянином, якого потім арештували і засудили до трьох років в Сибіру за нелегальні валютні операції. Правдоподібно, заслання її коханого спонукало Клайман здійснити подорож на крайню північ Росії, щоб вивчити умови утримання у тамтешніх трудових таборах. Вона мандрувала потягом через Карелію до міста Кем, повз Архангельськ та Полярне коло, до порта Мурманськ. Найвірогідніше, що саме її репортажі про жахливе становище політичних в'язнів, яке вона побачила у віддалених лісах та копальнях, спричинилися до рішення владоможців вислати жінку з території СРСР.

Однак ще до появи наказу, який вимагав її вигнання, невдовзі після поїздки у північні краї, Ріа відправилася у ще більш дивовижну кількатижневу подорож по Східній Україні. Клайман вдалося переконати двох молодих американок, які щойно прибули до Москви, щоб на власні очі побачити "новий чудовий світ", який начебто мав постати при комунізмі, помандрувати на відстань 5 тис. миль на їхньому автомобілі, таким чином охопивши величезний шмат території, яка зазнавала змін в межах Першої п'ятирічки. Ця виснажлива мандрівка вела їх від Москви до Тули, далі до Курська, Харкова, Донбаса та Північного Кавказу, аж до столиці Грузії Тбілісі (тоді знаної як Тифліс). По дорозі жінки не лише стали свідками гноблення та нещадного голоду, що було особливо очевидним серед селян південного сходу України та на Кубані, але й мали змогу побачити вкрай сумнівні досягнення тої хваленої п'ятирічки, які гостро контрастували з оптимістичними твердженнями офіційної пропаганди. Того досвіду вистачило, щоб у супутниць по подорожі розвіялись романтичні ілюзії щодо "революційної Росії". Зміцнів також намір Ріа висвітлювати неприкрашену правду про життя у робітничому "раю".

У доповіді включено добірку статей із серії репортажів Ріа Клайман, опублікованих у газеті *Toronto Telegram*. У них – відблиски катастрофи, яка розгорталася в радянській Україні наприкінці літа 1932 р., коли Сталін розв'язав нещадну "класову війну" з селянством з наміром раз і назавжди зламати спротив його політиці примусової колективізації. У той самий час розправа чекала кожного, хто становив потенційну загрозу для більшовизму, зокрема українців, яких – часто надумано – звинувачували в націоналізмі.

Хоча цілком очевидно, що Клайман не мала уявлення про етнічний вимір наростаючого тиску Кремля на вперте українське населення, вона все ж задокументувала чимало промовистих подробиць ситуації, побаченої у відвіданих містах, містечках, колгоспах та селах. Цю подорож журналістка назвала мандрівкою "російським голодним краєм". Особливо цікавими є її зауваження про надзвичайні труднощі, яких зазнавали жінки. З її динамічних описів зрозуміло, що журналістка мала виразну феміністську позицію, яка проявлялася в її репортажах.

Опинившись за межами СРСР, Клайман написала докладний звіт про свої пригоди, частина якого була оприлюднена на початку листопада 1932 р. в газеті *Daily Express*; її спогади (розділені 21 частину) надрукувала *Toronto Telegram* у період між 8 травня та 9 червня 1933 р. Чудово розуміючи, що їй більше ніколи не дозволять відвідати СРСР, Клайман не стримувала себе у висловленні обурення неймовірними звірствами, вчиненими радянською державою. Вона викривала кремлівські брехливі заяви про побудову багатого і сучасного суспільства загальної рівності, яке незабаром наздожене і затьмарить найбільш розвинуті "буржуазні демократії" капіталістичного Заходу.

Навесні 1933 р., коли друга серія її дописів саме готувалася до друку в *Telegram,* вона на короткий час повернулася до свого рідного міста Торонто, відтак попрямувала до нацистської Німеччини, щоб звідти писати про диктатуру Гітлера для газети *London Daily Telegraph.* Зважаючи на її єврейське коріння, доволі дивно, що їй вдалося протриматися протягом п'яти з половиною років у країні, яку щораз більше охоплювало антисемітське насильство, включно з такими подіями, як берлінська чистка 1934 р., анексія Австрії, Судетська криза, та переговори, які завершилися Мюнхенською угодою. У листопаді 1938 р., прямуючи на свята до Англії, вона мала щастя вижити у катастрофі літака, який перевозив втікачів з Німеччини до Амстердама, їй знадобилося кілька місяців для повного одужання після отриманих травм. У травні було повідомлення, що Клайман приїхала до Монтреаля, що стати місцевим кореспондентом *London Daily Express,* і з того часу протягом трьох з половиною років вона залишалася в Канаді.

Пізніша діяльність Клайман потребує глибшого дослідження, її пізні роки залишаються загадкою. Від середини лютого до 24 серпня 1942 р. вона мала 15-хвилинний коментар у радіопередачі в Торонто. У жовтні 1942 р. вона перебралася до США на постійне проживання, і

набула там громадянства у 1948 р. Розпорошені репортажі вказують на те, що вона подорожувала по американському Середньому Заходу в жовтні-листопаді 1944, виступаючи з промовами і представляючи свою п'ятиступеневу програму повоєнного подолання нацизму перед робітниками заводів у Янгставні, Огайо, а також зібраннями у Ватерлоо, Айова та Вісконсін Репідз. Схоже, її журналістська кар'єра стало йшла на спад після того, як досягла свого апогею у 1930-х рр. Вона опублікувала коротку сатиричну замітку під назвою "Сталін перехитрив Шов" про ірландського журналіста, який був знаний за те, що хвалив Радянський Союз. Допис з'явився в колись впливовому журналі *American Mercury,* історія якого була досить строкатою: у 1940-х він був досить консервативним, а в 1950-х набув гострої антикомуністичної і антисемітської тональності. Однак, наскільки відомо, десь у 1940-х рр. Клайман замовкла, за винятком цікавого листа до редактора, який опублікувала *New York Times* 25 листопада 1967 р., в якому вона пояснювала внесок американців у розвиток СРСР під час її перебування у Москві. Щоб підкреслити надійність її зауважень, вона представилася як кореспондентка, яка жила в радянській столиці у 1932–33 рр.

На жаль, преса не помітила смерті 76-річної Ріа Клайман у Нью Йорку у липні 1981 р., незважаючи на її видатну і справді вражаючу журналістську кар'єру. Вочевидь, пристрасть, відвага і пильне до деталей око, які вона демонструвала у своїх репортажах з Радянського Союзу у переломні часи його розвитку, заслуговують на те, щоб про них краще знали не лише студенти-історики, але й нащадки тих, що постраждав у перші роки чверть-столітньої епохи сталінського терору.

ГОЛОДОМОР В УКРАЇНІ ТА РЕАКЦІЯ КАНАДИ

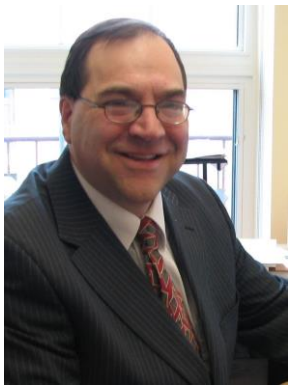

Ціпко Сергій,
доктор філософії,
заступник директора Канадського інституту українських студій,
Альбертський університет
(м. Едмонтон, Канада)

Новини про голод в Радянській Україні, що призвело до загибелі людей в колосальному масштабі, проникла кордони СРСР у 1932 і 1933 роках.

Хоча уряд СРСР заперечував, що існує голод, канадці дізналися про голод з багатьох, хоча іноді й суперечливих джерел.

Через аналізу газет, політичних промов та протестів, в книзі *Starving Ukraine: The Holodomor and Canada's Response* (Голодуюча Україна: Голодомор і реакція Канади) розглядаються повідомлення Канади про Голодомор, так і реакція країни на неї, підкреслюючи важливу роль журналістів та протестуючих.

Число людей у Канаді з корінням в Україні була великою, і багато з них жили в західній частині країни. Українці, меноніти та інші в Канаді були поінформовані про голод безпосередньо з листів, отриманих від рідних в Україні, які просили допомогу.

Провінція Саскачеван була регіоном Канади, де проживали багато українців та менонітів. У цій провінції, влітку 1932 р., коли мешканці Хаффорда намагалися збирати пшеницю для відвантаження в Україну, Радянський уряд відмовився від пропозиції, заявивши, що допомоги не потрібно.

15 березня 1933 року голод був обговорений у провінційному парламенті Саскачевану (Legislative Assembly of Saskatchewan), де голосно читали листи, отримані місцевими менонітами з Радянського Союзу. Серед політиків, які виступали в цей день, був Джеймс Гардінер, лідер ліберальної опозиції та колишній прем'єр провінції. Він заявив, що "*Ми йдемо до церкви з неділі після неділі і ніколи не чуємо жодного слова про те, що люди в одній із великих країн світу голодують. Щось не так, це більше, ніж реформування банків та валюти*." Він додав, що "*для*

англосаксонських країн не існує кращого способу діяти, ніж дати 20 000 000 бушелів пшениці." Тоді він висловив: "*Ми мусимо сказати, що ці люди не повинні помирати. Ми повинні намагатися правильно робити і ... годувати цих хлопчиків і дівчат*."

За результатами дискусії, наступного дня депутати повернулися до парламенту, щоб голосувати за постанову, яка була пов'язана з торгівлею з Радянським Союзом та справа голоду.

Резолюція була така:

Що ця асамблея вимагає від Уряду Домініону [федерального уряду] погодитися щодо найбільш повної міри сприяння розвитку торгівлі між Канадою та іншими країнами на основі бартеру та обміну, і що цей принцип торгівлі особливо уважно розглядається щодо можливостей Канади постачати Росію [Радянський Союз] пшеницю і худобу до кінця, що теперішній страждання від нестачі їжі жителями цієї країни можуть певною мірою пом'якшуватися.

Проте, коли українська громада Канади зрозуміла, що зусилля по відправці допомоги Україні були стримані, вона організувала протести. Близько 80 таких протестових вічі, відбулися в різних частинах Канади в 1933 та 1934 роках.

Ці протести згадувалися в таких газетах, як The Winnipeg Free Press, The Edmonton Journal, The Calgary Herald, газети в Онтаріо або місцеві газети, такі як The Vegreville Observer в Альберті. Окрім протестів, газети в Вінніпезі згадав п'єсу про Голодомор: П. Пилипенко, *Смерть Комісара Скрипника, або Голод на Україні*, яка була зроблена у Вінніпезі та поставлена в листопаді 1933 року.

Під час голодомору, українські та інші організації направляли звернення до Женеви з проханням розслідувати питання голоду. У книзі наведено інформацію про те, як голод обговорювався в Лізі Націй у вересні 1933 р., і в той час, коли США розглядали питання про визнання СРСР (що відбулося в листопаді 1933 р.) та під час дебатів про допуск Радянського Союзу до Ліги Націй (що відбулося в вересні 1934 р.).

Нарешті, книга включає виступ Михайла Лучковича у лютому 1934 року в Палаті громад Канади. Лучковіч був членом парламенту в районі Вегревіль у період з 1926 по 1935 рік. Під час його промови він згадав про численні демонстрації протесту проти голоду, який проводився в Північній Америці, та за зверненнями кардинала Теодора Інітцера з Відня від імені жертви голоду. Та він згадав про зусилля, зроблені президентом Ради Ліги Націй Йоганом Людвігом Мовінкелем, який безуспішно ставив питання голоду перед Лігою Націй.

ПРИЧИНИ ПОПУЛЯРНОСТІ КОМУНІСТИЧНОЇ ІДЕОЛОГІЇ СЕРЕД УКРАЇНЦІВ КАНАДИ У 1918-1939 РР.

Дзира Олеся,
кандидат історичних наук,
науковий співробітник відділу зарубіжної України, Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського
(м. Київ, Україна)

Великої популярності в міжвоєнний період серед українців Канади набрав комуністичний рух, який організаційно оформився в Товариство "Український робітничо-фермерський дім" (далі – ТУРФДім) (до 1924 р. під назвою Стоваришення "Український робітничий дім") з жіночою та молодіжною секціями, Робітничим запомоговим товариством (далі – РЗТ), Товариством допомоги визвольному рухові на Західній Україні (далі – ТОДОВИРНАЗУ). Провідними діячами руху були М. Шатульський, Д. Лобай, М. Попович, Т. Кобзей, І. Навізівський, М. Ірчан та інші.

Комуністична партія Канади на 1929 р. нараховувала 18 тис. членів (зі звіту для Комінтерну), з яких 95% складали фіни, українці та євреї [3, с. 134–135]. М. Марунчаком були зроблені підрахунки кількості пронаціональних та інтернаціональних організацій у Канаді й підбиті підсумки, за якими на 1929 р. перших було 160 у 140 поселеннях, а других – 90 у 86 [8, с. 77], що свідчить про немалу популярність комуністичних громадських об'єднань у діаспорі.

У 30-ті рр. XX ст. був пік популярності комуністичних ідей у діаспорі. Так, членство ТУРФДому на 1933 р. складало більше 6 500 осіб, об'єднаних у 116 загальних (чоловічих) (3 653 особи), 50 жіночих (1 438 осіб) та 55 молодіжних відділах (1 640 осіб) [2, с. 132]. Культурно-освітня діяльність товариства була представлена 75 мандоліновими оркестрами та драматично-співочими гуртками, 75 робітничими будинками, 60 бібліотеками з близько 25 000 книг та більше ніж 50 школами з близько 2 000 учнів на рік. Найбільше відділень товариство мало у великих містах та індустріальних центрах.

На 1933 р. РЗТ нараховувало більше 6 000 членів [7, с. 74]. Членство ТОДОВИРНАЗУ зросло з 3 000 у 1931 р. до 4 500 у 1939 р. [5, с. 97]. Члени РЗТ і ТОДОВИРНАЗУ могли бути одночасно і членами ТУРФДому і його секцій.

Підвищення рівня популярності комуністичних об'єднань у Канаді в міжвоєнний період було викликано наслідками Жовтневого перевороту 1917 р. і утворенням Союзу Радянських Соціалістичних Республік. Комуністичні осередки виникають по всьому світу як громадські гуртки, а по можливості й партії.

Причиною поширення комуністичних ідей була їх активна пропаганда серед іммігрантів. Творцями й популяризаторами ідей ТУРФДому були М. Попович, І. Навізівський та М. Шатульський. Вони писали пропагандистські тексти для преси й організаційних з'їздів, відстоювали доцільність і необхідність комуністичного устрою в Україні та Канаді. На сторінках комуністичних часописів "Українські робітничі вісті", "Фермерське життя", "Голос робітниці" публікувались статті про події в СРСР, вчення К. Маркса, В. Леніна, світовий комуністичних рух. Окремо на цю тематику виходили також брошури. Роботами пропагандистського характеру є твори М. Шатульского, котрий писав під псевдонімом М. Волинець, – "Жовтоблакитна доларохапна перезва" (подано критику місії української діаспори Канади на мирну конференцію, "позичок" на ЗУНР, українську революцію тощо), "П'ятнадцять років ТУРФДім" (викладено систематизовану історію ТУРФДому і братніх інституцій), брошури "Робітник і фармер", "Обвинувачуємо вбивць Коновальця", "Німецьке чудо в Карпатах" тощо; книга П. Кравчука під псевдонімом П. Терлиці "Правнуки погані" (з критикою національно-патріотичних організацій). Шляхом наклепів на українські національно-патріотичні організації, комуністи намагались здобути собі прихильників у діаспорі. І це також впливало, хоч і не вагомо, на збільшення членства комуністичних об'єднань.

Зі слів Т. Кобзея, політбюро Комуністичної партії Канади отримувало гроші з Москви на підтримку її діяльності, а ТУРФДім – ні [4, с. 68]. Тому можна стверджувати, що ТУРФДім певною мірою фінансово залежав від КПК. Таким чином, інтернаціональний блок у діаспорі, будучи фінансованим з Москви, мав більше можливостей у популяризації своєї діяльності й пропаганді комуністичних ідей, ніж національно-патріотичні громадські організації в Канаді, котрі не мали сторонньої матеріальної підтримки.

Одним з напрямів діяльності інтернаціонального блоку в Канаді була культурно-освітня праця з проведенням публічних лекцій, концертів, театральних вистав, освітніх курсів, закладанням шкіл, бібліотек [3, с. 87–88], започаткуванням курсів для ліквідації неписьменності, утворенням драматичних гуртків, мандолінових оркестрів, хорів при робітничих домах. Очевидно, що такі напрями діяльності ТУРФДому подобались робітникам і фермерам Канади.

Отже, комуністи намагались проводити заходи, які були б популярними серед різних верств населення діаспори. 15 липня 1939 р. комуністи організували Всекрайовий фестиваль української пісні, музики і танцю. Фестиваль пройшов з великим успіхом, що підтверджувала десятитисячна публіка на ньому [6, с. 134].

У час Великої економічної депресії комуністи особливо активізувались, тому що криза применшувала здобутки демократичної влади і спонукала населення шукати підтримки альтернативних політичних партій, організацій.

У цей час відомі такі акції комуністичної партії, як “голодові походи” на Едмонтон і Вінніпег із закликами до уряду відстрочити виплати боргів, підвищити закупівельні ціни на сільськогосподарську продукцію, усунути масове безробіття; “голодовий похід” на Оттаву, захоплення державного допомогового бюро, потягів; страйки, сутички з поліцією. Під час страйків “агенти СРСР” вимагали від канадського уряду проводити торгівлю з Радянським Союзом і налагодити з ним дипломатичні відносини, що нібито мало допомогти вийти з кризи [1, с. 279]. Це також співпадало з настроями збіднілих українських іммігрантів, які, долучаючись до таких заходів, сподівались змінити своє становище в роки кризи.

Також причинами популярності комуністичних ідей були організаційні переваги комуністів, що полягали у більшій координованості дій єдиним керуючим центром у Вінніпезі, у об’єднанні єдиною метою. Інші ж українські громадські організації були роз’єднані та ще й до того час від часу ворогували між собою. Важливим фактором у підтримці комуністичних організацій, на нашу думку, була їх зацікавленість у справах робітників і поліпшення їх становища у діаспорі. Такої ініціативи проукраїнський блок не виявляв.

З постанням СРСР у діаспорі Канади зростає членство комуністичних організацій і партії. Причинами такого зросту була активна пропаганда інтернаціонального блоку серед населення, проведення зборів, мітингів і культурних заходів для заохочення

громадськості, що спонсорувалось закордоном. Ідеологія комуністів була розрахована на працівників у сфері промисловості, сільського господарства та безробітних, що складали більшу частину українських іммігрантів, і приваблива для них. Цей ефект підтримувався відсутністю достовірної інформації про більшовицький режим в Україні і його репресивні заходи. Основний сегмент інтернаціонального блоку в діаспорі складали представники першої хвилі імміграції, що не бачили на власні очі ситуації в Україні в міжвоєнний період. Пік популярності комуністичного руху припадає на початок 30-х рр. XX ст., коли в країні була економічна криза, а отже, за маніпулятивним трактуванням комуністів, і криза демократичної системи правління.

Література / References

1. Боровик, Михайло. 1977. *Українсько-канадська преса та її значення для української меншини в Канаді*. Мюнхен: Український вільний університет: 341.
2. Волинець, Матвій. 1933. *15 років ТУРФДім 1918–1933*. Вінніпег: накладом Робітничо-фармерського видавничого товариства: 190.
3. Кобзей, Тома. 1972. *На тернистих та хрещатих дорогах: спомини з півсторіччя в Канаді*. Скрентон: видані коштом автора, Книга 1: 144.
4. Кобзей, Тома. 1973. *На тернистих та хрещатих дорогах: спомини з півсторіччя в Канаді*. Вінніпег: [б. в.]. Том 2: 122.
5. Ковальчук, Олена. 2002. "Солідарність українців Канади та їхніх нащадків з Україною". *Міграційні рухи з Західної України до Західної Канади: матеріали спільних конференцій*. Едмонтон: Канадський центр української культури та етнографії, Альбертський університет; Відділ охорони історичних пам'яток, Міністерство громадського розвитку Альберти: 96–98.
6. Кравчук, Петро. 1981. *Українці в Канаді: статті, нариси, памфлети*. Київ: Дніпро: 232.
7. Марунчак, Михайло. 1991. *Історія українців Канади*: у 2 т. Вінніпег: накладом Української вільної академії наук в Канаді. Том 2: 512.
8. Марунчак, Михайло. 1973–1980. *Студії до історії українців Канади*: у 5 т. Вінніпег: Українська вільна академія наук. Том 5: Розвідки та документи міжвоєнної доби: 299.

ІСТОРІОГРАФІЯ УКРАЇНСЬКОЇ КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ В КАНАДІ

Третяк Людмила,
кандидат історичних наук,
старший викладач кафедри
міжнародних відносин,
Національний Університет
“Острозька академія”
(м. Острог, Україна)

Історія УКЦ в Канаді розпочалася 1 вересня 1891 року, в день приїзду Василя Єлиняка та Івана Пилипіва – перших українських мігрантів. Разом з ними на канадську землю були привезені українські звичаї та традиції.

Перші напрацювання діаспорних дослідників присвяченні історії УКЦ в Канаді було опубліковано на початку XX ст.. В. Кає, в контексті еміграційного руху, дослідив місіонерську діяльність першого священика-місіонера у Канаді о. Н. Дмитріва. П. Божик в своїй праці “Церква українців в Канаді: до історії українського церковного життя в Британській Канаді, за час від 1890–1927” характеризує розбудову УКЦ в Канаді, аналізує проблеми, що виникали з духовним душпастирством серед українських поселенців, розкриває характер впливу римо-католиків на емігрантів.[1] Роль отців Василіан в Канаді вивчав о. Саварин Н.[2]. Дослідження Б. Казимири, присвячене діяльності отців-василіан та сестринських згромаджень[3]. Саме на цих дослідженнях базується чимала кількість, виданих в Україні, статей про релігійне життя канадських українців. З історії заснування та діяльності Сестер Служебниць Непорочної Діви Марії є дві ґрунтовні праці. Перша – це “Нарис історії згромадження Сестер Служебниць Непорочної Діви Марії”, який був виданий у Римі у 1968 р. василіанським монахом о. Атанасієм Г. Великим Видавництво ССНДМ до 75-ліття утворення згромадження ССНДМ. Автор детально відтворює важливі події релігійного життя Сестер

---

[1] Божик, П. 1927. Церков українців в Канаді: Причини до історії українського церковного життя в Британській Колумбії за час від 1890–1927. Вінніпег: 335.

2 О. Саварин, Н. 1938. Роля отців Василіан у Канаді. Мондер: 60.

[3] Казимира Б. 1965. Релігійно-громадське життя в Українській Католицькій метрополії. Канаді. Торонто: Добра книжка: 171.

Служебниць, починаючи від виникнення ідеї створення згромадження і закінчуючи їх діяльністю кінця 60-х років в різних країнах на різних континентах. Друга – "To serve is to love. The Canadian story of the SSMI" by s. Klaudia Helen Popowich, видана вперше у 1971 р. англійською мовою. В книзі описуються події з життя та діяльності згромадження ССНДМ 1902–1970 рр., містяться фотографії та карти. Також варто згадати про Ювілейні Книги та Альманахи, які видавалися Сестрами до чергової річниці їхнього Згромадження.

Протягом останніх років опубліковано напрацювання сучасних українських істориків, які мали можливість працювати з документами, що зберігаються в канадських архівах. Саме завдяки напрацюванням Ірини Матяш, ми можемо чимало дізнатися про джерельну базу україніки в Канаді[1].

В 2014 р. вийшла праця о. д-ра Атанасія Маквея, церковного історика, присвячена блаженнішому Микиті Будці, першому українському католицькому єпископу в Канаді. За словами автора, дослідження постаті владики Микити Будки залишається поза увагою істориків, хоча з його постаттю розпочинається нова ера в історії еміграції українського народу. Особиста біографія блаженного Будки, а саме її канадський період – це приклад збереження ідентичності українського народу на поселеннях[2].

Велике значення для дослідження мають українські періодичні видання, які друкувалися в Канаді. На їхніх сторінках висвітлюються усі аспекти суспільно-політичного, релігійного, культурного і просвітницького життя українських громад в Канаді. З метою розповсюдження християнської релігії, зміцнення віри та етнічної ідентичності українських іммігрантів ще у 1906 році у Вінніпезі отці василіани вирішили розпочати видавництво власного друкованого органу. Перший номер восьмисторінкового газетного двотижневика "Світло" побачив світ в Мондері у травні 1938 року. Його засновником і першим редактором був М. Романович. Восени 1949 р. друкарню василіан було переміщено до Торонто. Часопис "Світло" – зорієнтований на широке аудиторне коло, і головним завданням, яке ставила перед собою його редакція, було формування католицького світогляду читачів. Видання багате на матеріали з історії України, української культури і мистецтва та Греко-Католицької Церкви як в Україні, так і в Канаді. На сторінках "Світла" висвітлювалися найважливіші події, пов'язані з

[1] Архівна україніка в Канаді : довідник / упоряд.: І. Матяш, Р. Романовський, М. Ковтун та ін. 2010. Київ: 882.

[2] McVay At. 2014. *God's Martyr, History's Witness: Blessed Nykyta Budka, the First Ukrainian Catholic Bishop of Canada*. Edmonton.

переслідуванням та ліквідацією ГКЦ в Україні, її підпільною діяльністю та виходом з підпілля. Часопис регулярно інформував своїх читачів про релігійні події в Канаді та світі. Василіанський Чин святого Йосафата, починаючи з 1936 р., видає ще один часопис під назвою "Проблиск". Крім статей на церковно-релігійну тематику, часопис містив публікації з української літератури та історії, подавав новини українського релігійного життя в Канаді та Україні, друкував низку статей на теми виховання молоді. Публікації часописів є унікальним джерелом для вивчення історії появи та діяльності Української Католицької Церкви в Канаді загалом та Василіянського чину св. Йосафата зокрема.

Крім василіан видавничу діяльність в Канаді проводили отці редемптористи. Впродовж другої половини XX ст. вони видавали два часописи – місячник "Голос Спасителя" та квартальник "Логос". Оскільки "Логос" був богословським виданням, важливе місце на його сторінках займали матеріали богословського характеру, тож він був розрахований на аудиторію теологів і науковців. Натомість місячник "Голос Спасителя", орієнтувався на широку аудиторію, тому його можна назвати журналом для сімейного читання.

Отже, вміщені на сторінках часописів матеріали, безсумнівно становлять величезну цінність для проведення даного дослідження, оскільки несуть в собі вагому інформацію про релігійне життя української діаспори Канади загалом, а також про історію чернечих чинів в Канаді зокрема.

Існує суттєва документальна база, яка зберігається на території Вінніпегу та Альберти. Її опрацювання та публікація дозволила б відкрити цікаві сторінки церковно-релігійного життя українських мігрантів. Архієпархіальний архів у Вінніпезі було засновано в1985 р. при Архієпархії Св. Володимира для збирання, зберігання, опрацювання і використання архівних документів про діяльність УКЦ в Канаді. В архівних фондах особового походження зберігаються, важливі для вивчення історії церкви, документи. Серед них матеріали, що стосуються таких церковних постатей як А. Шептицький, Й. Сліпий, А. Будка, М. Германюк, В. Ладика, М. Гринчишин та інші.

Відомо, що в Провінційному архіві Альберти є фонди Українського греко-католицького об'єднання, Українських жіночих благодійних організацій, які мають пряме відношення до діяльності УГКЦ. Важливе значення для вивчення історії УГКЦ у Канаді має архівна збірка наукового відділу музею "Село української культурної спадщини". Цінна збірка метричних та рукописних книг зберігається в Архіві монастиря св. о. Василіан у Мондері. В Українсько-канадському архіві-музеї Альберти зберігаються документальні свідчення про життя перших українських переселенців у Канаді.

УКРАЇНСЬКО-КАНАДСЬКІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

УКРАЇНСЬКО-КАНАДСЬКІ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ У СУЧАСНИЙ ПЕРІОД

Маковецька Лариса
кандидат географічних наук,
доцент кафедри економічної та
соціальної географії,
Східноєвропейський національний
університет імені Лесі Українки
(м. Луцьк, Україна)

Мандрик Ірина,
кандидат географічних наук,
доцент кафедри міжнародних відносин і
регіональних студій,
Східноєвропейський національний
університет імені Лесі Українки
(м. Луцьк, Україна)

Гнедько Катерина,
студентка факультету
міжнародних відносин,
Східноєвропейський національний
університет імені Лесі Українки
(м. Луцьк, Україна)

Торговельно-економічне співробітництво займає помітне місце у відносинах України з Канадою. 11 липня 2016 р. у Києві у рамках офіційного візиту Прем'єр-міністра Канади Дж. Трюдо було підписано, а у березні 2017 р. ратифіковано Угоду про вільну торгівлю між Канадою та Україною [1]. Угода набула чинності 1 серпні 2017 р.

Положення Угоди про вільну торгівлю між Україною та Канадою забезпечують, зокрема, поглиблення торговельного та економічного співробітництва, в тому числі в частині торгівлі промисловими і сільськогосподарськими товарами, захисту інтелектуальної власності, регулювання державних закупівель. Угода скасовує 98% тарифів на

українські товари, які продаватимуться до Канади. Для канадських товарів одразу скасовується 72% тарифів, а упродовж семи років безмитний експорт зросте до 98% [1].

У 2017 р. торговельно-економічні відносини між Україною і Канадою отримали позитивну динаміку до збільшення обсягів двосторонньої торгівлі, що позначене набуттям чинності Угоди про вільну торгівлю між Україною і Канадою. Уперше з 2014 р. вдалося подолати негативні тенденції у двосторонньому торговельному співробітництві.

За даними Державної служби статистики України, за 11 місяців (січень-листопад) 2017 р. загальний обсяг торгівлі між Україною та Канадою склав 398,0 млн дол. США (з них, загальний експорт – 109,9 млн дол. США, загальний імпорт – 288,1 млн дол. США, сальдо – -178,2 млн дол. США).

Відповідно до відомостей Державної служби статистики України, за 11 місяців 2017 р. порівняно з аналогічним періодом 2016 р. обсяг двосторонньої торгівлі товарами між Україною та Канадою суттєво збільшився та складав 300,4 млн дол. США (за 11 місяців 2016 р. – 173,3 млн дол. США). Експорт українських товарів до Канади зріс на 173,7% та склав 45,5 млн дол. США. Імпорт товарів з Канади до України також зріс на 153,3% і становив 255,0 млн дол. США. Сальдо двосторонньої торгівлі товарами традиційно залишається для України негативним – -209,5 млн дол. США.

У структурі українського експорту товарів до Канади переважали поставки: чорних металів і виробів з них (16,9%), міді і виробів з неї (15,0%), екстрактів дубильних (10,5%), реакторів ядерних, котлів та машин (9,0%), засобів наземного транспорту, крім залізничного (7,4%), продуктів переробки овочів (5,7%), молока та молочних продуктів, яєць птиці, натурального меду (3,8%), деревини і вироби з деревини (3,8%), залізничних локомотивів (3,3%).

У 2017 р. найсуттєвіше зріс експорт до Канади таких товарів, як гвинти, болти та аналогічні вироби з чорних металів – у 843,5 рази, інші декоративні вироби з дерева – у 770,4 рази, проводи ізольовані, кабелі – в 581,6 рази, інструменти у наборах для роздрібної торгівлі – у 488,9 рази, соки з плодів – у 367,1 рази.

У загальній структурі українського імпорту товарів з Канади домінували поставки: палива мінерального, нафти та продуктів її перегонки (59,2%), фармацевтичної продукції (9,5%), реакторів

ядерних, котлів та машин (8,4%), рибної продукції (7,5%), засобів наземного транспорту, крім залізничного (4,4%).

Аналогічно товарообігу, за 11 місяців 2017 р. збільшилась двостороння торгівля послугами, що склала 97,5 млн дол. США, з яких 64,4 млн дол. США припало на експорт з України (+9,1%) та 33,1 млн дол. США (+15,1%) – на імпорт. Сальдо у торгівлі послугами для України позитивне та складає 31,3 млн дол. США. Найбільшу частку українського експорту послуг складають: послуги у сфері телекомунікацій, комп'ютерні та інформаційні послуги – 62%; переробка матеріальних ресурсів – 12,4%; ділові послуги – 10,8%; транспортні послуги – 9,4%. Імпорт послуг з Канади на 60,9% складався з державних та урядових послуг, на 27,7% – з ділових, на 5,6% – з транспортних послуг.

Відповідно до наявних даних Державної служби статистики України станом на 01.10.2017 р. обсяг канадських інвестицій в економіці України становить 48,5 млн дол. США (станом на 01.01.2017 – 41,1 млн дол. США). Основні сфери інвестицій (добувна і переробна промисловість, торгівля автотранспортними засобами, транспортування та складське господарство, операції з нерухомим майном, адміністративне та допоміжне обслуговування).

Таким чином, проведений нами аналіз основних показників зовнішньої торгівлі між Україною та Канадою у 2017 р. дає підстави стверджувати, що зона вільної торгівлі між країнами запрацювала. У торговельно-економічних відносинах між державами вже спостерігається позитивна динаміка. Про це свідчить суттєве збільшення товарообігу між країнами, зростання українського експорту до Канади та збільшення обсягу канадських інвестицій.

Література / References

1. "Угода про вільну торгівлю між Україною та Канадою: нові горизонти для українського бізнесу". 2015. http://mfa.gov.ua/mediafiles/sites/canada/files/Canada_Brochure2015_v5.pdf.

УГОДА ПРО ЗОНУ ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ З КАНАДОЮ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ДВОСТОРОННІХ ТОРГОВЕЛЬНО-ІНВЕСТИЦІЙНИХ ВІДНОСИН

Сищук Андрій,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри міжнародних економічних відноси та управління проектами,
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки,
(м. Луцьк, Україна)

Грабко Оксана,
Громик Павло,
Патійчук Юля,
студенти факультету міжнародних відносин,
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки,
(м. Луцьк, Україна)

Канада стала одним із тих міжнародних партнерів України у період перших кроків становлення незалежності, що істотно вплинули на вибір вектору розвитку української економіки у світову економічну систему. Протягом перших років незалежності України було підписано ряд угод, спрямованих на розвиток економічного співробітництва між двома державами.

Починаючи з другої половини 90-х років україно-канадські комерційні відносини розвивалися помірними темпами та характеризувалися позитивною динамікою. Зокрема, якщо у 1996 році обсяг українського експорту до Канади склав лише 16,4 млн дол., імпорту – 38,5 млн дол. (торгівельне сальдо було від'ємне), то у 2000 р. український експорт зріс у 7 разів і сягнув 122 млн дол., в той час як імпорт з Канади становив 25 млн дол. 2000–2006 роки стали найбільш динамічним періодом у зовнішніх торгівельних відносинах України з Канадою. Статистика показує позитивне торгівельне сальдо для

України у двосторонній торгівлі за весь названий період. Зокрема, обсяги експорту в 2004 році склали 161 млн дол.; імпорту – 58,8 млн дол., позитивне сальдо для України – 104 млн дол. У 2005 році ці показники зросли майже удвічі (експорт – до 296 млн дол., імпорт – 82 млн дол., сальдо – 214 млн дол.) [1]. Разом з тим, певні негативні тенденції у зовнішній торгівлі України з Канадою позначились напередодні й у ході світової економічної кризи 2007–2008 рр. Зокрема, зменшились об'єми торгівлі, зовнішньоторговельне сальдо для України набуло від'ємного значення.

Посткризові роки в україно-канадських відносинах були насичені подіями, пов'язаними з нормативно-правовим оформленням двосторонніх економічних відносин (підписані двосторонній Договір про просування і захист іноземних інвестицій, Конвенція про уникнення подвійного оподаткування та Договір про повітряний транспорт). У червні 2010 року було офіційно оголошено про започаткування переговорів про Україно-Канадську угоду про вільну торгівлю.

Початок військових дій на сході України та анексія Криму стали основними причинами скорочення українського товарного експорту. Проте, 2016–2017 роки позначились позитивними змінами у розвитку україно-канадських відносин. Важливим кроком для започаткування їх нового етапу стало підписання Угоди про зону вільної торгівлі України з Канадою (CUFTA), яка набула чинності 1 серпня 2017 року. Мета угоди – усунути митні тарифи на товари, а також нівелювати застосування заходів, які можуть обмежувати торгівлю чи іншим чином завадити розвитку торгівельних відносин.

У 2017 році українські виробники відкрили 154 нові товарні позиції на ринку Канади – додаткові 10,2 млн дол. експорту товарів. Найбільші за обсягами поставки нових продуктів: автомобілі легкові спеціального призначення (3 млн дол.), прутки, бруски та профілі мідні (2,9 млн дол.) та двигуни турбореактивні (1 млн дол.). Навіть у серпні 2017 року у порівняні з липнем 2017 року з'явилось 57 нових товарних підпозиції (двигуни турбореактивні та ін.), що забезпечили додаткові 1,1 млн дол. валютних надходжень [2]. Варто зазначити, що зобов'язання України та Канади щодо відкриття доступу до ринків є асиметричними – українська сторона отримала більш вигідні

позиції та ширші часові рамки щодо скасування ввізних мит. Угода відразу відкрила для українських експортерів безмитний доступ до 98% канадського ринку. Це стосується як сфери сільськогосподарських, так і промислових товарів.

Разом з тим, українським виробникам слід мати на увазі, що Угода містить виключення: для аграрної продукції вона передбачає нульові ставки мит для всіх сільськогосподарських продуктів, окрім 108 тарифних ліній, які можна буде експортувати без мит у межах глобальних квот Канади. Для Канади після вступу угоди в силу скасовані мита лише для 72% канадських товарів. Решта мит будуть скасовуватись поступово з перехідним періодом у 3, 5 та 7 років [3].

Аналогічно динаміці товарообігу фізичними товарами, за три квартали 2017 збільшилась двостороння торгівля послугами, що склала 97,4 млн дол. США, з яких 64,3 млн дол. США припало на експорт з України (+9%) та 33,1 млн дол. США (+15%) – на імпорт. Сальдо у торгівлі послугами для України позитивне та складає 31,3 млн дол. США. Переважну частку українського експорту послуг складають ІТ-сфера – 62%; переробка матеріальних ресурсів – 12,4%; ділові послуги – 10,8%; транспортні послуги – 9,4%. Імпорт послуг з Канади на 60,9% складався з державних та урядових послуг, на 27,7% – з ділових, на 5,6% – з транспортних [4]. Експорт до Канади послуг в сфері інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) має значні перспективи. Хоча Угода й не регулює питання торгівлі послугами, Україна очікує збільшення свого експорту на ринок інформаційних послуг Канади, який демонструє стрімке зростання – 9,6% [2].

Торговельні відносини традиційно пов’язані з інвестиційною діяльністю, тому наступним кроком у розвитку українсько-канадських економічних відносин має стати активізація інвестиційного співробітництва. В Україні у 2016 р. обсяг нагромаджених прямих інвестицій з Канади склав 568 млн дол. США (0,05% від їх загального канадського обсягу за кордоном). Після вступу в дію CUFTA та інтенсифікації контактів українського та канадського бізнесів можна очікувати зростання цього показника. Адже Угода відкриє простір для кооперації українських та канадських підприємств у сфері високих

технологій, інженерії, в авіаційній галузі та машинобудуванні в межах участі у глобальних ланцюгах доданої вартості.

Канадські бізнесмени зацікавлені в розвитку експорту української аграрної органічної продукції (у тому числі зернових, олійних та бобових культур). експортують її за рік близько 300 тис. тонн на суму понад 65 млн дол. США. Покупцями органічної продукції до останнього часу були країни ЄС, США, Австралія, Японія, а також Канада, яка може збільшити свою частку в українському експорті [5].

Канада продовжує залишатися для України одним із ключових економічних партнерів, співпраця з яким продовжує поглиблюватися. Однак, вагомих результатів від реалізації такої співпраці в нових умовах розвитку україно-канадських економічних відносин слід очікувати лише через певний проміжок часу. Наскільки тривалим він буде залежить значною мірою від об'єднаних зусиль української влади і представників вітчизняного бізнесу.

Література / References

1. "Canada's merchandise trade with Ukraine". 2017. Parlament of Canada. https://lop.parl.ca/Content/LOP/ResearchPublications/2017-597-e.html#show/hide.
2. Mikolska, Natalia. 2017. "Ukraina + Kanada = vilna torgivlia". https://biz.nv.ua/ukr/experts/mikolskaya_n/ukrajina-kanada-=-vilna-torgivlja-2116364.html
3. Canada-Ukraine Free Trade Agreement (CUFTA). 2017. Government of Canada. https://international.gc.ca/trade-commerce/trade-agreements-accords-commerciaux/agr-acc/ukraine/in
4. "Torgovelno-ekonomichne spivrobitnitstvo mizh Ukrainoju ta Kanadoju". 2018. http://canada.mfa.gov.ua/ua/ukraine-%D1%81%D0%B0/tr
5. "Ukraina zmozhe narostyti eksport organichnoji produktsii". 2018. http://agravery.com/uk/posts/show/ukraina-zmoze-narostiti-eksport-organicnoi-produkcii

ЗОНА ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ МІЖ УКРАЇНОЮ І КАНАДОЮ: НОВІ МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ СПІВПРАЦІ

Пікулик Оксана,
кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри міжнародних відносин і регіональних студій,
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки
(м. Луцьк, Україна)

Особливі історичні та культурні зв'язки між Україною та Канадою сприяють розвитку динамічних партнерських відносин в політичній, торговельно-економічній, культурній, безпековій та інших сферах. Канада протягом усієї історії незалежної України висловлювала та надавала підтримку Україні з питань розбудови ринкової економіки, вирішення економічних, соціальних, екологічних проблем, а також підтримувала в питанні входження України до Світової організації торгівлі.

Українсько-канадські торговельно-економічні відносини базуються на ряді договорів, меморандумів, декларацій, що визначають основні принципи та напрями співпраці між країнами. Новий етап торговельно-економічного співробітництва між Україною і Канадою розпочався з 1 серпня 2017 р., коли набула чинності Угода про вільну торгівлю між Україною і Канадою. Цьому передувало ряд двосторонніх переговорів та зустрічей. Офіційно переговори про зону вільної торгівлі між Канадою та Україною започатковано ще в червні 2010 р. В рамках робочого візиту Прем'єр-міністра України А. Яценюка до Канади, 14 липня 2015 р. в Оттаві було підписано документ про завершення переговорного процесу щодо створення зони вільної торгівлі між Україною та Канадою. Угода про вільну торгівлю між Україною і Канадою підписана 11 липня 2016 р. в Києві в рамках офіційного візиту до України Прем'єр-міністра Канади Дж. Трюдо [5].

Режим вільної торгівлі з Канадою передбачає скасування ввізних мит на імпорт 98% українських товарів, особливо сприятливі умови для продукції машинобудівної, хімічної, харчової галузей, меблів, одягу і

взуття [4]. Крім того, українські товаровиробники отримали значні переваги над постачальниками товарів з країн, які не мають угод про вільну торгівлю з Канадою. Український бізнес отримав більше переваг завдяки безмитному доступу до нового ринку, а також відкрилися можливості для імпорту сировини та передових технологій, що сприятиме економічному зростанню. Найбільше переваг від безмитного доступу на канадський ринок серед українських продуктів в короткостроковій перспективі отримають соняшникова олія, цукор, кондитерські вироби та шоколад, алкогольні напої та пиво, соки. Щодо промислових товарів – це одяг, кераміка, металургія та хімія. Також Угода сприятиме розвитку кооперації в сфері авіабудування. В довгостроковій перспективі передбачається збільшення постачання високотехнологічного обладнання та промислових товарів з високою доданою вартістю [6].

Нові можливості для торговельно-економічної співпраці Канади та України відкриває підготовка та реалізація спільного Канадсько-українського проекту сприяння торгівлі та інвестицій CUTIS (Canada-Ukraine Trade and Investment Support project), одним з головних завдань якого є сприяння експорту українських товарів до Канади, а також залучення прямих іноземних інвестицій в українську економіку. Започаткований цей проект у лютому 2016 р. та втілюється за участю Конференційної Ради Канади та Канадсько-Української торгово-промислової палати. На реалізацію проекту CUTIS, розрахованого на період до 2021 р., канадський уряд виділив 13,6 млн доларів [1]. Проект орієнтований на підтримку малих і середніх підприємств України у співпраці з бізнес-асоціаціями, торгово-промисловою палатою, а також на розвиток екологічно чистого бізнесу в Україні.

Початковою метою практичної реалізації проекту CUTIS став Канадсько-український бізнес-форум, який відбувся у Торонто в червні 2016 р., в якому взяли участь понад 400 представників українського та канадського бізнесу. Пріоритетними сферами співпраці, що обговорювались на форумі, були інновації, інформаційні технології, сільське господарство і енергоефективність. Бізнес-форум продемонстрував інвестиційні переваги України для представників канадського бізнесу та закликав встановлювати торговельні контакти між малими та середніми підприємствами обох країн [1]. Команда проекту в Торонто (Канада) визначає інвесторів, які готові підтримати український бізнес, особливо на регіональному рівні. Таким чином, CUTIS забезпечує діалог представників українських підприємств з

потенційними канадськими партнерами та консультувати канадський бізнес з інвестиційними пропозиціями українського бізнесу [2].

В рамках проекту CUTIS проведено дослідження за участю 300 підприємств і компаній як українських, так і канадських. Враховуючи такі критерії як доступ до канадського ринку, потенціал зростання ринку Канади та загалом світового ринку, виробничий та експортний потенціал малого і середнього бізнесу в Україні, здійснено відбір пріоритетів для збільшення українського експорту до Канади, до яких увійшли ІТ-послуги, одяг, взуття, меблі, шоколад та кондитерські вироби [1].

Однією із пріоритетних галузей для залучення канадських інвестицій виділена сфера легкої промисловості. І в розрізі виконання завдань проекту, 30 листопада 2017 р. відбулася перша зустріч представників підприємств легкої промисловості, Асоціації "Укрлегпром" та модераторів проекту CUTIS [1]. Подальший діалог між представниками як урядових структур так і бізнесу з обох сторін дозволить залучити підприємства легкої промисловості України до вивчення основних вимог системи контролю і процедур ліцензування товарів, що забезпечить зростання експорту продукції легкої промисловості України до Канади.

Перспективною для України і Канади є двостороння торгівля у сільськогосподарській сфері. У вересні 2017 р. сторони обговорили засади двосторонньої співпраці та розширення торговельних відносин, відзначили пріоритети торговельного співробітництва у сфері тваринництва, зокрема козівництва, вівчарства, скотарства та бджільництва. З метою реалізації даного пріоритету на 2018 р. визначено засади державної аграрної політики України, спрямованої на розвиток і державну підтримку фермерських господарств для посилення конкурентних позицій української продукції [7].

Важливим завданням українських експортерів є системне узгодження форм ветеринарних та фітосанітарних сертифікатів по кожному із контрольованих Канадою товарів. Право на експорт отримується за умови встановлення еквівалентності системи державного контролю двох країн. Лише за умови відповідності нормам країн-імпортерів можна отримати дозволи на ввезення продукції. Тому забезпечення доступу українських продуктів до канадського ринку вимагає співпраці та взаємодії Держпродспоживслужби та Канадського агентства з контролю харчових продуктів [3].

Таким чином, відносини між Україною і Канадою у сфері торговельної співпраці вийшли на новий рівень після набуття чинності угоди про вільну торгівлю. Відкрилися нові можливості для виходу українських експортерів на канадський ринок, а для товаровиробників появились нові імпульси для покращення якості продукції та підвищення її конкурентоспроможності. Перспективи та динаміка торговельно-економічної співпраці України та Канади будуть визначатися ефективністю реалізації досягнутих домовленостей та поставлених пріоритетів.

Література / References

1. CUTIS (Canada-Ukraine Trade and Investment Support Project). 2018. http://ukrlegprom.org.ua/ news /cutis-_canada_ukraine-trade-and-investment-support-project/
2. Vergeles, Olga. "CUTIS will help Ukrainian businesses to enter Canadian market". 2018. https://cutisproject.org/en /publications/vergeles-cutis-help/
3. Кобаль, Борис, Курята Олена. 2018. "Нагодувати Канаду: до яких сюрпризів треба бути готовим українським експортерам". *Європейська правда*. 01.02.2018: 1.
4. Микольська, Н. 2017. "Вільна торгівля з Канадою запрацювала: топ-10 фактів про умови ЗВТ". *Європейська правда*. 01.08.2017: 1.
5. "Стан торговельно-економічних відносин та інвестиційної діяльності між Україною та Канадою". 2018. http://canada.mfa.gov.ua/ua/ukraine-%D1%81%D0%B0/trade.
6. "Угода про вільну торгівлю між Україною та Канадою: нові горизонти для українського бізнесу". Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. http://mfa.gov.ua/mediafiles/sites/canada/files/Canada_ Brochure2015_v5.pdf.
7. "Україна та Канада планують розвивати співробітництво у галузі тваринництва". http://agravery.com/uk/posts/show/ukraina-ta-kanada-planuut-rozvivati-spivrobitnictvo-u-galuzi-tvarinnictva.

ОСОБЛИВОСТІ ДИНАМІКИ СУЧАСНИХ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНИХ ЗВ'ЯЗКІВ УКРАЇНИ З КАНАДОЮ

Лажнік Володимир,
кандидат географічних наук,
професор кафедри міжнародних відносин і регіональних студій,
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки
(м. Луцьк, Україна)

На сучасному етапі розвитку України важливим завданням є розширення зовнішньоекономічних зв'язків, оскільки деякі просторові вектори зовнішньоекономічної діяльності є недостатньо освоєними. Серед цих векторів особливе місце займає Північноамериканський вектор, де основними торговельними партнерами є США й Канада, котрі мають значний зовнішньоторговельний потенціал, можливості якого Україна ще слабко використовує. Активізація присутності України на ринках цього регіону світу зумовлена сучасними змінами сучасного зовнішньополітичного й зовнішньоекономічного середовища та у зв'язку з підписанням 11 липня 2016 р. Угоди про вільну торгівлю між Україною й Канадою. Тому все це вимагає подальшого дослідження особливостей сучасного українсько-канадського зовнішньоторговельного співробітництва через недостатній рівень його вивченості у вітчизняній літературі.

Українсько-канадські двосторонні відносини мають давню історію й відзначаються динамічністю. Договірно-правова база між Україною й Канадою нараховує понад 50 міждержавних документів, які регулюють різноманітні аспекти двосторонніх відносин. Серед них важливе значення мають документи, які регулюють зовнішньоторговельні відносини між двома країнами. Зокрема, це Декларація про економічне співробітництво між Україною й Канадою від 7 липня 1992 р., Угода між урядами України та Канади про торговельні та комерційні відносини від 31 березня 1994 р., Дорожня

карта українсько-канадських відносин від 24 вересня 2009 р., Угода про вільну торгівлю між Україною й Канадою від 11 липня 2016 р. та низка інших документів.

Із часу здобуття незалежності Україною й встановлення дипломатичних відносин із Канадою (27 січня 1992 р.) до сьогодні зовнішньоторговельні відносини між обома країнами постійно розширювалися, хоча їх динаміка була нестабільною через різні причини та обставини. Поки що Україна й Канада за обсягами взаємної торгівлі товарами й послугами не є основними торговельними партнерами один для одного. Так, за даними Державної служби статистики України, в 2016 р. частка експорту українських товарів до Канади становила 0,08% від загального обсягу, а частка імпорту канадських товарів в Україну – 0,55% від загального обсягу українського імпорту. Подібна ситуація склалася й у торгівлі послугами, де частка Канади в українському експорті та імпорті послуг складає по 0,8%, відповідно.

Проведений аналіз зовнішньоторговельних зв'язків між Україною й Канадою з початку XXI ст. до сьогодні показав, що зовнішньоторговельний оборот торгівлі товарами постійно збільшувався до світової економічної кризи 2009 р. Якщо у 2002 р. він становив 63,6 млн дол. США, то у 2008 р. він досяг показника в 404,3 млн дол. США, що є максимальним значенням за всі роки українсько-канадських торговельних зв'язків. У наступні роки динаміка двосторонньої зовнішньої торгівлі була нестійкою. Так, у 2009 р. обсяги зовнішньоторговельного обороту зменшилися до 197,8 млн дол., тобто в понад 2 рази. У наступні роки 2010–2011 рр. він дещо збільшився до 330,3 млн дол. США у 2011 р., проте надалі знову відбувся спад, що було зумовлено початком військової агресії Росії проти України в Криму й на Донбасі. Так, у 2016 р. обсяг зовнішньоторговельного обороту становив 246,2 млн дол. США з деяким покращенням у 2017 р. Так, за даними Державної служби статистики України, за 9 місяців 2017 р. зовнішньоторговельний оборот уже становив 247,6 млн дол. США, що свідчить про певну активізацію українсько-канадських торговельних відносин, започатковану реалізацією положень Угоди про вільну торгівлю між Україною та Канадою (Canada-Ukraine Free Trade Agreement – CUFTA).

Динаміка експорту українських товарів до Канади у 2002–2017 рр. загалом мала подібну тенденцію, що й динаміка двостороннього зовнішньоторговельного обороту, проте з деякими коливаннями в сторону зменшення в окремі роки. Якщо у 2002 р. загальний обсяг експорту українських товарів до Канади становив 41,1 млн дол. США, то у 2008 р. він зріс до 144,1 млн дол. США, що є "рекордним" показником за всю історію українсько-канадських відносин. У 2009 р. через світову економічну кризу й спад темпів економічного розвитку України відбулося значне зменшення його обсягів до 61,6 млн дол. США, тобто майже в 2,4 раза. У 2010–2011 рр. ситуація дещо покращилася (зростання до 122,6 млн дол. США у 2011 р.), проте в наступні роки відбулося значне зменшення обсягів експорту українських товарів до Канади. Особливо низький показник експорту зафіксовано у 2016 р. (28,9 млн дол. США), що відповідає рівню кінця 1990-х рр. Однак, за 9 місяців 2017 р. обсяги українського експорту товарів на канадський ринок збільшилися до 36,9 млн дол. США, що засвідчує важливе значення імплементації Угоди про вільну торгівлю (CUFTA) в активізації двосторонніх торговельних відносин.

У товарній структурі експорту українських товарів до Канади домінує продукція машинобудування (переважно комплектуючі до локомотивів) – близько 25%, хімічна продукція (близько 10%), продукція металургійного комплексу (понад 1/3 всього експорту), сільськогосподарська продукція та продукція харчової промисловості, різні промислові вироби тощо.

Динаміка імпорту канадських товарів в Україну за аналізований період має загалом подібний характер, що й динаміка експорту товарів, проте для неї характерні більш різкі коливання між роками. Якщо до 2003 р. спостерігався ріст обсягів імпорту, то в 2004 р. він зменшився до 46,2 млн дол. США, що в 1,5 раза менше, ніж у 2002 р. У наступні роки імпорт зростав і в 2008 р. він досяг "рекордного" показника за всі роки українсько-канадських торговельних відносин (260,2 млн дол. США). Через світову економічну кризу й падіння спроможностей українського ринку в цих умовах обсяги імпорту канадських товарів зменшилися у 2009 р., проте у наступні роки відбулося нарощування обсягів постачання канадських товарів в Україну. Так, у 2013 р. обсяги канадського імпорту збільшилися до 243,1 млн дол. США, однак у

наступні роки через військові дії на сході України імпортні спроможності нашої держави зменшилися. Після деякого зменшення обсягів канадського імпорту у 2014 р., в наступні роки Україна стала закупляти трохи більше канадських товарів, зокрема, у 2016 р. на суму 217,3 млн дол. США.

Товарна структура канадського імпорту в Україну характеризується різким переважанням палива мінерального, нафти та продуктів її перегонки (близько 45% усього імпорту). Значна питома вага в канадському імпорті припадає на рибу й рибопродукти, фармацевтичну продукцію, ядерні реактори, котли, машини та інші товари.

У зовнішній торгівлі між Україною й Канадою останнім часом спостерігається загальне зростання негативного сальдо взаємного товарообігу. Якщо у 2002, 2004–2006 рр. сальдо взаємної торгівлі товарами було позитивним для України, то в наступні роки воно стало від'ємним, досягнувши в 2008 р. від'ємного показника в -116,15 млн дол. США. У наступні роки воно дещо зменшилося, проте в останні роки відбулося значне його збільшення. Так, у 2016 р. негативне сальдо зовнішньоторговельного обігу товарів становило – 188,4 млн дол. США. Дані Державної служби статистики України за 9 місяців 2017 р. свідчать про те, що у 2017 р. негативне сальдо перевищить показник 2016 р. Ймовірно, що така тенденція може в наступних роках дещо посилитися.

Слід зауважити, що в останні роки у торгівлі послугами між двома країнами спостерігалася інша ситуація, оскільки Україна мала позитивне сальдо у торгівлі послугами з Канадою. Так, у 2016 р. обсяг експорту послуг до Канади становив 76,2 млн дол. США, а обсяг імпорту – 50,0 млн дол. США, що зумовило формування позитивного сальдо для України в товарообігу послуг у розмірі 26,25 млн дол. США. Однак, позитивна ситуація в торгівлі послугами не в змозі перекрити значне негативне сальдо в торгівлі товарами й надалі загальне зовнішньоторговельне сальдо для України буде від'ємним. Негативне зовнішньоторговельне сальдо у торгівлі з Канадою зумовлене значним сировинним складником і низькою часткою в українському експорті високотехнологічної продукції, продукції з високою доданою вартістю, високими митними ставками для українських товарів на канадському

ринку до підписання Угоди про зону вільної торгівлі між обома країнами, через потрапляння українських товарів на канадський ринок через посередників із ЄС та США, особливостями канадської системи захисту інтелектуальної власності, нерозвинутою логістикою, суттєвими транспортними витратами тощо.

Перспективи розвитку українсько-канадських зовнішньоторговельних зв'язків пов'язані, насамперед, із перевагами й позитивними моментами Угоди CUFTA. За цією угодою Україна отримала вільний безмитний доступ до канадського ринку, за винятком 108 тарифних позицій для сільськогосподарської продукції в рамках глобальних тарифних квот Канади. По-друге, Україна зможе отримати нову потенційну зону росту свого експорту. По-третє, Канада буде надавати технічну допомогу Україні для просування українського товарного експорту, залучення інвестицій, урегулювання питання технічних бар'єрів, адаптації до світових стандартів і норм, урегулювання питань інтелектуальної власності тощо. Окрім того, підписання угоди про зону вільної торгівлі дасть змогу Україні отримувати іноземні інвестиції в підприємства, які спеціалізуються на виробництві високотехнологічних товарів, які будуть конкурентоспроможними на ринках Канади та інших країн.

Важливе значення для майбутнього розвитку українсько-канадських зовнішньоторговельних зв'язків має також канадсько-український проект підтримки торгівлі та інвестицій Canada-Ukraine Trade and Investment Support (CUTIS), який є п'ятирічною (2016–2021 рр.) ініціативою уряду Канади, спрямованою на нарощування експортних поставок з України до Канади та залучення в українську економіку канадських інвестицій. Цей проект сприятиме розвитку малого й середнього бізнесу в Україні через співпрацю з бізнесовими структурами, торгово-промисловими палатами, з урядом і проектними фірмами тощо.

Отже, динаміка сучасних зовнішньоторговельних зв'язків між Україною й Канадою загалом має позитивну динаміку й значні перспективи та потенціал для розширення співпраці й торгівлі між обома країнами.

ІННОВАЦІЙНА ПОЛІТИКА ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЕКОНОМІКИ КРАЇНИ (НА ПРИКЛАДІ КАНАДИ)

Макара Оксана,
доктор економічних наук,
професор, завідувач кафедри
фінансів та кредиту,
Східноєвропейський національний
університет імені Лесі Українки
(м. Луцьк, Україна)

На сьогодні вирішальні зміни технологічних засобів виробничого процесу обумовлюють вагоме місце країни на міжнародній арені, оскільки вдале втілення інновацій у національних масштабах сприяло до 90% економічного зростання соціально орієнтованим високорозвинутим країнам.

Сьогодні багатоваріантність інноваційних змін визначається специфікою застосування інструментів державного регулювання інноваційного розвитку, моделлю економічної, зокрема інноваційної політики; національним менталітетом; системою забезпечення управління інноваційним процесом, зокрема розподілом ролей між державою та підприємництвом; національною конфігурацією компонентів національної інноваційної системи, їхньою взаємодією (ступенем кооперації, спеціалізації, інтеграції тощо); характеристиками конкурентного середовища в інноваційній сфері; формами взаємозв'язку між національним і міжнародним інноваційним середовищем тощо. Найбільш значущим є розгляд інноваційної політики як інструмента підвищення конкурентоспроможності економіки країни.

З метою впровадження стратегічних напрямів інноваційного розвитку національної економіки потрібно побудувати та реалізовувати досконалий комплекс дій щодо державної інноваційної політики. Для цього потрібно налагодити систему державного регулювання інноваційного розвитку.

До головних напрямів державної інноваційної політики, в процесі формування системи державного регулювання інноваційного розвитку та інноваційної стратегії держави, треба віднести:

1. Дієва державна інноваційна цільова комплексна програма формування конкурентоздатних високотехнологічних інновацій, наукомістких технологій, технологічної модернізації промисловості, яка втілює стратегічні пріоритетні напрями інноваційної діяльності.
2. Стимулювання інноваційної активності великих бізнес-структур, промислових груп та інших форм інноваційної діяльності, високотехнологічних структур малих і середніх форм підприємництва на підґрунті сформованої державної інноваційної політики та розвитку інституційного забезпечення;
3. Підвищення технічного рівня галузей національної економіки та використання власного інноваційного (особливо науково-технічного й інтелектуального) потенціалу;
4. Відродження та розвиток внутрішньофірмової науки, підвищене мотивування сфери фундаментальних, прикладних наукових досліджень і розробок у реальному секторі економіки разом із державним науковим сектором;
5. Забезпечення та підтримка комерціалізації досліджень і розробок, розвиток ринку інновацій, формування інституційно-правових, організаційно-економічних умов для комерціалізації, дифузії інновацій;
6. Розвиток і підтримка венчурного підприємництва, зокрема, малих інноваційних фірм, корпоративних форм;
7. Зміщення функцій регулювання на регіональний рівень.

Головними напрямами державної інноваційної політики відповідно до зарубіжного досвіду є формування національної інноваційної системи, стимулювання кооперації університетів, науки та бізнесу в країні, об’єднання у міжнародні інноваційні мережі, налагодження роботи внутрішніх інноваційних мереж [1].

Пріоритетними напрямами розвитку Канади, яка стала на інноваційний шлях поступу, є аерокосмічна промисловість, розвиток акватичних та земельних врожайних ресурсів, наземні і морські перевезення, будівництво, енергетична, гірничо-видобувна промисловість і раціональне природокористування, біотехнології і медичні дослідження, інформаційні технології, астрономія і астрофізика.

Варто виділити такі групи країн, яким найбільш притаманні ознаки держав-лідерів інноваційного розвитку, що дає змогу виявити найефективніші інноваційні стратегії: країни Західної Європи; країни Північної Америки, зокрема США, Канада; окремі Азіатські країни: Японія, Південна Корея, Сінгапур, Малайзія, Китай; Австралія тощо.

Кластерну стратегію національної конкурентоспроможності у найбільш очевидній формі проводить Канада (провінція Квебек). Практично кожна третя компанія у цій країні здійснює інноваційну діяльність [2].

Пріоритетною ціллю національної інноваційної стратегії у вітчизняних умовах має бути формування національної інноваційної системи, спрямованої на підвищення ефективності співпраці трьох ключових сторін: урядових установ, академічного сектору та бізнесу [3].

Для України вкрай необхідна продумана інноваційна стратегія розвитку економіки разом із системною трансформацією національної та регіональних інноваційних систем.

Різні підходи у разі створення моделей інноваційного розвитку економіки зумовлюють врахування особливостей формування державної інноваційної політики, зокрема відбір форм, засобів, методів державного регулювання інноваційною діяльністю та розвитком. Особливості функціонування національного інноваційного середовища окреслено багатьма чинниками, що є наслідком сформованих цілей. Тому використання описаних особливостей державної інноваційної політики, компонентів спонукає до виникнення багатьох варіантів розвитку у певних умовах діяльності національних підприємств.

Відтак, враховуючи, результати проведених досліджень для держави важливим є перегляд державної інноваційної політики, вироблення превентивних заходів на переключення економіки на лідируючі сходинки розвитку, враховуючи засоби випереджаючого розвитку країн.

Література / References

1. Lundvall, B.-A. 2007. “National innovation systems – analytical concept and development tool”. *Industry and innovation* 14.1: 95–119.
2. *Інвестиційно-інноваційна діяльність: теорія, практика, досвід: монографія*. 2008. Суми: Університетська книга: 1050.
3. Терьошкіна, Н.Є. 2014. “Інноваційна стратегія в системі управління національною економікою”. *Маркетинг і менеджмент інновацій* 2: 151–161.

ПОДОЛАННЯ ТЕХНІЧНИХ БАР'ЄРІВ ЗА УГОДОЮ ПРО ВІЛЬНУ ТОРГІВЛЮ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА КАНАДОЮ

Братко Ірина,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри міжнародних відносин
та міжнародного права,
Київський університет імені Бориса Грінченка
(м. Київ, Україна)

1 серпня 2017 року набула чинності Угода про вільну торгівлю між Україною та Канадою. Робота над текстом угоди та її підписанням була досить довготривалою – 6 раундів перемовин, починаючи з 2010 року. Влітку 2015 року текст документу був парафований, а в липні 2016 року під час першого офіційного візиту прем'єр-міністра Канади Джастіна Трюдо до Києва угода була підписана.

Зона вільної торгівлі між Україною та Канадою (далі – CUFTA) створена в рамках застосування Статті XXIV ГААТ-СОТ 1994 року. В межах CUFTA країни-партнери підтвердили свої зобов'язання відповідно до положень Угоди про технічні бар'єри у торгівлі СОТ. Фактично, ми можемо говорити, що правовою основою цієї частини домовленостей CUFTA є базові положення угоди ГААТ-СОТ 1994 року. Утім, CUFTA поглиблює та розширює взаємодію між сторонами угоди та підпорядковує її положення однієї з головних цілей утворення ЗВТ – встановлювати зрозумілі, прозорі та взаємовигідні правила, що регулюватимуть торгівлю між ними [1, с. 16].

Аналіз реалізації CUFTA, які здійснюють експерти, вказує, що найбільші переваги від скасування мит в рамках зони вільної торгівлі отримують українські виробники одягу (буде скасоване мито в розмірі 17,2%) та взуття (9,7%), представники машинобудівної (5,6%) та хімічної галузей (4,5%), а також аграрії (4,5% для овочів та фруктів). На їх думку при реалізації CUFTA з боку Канади ситуація більш складна, оскільки після вступу угоди в силу відразу скасовуються мита лише для 72% канадських товарів. Мита на решту 27% будуть скасовуватись поступово з перехідним періодом у 3, 5 та 7 років. Окрім того, угода

передбачає часткову лібералізацію щодо важливих для України сільськогосподарських товарів, а також тарифні квоти та певні види товарів [2].

Після скасування тарифних бар'єрів в рамках Угоди про вільну торгівлю між Україною та Канадою важливою складовою врегулювання двосторонніх торгівельних відносин мають стати нетарифні методи регулювання. При цьому питання подолання та узгодження вимог стандартизації – це окрема задача реалізації положень CUFTA, що стоїть перед державними компетентними установами та підприємцями країн-партнерів, і у першу чергу це стосується експорту української продукції в Канаду.

Загалом питання стандартизації у міжнародних економічних відносинах займає ключове місце. У сучасних міжнародних торгівельних відносинах це базовій елемент зовнішньоекономічної політики держави, вагомій фактор соціально-економічного розвитку суспільства, а також інструмент підвищення ефективності функціонування ринкової економіки.

Сучасні підходи до стандартизації з боку багатьох розвинених держав визначаються соціальним характером врегулювання цих суспільних відносин. Серед таких країн діяльність Уряду Канади та її недержавних установ у вирішенні проблем стандартизації найбільш показова.

На сьогодні в Канаді існують стандарти, за якими здійснюється тестування повітря та води, сталого розвитку лісів, стандарти на продовольчу, сільськогосподарську продукції, побутову техніку тощо. Стандарти, розроблені з метою збереження навколишнього середовища, являються суттєвим компонентом імпорту та експорту, оскільки відкривають доступ до внутрішніх ринків країни-партнера. Уряд Канади підтримує та заохочує ідеї сталого розвитку суспільства, що охоплює охорону здоров'я населення, забезпечення безпеки, соціальну захищеність працюючих та захист прав споживачів.

В Канаді застосовується декілька видів стандартів до імпортованих у країну товарів, зокрема: стандарти акредитованих установ, що не входять у систему державної системи стандартизації (здійснюються на добровільній основі); національні стандарти та вимоги до продукції, що регламентуються державою (застосовуються підприємцями на добровільних засадах); міжнародні стандарти, яких дотримується Канада в наслідок приєднання до них або в наслідок

взяття зобов'язань за міжнародними угодами (законодавчо врегульовані стандарти) [3].

Уряд Канада приймає активну участь у реалізації державної політики у сфері стандартизації на федеративному рівні та на рівні кантонів, спираючись при цьому на програми та установи, які впроваджуються та координуються Радою стандартів Канади . Державні програми та установи сприяють у розвитку відкритих ринків, застосовуючи механізми полегшення міжнародної торгівлі і доступу на зовнішні ринки та входження у глобальну систему стандартизації та акредитації.

Рада стандартів Канади (SCC) – найбільш впливова та потужна організація, що займається питанням стандартизації та організацією оцінки відповідності товарів у межах країни. За визначенням Ради стандартів Канади стандарти допомагають забезпечити кращі, безпечні та більш ефективні методи та продукти, а також є важливим елементом технологій, інновацій та торгівлі [4].

Маючи особливий незалежний правових статус федеративного значення та мандат заохочувати та сприяти добровільний стандартизації в різноманітних сферах діяльності та соціальної активності, Рада стандартів Канади затверджує Національні стандарти Канади та представляє Канаду на ключових регіональних та міжнародних форумах зі стандартизації.

Нагляд за діяльністю Ради стандартів здійснюється Радою керуючих, яка затверджує стратегічне керівництво організації, а взаємодія з Парламентом Канади здійснюється через Міністерство інновацій, науки та економічного розвитку. Таким чином, ця організація органічно "вбудована" в систему державного управління.

Згідно з інформацією Ради стандартів Канади, громада Канади з стандартизації складається з мережі людей та організацій, залучених до розробки, просування та реалізації стандартів. До цієї системи входять в першу чергу споживачі та неурядові організації, які забезпечують врахування соціальних проблем, такі як навколишнє середовище, стан здоров'я, безпека та конфіденційність. Це привносить людський елемент до розробки стандартів та стратегій стандартизації, гарантуючи, що потреби канадців мають вирішальну роль у розробці та застосуванні стандартів.

Активними учасниками системи стандартизації являються уряди Канади (федеральний та кантонів), які спираються на мережу стандартизації при обговоренні торговельних угод та визначенні

пріоритетів. При цьому стандартизація забезпечує ефективність надання державних послуг своїм громадянам, а залучення до стандартизації представників уряду сприяє забезпеченню національних інтересів Канади.

Провідну роль у стандартизації відіграють експерти відповідних галузей господарювання, що надають технічну експертизу і забезпечують якість стандартів та корисність стратегії стандартизації для бізнесу. Підприємства та виробники покладаються на стандарти та послуги оцінки відповідності для розробки та продажу товарів у глобальному масштабі.

Окремим інституційним елементом мережі стандартизації виступають органи оцінки відповідності, що допомагають забезпечити ефективне використання стандартів та забезпечити достовірну оцінку продуктів, систем та послуг відповідно до застосовних стандартів. До таких органів, що акредитовані Радою стандартів Канади та складають систему стандартизації Канади, відносяться калібрувальні та випробувальні лабораторії; органи контролю; органи сертифікації систем управління; органи сертифікації персоналу; органи сертифікації продуктів та послуг; органи перевірки викидів парникових газів.

Організації з розробки стандартів в Канаді входять в систему стандартизації та працюють з волонтерськими організаціями усієї країни для розробки канадських стандартів та прийняття або адаптації міжнародних стандартів для використання в Канаді. Ці організації надають важливу технічну експертизу та грають вирішальну роль у забезпеченні того, щоб стандарти, що були введені в експлуатацію в Канаді, відповідали кліматичним, економічним, технологічним та соціальним умовам країни. Міжнародні та регіональні органи стандартизації працюють разом для глобальної гармонізації стандартів з метою лібералізації торгівлі, вирішення спільних суспільних проблем та захисту споживачів.

Важливою складовою процесу реалізації CUFTA у частині налагодження продуктивної торгівлі на взаємовигідних умовах є інформаційний обмін, який допоможе сторонам краще розуміти законодавчі вимоги та потенційні проблеми для експортерів та імпортерів. З цієї метою угодою передбачено взаємний доступ сторін до всіх необхідних регуляторних актів у сфері торгівлі. Співробітництво в рамках CUFTA розповсюджується на автоматизацію митних процедур та використання IT-технологій, а також створення системи взаємодії між митними службами країн (Стаття 7.7:

Прозорість) [1, с. 126]. Всі ці заходи спрямовані на полегшення доступу бізнесу до ринків обох країн.

Інформаційний обмін та прозорість відносин у сфері розробки технічних регламентів та процедур добровільної оцінки відповідності особливо актуальні з огляду на налагодження ефективних механізмів взаємодії учасників реалізації CUFTA.

Застосування нетарифних методів регулювання в рамках реалізації CUFTA вимагає активної роботи всіх учасників реалізації угоди у сфері стандартизації продукції та здійснення оцінки відповідності товарів.

CUFTA дозволяє українським підприємствам та установам залучитись до активної співпраці у сфері стандартизації їх продукції, що має забезпечити налагодження продуктивної торгівлі на взаємовигідних умовах між країнами-партнерами у перспективі.

Література / References

1. "Угода про вільну торгівлю між Україною та Канадою". 2018. Офіційний сайт Верховної Ради України. http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/en/124_052-16
2. "Безмитний доступ до ринку Канади". 2018. Офіційний сайт Канадсько-українського проекту підтримки торгівлі та інвестицій (CUTIS). https://cutisproject.org/publications/cufta-in-10-min/
3. Бровко, Олександра. 2018. "Нестандартна Канада: як подолати бар'єри та взяти максимум від зони вільної торгівлі". *Європейська правда, 09 січня 2018 р*. https://www.eurointegration.com.ua/articles/2018/01/9/7075790/
4. "Участь зацікавлених сторін". Офіційний сайт Ради стандартів Канади (Standards Council of Canada). https://www.scc.ca/en/stakeholder-participation

ДВОСТОРОННЄ СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ ТА КАНАДИ В РАМКАХ АЕРОКОСМІЧНОЇ ГАЛУЗІ

Деделюк Катерина,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри міжнародних економічних відносин та управління проектами
факультету міжнародних відносин,
Східноєвропейський національний
університет імені Лесі Українки
(м. Луцьк, Україна)

Бенещук Станіслав,
Хірова Вікторія,
студенти факультету міжнародних відносин,
Східноєвропейський національний
університет імені Лесі Українки
(м. Луцьк, Україна)

Україна та Канада мають встановлені давні тісні дружні зв'язки, економічні виміри яких динамічно розширюються. Із великої кількості двосторонніх договорів та декларацій, укладених між Україною та Канадою, можна зробити очевидний висновок про інтенсивну співпрацю країн у різних галузях економіки. Беручи до уваги тенденції розвитку міжнародного господарства в умовах посилення інноваційної складової, дане дослідження спрямоване на аналіз особливостей та напрямів співпраці України та Канади в рамках однієї з найперспективніших секторів науково-технічної сфери – аерокосмічної галузі, яка об'єднує в собі такі важливі галузі економіки як літакобудування та космонавтику. Широкий спектр аерокосмічної сфери охоплює авіацію, створення та розробку літаків, ракет і устаткування до них, дослідження та освоєння космосу, авіа-захист та авіа-безпеку. Пріоритетність розвитку цієї галузі є важливим детермінантом конкурентоспроможності національної економіки та свідчить про високий науково-технічний та кадровий потенціал країни.

Порівняльне дослідження аерокосмічної галузі України та Канади було здійснено за даними Національного космічного агентства України та Канадського аерокосмічного агентства (див. Табл. 1). У результаті

проведеного аналізу варто звернути увагу, що чисельність зайнятих в аерокосмічній галузі в Україні майже вдвічі менша, ніж у Канаді; в Україні діє близько 40 організацій аерокосмічної галузі (у Канаді – понад 200), що забезпечують 0,5% загального українського експорту та формують більше 2% ВВП України. Варто зазначити, що Україна та Канада є членами міжнародних організацій у сфері космосу (UNCOPUOS, COSPAR, IADC), що сприяє активізації багатосторонньої співпраці в аерокосмічній сфері.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика аерокосмічних галузей України та Канади станом на 2016 рік

Параметри аналізу	Україна	Канада
Орган, що відповідає за ведення діяльності та розвитку аерокосмічної галузі	Національне космічне агентство України (створене у 1993 році)	Канадське аерокосмічне агентство (створене у 1989 році)
Законодавча основа розвитку аерокосмічної галузі	Закони "Про космічну діяльність" (1996 р.), "Про державну підтримку космічної діяльності" (2000 р.)	Закон Канадського космічного агентства (1990 р.)
Поточна утверджена програма в розвитку аерокосмічної галузі	Стратегія космічної діяльності України до 2022 року (2014 р.)	Загальна канадська космічна програма, на разі здійснюється Програма розвитку просторових технологій (2017 р.)
Частка аерокосмічної галузі у структурі ВВП країни	2,5%	4,2%
Фінансування аерокосмічної галузі	19 млн дол. США	486 млн дол. США
Обсяги експорту продукції аерокосмічної галузі	246 млн дол. США (0,5% від загального експорту)	5,37 млрд. дол. США
Кількість зайнятих в аерокосмічній галузі	43,000	87,000
Види продукції, що виробляються у рамках авіакосмічної галузі	- сучасні ракетоносії - космічні апарати та двигуни - системи керування та телеметрії - телерадіоапаратура - літаки, частини та комплектуючі до них - супутникові системи	- виробництво аерокосмічної продукції (70% ВВП) - технічне обслуговування, ремонт і капітальний ремонт аерокосмічної продукції (30% ВВП). - виробництво космічних систем - розробка літальних та космічних апаратів
Види послуг, що надаються у рамках авіакосмічної галузі	- телекомунікаційні; - послуги дистанційного зондування Землі; - проведення космічних та	- дистанційне зондування та спостереження за Землею; - космічна наука; - космічні та геофізичні

Параметри аналізу	Україна	Канада
	геофізичних досліджень; - забезпечення та доступ до мобільного і супутникового зв'язку	дослідження; - супутникові операції, та космічне інформування; - мобільний супутниковий зв'язок
Суб'єкти господарювання аерокосмічної галузі	- 7 конструкторських бюро, науково-дослідних і проектних інститутів - 12 промислових підприємств - 13 спеціалізованих підприємств та установ.	226 організацій, найбільша частка з яких є приватними підприємствами, а решту складають науково-дослідні установи

Джерело: складено авторами за [1,2,5].

Інтенсивність розвитку підприємств аерокосмічної галузі в Україні та Канаді має ряд перешкод, які пов'язані, зокрема, з високим рівень ризику та банкрутства підприємств, можливим різким зниження обсягів виробництва через зовнішні та внутрішні чинники, повільним впровадженням сучасних технологій та інновацій у діяльність підприємств галузі, невідповідністю структур підприємств галузі вимогам часу. В Україні особливо гострою є, також, проблема недостатньої державної підтримки галузі, відсутності прозорого та чіткого управління в державних підприємствах галузі. З огляду на наявність окреслених спільних проблем, а також усвідомлення потреби науково-технічного кооперування для розвитку інноваційної аерокосмічної галузі існує необхідність поглиблення співпраці України та Канади у цій сфері.

Вперше україно-канадське співробітництво в аерокосмічній сфері було підтверджене у Декларації про економічне співробітництво між Україною і Канадою 1992 року в тексті якої аерокосмічні дослідження виділялися як пріоритетний сектор двосторонньої економічної співпраці.

Співпраця України та Канади в аерокосмічній сфері отримала своє продовження у Меморандумі про взаєморозуміння між Канадським космічним агентством та Національним космічним агентством України 3 листопада 1995 року. Метою даного Меморандуму про взаєморозуміння було встановлення рамок космічного співробітництва між сторонами на основі рівності, взаємної вигоди та взаємності. Україна та Канада погодилися докласти всіх зусиль для підтримки співробітництва в наступних галузях:

дистанційне зондування та спостереження за Землею; космічна наука, включаючи матеріалознавство; розробка супутникових систем.

У липні 2017 року було відновлено діалог із Канадським космічним агенством з приводу оновленого підписання Меморандуму про взаєморозуміння у сфері дослідження та використання космічного простору в мирних цілях. Оновлений документ, який було підписано у листопаді 2017 року окреслює нові перспективи для взаємовигідної співпраці між державами в одній з найтехнологічніших сфер економіки – галузі освоєння космосу, виробництва літаків та авіаційних симуляторів до мирного дослідження космосу, розвитку космічної науки.

Зауважимо, що співпраця України та Канади в аерокосмічній галузі суттєво активізувалася в останні роки, про що свідчить реалізація ряду успішних проектів. Так, в рамках Міжнародного аерокосмічного саміту в Оттаві у 2015 році були проведені переговори із канадськими компаніями щодо реалізації спільних проектів у сфері літакобудування. Одним із таких проектів стало замовлення ДП "Антонов" у канадської компанії Pratt&Whitney Canada двигунів PW150A для їх встановлення на нову модель літака Ан-132D. Це стало одним з найбільш масштабних проектів реалізованим у тісній співпраці з канадською компанією в аерокосмічній сфері.

Варто також зазначити, що наразі Україна та Канада обговорюють низку спільних проектів в аерокосмічній сфері. Зокрема, канадська компанія Maritime Launch Services і держпідприємство "Конструкторське бюро "Південне"" планують створення стартового комплексу для космічних запусків супутників на низьку навколоземну і сонячно-синхронну орбіту за допомогою української ракети-носія "Циклон-4М" у канадській провінції Нова Скотія. Наразі ведеться робота з проведення екологічних експертиз та отримання відповідних документів. Перший пуск за проектом, який планується реалізувати на комерційній основі, запланований на 2020 рік, а до 2022 року компанія планує запускати до восьми ракет на рік.

Крім того, Україна також планує найближчим часом запуск побудованого в рамках укладеного у 2009 році контракту з канадською MacDonald Dettwiler and Associates (MDA) першого супутника національної супутникової системи зв'язку "Либідь". Державне космічне агенство України наразі планує запустити перший український супутник зв'язку у другій половині 2018 року.

Підсумовуючи аналіз практичного досвіду двосторонньої співпраці в аерокосмічній галузі варто окреслити ключові переваги подальшої активізації україно-канадської співпраці у цій сфері, як-от: залучення додаткового фінансування в розвиток галузі обох країн; можливість взаємного обміну ресурсами, кваліфікованими кадрами, інноваційними розробками; ефективне впровадження нових технологій та інновацій у розвиток та функціонування галузі; можливість розширення ринків збуту товарів аерокосмічної галузі; збільшення вкладу обох країн у розвиток Міжнародної космічної станції та у загальні світові дослідження космічного простору. Для України особливого значення матиме можливість оновлення технологічного та технічного капіталу й обладнання України, які задіяні в аерокосмічній галузі.

Таким чином, з огляду на високий інноваційний, науково-технологічний та конкурентний рівень аерокосмічної галузі, розвиток співробітництва України та Канади є важливим та перспективним. Подальше поглиблення двосторонньої співпраці країн після підписання оновленого Меморандуму про взаєморозуміння у сфері дослідження та використання космічного простору в мирних цілях, реалізації декількох масштабних проектів в аерокосмічній сфері дозволить ефективно поєднати наявні потужності та потенціал обох країн.

Література / References

1. “Aerospace Industries Assocation of Canada: Recommendations for Growth and Innovation”. http://www.ourcommons.ca/Content/Committee/421/FINA/Brief/BR8398532/brexternal/Aerospace%20Industries%20Assocation%20of%20Canada-e.pdf.
2. “Canadian Space Agency”. http://www.asc-csa.gc.ca/eng/default.asp.
3. “Declaration on Economic Cooperation between Ukraine and Canada”. http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/124_006.
4. “Memorandum of Understanding between the Canadian Space Agency and the National Space Agency of Ukraine”. http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/124_032/parao8#o8.
5. “National Space Agency of Ukraine: Statistical information”. http://www.nkau.gov.ua/nsau/nkau.nsf.

ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ УКРАЇНСЬКО-КАНАДСЬКОГО ТУРИСТИЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

Копачинська Галина,
кандидат географічних наук,
старший викладач кафедри міжнародних відносин і регіональних студій,
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки
(м. Луцьк, Україна)

Коцан Наталія,
доктор географічних наук,
професор, завідувач кафедри міжнародних відносин і регіональних студій,
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки
(м. Луцьк, Україна)

Агапова Ірина,
студентка факультету міжнародних відносин,
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки
(м. Луцьк, Україна)

Туризм завжди був і є сприятливим ґрунтом для міжнародної співпраці, що подекуди і виникав на шляхах встановлення цих відносин. Зокрема така ситуація спостерігається і між Україною та Канадою, де туризм між країнами перебуває на стадії розквіту. Вони мають тісні двосторонні стосунки, що тоступово сприяють покращенню і більш прогресивному їх розвитку, в тому чисті й у сфері туризму.

Канада – багатонаціональна країна, тому тут проводиться величезна кількість різноманітних свят і фестивалів. У перший день Нового року канадці беруть участь у зимовому купанні "Купання полярного ведмедя в День Нового Року", схожим до українського купання на Водохреща. Також дуже популярний є традиційний фестиваль "Міжнародний фестиваль човнів драконів", він триває 3 дні. В гонках на човнах беруть участь близько 2 000 чоловік і ще 150 000 глядачів. Така ж кількість глядачів збирає щорічне літнє авіашоу "Абботсфордське міжнародне авіа шоу" (Ванкувер). У липні в Калгарі (Альберта) щорічно проводиться найбільше міжнародне родео. Літній фестиваль фольклор "Вінніпезький фольклорний фестиваль" проводиться щорічно на протязі 3-х днів і відомий як одне з найбільших культурних заходів провінції Манітоба. У Торонто, також, проводяться традиційні королівські кінські скачки, які називаються "Королівська тарілка". Фестиваль Бернарда Шоу проходить щороку, з квітня по листопад неподалік від знаменитого Ніагарського водоспаду, в маленькому містечку під назвою "Ніагара на озері". У Страдфорті провінція Онтаріо проводиться Шекспірівський фестиваль. В Канаді є своє свято пива, воно носить таку ж назву, як і знаменитий німецький фестиваль "Октоберфест", щорічно його відвідує 500 000 чоловік. Також Канада є цікавою для українського туриста цирком "Дю Солей" розташованим в Монреалі. Трупа складається з 1300 артистів, що представляють 50 країн. Постановки вирізняються високою виконавською майстерністю та відомі у всьому світі [1].

Україна ж приваблює своєю великою різноманітністю гастрономічних а також, в першу чергу, музичних фестивалів. Найвідоміші з них: фестиваль "Країна мрій", заснований лідером гурту "ВВ" Олегом Скрипкою, є найбільшим етнічним фестивалем в Україні, про нього знають не лише в Європі, але й у всьому світі; "Рок булава"; "Файне місто"; "Бандерштат"; "Карпатський альянс", "Вудсток Україна", "Республіка" та ін. Їх особливістю є те, що більшість з них проводять на території історичної фортець, замків, заповідників України. Такі різноманітності сприяють становленню взаємного розвитку розважального, зокрема фестивально-видовищного туризму [3].

Варто відзначити, що співпраця обох країн щодо покращення і розвитку туристичної інфраструктури може стати початком зародження спільних проектів в сфері космічного туризму. Окрім інтенсифікації авіаційних перевезень, країни віднедавна почали обговорювати спільні проекти в літакобудуванні та авіакосмічній сфері. Зокрема, щодо будівництва літака Ан-132 (двигуни до нього поставляє "Прат енд Вітні Канада"), а також створення стартового комплексу для космічних запусків у канадській провінції Нова Скотія, церемонія підписання яких пройшла в Монреалі в присутності прем'єр-міністра України Володимир Гройсмана. Космічні агентства України та Канади підписали Меморандум про взаєморозуміння, який розширює співробітництво країн в авіакосмічній сфері і літакобудуванні [5].

Розвивається між обома країнами також співробітництво в сфері наукового та ділового, бізнес туризму, котрі наразі є ще й перспективними видами туризму. Канада та Україна підписали Договір про просування і захист іноземних інвестицій, Конвенцію про уникнення подвійного оподаткування та Договір про повітряний транспорт, котрі в свою чергу, покликані сприяти нарощенню туристичного потоку між досліджуваними країнами, особливо після набуття чинності 1 серпня 2017 р. Угоди про вільну торгівлю між обома країнами [4].

Особливу роль в стосунках України і Канади відіграє освітній туризм, що в подальшому і складе основу вище описаного ділового туризму. Сьогодні він набирає значної популярності, зростає кількість молоді, яка бере участь в освітніх та культурних програмах обміну між Україною та Канадою. Також, сьогодні проводиться спільний проект "Молодь за здоров'я" у галузі пропаганди здорового способу життя, що сприятиме реформі системи охорони здоров'я в Києві. Він відповідає основним напрямкам роботи Канадської Агенції Міжнародного Розвитку (КАМР). Впроваджуючи ефективні зміни в системі охорони здоров'я, країни популяризуватимуть не лише здоровий спосіб життя, а й закладуть основи розвитку спортивного та лікувально-оздоровчого видів туризму в обох країнах [6, с. 182].

Набуває останнім часом широкого поширення і розвиток сенсетив туризму між україною та канадою. Демонструє зародження його розвитку між країнами те, що одним із основних завдань діяльності

української громади в Канаді протягом 2008–2010 рр. було сприяння зростанню обізнаності канадської громадськості щодо Голодомору 1932–1933 рр. в Україні як геноциду Українського народу. З цієї метою у 2008 р. у 17 містах Канади було успішно проведено Міжнародну акцію "Незгасима свічка". Останні події в Україні якби сумно це не звучало, теж сприяють розвитку цього відносно нового виду туризму [2, с. 8].

Можливим і перспективним є співробітництво між країнами в сфері екотуризму. Так, у Канаді станом на початок 2015 р. нараховується 39 національних парків і заповідників. В свою чергу, на території Україні діє 4 біосферні заповідники, 16 природних заповідників та 29 національних парків. У недалекому майбутньому ці показники планується збільшити за рахунок створення нових об'єктів природно-заповідного фонду, що сприятиме розвиткові екологічного туризму. Проте рекреаційні ресурси України, незважаючи на значний туристичний потенціал, використовуються не повністю, та мають великий потенціал до розвитку нових видів туризму. Так для канадського туриста особливу цікавість становлять розвиток нових перспективних видів туризму, таких як апітерапія та кантрі-крос. Так, Україна, посідає перше місце в Європі за експортом меду. Понад 70% чисельності бджолосімей зосереджується в індивідуальному секторі господарства країни. Тому останнім часом в державі активно розвивається апітерапія – лікування бджолами [4]. Розвиток цих відносно нових видів туризму дасть змогу інтенсифікувати потоки туристів, вказуючи на великий асортимент туристичних послуг, які можуть запропонувати країни, залучаючи туристів з точки зору професійного спорту, сімейного відпочинку, рекреації, еко-туризму та лікувально-оздоровчого відпочинку.

Варто відзначити, що за своїми природно-географічними та ландшафтно-рекреаційними умовами країни є схожими між собою, що є передумовою успіху розробки спільних туристичних маршрутів фахівцями обох країн та налагодження контактів в сфері туризму, обміну досвідом, спільними навчаннями і т. д., особливо в розвитку зимових видів туризму (Українські Карпати) та популяризації гастрономічних турів. Україна є цікавою для канадських туристів також багатьма іншими його видами туризму. Продуктивними тури стануть в

сфері організації та розвитку проведення спільних фестивалів, спортивних змагань (рибальство, мисливство, водно-спортивний, альпінізм, екстремальний туризм), інтенсифікації екологічного, гірського та гірськолижного, лікувально-оздоровчого та інших видів.

Таким чином, розвиток перспективних видів туризму шляхом інтенсифікації Українсько-Канадських відносини є актуальним питанням для обох країн. Між країнами можуть формуватися відносно нові туристичні продукти, що найближчим часом будуть представленні турами національно-патріотичного спрямування, співпрацею та взаємо обміном в туристичній сфері, на основі розвитку багатьох видів туризму, зокрема пізнавального (краєзнавчого, релігійного, міжнародного), історико-етнографічного, історико-культурного, ландшафтно-екологічного, спортивного, родинно-гостьового, торговельного, ділового, наукового, громадсько-політичного, розважального (спортивно-видовищного і фестивально-видовищного) туризму. Україна і Канада сприятимуть подальшому поглибленню міцних, дружніх і взаємовигідних стосунків в сфері туризму.

Література / References

1. Canadian holidays and festivals. 2018. http://canadaua.ca/archives/652
2. Podobod O. 2014. “Ukrainian folk culture in Canadian prairies”. *History of Ukraine* 1: 4–11.
3. “Top 10 hottest festivals in Ukraine”. 2018. https:///24tv.ua/special/summerfests/
4. “Tourist business. Tourist zoning of Ukraine”. 2018. http://pidruchniki.com/14050908/turizm/turistichne_rayonuvannya_ukrayini
5. “Ukraine offers Canada to build together airplanes and research space”. 2018. https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2336069-ukraina-zaproponuvala-kanadi-spilnobuduvati-litaki-ta-osvouvati-kosmos.html
6. Chalashny, L. A. 2015. Canada in the system of Ukrainian international relations in the field of higher education. *Actual problems of country-studies science: materials of II International Science-Practice Internet Conference* in Lutsk: 178–184.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МАЛОГО І СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В КАНАДІ: ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Павліха Наталія,
доктор економічних наук,
професор, завідувач кафедри міжнародних економічних відносин та управління проектами,
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки
(м. Луцьк, Україна)

Войчук Максим,
аспірант кафедри міжнародних економічних відносин та управління проектами,
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки
(м. Луцьк, Україна)

Коломечук Владислав,
аспірант кафедри міжнародних економічних відносин та управління проектами,
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки
(м. Луцьк, Україна)

Малий та середній бізнес, виступаючи основою демократичного і економічного розвитку країни, формує прошарок підприємців-власників, середнього класу; оперативно реагує на зміну кон'юнктури ринку, надає ринковій економіці необхідну гнучкість та визначає структуру і якість валового внутрішнього продукту.

У світовій практиці використовуються такі критерії визначення малого і середнього бізнесу: кількість працюючих і обсяг господарського обороту або вартість активів. У Канаді малий бізнес включає до 49 осіб у невиробничій сфері і до 99 осіб – у виробничій. Середній бізнес включає від 49 (99) осіб до 499. Оборот у невиробничій

сфері – 5 млн дол., у виробничій – до 10 млн дол. Середній бізнес має оборот близько 50 млн дол. Для порівняння – малими підприємствами в Україні вважаються ті, де працює до 50 чоловік, а обсяг річного валового доходу не перевищує 70 млн грн. Середнім в Україні вважається бізнес, де працює до 250 чоловік, а обсяг валового доходу за рік не перевищує суму 100 млн грн. [1, с. 366].

В даний час в Канаді функціонують 2,6 мільйона суб'єктів малого бізнесу, які виробляють близько 50% продукції приватного сектора, з них три чверті становлять бізнес з кількістю працюючих до 5 осіб. І саме малому бізнесу належить 75% всіх робочих місць, які відкриваються в Канаді.

У Канаді панує високий рівень конкуренції, тому тільки 10% нововідкритих малих підприємницьких структур живуть довше року. У зв'язку з цим у Канаді функціонує ефективна система підтримки малого і середнього бізнесу. Так, уряди провінцій Канади пішли на зменшення податків, балансування бюджету, зняття бюрократичних бар'єрів, надання незалежним фахівцям можливість відкривати корпоративні фірми. Власникам малого бізнесу на розвиток надаються позички, але при цьому звертається увага, яким видом бізнесу займається претендент на позичку і в якій мірі цей вид бізнесу відповідає нагальним потребам канадського суспільства. Наприклад, вважається, що канадський ринок праці перенасичений медичними працівниками та юристами і тим, хто захоче отримати позику під цей вид малого бізнесу, буде нелегко довести, що він відповідає нагальним потребам суспільства.

Канадські муніципалітети розробляють стратегії та допомагають у створенні сприятливого середовища через відповідні норми, доступ до земель, інфраструктури, транспорту. Великий обсяг роботи з розвитку малих та середніх підприємств у межах громади проводиться громадськими організаціями, асоціаціями, фірмами. Зокрема, Корпорація місцевого економічного розвитку – це неприбуткова муніципальна організація, яка займається розвитком туризму, залученням інвестицій і підтримкою місцевого бізнесу. У Провінція Онтаріо відкрито 45 центрів, які надають послуги підприємцям у перші п'ять років існування бізнесу, причому, особлива увага приділяється розвитку інформаційних технологій.

З малими підприємствами охоче працюють чартерні банки, як наприклад Royal Bank of Canada, Scotiabank, Bank of Montreal. Лізингові

компанії теж в будь-якій формі видають гроші малому і середньому бізнесу.

Сучасними викликами для суб'єктів малого та середнього бізнесу у Канаді є регуляторні норми, а також коливання курсу канадського долару, оскільки велика частка підприємств Канади пов'язана із міжнародною торгівлею.

Досліджуючи українсько-канадські економічні відносини, звернемо увагу на програми з підтримки українського малого і середнього бізнесу в Канаді. Зокрема це:

Canada-Ukraine Trade Investment support – Канадсько-український проект з підтримки торгівлі та інвестицій (Проект технічної допомоги), це програма підтримки у сфері експорту та залучення інвестицій, це 5-річна ініціатива уряду Канади, спрямована на зменшення бідності в Україні шляхом збільшення експорту з України до Канади та інвестицій з Канади до України; реалізується Конференційною Радою Канади спільно з Канадсько-Українською торговою палатою [2].

Канадська грантова програма підтримки розвитку та конкурентоспроможності малого і середнього бізнесу в Україні. Зокрема, Міністерство закордонних справ, торгівлі і розвитку Канади за період 2015–2021 рр. здійснює фінансування 3–5 високоякісних проектів на суму близько 30 мільйонів канадських доларів. Метою програми є розширення інвестування Канади в економіку України, мобілізація потенціалу місцевих організацій, надання технічної допомоги і власне ресурсів для сталої та ефективної підтримки розвитку МСП в Україні.

The Canada Small Business Financing – це державна програма, якою може скористатися підприємство з річним доходом не вище 10 мільйонів доларів. При цьому, сільськогосподарські, релігійні і благодійні підприємства ця програма не фінансує. Позику надають на десять років в розмірі до 1 млн доларів, за якою доведеться платити 2–3% річних.

Ukrainian Business Agency in Canada – представництво українського бізнесу у Канаді, створено Українським Союзом промисловців та підприємців. Ця структура і лобіюватиме українські товари на північноамериканському континенті [3].

U CAN Export – Програма підтримки експорту до Канади U CAN Export у таких пріоритетних секторах: IT-послуги, одяг, взуття, меблі, шоколад та кондитерські вироби; впроваджується проектом

CUTIS у партнерстві з Офісом просування експорту при Міністерстві економічного розвитку та торгівлі України. Комплексна підтримка включатиме в себе: співфінансування участі підприємств у профільних виставках та інших маркетингових заходах у Канаді та США; організацію бізнес-зустрічей з потенційними замовниками в Канаді; індивідуальну консультаційну підтримку підприємств досвідченими галузевими консультантами з Канади та України з питань доступу та просування на канадському ринку; організацію торговельних місій до Канади та співфінансування участі підприємств у них; доступ до навчальних програм та матеріалів [4].

The Canada Immigrant Investor Program – програма, що розроблена спеціально для нових іммігрантів, і фінансують її такі ж іммігранти, які вже міцно стали на ноги і бажають допомогти початківцям [5].

Звернемо увагу на відмінності між розвитком малого і середнього бізнесу в Україні та Канаді. На сучасному етапі Канадський сектор малого і середнього бізнесу знаходиться на етапі зрілості, а в Україні – початковому етапі. Окрім того, існує велика відмінність бізнес-кліматів цих двох країн. Канадські програми з надання бізнес-послуг діють близько 50 років. В той час, як послуги із розвитку малих та середніх підприємств є відносно новою темою для українського бізнесу, в Канаді вони вже досягли великих успіхів. Окрім того, у Канаді сформована висока культура вільного ринку, бізнесу та підприємництва. Підприємці у Канаді обирають бізнес як спосіб побудови власної кар'єри.

Література / References

1. Vatchenko, O. V., 2011. "Svitovyi Dosvid Rozvytku Maloho Biznesu". *Zbirnyk naukovykh prats. Visnyk Natsionalnoho universytetu "Lvivska politekhnika"* (720): 365–370.
2. The Canada-Ukraine Trade and Investment Support (CUTIS). 2016. https://cutisproject.org/publications/vergeles-cutis-help/
3. The Ukrainian Canadian Professional and Business Association of Toronto (UCPBA). 2016. https://ucpba.ca/toronto/
4. Export Support Program U Can Export. 2017. https://cutisproject.org/news/export/
5. Immigrant Investor Program. 2014. https://www.canada.ca/en/immigration-refugees-citizenship/services/immigrate-canada/investors.html

ФІЛОЛОГІЧНІ СТУДІЇ СУЧАСНОГО КАНАДОЗНАВСТВА

DIFFERENTIAL FEATURES OF CANADIAN ENGLISH AMONG THE OTHER WORLD ENGLISHES

Halapchuk-Tarnavska Olena,
PhD in Philology, Associate Professor,
English Philology Department,
Lesya Ukrainka Eastern European National University
(Lutsk, Ukraine)

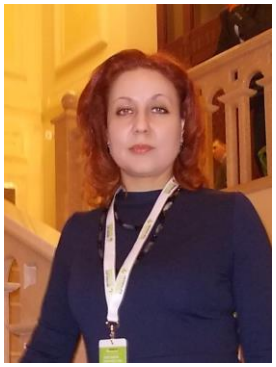

Khnykina Oksana,
PhD in Philology, Associate Professor,
Foreign Languages for Natural and Mathematical Sciences Department,
Lesya Ukrainka Eastern European National University
(Lutsk, Ukraine)

Semeniuk Antonina,
PhD in Philology, Associate Professor,
Conversational English Department,
Lesya Ukrainka Eastern European National University
(Lutsk, Ukraine)

During the last two decades, the interest towards Canadian Studies has been aroused in the field of sociolinguistics, conversational analysis and the ethnography of communication. The burgeoning fields of Sociolinguistics (the socially oriented study of language) and Ethnolinguistics (the ethnography of communication) are characterized by increasing heterogeneity and a proliferation of theories, concepts, and new terminology. This article is aimed at helping students to navigate their way through these basic linguistic disciplines.

Canadian English (CANe or en-CA) is the variety of North American English used in Canada. More than 25 million Canadians (85 percent of the population) have some knowledge of English (2006 census). Approximately 17 million have English as their native language. Outside of Québec, 76% speak English natively [4].

The phonetics, phonology, morphology, syntax, and lexicon for most of Canada are very similar to that of the Western and Midlands regions of the United States. Canadian English also contains elements of British English in its vocabulary, as well as several distinctive Canadianisms. The spelling is a blend of American and British spelling. Many areas have also been influenced by French, and there are notable local variations. However, Canada has very little dialectal diversity compared to the United States or other English-speaking countries [3, p. 50].

The term ***Canadian English*** is first attested to in a speech by the Reverend A. Constable Geikie in an address to the Canadian Institute in 1857 [1]. Geikie, a Scottish-born Canadian, reflected the Anglocentric attitude prevalent in Canada for the next hundred years when he referred to the language as "a corrupt dialect" in comparison to what he considered the proper English spoken by immigrants from Britain.

Canadian English is the product of four waves of immigration and settlement over a period of almost two centuries. The first large wave of permanent English-speaking settlement in Canada, and linguistically the most important, was the influx of British Loyalists fleeing the American Revolution, chiefly from the Mid-Atlantic States. The second wave from Britain and Ireland was encouraged to settle in Canada after the War of 1812 by the governors of Canada, who were worried about anti-English sentiment among its citizens. Waves of immigration from around the globe, peaking in 1910 and 1960, had a lesser influence, but they did make Canada a multicultural country, ready to accept linguistic change from around the world during the current period of globalization.

The languages of Canadian Aboriginal peoples started to influence European languages used in Canada even before widespread settlement took place, and the French of Lower Canada provided vocabulary to the English of Upper Canada.

Canadian spelling rules can be partly explained by Canada's trade history. For instance, the British spelling of the word *cheque* probably relates

to Canada's once-important ties to British financial institutions. Canada's automobile industry, on the other hand, has been dominated by American firms from its inception, explaining why Canadians use the American spelling of *tire* and American terminology for the parts of automobiles.

A contemporary reference for formal Canadian spelling is that used for Hansard transcripts of the Parliament of Canada. Many Canadian editors, though, use the Canadian Oxford Dictionary, second edition [2].

The pronunciation of certain words shows both an American and a British influence. The name of the letter *Z* is normally the Anglo-European (and French) *zed;* the American *zee* is not unknown in Canada, but it is often stigmatized.

Canadians side with the British on the pronunciation of *lieutenant* [lɛfˈtɛnənt], *shone* [ʃɒn], *lever* [ˈliːvər], and several other words; *been* is pronounced by many speakers as [bɪn] rather than [biːn]; as in Southern England, *either* is more commonly [ˈaɪðər] than [ˈiːðər]. *Again* and *against* are often pronounced [əˈgeɪn(st)] rather than [əˈgɛn(st)]. The stressed vowel of words such as *borrow, sorry* or *tomorrow* is [or] rather than [ar]. Words such as *fragile, fertile,* and *mobile* are pronounced as [ˈfrædʒaɪl], [ˈfɜːrtaɪl], and [ˈmoʊbaɪl]. The pronunciation of *fertile* as [ˈfɜːrtl] is also becoming somewhat common in Canada, even though [ˈfɜːrtaɪl] remains dominant.

Words like *semi, anti,* and *multi* tend to be pronounced as [ˈsɛmi], [ˈænti], and [ˈmʌlti] rather than [ˈsɛmaɪ], [ˈæntaɪ], and [ˈmʌltaɪ]. Often, a Canadian will use the former in general use, but the latter in order to add emphasis. *Schedule* can be either [ˈʃɛdʒul] or [ˈskɛdʒul]; *process* can be either [ˈproʊsɛs] or [ˈprɒsɛs].

Foreign loan words like *drama, pyjamas, pasta* tend to have [æ] rather than [ɑ] = [ɒ]. The word *premier* "leader of a provincial or territorial government" is commonly pronounced [ˈpriːmjɪr], with [ˈprɛmjɪr] being a rare variant. The herb and given masculine name *basil* is usually pronounced [ˈbæzl] rather than [ˈbeɪzl].

Many Canadians pronounce *asphalt* as "ash-falt" [ˈæʃfɒlt]. This pronunciation is also common in Australian English, but not quite so in General American English or British English.

Canadian English tends to share vocabulary most with American English; many terms in standard Canadian English are, however, shared with

Britain, rather than with the majority of American speakers. In some cases the British and the American term coexist, to various extents; a classic example is *holiday*, often used interchangeably with *vacation*. In addition, the vocabulary of Canadian English also features words that are seldom (if ever) found elsewhere.

The term *college*, which refers to post-secondary education in general in the U.S., refers in Canada either to a post-secondary technical or vocational institution, or to one of the colleges that exist as federated schools within some Canadian universities. Most often, *a college* is a community college, not a university. In Canada, *college student* might denote someone obtaining a diploma in business management while *university student* is the term for someone earning a bachelor's degree. For that reason, *going to college* does not always have the same meaning as *going to university*, unless the speaker clarifies the specific level of post-secondary education that is meant.

Canadian universities publish *calendars* or *schedules*, not *catalogs* as in the U.S. Students *write* or sometimes *take* exams, they do not *sit* them. Successive years of school are often, if not usually, referred to as *grade one*, *grade two*, and so on. In Quebec English, however, the speaker will often say *primary one, primary two,* (a direct translation from French), and so on. (This can be contrasted with the American *first grade, second grade*, sporadically found in Canada, and British *Year 1, Year 2*) In the U.S., the four years of high school are termed *the freshman, sophomore, junior, and senior years* (terms which are also used for years of study in colleges); in Canada, these are simply *grade 9* through *12*.

As for higher education, only the term *freshman* (usually reduced to *frosh)* has some currency in Canada. The specific high-school grades and university years are therefore stated and individualized, as in the examples, *the grade 12s failed to graduate; John is in his second year at McMaster*. The *first year, third year* designation also applies to Canadian law school students, as opposed to the common American usage of *1L*, *2L* and *3L*. Canadian students may use either the term *marks* (more common in England) or *grades* to refer to their results; usage is very mixed.

In daily life, there are terms which are common to Canada, Britain, and Ireland but which are less frequent or nonexistent in the U.S., such as *tin* (as in a *tin of tuna*) for *can*, especially among older speakers. Among younger

speakers, *can* is more common, with *tin* referring to a *can* which is wider than it is tall. Other examples are *cutlery*, as opposed to the U.S. *silverware* or *flatware*, *serviette* for a table napkin (though the latter seems to be rapidly taking precedence); *tap*, which is conspicuously more common than *faucet* in everyday usage; and *elastic* for *rubber band*.

So, Canadian English was understudied not long ago, but nowadays it has come into highlight and in spite of its geographical proximity to the American English, exists as a separate national variety of English. Its distinctive features of pronunciation, vocabulary, variation in grammar (morphology and syntax) are fixed in its own dictionaries and contrast greatly with other varieties of English.

References

1. Avis, Walter S. 1967. "Canadian English". *A Dictionary of Canadianisms on Historical Principles*. Toronto, ON: Gage Ltd. pp. s.v.
2. Barber, Katherine. 2004. *Canadian Oxford Dictionary, second edition*. Toronto: Oxford University Press.
3. Olikova, Maria O., Semeniuk, Antonina. A., Tarnavska Olena M. 2010. Slovnyk sotsiolinhvistychnykh ta etnolinhvistychnykh terminiv. Lutsk: Volyn. nats. un-t im. Lesi Ukrainky: 50.
4. "Canadian English". Statistics Canada. http://www12.statcan.gc.ca/census-recensement/2016/as-sa/98-200-x/2016011/98-200-x2016011-eng.cfm?=undefined&wbdisable=true

ВПЛИВ ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ НА АНГЛІЙСЬКУ МОВУ КАНАДИ В СИТУАЦІЇ БІЛІНГВІЗМУ: ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНИЙ АСПЕКТ

Лесик Ірина,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри англійської філології,
Східноєвропейський національний
університет імені Лесі Українки
(м. Луцьк, Україна)

Міщук Інна,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри англійської філології,
Східноєвропейський національний
університет імені Лесі Українки
(м. Луцьк, Україна)

На території сучасної Канади склалася особлива ситуація білінгвізму, що викликає пильну увагу дослідників у контексті мовної глобалізації [3]. Англійська та французька мови отримали офіційний статус державних, що зумовлено історичними, політичними й соціальними причинами. Формування офіційного білінгвізму в Канаді має довгу й суперечливу історію й пов'язане з колонізацією земель, які сьогодні є територією Канади, двома державами – Францією та Великобританією. Зіткнення їхніх політичних та економічних інтересів, безпосереднє сусідство англо- та франкомовних жителів спричинили гостру необхідність володіння двома мовами.

Сучасну ситуацію співіснування двох державних мов у одній країні характеризують дві основні тенденції: з одного боку, значний вплив англійської мови як глобальної, мажоритарної й більш престижної в соціальному плані, а з другого – прагнення франкомовного населення Канади (найбільше у Квебеку) до збереження національної ідентичності шляхом зміцнення позицій мінорітарної французької мови, яка є надбанням їхньої національної культури [4]. В провінції Квебек

виокремлюють особливий регіональний діалект Quebec English (QE), який зазнає найсильнішого тиску з боку французької мови.

Не зважаючи на те, що контактуючі мови мають різний соціальний престиж і поширеність на території Канади, вони активно взаємодіють. В результаті тісного контакту англійської, а саме Canadian English (CnE), та французької мови, а саме Canadian French (CnF), англійська мова зазнає значного впливу французької. Найбільшою мірою цей вплив позначився на лексичному рівні. Проникаючи в найвіддаленіші куточки великої території Канади аж до кордону зі США, французькі поселенці несли із собою французьку мову; у результаті англійська мова Канади під час взаємодії із мовою французькою асимілювала досить велику кількість французької лексики. Водночас характер цих запозичень носив не випадковий, епізодичний характер, він вносив помітні системні зміни в англо-канадську лексико-семантичну парадигматику.

Аналіз запозичень із франзцузької мови (галліцизмів), які присутні в канадській англійській, дає підстави виокремити такі типи: незмінні галлліцізми; адаптовані галлліцізми; гібридні галлліцізми; усічені галлліцізми; кальки й семантичні галлліцізми [1, с. 65].

Незмінні галліцизми – вкраплення окремих галліцізмів (франзцузьких словоформ і французьких значень), що запозичені англійською мовою й асимільовані нею без змін. Незмінні галліцізми в CnE переважно позначають поняття, що повязані з життям, побутом і діяльністю людини, і відповідають референтам, що належать до провінції Квебек, наприклад: *Québécois, Canadien, Francophone* – "French Canadian"; *Anglais, Anglophone* – "English Speaking Canadian"; *fête* – "holiday, celebration"; *arrét* – "stop"; *patro* – "youth club"; *permanence* – "job security"; *chalet* – "cottage" й інші.

Адаптовані галліцизми – лексеми, які запозичені англійською мовою та асимільовані її лінгвістичною системою. Вони зазнали різних графічних і морфологічних адаптацій відповідно до правил англійської мови. Адаптовані галліцізми виникають переважно в процесі афіксальної деривації, коли нове слово утворюється шляхом додавання до вже наявного галліцизма суфікса або префікса. Наприклад, слово фрранцузького походження *Canada* продемонструвало велику словотворчу здатність. Спочатку за суффіксальною моделлю було утворено прикметник *Canadian*, від нього за моделлю "прикметник + -ize" – дієслово *Canadianize*, а від останнього за моделлю "дієслово + -tion" утворилося іменник *Canadianization*. Водночас слово *Canadian* стало

словотворчою базою для утворення нових дериватів. Так, за моделлю "прикметник + -ism" утворився іменник *canadianism*.

Усічені галліцизми, які є у CnE, становлять фрацузькі лексеми, складовий десигнат яких зазнає в момент проникнення в англійську мову або після нього втрату одного зі своїх елементів. За спостереженнями Г. М. Вишневської та А. А. Абизова [1, с. 67], апокопа є найчисленнішою групою усічених галліцізмів в CnE. Усіченню піддається в даному випадку кінець слова, оскільки більшу інформативність має початок слова, наприклад: *dep* < *depanneur* – "cornerstore"; *caissepop* < *caissepopulaire* – "creditunion"; *the Habs* < *les Habitants* – "the NHL hockey team, the Montreal Canadiens nickname" тощо. Аферези Атрапляються значно рідше, наприклад: *bogan* < *toboggan* – "along, light, narrow sleigh with flat bottom"; *tempo* < *abri-tempo* – "snow shelter for driveway" й інші. Усічені галліцизми можуть бути представлені ініціальними абревіатурами, наприклад: SQ (Súreté de Québec) – "provincial police"; SAQ (Société des alcools du Québec) – "the liquor store"; QAM (the Université du Québec à Montreal) й інші.

Кальки-галліцизми, як зазначає Ч. Боберг [2, с. 23], найчастіше трапляються в тематичних групах, пов'язаних зі сферами сучасних технологій, шкільної освіти, швидкого харчування, тобто з життям, побутом і діяльністю людини, наприклад: *all dressed pizza* – "pizza with all the toppings"; *cinq-à-sept* – "literally 'five-to-seven' o'clock, the time when bars offer special prices on drinks (else where called 'happy hour')"; *one-and-a half/two-and-a-half apartment* – "studio or bachelor apartment" й інші.

Семантичні галліцизми, тобто мовні одиниці, що запозичують значення в еквівалентної французької лексеми, досить широко представлені в CnE. Наслідком семантичного запозичення є зміни семантичної структури слова чи зміни значення слова. Зміни семантичної структури слова в результаті включення додаткового значення ілюструють семантичні дублети, тобо лексичні одиниці, що мають одне загальноанглійське (General Englih – GE) значення і відмінне від нього значення в QE. Наприклад: *conference* – GE "a means of a group of people to discuss common interests", QE "a lecture"; *delay* – GE "check, dawdle", QE "deadline"; *professor* – GE "a university teacher", QE "a secondary school or community college teacher" й інші [1, с. 71]. Зміни значення слова у вигляді розширення або звуження одного або декількох значень ілюструють приклади: *exposition* замість "exhibition"; *accept* замість "agree"; *to mush* замість "to march" тощо.

Отже, основною рисою лексико-семантичною інтерференції англійскої і французької мов Канади на сучасному етапі їхнього контактування є підвищення частотності вживання запозичень-галліцізмів в англомовних контекстах, що стосується насамперед провінції Квебек. Квебек є ареал найбільшого взаємовпливу й зіткнення двох мов, об'єднаних в одну лінгвістичну ситуацію. Англійська, маючи статус мови меншини в межах провінції, є більш сприйнятливою до запозичень із французької, яка є мовою вищого соціально-економічного та політичного престижу в регіоні.

Причому цікаво зазначити, що через місцевий різновид англійської мови QE лексико-семантичні запозичення-галліцізми проникають через мову білінгвів і, навіть англофонів Квебека, в національний стандарт CnE. Свідченням тому може служити присутність зазначених лексичних одиниць в авторитетних словниках CnE, у мовленні засобів масової інформації.

Англійська мова виступає в Канаді не лише мовою-лексичним донором, а й мовою-реципієнтом, відкритою для нових слів і понять лінгвокультури франкомовного населення Канади. Галіцизми є маркерами міжкультурної комунікації, які реалізують соціальні функції в контексті міжкультурної взаємодії. Галіцизми привчають до перебування іншомовних слів в англійській мові та лібералізують її норми, сприяють толерантності щодо культурних експансій та дещо пом'якшують відмінності між англо-канадцями та франко-канадцями.

Англійська мова Канади, активно контактуючи з французькою мовою, стає своєрідною точкою перетину, у якій стикаються та взаємодіють дві різні лінгвокультури. Перенесення з французької мови до англійської лексичних елементів, які складають національно-культурний код мови, збагачують словниковий запас мови-рецепієнта, сприяє кращому міжкультурному розумінню.

Література / References

1. Вишневская, Г. М. и А. А. Абызов. 2016. *Канадский языковой разлом (англо-французский билингвизм)*. Иваново.
2. Boberg, Charles. 2005. "The North American Regional Vocabulary Survey: New Variables and Methods in the Study of North American English." *American Speech* 80 (1): 22–60.
3. Chilton, P. 2014. Language, Space and Mind: *The Conceptual Geometry of Linguistic Meaning*. Cambridge: CUP.
4. Kosel, J. 2013. *The Language Situation in Canada with Special Regard to Quebe*c. GRIN Verlag: 1–60.

ФОНЕТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ КАНАДСЬКОГО ВАРІАНТУ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Процик Мар'яна,
викладач англійської мови,
голова циклової комісії з іноземних мов,
Новороздільський політехнічний коледж
(м. Новий Розділ, Україна)

Канадський варіант сучасної англійської мови розвивається під впливом американського і британського варіантів, що відобразилося на його нормах вимови. Необхідно дослідити цей вплив, незважаючи на точку зору, згідно якої більшість канадців надають перевагу такому варіанту вимови, як *General American* [1].

Типовою рисою для канадського варіанту англійської мови є відсутність відмінностей між довгою і короткою тривалістю голосної. Довгі голосні при вживанні можуть скорочуватися, внаслідок чого відмінності при вимові таких слів як, *cot – caught, sod – sawed* важко розрізнити [3].

Не менш цікавим є вживання дифтонгу [au]. Наприклад, перед глухим приголосним, в словах таких як *house* чи *out*, цей дифтонг вимовляється як [ou], в той час як перед дзвінким приголосним і в кінці слова цей дифтонг вимовляється, як в американському варіанті [au]: *down* [daun], *cow* [kau] [2].

У таких словах, як *news, tune, student*, де після альвеолярного британського приголосного [ju] використовується американське [u:], британська норма вважається більш престижною. Американський монофтонг найчастіше ми можемо зустріти серед представників нижчого культурного рівня. Більш того, його вживання в Онтаріо вважається непринятним. Односкладові слова, такі як *tooth, food, root*, в яких у середньоанглійський період кореневий голосний звучав як [ə:], канадці вимовляють слова з цим кореневим голосним як [u:].

При вимовлянні слів помітним є американське звучання, проте бувають і винятки. Більша половина вимовляють слово *zebra* з [e] у першому складі, тоді як в американському варіанті замість нього присутній [i:]. Форма been у канадському варіанті вимови має голосну [i:], тоді як американський варіант має [i]. Прислівник *again* подібно

британському варіанту вимовляється наголосом дифтонгу [ei], тоді як у США зазвичай вживається [e]. У першому наголошеному складі іменників таких як *process*, *progress*, більшість канадців надають перевагу дифтонгу [ou], а не [з], як у США. Або, слово vase, яке американці вимовляють як [veiz], канадці вживають як [va:z].

Британський варіант вимови у канадців також прослідковується у таких словах як *docile, senile, virile, missile*, де в кінці вимовляється [ai], тоді як в американському варіанті зазвичай звучить [i] або [з]. До виключень ми можемо віднести слово *fertile* які жителі Онтаріо зазвичай вимовляють з [i] або [з] в ненаголошеному складі. Такі префікси, як *anti-, semi-, multi-*, які у американському варіанті вимовляються з [ai], канадці вимовляють по-британськи з [i], тому у прикордонних місцевостях Канади підлітки називають своїх однолітків "semis" ['semalz].

Проте, ми бачимо значно менше відмінностей серед приголосних. Характерною рисою для канадців є вимова звуку [r]. Наприклад, слово *khaki* як ['ka:rki]. Цей звук зазвичай з'являється після довгого голосного перед приголосним в словах, де його історично не має бути. Канадці, як й американські, вживають [r] в кінці слова і перед приголосними в словах *car, cart*. Також у канадців помітна така характерна риса – вони можуть вживати [h] перед ініціальним [w] в таких словах як *whether, whine, whale,* проте є й такі канадці, які не використовують цей звук в подібних випадках [2]. Також вплив американської вимови ми бачимо у вимові глухого [t] у міжвокальній позиції, що є розповсюдженим у Канаді, тому такі пари слів як *bleating – bleeding, butter – budder* можуть бути майже аморфними, щоправда близько половини канадців вимовляють в таких парах різні звуки [3].

Отже, канадський варіант англійської мови ввібрав у себе безліч особливостей з американського та британського варіантів, тому можна зауважити ті чи інші характерні риси обох варіантів. Чим більше ми досліджуємо канадський варіант сучасної англійської мови, тим очевиднішим є той факт, що він є своєрідним, несхожим на інші варіанти, унікальним, так як розвивється самостійно.

Література / References

1. "General American English Pronunciation". General American English Pronunciation https://www.uv.es/anglotic/accents_of_english/03/general_american_english_pronunciation.html
2. "Pronunciation model: Canadian English". Oxford English Dictionary. https://public.oed.com/the-oed-today/rewriting-the-oed/pronunciation-model-canadian-english/
3. "Canadian English". Cambridge Dictionary. https://dictionary.cambridge.org/pronunciation/english/canadian-english

ОСОБЛИВОСТІ МОВИ КОРІННОГО НАРОДУ КАНАДИ

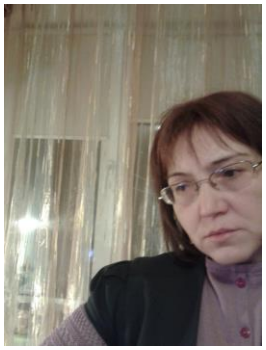

Мірончук Тетяна,
кандидат філологічних наук, доцент,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
(м. Київ, Україна)

Одарчук Наталія,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри практики англійської мови,
Східноєвропейський національний
університет імені Лесі Українки
(м. Луцьк, Україна)

Інуїти – етнічна група корінних народів Північної Америки, яка проживає на приблизно 1/3 північних територій Канади від півострова Лабрадор до гирла річки Маккензі і входить до найчисельнішої групи корінних народів півночі – ескімосів. Загальна чисельність інуїтів за даними перепису населення 2009 року – 59 000 чоловік. Інуїти спілкуються інуїтськими мовами ескімосько-алеутської мовної сім'ї [1]. Згідно з переписом населення 2011 року рідною мовою назвали інуїтську 34,670 чоловік. Більше половини інуїтів проживає на території Нунавут [5].

Мовою аборигенів Північної Америки, якою розмовляють у Канадській Арктиці, є інуктитут. Вона налічує близько 34 000 носіїв, переважно в Нунавуті та Квебеку, і є частиною величезного континууму мов інуїтів (включаючи різні діалекти) від Аляски до Гренландії [3].

Подібно до більшості корінних мов Америки, в інуктитуті не було письмової системи до перших контактів із європейцями. У Нунавіку та більшості Нунавуту інуктитут використовує, як правило, силабічну

письмову систему, створену для нації Крі в 1840-х роках Джеймсом Евансом, місіонером з Манітоби. Ця система пізніше була адаптована до інуктитуту, а потім розповсюджена у Нунавут та Нунавік як місіонерами, так і самими інуїтами [2]. Силабічне письмо використовує символи, що являють собою поєднання приголосних і голосних, проте інуктитут також може бути написаний латинським алфавітом [5].

Інуктитут є полісинтетичною мовою, (від гр. *polys* "багато" і *synthesis* "поєднання"), мовою, в якій різні частини висловлення у вигляді аморфних слів-основ (коренів) об'єднані в єдині складні комплекси, сукупність яких оформляється службовими елементами. Речення в цих мовах нагадують складні слова, через що їх можна було б назвати словами-реченнями [1]. Ці слова мають вищу ступінь складності, порівняно з європейськими мовами, і ця складність має різні форми. Так деякі дієслова поєднуються з додатками, щоб сформувати єдине слово. Цей процес називається номінальним включенням та ілюструється наступним прикладом, де дієслово *-liuq-*, "робити", поєднується з додатком *iglu*, тобто "будинок". Таким чином, слово *iglu-liuq-tunga* є реченням, яке означає дослівно "дім – будувати – позначення першої особи однини", тобто перекладається як "Я будую дім".

Інша категорія дієслів, які можуть формувати речення, повинна бути прикріплена до іншого дієслова, щоб утворити слово. Крім того, довші слова можуть мати більш, ніж один елемент з функціями прикметника або прислівника. В цьому полягає аглютинативність інуктитуту, адже аглютинативні мови (від лат. *gluten* "клей", *agglutino* "приклеюю") – мови, в яких граматичні значення виражаються особливими афіксами-приклейками. Афікси-приклейки позначають час, особу, число, спосіб, відмінок та інші граматичні значення. Кожен із афіксів-приклейок має тільки одне суворо визначене значення. Приклейки суто механічно приєднуються (приклеюються) до слова-основи. Таким чином, слово стає багатоморфемним, але межі між окремими морфемами зберігаються чіткими, що не допускає фонетичних змін на стику морфем [1].

Наприклад, якщо англійська мова має ряд граматичних маркерів (таких як детермінатори, допоміжні дієслова та прийменники), весь цей граматичний апарат в інуктитуті, так би мовити, "вмонтований" у ці

складні слова. Таким чином, ми отримуємо доволі довгі слова, що в інших мовах складають ціле речення. Ось один із прикладів такого "слова-речення", які досліджував лінгвіст Луї-Жак Доре *Illujjjuaraalumuulaursimannginamalittauq.* Воно означає: "Але також тому що я ніколи не заходив у цей дуже великий будинок" [4].

Інуктитут має статус офіційної мови в Нунавуті поруч із англійською та французькою. На північно-західних територіях інуктитут та інуінактун (окрема діалектна група) визнаються "офіційними мовами корінних народів". У Нунавіку інуктитут має визнаний статус у системі освіти, що підтверджено Конвенцією Північного Квебеку та затоки Джеймс та Хартією французької мови. Це також офіційна мова уряду Нунаціавут у Лабрадорі.

Література / References

1. Kocherhan, M. P. *Vstup do movoznavstva*. http://pidruchniki.com/1329101748123/dokumentoznavstvo/aglyutinativni_movi
2. Damas, David. 1984. *Handbook of North American Indians*. Volume 5. Arctic. Smithsonian Institution.
3. "People of Arctic". National Geographic. 1983. Vol.163. N2.
4. Stern, Pamela R. 2013. *Historical Dictionary of Inuit*. Second Edition, Scarecrow Press Inc.
5. "Inuktitut". Wikipedia. https://en.wikipedia.org/wiki/Inuktitut

CANADIAN HUMOR VS CREATION AND TRANSLATION

Iryna Kobyakova,
PhD in Philology, Professor,
Head of Germanic Philology Department,
Sumy State University
(Sumy, Ukraine)

Svitlana Shvachko,
Doctor of Philology, Professor,
Germanic Philology Department,
Sumy State University
(Sumy, Ukraine)

Diana Nestorenko,
Student, Foreign Philology and Social Communications Faculty,
Sumy State University
(Sumy, Ukraine)

Some people take reality as it is, some of them try to exaggerate its advantages, hyperbolize its drawbacks. It is he who uses timid humor to emphasize the unattractive ugly sides of life. To keep humor alive is valid for translating it into another language. They say that humor is highly charged with artistic, aesthetic charm.

Humor as a means of subjective modality is the author's positive appraisal. In modern Canadian discourse humor is expanded to a particular world perception. This phenomenon is of great significance to make it an adequate in another language. Humor befriends language units in contrastive vicinity. It gives a ground for an addressee to get the implicit information with a humorous hint. It is the context that serves a humor marker and objectivizes its comprehension. Humor is to actualize words in an ambiguous context to express duality of – both – information and funny amusing effect.

Children understand jokes, and may understand funny things; children's comprehension of comic situations continues to develop across early childhood [1, c. 133].

Q: *Why don't Canadian women wear sleeveless dresses?*

A: They aren't allowed to bare arms

Q: Why do you call a Canadian black comedy?

A: It's Always Snowing in Winnipeg [4].

By humor we understand something, which arises amusement, laughter (the capacity of recognizing, reacting and expressing something which is amusing, funny). Humor brings a deep and mutual understanding. Humor is the form of paradox, which is good, great and unexpected nature.

Q: What is the difference between a Canadian and a canoe?

A: A canoe tips [4].

Humor presupposes a developed intellect on the part of readers. The urgent herein is a love of the mother tongue, its aethetic values. These things are not easy to cope with. The loss of humor makes a target translation fake. Situational humor appears on the discrepancy of reference.

You must be a maple tree, because I would tap that.

Rush Limbaugh said he'll move to Canada if the Health Care overhaul passes congress!

Upon hearing Rush's intentions Canada immediately countered by banning oxycontin! [4]

Situational humor serves to create vivid details, sketches. Associative humor is very significant into that. A translator follows the principle of creativeness, analogy to stimulate the adequate reaction on the part of a reader. With a great effort, a translator gains this aim, resorting to different language means. A translator is not expected to keep all stylistic devices alive, but he is supposed to reproduce this function in the target text [2, 5]. One can hardly transform all stylistic devices from a source language into a target language, but humor effect is always welcome. The diversity of languages, their structures and systems presuppose the likewise translation. Transformations (both lexical and grammatical) are at work to convert original language units into target language ones. Humor is being rendered at the deep structure level for the surface structure adequacy may fail due to social and linguistic divergences of correlated languages. Deviations of the theoretically predicted order of processing do not diminish humor appreciation in either verbal jokes or cartoons [5, p. 409].

Q: What do you call a Canadian sitcom about a naive boy?

A: Leave it to Bieber [4].

In a humorous text more preferable is the play on words, situations. These texts are of diverse nature – both statements and dialogues:

A French Canadian fellow was challenged on his patriotism with overtones of doubt. I am a proud Canadian, he blurted. And my wife! My wife! She loves Canada so much she had the whole map of Canada tattooed on her bum. Coast to coast-to-coast! Trouble is every time she bends over Quebec separate!

Q: Why did Leandro Barbosa choose to play for the Toronto Raptors? [4]

A: Because they have much better pot in Canada!

Q: Why does Celine Dion want to purchase the Montreal Canadians?

A: Because she wants to ruin more than just music! [4]

What matters much is the descriptive translation of an original text. A lexical unit of a source text may be exchanged by a word / word combination. Humor is hidden; it lies deep in a language structure. That is why an equivalent translation does not always work humor-like. It may go alongside with a descriptive one, as a team. Thus, humor is rendered in translation – both adequate and faithful. The translator's activities extend far beyond them. Translator's task is not only to convey the thoughts of the author but also to keep intact the laws of parallel languages. The process of rendering consists in creating linguo-cultural parity. The translation is bilateral, i.e., interlingual and intercultural. The aim of any rendering is to reach adequacy. To make an original text suitable in terms of the target language is to preserve peculiarities of the author's ideas, style and genre into that. The research of linguistic mechanism of humor enables the analyst to discover many relevant features of language structure and meaning overlooked in evaluation. Canadian humor works on its inter- and intra translation vectors. Syncretic duality of the contents predicts objectives of the assignments. Humor is an aethic-thinking category with dominant words *funny, amusing, ridiculous, laughable, strange, queer, puzzling*. Jokes work at different levels, modi and genres of language.

Humor is of secondary derivation: it is generated by situations and language units. It is made by, of and for people. The scientists claim that sources of humor are made by situational and linguistic phenomena. Humor renders positive emotions in contacts with irony and sarcasm, which correspondently irritate or strike hard at weak points.

Humor frequents different discourses Cf. *What flies and has four legs? – Two birds. The English longest word? S – mile – s* [2].

Puzzles work with Canadian variants Cf. – *Have you ever wondered what it would be like to put together a country? Well, here's your chance to try.*

Canadian Fast Fact: In April 1999 the third territory (Nunavut) was formed (and here I thought we were done!) [4]

Among quantitative units humorous metaphors single out in Standard English Cf. *tons of pirates, bushels of girl, ounce of sense, loads of friends,*

acres of sleep, a dram of love, barrels of fun. Humorous jokes incorporate geographic names in all Englishes Cf. *I meet you in Tolerado – No, I never was in Tolerado. – Nether was I. It must have been two other fellows [2]*. Humor is not indifferent to play on words *Cf. When I am good, I am very very good. When I am bad. I am better; In two words: im, possible, You can include me out Probable impossibilities are preferred to improbable possibilities [2]*. Humor makes definitions of referents unserious *Cf. Woman is at once the servant, the apple – and the belly-ache [2]*.

Situations make humor flourish. Linguistic humor permeates, edifying zones Cf.

Teacher: If you take 3 from 7 what difference does it make?

Smart pupil: That is what I say [2].

Humor is of secondary creation, but it works also in a tertiary way. Cf.

Love me, love my dog and its smell; Veni, vidi, vici – Ukr. Прийшов, побачив, помовчи [2].

All day round service, but NOT NOW [2].

Riddles, maxims, puzzles belong to the linguocognitive zone. Canadian small texts aren't apart either. As an aesthetic-thinking category humor is subtle, evasive difficult to ascribe. Humor works with horrorhows within the framework of specific sociolinguistic conditions. Comprehension of humor depends not only on the quality of the jokes, their witticism but also on the quality of the recipient, his sense of humor. Thus, humor involves addressant, addressee and text, this triad includes a translator who makes communication go.

References

1. Angeleri, Romina, and Airenti, Gabriella. 2014. "The development of joke and irony understanding: A study with 3- to 6-year-old children". *Canadian Journal of Experimental Psychology* 68(2): 133–146. *http://dx.doi.org/10.1037/cep0000011*.
2. Kobyakova, Iryne, 2007. *Kretivne konstrujuvannya vtorrunnukh utvoruvann v anglomovnomy duskyrsi*. Vinnytzia, Nova Knuga: 128.
3. Kobyakova, Iryne and Shvachko Svitlana. 2016. *Teaching Translation: Objectives and Methods*. Advanced Education. Kyiv, Kyiv Polytechnic Institute, N 5. 9-13. DOI10.20535/2410-8286.61029.
4. Short Canada Jokes source: http://www.jokes4us.com/miscellaneousjokes/worldjokes/canadajokes.html
5. Shultz, Thomas R. 1974. Order of cognitive processing in humour appreciation. *Canadian Journal of Psychology: 28*(4): 409–420. *http://dx.doi.org/10.1037/h0082006*
6. Shvachko, Svitlana. 2015. *Teaching to Translation*. Sumy: Sumy State University.http://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/12345789/42327/1/pereklad.pdf
7. Warner, Glen. 2009. The great Canadian Joke Book. Toronto: Folklore pub: 224.

БРИТАНСЬКИЙ І КАНАДСЬКИЙ МОЛОДІЖНИЙ СЛЕНГИ У ПОРІВНЯЛЬНОМУ АСПЕКТІ

Калиновська Ірина,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри практики англійської мови,
керівник Центру канадознавства,
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки
(м. Луцьк, Україна)

Сенюк Анастасія,
студентка факультету іноземної філології,
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки
(м. Луцьк, Україна)

Соціолект молоді обумовлений емоційно-психологічним запитом, оскільки виражає не стільки приналежність до певної соціальної групи, скільки емоційну надмірність, максималізм, особливе уявлення про життєві цінності, особливий стиль і манери поведінки, властиві молоді.

Молодь (люди віком від 17 до 35 років) є найактивнішим елементом, який створює сленг. Відмінність молодіжного сленгу від інших типів сленгу полягає в тому, що, по-перше, сленгові слова служать для спілкування людей однієї вікової категорії. По-друге, молодіжний сленг відрізняється "зацикленням" на реаліях світу молоді. Модіжні сленгізми відносяться тільки до цього світу, у такий спосіб відокремлюючи його від усього іншого, і найчастіше незрозумілі людям інших вікових категорій. Завдяки знанню такої спеціальної мови, молодь відчуває себе членом замкнутої спільноти [1].

При дослідженні молодіжного сленгу стає очевидним те, що сленг як ненормативна, неформальна, стилістично знижена, функціонально обмежена мова віддзеркалює загальну культуру, спосіб життя, моральні

цінності, етичні пріоритети молоді, а також її ставлення до інших великих і малих соціальних, етнічних, професійних, корпоративних груп. Молодіжний британський сленг є найбільшою динамічною частиною лексичної системи мови, яка безпосередньо відбиває соціокультурні зміни в суспільстві. Молодь як соціальна група суспільства завжди намагалась протиставити себе світові дорослих. Крім того, суперництво, яке завжди співіснує між окремими молодіжними групами, найбільш яскраво відображає характер суспільного розвитку.

За однією з версій, англійський *slang* походить від sling (метати, кидати). У таких випадках згадують архаїчне *to sling one's jaw* – говорити щось буйне й образливе. За іншою версією, сленг походить від *slanguage*, причому початкова буква s нібито додана до *language* унаслідок зникнення слова *thieves*; тобто спочатку йшлося про злодійську мову *thieves' language*. Приблизно у середині XIX ст. термін *slang* почали використовувати ширше, а саме: для позначення незаконної просторічної лексики. У цей же час з'явилися синоніми слова *slang: lingo*, який використовували головно в нижчих колах суспільства, і *argot*, що переважав серед кольорового населення [1, с. 12].

Молодіжний сленг використовується з метою здійснення номінативної, комунікативної, когнітивної, емоційно-оціночної, експресивної, світоглядної, езотеричної, ідентифікаційної мовленнєвих функцій і складається з одиниць, що мають різну лексикографічну маркованість. Загальними функціонально-стилістичними рисами сленгізмів є перевага конотації над денотацією; дещо негативна й пейоративна спрямованість оціночної семантики окремих сленгізмів; прагнення до лаконічності та семантичної насиченості; розгалужена внутрішня синонімія; багатозначність.

Молодіжний сленг вирізняється жвавістю, гнучкістю й несподіваною дотепністю. Наприклад. *Shut up!* – Замовкни! *Pal* – друг. *Tea* – спиртне. *Crazy cat* – псих. *Fade* – погані оцінки в школі. *Know-how*– знання. *Hot potato* – складна і неприємна проблема. *Get-together* – зустріч, збори. *Blood* – відмінна відповідь учня. *Bicycle* – шпаргалка. *Bingo!* – Еврика!

Сленг студентів допомагає невимушеному спілкуванню: *Cut* – припинити знайомство. *Skull* – викладач в університеті. *Ex* – екзамен. Серед молоді популярним є вживання власних назв як сленгу: *John Henry, also John Hancock – esp. Am., Aus. a signature*; *John Law Am. / Aus. John Dunn, John Hop – a police officer*; *Jack'n'Jill – Aus. 1. the bill 2. a fool 3. a cash register*; *Peter Jay* – поліцейський.

Багатьом словам молодіжного сленгу притаманні влучний гумор, гротескне піднесення безглуздої або смішної сторони предметів чи явищ, які вони позначають: *white man's disease* – повна відсутність почуття ритму: як корова на льоду: *I hope Brent doesn'task me to dance – he's got white man's disease bad* [5].

Через свою надзвичайну гнучкість і рухливість, молодіжний сленг постійно змінюється, з'являються нові слова, а вже існуюча лексика може набувати нового значення. Тобто сленг будується як з нових, постійно виникаючих у процесі спілкування, так і з відомих слів, але в новому їх застосуванні [3, с. 35].

Розмовна мова жителів Канади насичена своїми канадизмами. Лексичні одиниці, що входять до складу сленгу є канадизмами не літературної лексики [1]. Сюди можна віднести такий приклад як: *dew-worm* – земляний черв'як. Власне канадизми – це локально-марковані елементи сучасної літературної англійської мови в Канаді, які вперше виникли в Канаді і не ввійшли до складу загальноанглійської лексики.

Також британський тип вимови переважає в канадців в словах типу *docile, senile, virile, missile, projectile, futile*, де в кінці вимовляється [ai], тоді як у США тут зазвичай звучить [i] або [e].

Для канадського молодіжного сленгу, на відміну від британського, типовою є така мовна ситуація, коли лексичні одиниці сленгу підвищують свій статус і переходять в колоквіалізми або стандартну американську англійську: *bamboozle* – обман, *blimp* – чинуша, *buddy* – друг, приятель, *crony* – близький друг, *flimflam* – дурниця, нісенітниця, *hoodlum* – хуліган та ін. Головна специфічна риса канадського молодіжного сленгу зумовлена національно-культурним складом населення Канади [4, с. 25].

На основі досліджень Е. Партриджа ми виділили основні характеристики британського і канадського сленгу. Можемо зробити висновок, що британський молодіжний сленг більш стійкий, практично

є статичним, ніж канадський. Останній, в свою чергу, досить динамічний і мінливий. Канадський молодіжний сленг більше схильний до переходу в стандартну розмовну мову.

Таким чином, досліджуючи канадський та британський молодіжні сленги наголосимо, що соціолекти – це некодифіковані форми існування національної мови, що функціонально закріплені за певною професійною чи соціально-демографічною групою мовців; соціолекти мають "специфічну лексичну систему й варіативний за якістю та кількістю інвентар граматичних і фонетичних засобів, використання яких визначається соціоантропонімічними характеристиками його носіїв". Аналіз особливостей молодіжного сленгу Британії і Канади виявляє системні, експресивні та історико-культурні відмінності в слензі двох соціумів.

Література / References

1. Bodnar, R.V. 2013. "Sociolekt pidlitkiv yak subkultura suchasnogo lingvosociumu (na materiali anglijskoyi movy 90- x rokiv XX – pochatku XXI stolittya)". Avtoref. dys. na zdobuttya nauk. stupenya kand. filol. nauk specz. 10.02.04. Kyiv: 20.
2. Guralnyk, T.A. 2011. "Osobennosty molodezhnogo slenga v amerykanskom varyante sovremennogo anglyjskogo yazyka". *Semantyka i pragmatyka yazyka v dialoge kultur*. Samara: SamGU: 391.
3. Matyushenkov, V.S. 2005. *Osobennosty upotreblenyya slenga v Severnoj Ameryke, Velykobrytanyy, Avstralyy*. Kharkiv: Nauka: 176.
4. Soboleva, Y.A. 2013. "O semantyko-ponyatyjnoj sootnesennosty y "konkurencyy" ponyatyj argo – zhargon – sleng – sotsiolekt". *Visnyk Lvivskogo natsionalnogo universytetu imeni Tarasa Shevchenka* 24 (283): 24–31.
5. Slovnyk anglijskogo slengu. 2018. http://www.eslcafe.com/slang/

МЕТАФОРА В МОЛОДІЖНІЙ ІНТЕРНЕТ-КОМУНІКАЦІЇ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ КАНАДСЬКОГО МОЛОДІЖНОГО ІНТЕРНЕТ-ФОРУМУ YOUTH SPACE)

Василенко Ольга,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри практики англійської мови,
Східноєвропейський національний
університет імені Лесі Українки
(м. Луцьк, Україна)

Гончарук Світлана,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри практики англійської мови,
Східноєвропейський національний
університет імені Лесі Українки
(м. Луцьк, Україна)

Малімон Леся,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри практики англійської мови,
Східноєвропейський національний
університет імені Лесі Українки
(м. Луцьк, Україна)

Аналіз матеріалу канадського молодіжного інтернет форуму *Youth Space* показав, що метафорика англійської молодіжної мови включає наступні семантичні сфери: ЛЮДИНА, СОЦІУМ, ПОТРЕБИ. Приклади демонструють особливості метафоричної творчості підлітків Канади, що характеризується їх прагненням самостійно винаходити нові найменування для навколишніх предметів і явищ, давати характеристику людині, його зовнішності, діяльності оточуючих, об’єктам і предметів навколишньої дійсності.

На наш погляд, цілком закономірним є виділення метафоричної сфери СОЦІУМ, так як людина, перебуваючи в соціальному середовищі, постійно змушена вступати в різноманітні соціальні відносини з іншими представниками соціуму. Для підлітків ці відносини в більшості випадків обмежуються спілкуванням з членами сім'ї, однолітками і вчителями [2, с. 76].

Семантична сфера СОЦІУМ є другою за кількістю метафоричних одиниць, що вживаються для її позначення, що свідчить про значимість соціального середовища для підлітків. На наш погляд це обумовлено соціальним становищем молодих людей, які перебувають в процесі соціалізації, знайомляться з нормами поведінки в суспільстві [1, с. 44].

Спілкування з однолітками, дорослими і представниками різних соціальних класів є важливим аспектом в становленні особистості, розвитку його мовної компетентності.

Перебуваючи в перехідному періоді від дитинства до дорослості, молоді люди розглядають батьків не як захисників своїх інтересів, помічників або друзів, а як строгих наглядачів, які прагнуть керувати, контролювати, нездатних зрозуміти їх проблеми, бажання, потреби.

Батьки є першими і найважливішими обмежувачами свободи підлітків, цим пояснюється наявність метафоричних моделей з негативною або нейтральною конотацією для позначення батьків. Підлітки часто не сприймають батьків серйозно, що часто і можна простежити у молодіжних метафорах, що використовуються для позначення батьків:

- мама: *baby mamma, stage mum, tiger mum*.
- тато: *dad bod, old man, old dear, stage dad*.
- старша людина: *blue-hair, over the hill, old timer, old bag* [3].

Школа являє собою другий після сім'ї найважливіший інститут соціалізації підлітків, що знаходить своє відображення в метафориці молодіжної мови [2, с. 65].

В якості найбільш важливих об'єктів метафоризації цієї семантичної сфери виступають:

- процес навчання: *hoser, arena, composite high school, separate school, continuation school, collegiate and vocantional institute;*
- братства: *trustee, fracket, frat, frat boy, fratty;*
- студенти: *collegiate, fish, fresh* [3].

Найбільш значимим у житті молоді Канади є стосунки між собою, які теж стають об'єктами метафоризації. Виявленні приклади як позитивної (*babydoll, babygirl, better half, boyfriend, love bird, sweetie*), так і нейтральної метафоризації (*chick, gal, thing, bun*) [3].

Професія вчителя має для молоді особливу соціальну значимість – саме вчитель є певним зразком, нормою моральної поведінки. Ця соціальна категорія сприймається молодими людьми як соціально значуща, тому для вчителів в молодіжній мові існують особливі номінації: *Monotone Jim, Cough-cough, Stapleneck*. Це пов'язано, перш за все, з рефлексією на тему соціальної гідності та індивідуальної свободи як ціннісних орієнтирів підлітків.

Крім батьків і вчителів підліткам доводиться спілкуватися з представниками різних професій, яким вони придумують певні метафоричні позначення. У більшості випадків вони не мають конкретного адресата, а позначають представника певної професії, тобто носять узагальнюючий характер: *mountie, coroner, longlinerman, aseniorofficer, airhead, law dog* [3].

Семантичний аналіз наведених метафор дозволяє зробити висновок про те, що більшість позначень професій висловлюють іронію або сарказм. Цілком можливо, що деякі професії виглядають в очах молоді смішними, а представники цих професій не заслуговують схвалення або поваги.

Аналіз досліджуваного нами матеріалу показав, що в канадській англомовній молодіжній Інтернет комунікації має місце зміна оціночності при метафоризації слів. Нами були виявлені найбільш типові для мови канадської молоді семантичні особливості метафори. Так, найпоширенішим явищем в метафориці канадської англомовної молодіжної Інтернет комунікації є трансформація нейтральної оцінки в негативну.

Метафори молодіжної мови здатні виконувати функцію соціального виокремлення, при якій відбувається кодування цінностей соціально-демографічного шару суспільства. Функція соціального відокремлення висловлює протест проти норм і правил, що встановлюються дорослими, дозволяє висловлювати юнацький максималізм по відношенню до дорослих, людей їх віку, до самих себе.

Література / References

1. Arnoldov, Arnold. 1993. *Vvedenye v kulturologiyu.* Moscow: Narodnaya Akademiya kultury i obshchechelovecheskikh tsennostey: 352.
2. Koroleva, Tatyana. 1986. *Otsenochnost v zvuchashchey rechi*. Moscow: Prosveshcheniye: 210.
3. Youthspace.ca. http://www. Youthspace.ca

NON-VERBAL BUSINESS COMMUNICATION IN CANADA

Iryna Navrotska,
PhD in Philology,
Assistant Lecturer,
Conversational English Department,
Lesya Ukrainka Eastern European
National University
(Lutsk, Ukraine)

Antonina Semeniuk,
PhD in Philology,
Associate Professor,
Conversational English Department,
Lesya Ukrainka Eastern European
National University
(Lutsk, Ukraine)

Alla Shkarovetska,
Assistant Lecturer,
Conversational English Department,
Lesya Ukrainka Eastern European
National University
(Lutsk, Ukraine)

The culture of business communication promotes the establishment and development of effective business relationships and close partnership between people who exchange messages, wishes, interests, mood, settings, etc. in international community that is very urgent nowadays. The rules and conventions of communication are nationally specific in relation to religious traditions, language, mentality, historically formed moral norms, climate, and affect business behaviour of a certain country in the negotiations, correspondence and informal environments.

An integral part of human's communication that significantly influences each individual's behaviour as a member of a particular group of people, is culture. Culture is the product of interacting human minds, and hence a science of culture will be a science of the most complex

phenomenon on Earth. We define culture in terms of common knowledge in norms of ethics, morals, law, values as well as traditions and customs of different groups of people and nationalities, forming the population of a particular country [7].

The term of ***culture*** as all-inclusive, referring to the total pattern of human learned behaviour transmitted from generation to generation. When one talks about culture, however, the explicit mention of language is, strictly speaking, redundant because any particular language is a form (even though autonomous) of learned behaviour and therefore a part of the culture. A solution to this terminological overlap would be to distinguish between nonverbal culture and the corresponding language.

Nonverbal culture is divided into mental culture (worldview or value orientations), behavioral culture (accepted and expected patterns of behaviour in a social community), and material culture, that is, the material products of behavior. Material culture involves the artifacts of the community and is usually the result of the application of behaviour (manual skills) and mental culture (knowledge) [5, p. 94–95].

Canadians have much in common with Americans regarding the style of business communication. In particular, they belong to a task-oriented mono-type in this respect. Canadians are known to clearly formulate the task and methodically develop the stages of its solution.

A significant proportion of French-Canadians in the country's population led to a certain influence of French culture and Metropolitan French, and long-lasting ties with Great Britain established the English communication style. Business culture varies throughout Canada, depending on the region and complies with distinguished IT conventions and practices, as found in Cultural and Linguistic Characteristics of Quebec, compiled by Azim Mandjee et Philippe Brouste under the auspices of Direction générale de la francisation et du traitement des plaints [4].

Background cultural information determines the mode of business communication which in turn is reflected in the usage of linguistic means and structures for various practical purposes. In his paradigm E.T. Hall distinguishes between two types of cultures: low-context and high-context, respectively. This implies that in a high-context culture business norms and regulations must be personally communicated, whereas in a low-context culture there are clear-cut distinctions between what can and cannot be regarded as a norm. In other words, personal enforcement of decisions in business environment is predetermined by the traditionally established moral code associated with a certain country [1, p. 91].

According to the business culture typology suggested by the famous culture sociologist Prof. Geert Hofstede, who conducted by far one of the most comprehensive studies of how culture influences values in the workplace, culture is defined as "the collective programming of the mind distinguishing the members of one group or category of people from others" [3, p. 8].

The G. Hofstede's model of national culture consists of six dimensions [2], which represent independent preferences for a certain state of affairs (manner) that distinguish countries (but not individuals) from each other on the international arena. The country scores in these dimensions are relative points, and the notion of culture can only be applied to the specific country by meaningful comparison with other countries. The proposed model consists of the following dimensions:

1) power distance index;
2) individualism vs collectivism;
3) masculinity vs femininity;
4) uncertainty avoidance index;
5) long term orientation vs short term normative orientation;
6) indulgence vs restraint.

G. Hofstede and his son G.J. Hofstede are now elabourating the effective models of "artificial sociality" as a new concept within the dimension of artificial intelligence [6].

In order to grasp Canadian business communication it is necessary to enumerate some Canadian business etiquette rules which are always noticed from the Ukrainian perspective in the process of communication and define the relevant criteria. 1) ***Power distance index criterion.*** A firm handshake is usual during the meeting business associate for the first time, but what is important, both men and women greet with a handshake, although women may acknowledge you with a nod of the head rather than a handshake. Shaking hands is also for first meetings in social situations. 2) ***Femininity vs masculinity criterion***. Men and women often embrace and kiss lightly on the cheek when meeting if they are related or good friends. Men may formally give their old friends or family a hug. In Quebec, friends or acquaintances will kiss on both cheeks when meeting and leaving. This happens between female friends or men and women, but not between male friends. This rule might be traced in the metropolitan French tradition of giving a fake kiss. 3) In informal settings, such as a party or bar, most young people will simply greet each other with "*Hi!*" or "*How are you*?". 4) ***Power distance index criterion.*** Introduction is based rather on rank than on gender. Moreover,

women occupy the same position range and enjoy have the same kinds of authority. Therefore, name, status, social class or gender is not decisive factors in decision making. 5) ***Indulgence vs restraint criterion***. Eye contact is important when conducting business but it shouldn't be too staring. 6) There is little casual touching during conversation and most people will stand approximately half a metre apart when speaking. (This tendency is clearly recognizable in the American behaviour stereotype).

The rules which apply to the Canadians and which are normal for other cultures include such components as punctuality, mutual respect, visits based on invitation, returning phone calls, thoroughness and politeness. The review of the aforementioned business features testifies that Canadian business people tend to be conservative and logical in their manners.

References

1. Hall, Edward T. 1976. *Beyond Culture*. Garden City, NY; Anchor Books: 91–101.
2. Hofstede, Geert. 1980. *Culture's Consequences: International Differences in Work-Related Values*. Newbury Park, Calif. Sage Publications*:* 1–475.
3. Hofstede, Geert. 2011. "Dimensionalizing Cultures: The Hofstede Model in Context". *Online Readings in Psychology and Culture*, 2 (1): 1–26. https://doi.org/10.9707/2307-0919.1014.
4. Mandjee, Azim et Brouste, Philippe. 2006. *Cultural and Linguistic Characteristics of Québec*. Editing: Bélanger, Armand et Pesant, Ghislaine: 3–36.
5. Olikova, Maria, Semeniuk, Antonina and Tarnavska Tetiana. 2010. *Slovnyk sotsiolinhvistychnykh ta etnolinhvistychnykh terminiv*. Volyn. nats. un-t im. Lesi Ukrainky: 364.
6. "Ongoing research by Gert Jan Hofstede Complex Adaptive Systems". http://geerth ofstede.com/gert-jan-hofstede/ongoing-research-gert-jan-hofstede/.
7. Semeniuk, Antonina. 2017. "Cultural aspect of translation and communication". *Filolohichni traktaty*. Sumskyi derzhavnyi universytet 9, 1: 102–105.

МОДИФІКАЦІЇ АНГЛІЙСЬКИХ ПРИСЛІВ'ЇВ У СВІТЛІ СИНЕРГЕТИЧНОЇ ПАРАДИГМИ (НА МАТЕРІАЛІ ЗМІ КАНАДИ)

Овсянко Олена,
кандидат філологічних наук,
старший викладач,
Сумський державний університет
(м. Суми, Україна)

Прислів'я належать до складноорганізованих синергетичних систем, ситуаційними їх девіаціями слугують нові тексти, жанри, дискурси. Породжуються прислів'я в тих чи інших ситуаціях і, з часом, модифікуючись, повертаються до подібних, але дещо інших ситуацій. При цьому їх призначення у модифікованому образі змінюється. Прислів'я нагадують долю термінів, які трансформуючись та детермінологізуючись, змінюють свої пареміологічні позиції, розширюють семантичну навантаженість. Під структурно-семантичними девіаціями розуміємо перш за все динамічні модифікації поверхневої та глибинної структур англомовних прислів'їв, їх основними дієвими чинниками вважатимемо зміст атракторів та репелерів в англомовних дискурсах [1]. Дослідження науковців із релевантних питань засвідчили, що єдність атракторів та репелерів є концептуальною метафорою цілей та обмежень того чи іншого дискурсу [2].

Ґрунтуючись на розумінні механізму трансформації англомовних прислів'їв, ставимо собі за *мету* розгляд модифікацій прислів'їв із застосуванням лінгвосинергетичного підходу та використанням понятійно-категоріального апарату лінгвосинергетики. Динамічність *об'єкта* дослідження (англомовних прислів'їв) та *предмета* – їх структурно-семантичних особливостей проявляється в тому, що

означуване подається в процесі їхньої модифікації специфічними лексико-фразеологічними елементами, які здатні влучно виражати аналогії багатьох споріднених явищ. Трансформації (додаванням/відсіканням/заміною) уточнюють смисл лексичного компонента і, тим самим, модернізують прислів'я, осучаснюють їх відповідно до потреб сьогодення.

Матеріалом нашого дослідження слугують англомовні прислів'я, залучені з публіцистичного дискурсу – засобів масової інформації Канади. Аналіз експериментального матеріалу свідчить, що канонізовані англомовні прислів'я у публіцистичному дискурсі досить часто мають декілька шляхів свого подальшого розгалуженого розвитку (декілька варіантів модифікацій).

Розглянемо трансформацію канонізованого прислів'я *Actions speak louder than words* (див. Рис. 1).

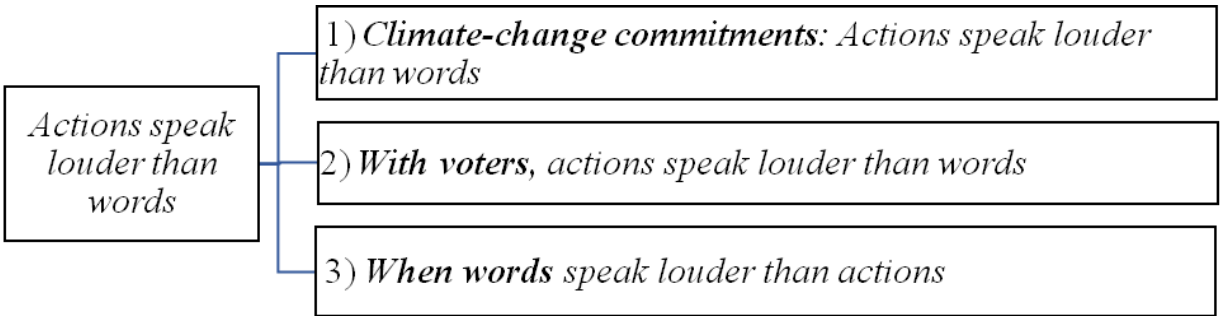

Рис. 1. *Схема трансформації канонізованого прислів'я (приклад 1)*

Перший варіант зміни вихідного прислів'я має вигляд ***Climate-change commitments:*** *Actions speak louder than words* [3]. Цей приклад ілюструє модифікацію розширенням складу прислів'я з додаванням смислової групи, а також уживанням розділових знаків для конкретизації семантики. Модифіковане прислів'я виступає заголовком до статті, що присвячена проблемі зміни клімату, пошуку шляхів вирішення та боротьби з цією ситуацією.

Інший варіант модифікації цього прислів'я: ***With voters,*** *actions speak louder than words* [4]. У наведеному варіанті для зміни вихідного прислів'я автором було застосовано такий структурний тип трансформації як вставка на ініційній позиції речення, що виступає атрактуючим елементом у ньому. Прислів'я вживається у ролі

заголовка до статті, яка присвячена черговим виборам у Канаді. Перед політичними партіями постають дві наявні проблеми: зменшення зацікавленості канадців до виборів взагалі та зниження їх довіри до обіцянок будь-якої партії чи кандидата. Завдяки конкретизації у даному випадку стає зрозуміло, що явка делегатів на вибори є дієвою силою цього політичного процесу.

Третій варіант зміни прислів'я *Actions speak louder than words* → ***When words*** *speak louder than words* [4] також відображає розширення традиційного складу пареміологічного виразу на ініційній позиції речення, завдяки чому увага читачів відразу фокусується на новому значенні фрази. Автор статті не тільки вводить у структуру канонізованого варіанту прислів'я нову лексичну одиницю *when*, але й змінює порядок слів. Відтак, назва отримує інше інформативне навантаження: слова говорять самі за себе. Перші два речення підводять читачів до проблематики статті, що присвячена економічній тематиці, а саме – запланованим діям центрального банку Канади (*Earlier this year, the Bank of Canada backed its words with actions. Now might be the time for it to back its actions with strong words*).

Проаналізуємо інше прислів'я *A little knowledge is a dangerous thing* (див. Рис. 2), що має також декілька варіантів трансформації.

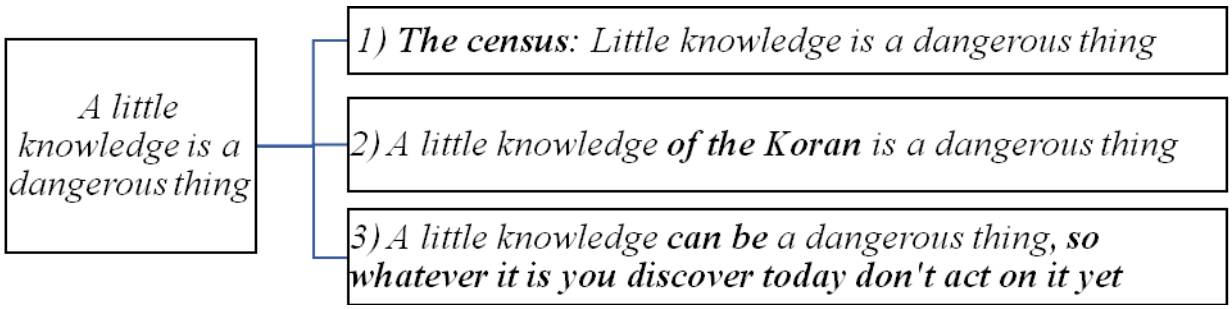

Рис. 2. *Схема трансформації канонізованого прислів'я (приклад 2)*

Перший варіант модифікації: ***The census:*** *Little knowledge is a dangerous thing* [4] демонструє конкретизацію ситуації шляхом вставки на початку речення. У публікації йдеться про розгляд Палатою общин Канади законопроекту, спрямованого на відновлення обов'язкового довгострокового перепису населення. У статті підкреслюється, що деякі помилки необхідно виправляти, оскільки перепис населення 2016 року

мав неточності. Отже, на це необхідно звернути увагу в 2021 році (*Some mistakes are easy to reverse. It may be too late to restore a proper census in 2016, but a return in 2021 should be inevitable*).

У іншому варіанті модифікації прислів'я: *A little knowledge* ***of the Koran*** *is a dangerous thing* [4] прослідковується розгортання його структурної форми за рахунок вклинювання лексичної одиниці. Прислів'я виступає заголовком до статті, що засвідчує авторське прагнення урізноманітнити його та привернути увагу читачів уже з перших рядків до поданого тексту.

Третій модифікований варіант: *A little knowledge* ***can be*** *a dangerous thing,* ***so whatever it is you discover today don't act on it yet*** [4] характеризується розширенням структурної форми традиційного прислів'я із залученням вставки (*can be*) на ініційній позиції речення. Подальше розгортання ситуативного блоку відбувається у фінальній його частині (*so whatever it is you discover today don't act on it yet*), де прослідковується завершена рамочна конструкція речення. Зазначене вище використовується у гороскопі як повчання, що недостатні знання можуть бути навіть небезпечними. Отже, не варто приступати відразу до чогось нового у цей же день.

Системний аналіз трансформацій в англомовних прислів'ях, виокремлення основних факторів їх змін уможливив конструювання моделі їх розвитку [1]. Репрезентована модель демонструє перехід канонізованих прислів'їв у процесі їх еволюції до нового модифікованого стану. *Атрактор* спрямовує прислів'я до нової цілі, використовуючи параметр (чи групу параметрів) розвитку. Він є відносно рухливий, доступний до змін, мало залежить від вимог *репелера* і не суперечить цілям системи. Також цей параметр узгоджується з атрактором − це *параметр порядку* (ПП) системи, що самоорганізується. Сконструйована нами лінгвосинергетична модель еволюції англомовних прислів'їв детермінується наявністю валоративних ситуацій у публіцистичній літературі, що позначені прагматичністю, інформативним впливом на читача, концентрацією його уваги, створенням індивидуально-авторського стилю, наданням тексту експресивності, емоційності, виразності, влучності, образності та колоритності.

Констатуємо, що результати проведених нами досліджень засвідчили відкритість паремійної системи англійської мови та здатність прислів'їв до модифікацій у різних ендозонах. Виникнення трансформованих прислів'їв зумовлене необхідністю переглянути старі стереотипи та підлаштувати їх під нові життєві ситуації. Динамізм і гнучкість структури та семантики прислів'їв дозволяє їм легко пристосовуватися до потреб комунікативної ситуації, що створює різноманітні конотації, які деталізуються й уточнюються відповідно до конкретних ситуацій у комунікації.

Наразі стрімкий розвиток ЗМІ та Інтернету відіграє важливу роль в активізації процесу творчого використання мовних одиниць взагалі і прислів'їв зокрема. Сучасні засоби масової комунікації дозволяють оперативно розповсюджувати серед широких мас тексти, спрямовані на передачу нового когнітивного змісту, і, таким чином, відображають нове (нестандартне) бачення, погляди, підходи, думки тощо. Активізація трансформованих прислів'їв відбувається невипадково, особливо у публіцистиці та розмовно-побутовій сфері. Їх доречне вживання є яскравим стилістичним прийомом, який робить мову більш живою та виразною, надає їй особливого забарвлення.

Література / References

1. Овсянко, О. Л. 2017. "Структурно-семантичні модифікації англомовних прислів'їв у художньому та публіцистичному дискурсах". Дис. канд. філол. наук. Запоріжжя.
2. "Синергетика в филологических исследованих": монография / [Т. И. Домброван, С. М. Еникеева, Л. С. Пихтовникова и др.]; под общ. ред. Л. С. Пихтовниковой. 2015. Харьков : Харьк. нац. ун-т им. В. Н. Каразина: 340.
3. The Chronicle Herald. 2018. http://thechronicleherald.ca.
4. The Global Mail. 2018. https://www.theglobeandmail.com.

ФУНКЦІЇ ТЕРМІНІВ ЕКОМАРКЕТИНГУ В КАНАДСЬКІЙ ПУБЛІЦИСТИЦІ

Калиновська Ірина,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри практики англійської мови,
керівник Центру канадознавства,
Східноєвропейський національний
університет імені Лесі Українки
(м. Луцьк, Україна)

Кушнерук Світлана,
аспірантка кафедри практики
англійської мови,
Східноєвропейський національний
університет імені Лесі Українки
(м. Луцьк, Україна)

Терміни екомаркетингу, які використовуються для позначення понять професійної й науково-теоретичної діяльності фахівців в області екомаркетингу, з'явилися лише в кінці XX століття, коли на стику науки і виробництва, з'явилася нова галузь знань "екомаркетинг". Екомаркетинг – це система планування та управління підприємницькою діяльністю, що ефективніше пристосовує виробництво, розподіл, обмін і споживання до екологічних вимог ринку для більш вигідного продажу екологічних товарів, послуг і умов [8, с. 74].

Функції термінів екомаркетингу англійської мови досі лишаються недослідженими, що й зумовлює актуальність нашого дослідження. Метою нашої праці є аналіз функцій термінів екомаркетингу на матеріалі публіцистичних текстів CBC / Radio-Canada [11].

Сьогодні вчені називають велику кількість різноманітних функцій, які, на їх думку, може виконувати термін. Однак, оскільки більшість термінів утворюються на основі загальновживаних слів, то

можна стверджувати, що термін і у канадських публіцистичних текстах виконує ті самі функції, що і загальновживана лексика, однак все ж їм притаманна певна специфіка реалізації. Так, В. М. Лейчик виділяє три головні функції терміна:

1) номінативну (репрезентативну) – термін називає спеціальні об'єкти, їхні ознаки, або дії;

2) сигніфікативну – термін позначає загальне поняття, яке є елементом системи спеціальних понять певної галузі науки чи техніки;

3) комунікативну – термін передає фахові знання у часі та просторі [7, с. 63–68]. Комунікативна функції як одна з базових функцій мови має декілька підфункцій чи вторинних функцій, а саме інформативну, емотивну (емоційно-експресивну), прагматичну (підфункція впливу) та фактичну (контактовстановлюючу) [5, с. 253].

Р. І Дудок також вважає, що термін виконує ще й когнітивну (гносеологічну) функцію [3, с. 179]. Ця функція визначається як властивість лексичних одиниць встановлювати зв'язок мислення з процесами пізнання дійсності, обміну думками та передавання знань [10, с. 337; 6, с. 254]. Вона тісно пов'язана з комунікативною, оскільки обмін думками може відбуватися лише в процесі спілкування. В її межах також виділяють декілька підфункцій, а саме когнітивну підфункцію відкриття нового знання (евристична), когнітивну підфункцію формування нового знання (формуюча), когнітивну підфункцію фіксування нового знання (фіксуюча), когнітивну підфункцію накопичення та зберігання знання (акумуляційна), когнітивну підфункцію концентрації знань (компресійна), когнітивну підфункцію відтворення знань (репродуктивна), когнітивну підфункцію передавання знань (комунікативно-орієнтовна) [5, с. 254].

Публіцистичний стиль загалом виконує інформативну функцію і функцію впливу на читача [1], саме тому автор повинен чітко розраховувати ефект впливу на читача, який має задаватися самою структурою тексту і підтримуватися всіма його компонентами [4, с. 44]. Це означає, що автор статті не лише повідомляє факти, а й дає їм оцінку, переконуючи читача у правильності своєї точки зору. Саме він обирає найбільш доцільні мовні одиниці, в тому числі й терміни, для досягнення поставленого завдання.

Акцентуємо увагу на основній функції терміна – здатності виражати наукові поняття екомаркетингу. Типологію термінів екомаркетингу у канадському публіцистичному тексті здійснюємо на основі напрацювань Е. Ф. Скороходька [9], який розрізняє типи

термінів відповідно до 1) системо- та 2) текстозумовлених характеристик, які визначаються роллю терміна в системі мови та у конкретному тексті.

До системозумовлених характеристик належать дві градуальні ознаки – когнітивна вартість та інформаційна насиченість. Когнітивна вартість вимірюється кількістю безпосередніх та опосередкованих семантичних дериватів, інформаційна насиченість – кількістю безпосередніх та опосередкованих семантичних складників [9, с. 12]. Між когнітивною вартістю та інформаційною насиченістю існує обернена залежність.

За допомогою термінів із великою когнітивною вартістю, а саме *environment, waste, program, process,* утворюється значна кількість інших термінологічних словосполучень – семантичних дериватів. Ці терміни відзначаються малою інформаційною насиченістю і мають незначне смислове навантаження. І, навпаки, терміни із невеликою когнітивною вартістю (невеликою кількістю семантичних дериватів – переважно терміни-словосполучення, наприклад *recycling process, recycled soap, recycling containers, hotel waste*), які складаються із багатьох компонентів, мають велику інформаційну насиченість та передають нову інформацію.

Терміни із інформаційною насиченістю виконують у тексті роль інформативних маркерів, тобто вони виконують інформативну функцію. На термінологічні словосполучення у текстах припадає найбільше семантичне навантаження, адже саме вони забезпечують високу інформативність канадських публіцистичних текстів та їх достовірність. Щодо термінів із когнітивною вартістю, то у тексті вони виконують роль категоріальних або індикативних маркерів. Такі терміни прив'язують нову інформацію до певних базових категорій відповідної галузі науки [9, с. 14].

Залежно від абстрактності тексту розрізняємо такі текстозумовлені типи термінів: 1) інтрагалузеві (вузькогалузеві) терміни; 2) екстрагалузеві терміни та 3) загальнонаукові і загальнотехнічні терміни [9, с. 15]. Процес поділу термінів на ці групи є досить складним, оскільки чіткого розмежування між ними немає. Часто залежно від тексту екстрагалузеві чи загальнонаукові терміни можуть стати інтрагалузевими. Саме тому групування термінів за таким принципом можна здійснювати лише у процесі їх аналізу власне у самих публіцистичних текстах Канади. Прикладами загальнонаукових термінів є такі термінологічні одиниці, як *term, claims, proportion,*

survey. До міжгалузевих термінів відносимо наступні: *consumers, product, service, purchases.* Вузькогалузеві терміни представлені такими термінами: *greenwashing, environmental benefits, green consumerism, reducing carbon footprint.*

Отже, можна стверджувати, що засоби масової інформації сприяють функціонуванню терміна. Використання термінів у канадській публіцистиці зумовлене прагненням достовірності, об'єктивного відображення реальності [6]. Ми також можемо зробити висновок, що термінам притаманні всі функції, що їх виконують загальновживані лексичні одиниці. Однак відмінною рисою цих функцій у терміна є специфіка сфери його функціонування.

Література / References

1. Вернигора, Володимир. 2007. "Терміни радіоелектроніки сучасних засобів масової інформації". *Вісник Дніпропетровського університету. Серія Мовознавство* 2: 78–85.
2. Головин, Борис и Рафаил Кобрин. 1987. *Лингвистические основы учения о терминах*. Москва.
3. Дудок, Роман. 2009. *Проблема значення та смислу термина в гуманитарных науках.* Львів: ЛНУ ім. Івана Франка.
4. Кайда, Людмила. 1989. *Эффективность публицистического текста*. Москва: изд-во МГУ.
5. Куликова, Ирина и Диана Салмина. 2002. "Системный лексикографический и коммуникативно-прагматический аспекты лингвистической терминологии". *Введение в металингвистику*. СПб: Сага.
6. Лейчик, Владимир. 1990. "Особенности функционирования терминов в тексте". *Филологические науки* 3: 80–87.
7. Лейчик, Владимир. 2009. *Терминоведение: предмет, методы, струтура*. Москва: Либроком.
8. Садченко, Олена. 2009. "Концепція екологічного ринку". *Економічний вісник Національного гуманітарного університету* 3: 71–79.
9. Скороходько, Едуард. 2006. Термін у науковій тематиці (створено терміноцентричною теорією наукового дискурсу). Київ: Логос.
10. Татаринов, Виктор. 2006. *Обзорные термины: Энциклопедический словарь*. Москва: Московский лицей.
11. CBC News. 2018. http://www.cbc.ca/news.

ВІДТВОРЕННЯ АНГЛІЙСЬКИХ ВІЙСЬКОВИХ ТЕРМІНІВ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ (НА МАТЕРІАЛІ ДОРОЖНЬОЇ КАРТИ УКРАЇНСЬКО-КАНАДСЬКИХ ВІДНОСИН)

Калиновська Ірина,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри практики англійської мови,
керівник Центру канадознавства,
Східноєвропейський національний
університет імені Лесі Українки
(м. Луцьк, Україна)

Пасєка Наталія,
студентка факультету іноземної філології,
Східноєвропейський національний університет
імені Лесі Українки
(м. Луцьк, Україна)

З огляду на сучасний політико-стратегічного курс України щодо співробітництва із країнами-членами Європейського союзу, Канадою та Сполученими Штатами Америки негайного вирішення потребує питання створення сучасних, мобільних і боєздатних Збройних Сил. Фундаментом такої армії повинні стати військові професіонали, які спроможні оперативно здійснювати всі поставлені їм завдання як у мирний час, так і в період військових конфліктів на території держави. Цілком очевидно, що це стає можливим тільки завдяки вдосконаленню системи підготовки військових фахівців у різноманітних галузях, зокрема спеціалістів із військово-спеціального, військово-технічного та військово-політичного перекладу. Нинішня політична ситуація на території Україні потребує посиленої уваги до різних аспектів перекладу офіційних документів, які мають на меті сприяння мирному вирішенню конфліктів, підтримку безпеки, забезпечення інформаційних та економічних сфер оборони нашої країни.

Протягом останніх десятиліть вітчизняні військові спеціалісти та лінгвісти долучилися до вирішення проблем лінгвістичної взаємосумісності України й Канади. Базуючись на Дорожній карті українсько-канадських відносин варто зауважити про наявність широкого переліку пріоритетів щодо співпраці двох країн. Україна та Канада підтверджують відносини Особливого партнерства, задекларовані ними у спільних Деклараціях у 1994 та 2001 роках, наголошують на взаємному бажанні поглиблювати їх в економічній, політичній, гуманітарній, культурній сферах, а також сфері безпеки [4].

Одним із найважливіших принципів кооперації між двома країнами є співробітництво в оборонній сфері. Обидві держави підтверджують їхнє прагнення продовжувати практику проведення військово-політичних консультацій: *"Canada and Ukraine confirm their intention to further the practice of military-political consultations"* [4]. Зокрема, Україна вітає залучення Канади до використання Міжнародного центру миротворчої діяльності та безпеки на Яворівському загальновійськовому полігоні в Україні: *"Ukraine welcomes Canada's engagement in taking advantage of facilities of the International Peacemaking and Safety Center at the Yavoriv ground firing range in Ukraine"* [4].

Окрім цього, Україна цінує активне залучення Канади до реформування її Збройних Сил, зокрема шляхом реалізації Програми допомоги у військовій освіті (MTAP) і вітатиме залучення Канади до забезпечення функціонування Центру підготовки офіцерів для багатонаціональних штабів Національної академії оборони України: *"Ukraine values Canada's enhanced involvement in reforming its Armed Forces, in particular through the Military Training Assistance Program (MTAP), and will welcome Canada's engagement to ensure the functioning of the Multinational Staff Officers Training Center at the Ukrainian National Defence Academy"* [4]. До того ж, обидві країни планують продовжуватимуть роботу з метою укладення домовленостей щодо співпраці в галузі транспортної авіації: *"Canada and Ukraine will continue to work towards an arrangement on cooperation in the field of transport aviation"* [4].

Щодо лексичних особливостей відтворення англійських військових термінів, вижитих в матеріалах Дорожньої карти

українсько-канадських відносин, то необхідно зазначити, що прийнято розподіляти військову лексику на три базові категорії. Серед них військова термінологія, що використовується для позначення понять, які пов'язані з військовою справою, збройними силами, способами ведення озброєної боротьби та т. ін.; військово-технічна термінологія, яка містить науково-технічні терміни; емоційно-забарвлена військова лексика (сленг), що охоплює слова і словосполучення, які, здебільшого, використовуються в усному розмовному мовленні англомовними військовослужбовцями та, переважно, є стилістичним аналогом відповідних військових термінів [3, с. 13]. Аналізуючи особливості відтворення англійської військової лексики в даному документі, важливо пам'ятати, що адекватність перекладу подібних матеріалів суттєво залежить від правильності перекладу військових термінів, адже такі лексичні одиниці містять максимальне смислове навантаження та при їх перекладі необхідно прагнути створити гранично стислу і точну форму.

З точки зору труднощів розуміння і перекладу військові терміни, вжиті у Дорожній карті українсько-канадських відносин, можна розподілити на дві основні групи [3, с. 15]:

1. Терміни, що позначають іноземні реалії, ідентичні українським [3, с. 15], наприклад: *Armed Forces* – Збройні Сили; *officer* – офіцер; *transport aviation* – транспортна авіація; *sphere of arms control* – контроль над озброєнням; *weapon of mass destruction* – зброя масового знищення; *terrorism* – тероризм; *international organized crime* – міжнародна організована злочинність.

2. Загальне значення багатокомпонентного англійського терміна повністю збігається зі значенням аналогічного українського терміна, але окремі його компоненти відрізняються від компонентів українського еквівалента [3, с. 15], наприклад: *ground firing range* – полігон; *trafficking in illicit arms* – незаконний обіг зброї.

Видатний науковець і лінгвіст Л. Л. Нелюбін виділяє ще третю групу військових термінів, однак такі випадки не зустрічаються в матеріалах документу. Це терміни, що позначають іноземні реалії, відсутні в українській дійсності, але мають загальноприйняті українські термінологічні еквіваленти [3, с. 16], наприклад: *Military Occupational*

Speciality – військово-облікова спеціальність; *National Guard* – Національна гвардія сухопутних військ.

Адекватний переклад таких термінів досягається шляхом добору відповідних українських аналогів шляхом адекватної заміни [3, с. 16], наприклад: *logistic package* – комплект тилового забезпечення; *base* – вогнева група.

Отже, нинішня військово-політична ситуація на території України потребує ретельного розгляду проблем, що стосуються різноманітних аспектів перекладу документів, які мають на меті підтримку територіальної цілісності та безпеки, забезпечення інформаційних та економічних сфер оборони нашої країни. Щороку усе більше вітчизняних військових фахівців і лінгвістів докладають чимало зусиль для активізації процесу стандартизації української військово-політичної термінології. Серед основних способів відтворення військової лексики англомовних документів (Дорожня карта українсько-канадських відносин) українською мовою є: переклад за допомогою лексичного еквівалента, трансформаційний переклад, транслітерація та описовий переклад. Складнощі із відтворенням військової лексики в офіційних документах пов'язані із необхідністю врахування прагматичних аспектів перекладу.

Література / References

1. Cherednichenko, Oleksandr. 2007. *Pro movu i pereklad*. Kyiv: Lybid: 248.
2. Kiyak, Taras. 2007. "Funktsiy ta pereklad terminiv u fakhovikh tekstakh." *Visnyk Zhitomirs'kogo derzhavnogo universitetu imeni Ivana Franka,* http://eprints.zu.edu.ua/1545/ 1/84.pdf
3. Nelyubin, Lev. 1981. *Uchebnik voyennogo perevoda. Angliyskiy yazyk. Obshchiy kurs*. Moskva: MO SSSR: 379.
4. Priorities for Canada-Ukraine Relations (RoadMap). http://www.canadainternational.gc.ca/ukraine/bilateral_relati ons_bilaterales/canada_ukraine.aspx?lang=ukr

THE FRENCH-CANADIAN SCHOOL OF LACUNOLOGY AND THE UKRAINIAN LACUNOLOGY STUDIES

Anokhina Tetiana,
PhD (Philological Sciences),
Postdoctoral researcher,
Kyiv National Linguistic University
(Kyiv, Ukraine)

The Lacunology Studies are devoted to empty places in the structure of the contrasting languages and the ways of zero verbalization in the written and spoken discourse. The empty category of the category "*lacunarity*" has been studied by the Canadian translators Jean-Paul Vinay (1910–1999) and Jean Darbelnet (1904–1990) and their followers. This paper is aimed to consider The Lacunology Studies being developing in the international dimension which prove the status of linguist lacunology as a new linguistic discipline.

The subject-matter of modern Lacunology Studies is lacuna and it status verification by the new linguistic science – lacunology. The root of the word *lacuna* frequents in many verbal units: *lacuna, lacune, lacunar, lacunarity, lacunicon, lacunology.* This was a scientifically oriented. But their etymons are of enother naïve picture. Lacuna goes back to roman origin (Greek – Latin) and is semantically charged as "*lake", "pond*", "*swamp*", "*uncultivated land", "pit", "cave*". These words are rather of landscape topography. With times later on there came lacuna terms, which joined different domens of people's activities. But nowadays lacunicon is lucky to join a terminological system of lacunology (the end of XX and the beginning of XXI century).

To render lacuna or liquidate lacuna means two methods of translation, cf.: the vague element may be rendered by shift (i) (transposition, substitution or modulation) or (ii) by means of the omission technique. Jean-Paul Vinay claimed that these principles actually founded the "Canadian School of translation" [4, p. 148].

The term "lacunology" was initially discussed by J.-P. Vinay and J.-Paul Darbelnet in translation studies of lacunology (the French-Canadian School, Paris/Monreal). The linguists who used to deal with translation difficulties and lacunae elimination were Jean Darbelnet (1904–1990) who was born in Paris, studied at the Sorbonne, worked as a reader at the universities of Wales, Edinburgh and Manchester. In 1938–39 he taught French at Harvard before moving to Canada in 1940, where he taught at McGill University from until 1946, setting up a three-year programme of night classes in translation. He later taught at Bowdoin College and Laval University.

Jean-Paul Vinay (1910–1999) was born in Paris and studied English at the Sorbonne before obtaining an MA in Phonetics and Philology from the University of London in 1937. He served with the French army in 1939–40 as a liaison officer with the British Expeditionary Forces. In 1946 he moved to Canada, where he taught at the University of Montréal as professor and head of the department of Linguistics and Translation. In addition to his work on translation he directed publication of the bilingual Canadian Dictionary in 1962 and became well-known through a television *course Speaking French*. In 1967 he moved to the University of Victoria in British Columbia [2, p. 169].

The *Stylistique comparée du français et de l'anglais* of 1958 is a landmark work not particularly because of its contribution to comparative linguistics. It influences the Russian school of lacunology. The work gave rise to a taxonomic mode of translation theory ostensibly aimed at helping translators to translate. The *Stylistique comparée* has gone through several editions in French and was translated into English by Juan Sager and M.J. Hamel in 1995.

The further lacunology research applicable to translation studies have been developing by the Ukrainian linguists Mychailo Kochergan, Vychelsav Karaban, Svitlana Shvachko, Iryna Kobyakova [1, p. 32].

The new science has been designed: (i) to deal with lacunae of the different linguistic levels forming paradigmatic and syntagmatic cluster of the category of lacunarity, (ii) to differentiate between diachronic and synchronic exteriorization of lacunae and (iii) in terms of lacunae elimination to show the ways how to compensate "*zero items*" which used to be qualified as the interlinguistic mirror of "cultural specifics". The terms of "*lacuna", "lacuneme", "lacunarity", "the absent element", "gap*" and other related terms of the linguistic lacunikon are making up the lacunology registry.

Linguistics views lacunae as milestones of interpretation in the intratexts, as intercultural communication problem, as translation losses phenomenon, as intertextual issue and the fact of implicitness. These problems remain theoretically valid. Gaps are often seen as translation errors, which may be compensated by broad interpretation (commentary of translator). Empty spots in language can be explained by random variability of the language system, which tends to save characters, differentiation nominations due to the frequency of use. Some lacunar phenomena cannot be verbalized due to their uniqueness.

The Lacunicon register is growing embracing relating to lacunology endozones: philosophy, translation, comparative linguistic and cultural studies, synergetics and semiotics. The various terms of lacunology arose: *lacunicon, lacunema, lacunae estimate, hapax legonomemena, lacunae of reduction, lacunae elimination, compression, zero transfer, difficulties in translation, gaps in the process of decoding, incomprehension in the process of guessing, finding unknown elements in the process of reconstruction, seeing lacunae as void place to be soon eliminated in the process of bifurcation of the new meaning, finding ambiguities and polyfuctional words and terms lacunar, eliminating implicitness or hiding the meaning*, etc.

The urgent task of linguistic lacunology is to help in formalizing semantic facts. Once, formalized in writing the data can be used by Computational linguistics and Computer Sciences. Lacunologists can help in providing better schemes for robotized translation. Many lacunar facts and semantic lacunae still stay hazardous for machine translation. Rare words, lacunae and hapax legonomena are waiting to be researched and analysed in the context of the Canadian and Ukrainian Lacunology Studies.

References

1. Anokhina, T. Kobyakova, I. 2017. “Something is Lost: Lacking Information in Translation” in *Edges of scientific creativity: International collection of scientific papers (collective monograph) of the GISAP project participants*, autumn 2017 (October 18 – October 24). London: IASHE: 32–34.
2. Anokhina, T. 2013. “The linguistic lacunicon: cognitive mapping in schemes and terms” in *The Journal of Education, Culture and Society* 1. Wroclaw: Pro Scientia Publica. P.166-174. DOI 10.15503/jecs20131-166-174
3. Darbelnet, J.C. 1965. *Stylistique comparie du Francais et de l’Anglais*. Paris: Didier.
4. Vinay, Jean-Paul and Jean Darbelnet. 1958. “Stylistique comparée du Français et de l’Anglais: méthode de traduction.” *Nouvelle édition revue et corrigée*. Didier, Paris.

WHAT IS *UKRAINIANNESS*, AND HOW IS IT LINKED TO ENGLISH-CANADIAN LITERATURE

Iryna Kalynovska,
PhD (Philological Sciences),
Associate Professor of the Conversational English Department,
the Head of Canadian Studies Centre,
Lesya Ukrainka East European National University
(Lutsk, Ukraine)

In recent times, much emphasis has been placed on self-identity as an essential feature of human existence. Our understanding of who we are is the main factor in human consciousness. Our conception of our own identity influences both how we see ourselves and how others see us. The process of self-identification is closely connected with our ethnic identity. This has often been the subject of discussion and debate, and it has attracted the attention of researchers throughout the world.

Issues of ethnicity and mixed identities are reflected in Canadian literature dealing with ethnic subjects. In *Unbound: Ukrainian Canadians Writing Home* (2016) Lindy Ledohowski states that "Ukrainianness must be understood as synonymous with "Canadianness" and that "Ethnic" is Canadian" [6]. Why? What is Ukrainianness, and how is it linked to English-Canadian literature?

Iryna Hrabowska writes that Ukrainianness can be understood from three points of view: "Ukrainian community", "Ukrainian identity" and "Ukrainianism" [5, p. 10]. The author analyses the definitions of Ukrainianness both as "Ukrainian cultural identity", that is love of Ukrainian folklore, songs, traditions and lifestyle, and as "Ukrainian national liberation movement", the main concept of Ukrainian nation existence. In its broadest meaning, the way we understand it, the term Ukrainianness denotes "the quality of being Ukrainian" [12] regardless of the actual geographical location of the individual. This comprises the uncountable number who live or lived within Ukraine, as well as those who are or were part of the Ukrainian Diaspora, "the dead, the living and the unborn" Ukrainians (as Taras Shevchenko once expressed it) who have ever lived or who now live in

Ukraine or elsewhere in the world, and those who will live, and who have a sense of Ukrainian identity.

With respect to Ukrainians in Canada, their sense of Ukrainian identity is connected with a "homeland" that continues to exert a formative influence even generations later, but, at the same time, interpreting diverse aspects of identity / identities (memory, history, displacement etc.), it is influenced by the lives of the immigrants and their descendants in Canada [9]. For them, Ukrainian is the language of their ancestors, and therefore their 'heritage language' [8]. It is the main language of the nation which identifies them as members of the ethnic group [1].

In view of what has been stated above, it should be understood that the study of Ukrainianness and its reflection in language – Ukrainianisms – is a vital area and one which presents excellent prospects, because "the language of people, nation, or Diaspora is the genetic code of national culture, identity and key to survival" [7]. Ukrainianisms consist of the words and their meanings, as well as the grammatical forms and word combinations which originated in the Ukrainian language [10]. It is important to investigate how Ukrainianness is depicted by English-Canadian writers of Ukrainian origin in Canadian literature, as well as the usage of Ukrainianisms in their novels.

Analysing new approaches to Canadian literature, Lisa Grekul states that "Canadian literature has been shaped by writers from many different cultural backgrounds" [3, p. 370]. She writes: "As Anglo-Canadian society began to recognise the value of ethnic minority groups to the multicultural nation, Ukrainian Canadians began to take pride in Ukrainian folk music, dance, and art. Ukrainian Canadian writers, though sometimes critical of this ethnic revival, benefited both directly and indirectly from Anglo-Canadian society's increasing openness to cultural diversity" [3, p. 371]. The expression "Ukrainian Canadian writers" refers to Canadian writers of Ukrainian origin.

Ukrainian Canadian writers "have made Ukrainian Canadians visible and audible" [6]. Even though most Ukrainian Canadian writers assimilated into modern Canadian society and adopted English as their first language, they "felt an urgent responsibility to document the personal and private stories of their people, previously unrecorded official or public narratives of Canadian history" [3, p. 372].

"Ukrainian Canadian authors share a postmodern view on the construction of identity (identities), emphasising in their works its multiplicity, fluidity, fragmentation, but also its ever-changing/-negotiable

conceptualisation" [6]. They deal with such topics as oppression, marginalisation as well as historical tragedies and hardships of settling experienced within the borders of Canada, the memories of the next generations of Ukrainian-Canadians, Ukrainian Canadian writers specifically, "constituting an unresolved, and perhaps irresolvable, conflict of their belonging" [6]. These writers "foregrounded the uneasy relation between ethnic and national identity, as well as the gap they perceived between language and reality" [3, p. 372].

Two novels by Ukrainian-Canadian writers which are important to consider in connection with the issue of possessing a sense of ethnic identity are *Kalyna's Song* (2003) by Lisa Grekul [2], and *The Ladies' Lending Library* (2007) by Janice Kulyk Keefer [5]; the latter also documents Keefer's struggle to find her Ukrainianness.

References

1. Azhnyuk, Bohdan. 1999. *Movna yednist' natsiyi: diaspora y Ukrayina*. Kyiv: Ridna mova: 451.
2. Grekul, Lisa. 2004. *Kalyna's Song*. Regina: Coteau Books: 391.
3. Grekul, Lisa. 2004. "Re-Placing Ethnicity: New Approaches to Ukrainian-Canadian Literature" in *Home-work: Postcolonialism, Pedagogy, and Canadian Literature*. Ottawa: University of Ottawa Press: 369–385.
4. Hrabovska, Iryna. 2014. "Philosophical and Worldview Content of Category "Ukraininess" in *Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv*: 10–12.
5. Kulyk Keefer, Janice. 2007. *The Ladies' Lending Library*. Toronto: 289.
6. Ledohowski, Lindy. 2016. "Introduction: Ukrainian Canadian Poet Pedagogues" in *Unbound: Ukrainian Canadians Writing Home*. Toronto: 3–22.
7. Mazurkevych, Oleksandr. 2000. "Ovsyanyko-Kulykovs'kyy Dmytro Mykolayovych" in *Ukrayins'ka mova: entsyklopediya*. Kyiv: Ukrayins'ka entsyklopediya: 391–392.
8. Rusanivs'kyy, Vitaliy, and Tsiluyko, Kyrylo. 1966. "Typy movnykh kontaktiv i metody yikh vyvchennya" in *Metodolohichni pytannya movoznavstva*. Kyiv: Naukova dumka: 134–145.
9. Suchacka, Weronika. 2011. "Za Hranetsiu" – "Beyond the Border": Identities in Ukrainian-Canadian Literature". PhD diss., University of Greifswald.
10. Tkachenko, Orest. 2004. "Ukrayinizm" in *Ukrayins'ka mova: entsyklo*pediya. Kyiv: Ukrayins'ka entsyklopediya: 624–625.
11. Zhluktenko, Yuriy. 1990. Ukrayins'ka mova na linhvistychniy karti Kanady. Kyiv: 176.
12. WordSense. 2018. "Ukrainianness". http://www.wordsense.eu/Ukrainianness/

WHO STILL BELIEVES IN STORIES? THE POWERS OF NARRATIVE AND HUMAN FRAGILITIES IN *GARDEN IN THE WIND* BY GABRIELLE ROY

Maureen Waters O'Neill,
PhD in Comparative literature,
Associate Professor,
University of Lyon
(Lyon, France)

"*And in this harsh world draw thy breath in pain*
To tell my story."
(William Shakespeare, Hamlet, Act 5, Scene 2)

In *Garden in the Wind* (*Un jardin au bout du monde*, 1975), Gabrielle Roy tells the poignant story of one Ukrainian immigrant woman and her colorful garden filled with flowers against a backdrop of solitude and silence in the Canadian Prairies. In an unusual preface to the publication, Gabrielle Roy relates how she had been haunted for many years by the vision of a woman wearing a white kerchief as she toiled in her garden. The encounter occurred while Gabrielle Roy was working as a journalist with Le Bulletin des agriculteurs in the outreaches of the Canadian West during the early 1940's.

Inspired by the real life existence of this Eastern-European woman, the French Canadian author recreated in the image of her fictional Ukrainian character, Martha Yaramko, her own narrative twin through which to explore profound existential questions regarding the meaning of life and storytelling.

As readers of *Garden in the Wind*, we ourselves become attentive listeners, drawn into the simple story of Martha, an Old World immigrant to Canada, one who was "no longer quite Ukrainian but not quite Canadian either", someone who had existed in both places, but who belongs neither

here nor there. As she speculates on the mysterious things to come, including her own imminent death, and the inevitable change that would continue to transform the Canadian Prairies, Martha bravely dares to create her world and affirm her existence one last time through the yearly ritual of cultivating her garden during the brief season of summer.

In this unique and universal royan macrocosm that is staged in the earthly garden, narration thus emerges as the answer to the fragility of the human condition, giving rise to the exalted power of stories to lift human beings beyond the void of oblivion.

Through multiple instances of the personification of Nature, the expressive landscape of Volhyn, Alberta, accompanies the plight of the human soul through the mirroring techniques of psychology and ecology: a little tree on the horizon which seems to walk endlessly, “perhaps a monk, perhaps a pilgrim, but someone who had trudged a great distance”; generations of delicate flowers tracing their ancestry back to a single rose; and a “light and singing wind”that follows Martha inside the little chapel to dust off the faded faces of orthodox saints in images brought long ago from her Ukrainian homeland. This paradoxal land of deception and joy – a transplanted version of her native Volhynia – appears both familiar and foreign to Martha, even after so many years, like a strange New World...

МОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ КАНАДИ В ІНОМОВНОМУ ОТОЧЕННІ

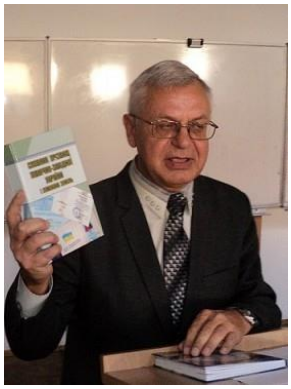

Аркушин Григорій,
доктор філологічних наук, професор, завідувач Західнополіського ономастико-діалектологічого центру, Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки
(Луцьк, Україна)

Янюк Марія,
аспірантка кафедри історії та культури української мови Інституту філології та журналістики, Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки
(Луцьк, Україна)

Мова сприяє ідентифікації індивіда у суспільстві, виконуючи велику кількість важливих суспільних функцій і слугує головним інструментом комунікації для визначення національної ідентичності, що є своєрідним тлумаченням культурної цінності, пам'яті та традицій для творення історії нації. Кожен громадянин України, обираючи мову спілкування, на жаль, не завжди надає перевагу рідній мові, не вбачаючи в цьому ніякого „гріха", бо номінально все-таки відносячись до української національної групи, однак для українців діаспори це непринятно, оскільки у збереженні мови діаспорники вбачають, перш за все, збереження їхньої етнічної ідентичності. Як справедливо зазначає Г. Салдатова, "гордість, образи, страхи являються важливішими критеріями етнічного порівняння. Ці почуття опираються на глибокі емоційні зв'язки з етнічною спільнотою і моральні обов'язки відносно неї, що формуються в процесі соціалізації індивіда" [3, с. 49]. Таким чином, ми підійшли до питання формування етнічної ідентичності в іншомовному оточенні, яка залежить від багатьох чинників. У першу чергу – від процесу мовної асиміляції, що є природним і закономірним згідно з теорією мовних контактів. Тут

варто було б зазначити проблему двомовності, яка ускладнюється завдяки перемішуванню (змішуванню) мов численними запозиченнями, вживаннями діалектизмів та кальок з англійської мови.

У першій половині XX століття українська мова іммігрантів була відрізана від основного ареалу носіїв української мови, по-перше, через війни й соціальні заворушення в світі, по-друге, – через значну відстань від батьківщини. Тому, мова канадських українців зазнавала впливу мов інших національних груп Канади, насамперед англійської. До того ж переселенці вперше зустрілися з новими технологіями та концепціями, для яких в усній мові не вистачало відповідників. Ті, хто переїжджали в сільські райони або прилеглі міста, як наприклад, Вінніпег або Едмонтон, як правило, швидко втрачали рідну мову: вона стала асоціюватися з сільською відсталістю і її вживання почало скорочуватися.

Мовознавець Ю. Жлуктенко відзначив цю тенденцію у мові нового іммігранта в Канаді: "У новому краю український іммігрант зіткнувся з великою кількістю об'єктів, для яких він у своїй власній мові не міг знайти назв. Часом вони в ній і були, але сам цей об'єкт настільки відрізнявся від того, який цим словом називався на батьківщині, що назва відчувалася невідповідною, і треба було шукати їй заміну. Виник гострий дефіцит українських назв, який треба було якось поповнити. Найзручніше було запозичати з англійської, бо була безпосередньо зв'язана з канадською дійсністю. Тому в українському мовленні іммігрантів дуже рано починається широке використання англійських слів" [1, с. 49].

У проаналізованих піснях емігрантів про старий і новий край (Старий і Новий Світ) ужиті такі слова: *фарма* [4, с. 187] (від англ. *farm* – ферма), *фармар* [4, с. 207] (від англ. *farmer* – фермер), *біг* [4, с. 190] (від анг. *big* – великий), *гавзи* [4, с. 206] (від англ. *house* – будинок), *бас* [4, с. 209] (від англ. *boss* – бос), *галов* [4, с. 211] (від англ. *hello* – привіт), *пул рум* [4, с. 212] (від англ. *pool room* – більярдна), *майнери* [4, с. 221] (від англ. *miner* – шахтарі).

Отже, вже в цих найраніших фольклорних творах спостерігаємо значний вплив англійської мови на українську лексику. За твердженнями О. Кривошеєва, часто українському слову надається невластиве йому значення від співзвучного англійського: "...Українці у США і Канаді часом не враховують те, що запозичені слова в українській мові не завжди рівнозначні з аналогічними словами англійської мови" [2, с. 172].

Порівняймо терміни "*рідна мова*" і його відповідники англійською "*mother tongue*", "*native language*". Вони суттєво відрізняються за

значенням. Якщо раніше більшість членів української етнічної групи вважали українську мову своєю рідною, то на сьогодні, за свідченням канадської дослідниці І. Герус-Тарнавецької, вона перетворилася у другу побутову мову, відносно якої вживаний термін "*heritage language*", тобто мова культурної спадщини, коли англійське "*native language*" асоціюється з країною, у якій проживають, а рідна мова – з родиною, родом.

Згідно з соціолінгвістичною теорією, іммігрантська мова, як правило, має відмерти в другому-третьому поколіннях, тому на сьогодні значення "*heritage language*" набуло ширшого вживання. Деякі канадські науковці, зокрема М. Марунчак, вважає, що мовна асиміляція не тотожна з національною асиміляцією, тобто відбувається нівеляція самої народності. Дослідник стверджує, що навіть утративши свою мову, канадці українського походження продовжують ідентифікувати себе з національністю батьків. Але Ю. Жлуктенко з цього приводу зауважує: "Якщо послідовно дотримуватися цієї лінії, то навіть тоді, коли в Канаді вже не залишиться жодної людини, яка ще б розмовляла українською мовою, можна буде продовжувати запевняти, що ніякої асиміляції, власне, не сталося: мова та культура зникли, зате залишилася... "ідентичність" [1, с. 172].

Отже, українці Канади досить успішно інтегрувалися в багатоетнічне середовище нової країни, стали її повноцінними громадянами, зайняли гідні ніші канадського суспільства, але при цьому змогли зберегти свою національну самобутність, культуру, традиції, а найголовніше – мову. Звичайно, асиміляційні процеси позначились на українській етнічній групі, й з плином часу ці зміни будуть помічатися все більше. Тим не менше, інтегруючись у нове середовище, українці змогли зберегти свою національну ідентичність.

Література / References

1. Жлуктенко, Ю. О. 1990. *Українська мова на лінгвістичній карті Канади*. Київ: Наукова думка: 176.
2. Кривошеєва, О. 1995. "Питання культури української мови у виданнях української діаспори США і Канади". *Збірник Харківського історико-філологічного товариства*. Т. 4. Харків: Око: 169–176.
3. Солдатова, Г. У. 1998. Этническое самосознание и этническая идентичность. Психология межэтнической напряженности. Москва: Смысл: 389.
4. *Українська канадіана*: Збірник матеріалів з історії українців Канади: у 4 т. / [наук. ред. М. Гримич; упор. В. Кіпіані, М. Гримич]. 2016. Київ: Дуліби, Т. 1: 288.

СЕНСОРНА ЛЕКСИКА В ПОЕЗІЇ МАРГОТ ОЗБОРН

Коляда Еліна,
кандидат філологічних наук,
професор, завідувач кафедри
практики англійської мови,
Східноєвропейський національний
університет імені Лесі Українки
(м. Луцьк, Україна)

Ботвінко-Ботюк Олена,
кандидат філологічних наук,
старший викладач кафедри іноземних мов,
Національний університет водного
господарства та природокористування
(м. Рівне, Україна)

Мусійчук Тетяна,
викладач кафедри міжнародної
мовної комунікації,
Національний університет
"Острозька академія"
(м. Острог, Україна)

Навколишній світ представлений людині у безпосередньо-чуттєвій формі різнобарв'ям кольорів, звуків, запахів, дотиків тощо. Органи чуття – єдині "двері", які відкриті для інформації про навколишній світ, що потрапляє до свідомості. Сприйняття як складний процес прийому і перетворення інформації про навколишній світ є формою чуттєвого відображення дійсності у свідомості, спроможністю виявляти, сприймати, розрізняти і засвоювати явища навколишнього світу, формуючи їх образ [5, с. 106].

Усе, що людина бачить, чує, сприймає тактильно або на смак, можна вербалізувати, ословити [3, с. 203]. Лексику, яка вербалізує знання, здобуті людиною через органи чуття, традиційно називають сенсорною (*лат. sensus* – відчуття) [1, с. 33]. Сенсорні лексеми являють собою сплав двох сигнальних систем (сприйняття та обробки даних); вони виконують

роль реєстратора результатів сприйняття. За кожною сенсорною лексемою стоїть чуттєвий образ – здатність передавати в конкретно-чуттєвій формі складний зміст [5, с. 117–118].

У сенсорній лексиці закодована вся інформація про навколишній світ. П'ять видів чуттєвого сприймання – зір, слух, смак, запах, дотик – лінгвалізовано в кольоро- / світло-, звуко-, смакопозначеннях, одоративній і тактильній лексиці. При цьому кожна мова має свій набір засобів для назв реалій чуттєвого світу [4, с. 182].

Вербалізатори чуттєвого сприйняття у мовній системі морфологічно представлені різними частинами мови: іменником, прикметником, дієсловом, прислівником. В усіх зазначених частинах мови, крім прикметника, сенсорна ознака нашаровується на основне їх категорійне значення – предметності, процесуальності або ознаки дії або стану. Носіями власне сенсорної ознаки є слова, які належать до класу прикметникових слів [5, с. 121].

Різним письменникам, так само, як і художникам, композиторам, властиве різне конкретно-чуттєве бачення світу: в одних превалює зорове сприйняття, в інших – звукове, смакове тощо. Хтось знаходить спільне між різними відчуттями, творячи синестезичний образ [1, с. 34]. Сенсорна лексика відіграє важливу роль у формуванні художньої образності твору та є виразним показником світосприйняття та світобачення автора твору [6, с. 153].

Сенсорна лексика – один із мовно-виражальних засобів у поезії відомої канадської поетеси Маргот (Маргарет) Озборн (1902–2006 рр.), яка вводить читача у світ чуттєвого сприйняття – кольору, запаху, звуку та ін. Як зазначає О. Івасюк, творчість М. Озборн – це цілий всесвіт, що вихлюпується із кожного рядка її віршів і охоплює її особливе світобачення та мудрий життєвий досвід. Поетесу хвилювали проблеми буття і вічності, відповідальності людини перед Богом за свої вчинки. Вона прагнула привернути увагу читача до краси природи і людських стосунків [2, с. 8].

В узагальненні чуттєвого досвіду у вигляді відображення навколишньої дійсності, що здійснюється на основі специфіки дії п'яти перцептивних модусів, зоровим сенсорним відчуттям належить особливе місце, оскільки зір є основним орієнтиром людини у світі, основним джерелом інформації для людини і надійним способом її верифікації. Візуальний образ забезпечує сприйняття предметів, що охоплює надзвичайно велику сферу фізичних явищ, зокрема, колір, світло, форму, розмір та їх локалізацію у просторі [5, с. 149–151].

Чільне місце серед лексичних одиниць зорового сприйняття належить позначенням кольору, оскільки колір є однією з фундаментальних диференційних ознак об'єкта. До того ж колірна характеристика володіє значним символічним потенціалом, що дає письменникам великий простір для творчості й експресії для повнішого відтворення художніх образів [7, с. 8].

Для палітри авторки характерне багатство кольорів: *"blue sky", "dull grey rim of sky", "a blue-sky puddle", "the great white cat of winter", "brown fields", "brown tilth", "dark earth", "the green carpet of England", "green leaves", dark green of pines", "the yellow flame of tiny orchids", "yellow stubble", "red haws", "trees – amber, umber, crimson, gold scarlet and russet brown"*.

М. Озборн сприймає природу як живий, діючий організм. Лексеми на позначення слухових відчуттів поетеса використовує при зображенні пейзажу, явищ природи: ("*I hear the wheat whispering", "I hear the sea – the lonely roar of long waves crashing on shingle", "A bird-singing day", "the first crow's welcome raucous cries", "shrill November makes the wild birds dumb"*).

Надзвичайно колоритним засобом передачі уявлення про навколишній світ є смакова лексика. Перенесення ознак смаку на предмети і явища, які звичайно не сприймаються через назване сенсорне відчуття, свідчить про метафоризацію. Так, М. Озборн у поезії *Today* змальовує життя людини за допомогою прикметника на позначення смаку *bittersweet* (гіркувато-солодке).

Надзвичайно багатим засобом вираження художнього образу є запахова лексика, яка функціонує у творах М. Озборн. У поетиці запаху поетеса витримує принцип достовірності і простоти, що робить її образи природними і зрозумілими. Вона описує запахи різноманітного походження, як-от: 1) запахи природи: запах лісу ("*the wild smell of the woods"*), запах дикої вишні (*"the scent of wild cherry"*); 2) запахи побутової сфери: запах ферми, тютюну, нарізаної трави ("*the scent of stock and nicotines, pungent with bruised grass"*), запах житла (*"pungent pine interior"*). Такий тип номінації запахів пов'язаний з реальними запахами описуваних об'єктів, які постають національно конотованими. Поєднання слів, що мають у своїй семантичній структурі сему "здатний розповсюджувати запах", та одоративних номінацій із назвами предметного світу виступає композиційним прийомом, створюючи всеохопний складний образ дійсності.

Одним із найважливіших джерел людських знань про простір і властивостей предметів у цьому просторі є дотикові відчуття як засіб

контакту із зовнішнім середовищем. Тактильні одиниці прийнято класифікувати, виходячи з ознак (температура, поверхня, розмір, форма) і властивостей зовнішньої і внутрішньої будови об'єктів (твердість, пружність, непроникність, вологість, в'язкість, маслянистість, гладкість, шорсткість) [5, с. 409–410].

Для стилю М. Озборн також характерно використовувати тактильну лексику. Зокрема, у поезіях *Atlantic's Edge* і *The North Star and I* поетеса використовує дієслова *feel* і *touch*, тактильні прикметники *wet, soft, warm*, прислівник *coolingly* (*"Walking along the naked sand wet with the still receding tide"; "Feeling the quick sea touch our feet"; "I want the soft fingers of the evening wind to touch my eyelids coolingly"*), описуючи прогулянку вздовж пляжу; прохолоду, яку приносить лагідний вечірній вітерець.

Простеживши функціонування сенсорної лексики у творах Маргот Озборн доходимо висновку, що вона використовується для творення різних стилістичних прийомів з метою урізноманітнення й удосконалення словесно-художніх образів.

Література / References

1. Гливінська, Леся. 2014. "Перцептивний фрагмент мовно-поетичної картини світу (на матеріалі творчості українських шістдесятників)". *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*, 9 (11). Київ: 33–38.
2. Івасюк, Ольга. 2006. *Теорія і практика віршованого перекладу (на матеріалі творів Маргот Озборн та їх українських перекладів)*. Чернівці: Рута.
3. Левчук, Тереза. 2015. "Синестетична інтенція словесного образу". *Slavica Wratislaviensia CLXI. Wielkie tematy kultury w literaturach słowiańskich*, 11(2): 201–210.
4. Москович, Вольф. 1969. *Статистика и семантика (опыт статистического анализа семантического поля)*. Москва: Наука: 182.
5. Семашко, Тетяна. 2016. *Мовні стереотипи із сенсорним компонентом в українській лінгвокультурі*. Київ: Арт Економі.
6. Тулюлюк, Катерина. 2014. "Функціонування сенсорної лексики в авторському мовленні чоловіків письменників". *Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича,* 708–709: 150–153.
7. Тулюлюк, Катерина. 2016. "Лінгвопрагматика сенсоризмів у гендерному вимірі (на матеріалі англійськомовної прози початку XX століття)". Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук, Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича.

ОСОБЛИВОСТІ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПТУ *LIFE* У РОМАНІ МАРГАРЕТ ЛОРЕНС “КАМ’ЯНИЙ АНГЕЛ”

Єфремова Наталія,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри практики англійської мови,
Східноєвропейський національний
університет імені Лесі Українки
(м. Луцьк, Україна)

Бойчук Валентина,
аспірант кафедри практики англійської мови,
Східноєвропейський національний
університет імені Лесі Українки
(м. Луцьк, Україна)

Когнітивний аспект семантики художнього твору віддзеркалює різноаспектність відношень між автором тексту й оповідною чи реальною дійсністю, представленою в оповідному просторі художнього тексту. Відповідно, концептуальний простір оповіді є конструктом, утвореним упорядкованим поєднанням і системною взаємодією всіх концептів, які експлікуються та/чи імплікуються у певному художньому творі та слугують реалізації авторських цілей і задуму [1, с. 66].

У цьому контексті художня проза Маргарет Лоренс, як утілення авторських рефлексій, становить значний інтерес для лінгвістичних досліджень. Зважаючи на специфіку мислення письменниці та способи осмислення нею буття людини, виявлення базових концептів, що формують концептосферу її художніх творів, є підґрунтям реконструкції когнітивної системи автора, яка базується на особливостях процесів індивідуально-авторського пізнання.

Хоча творчість Маргарет Лоренс неодноразово була об’єктом наукових розвідок за кордоном [3; 4; 5], в Україні це ім’я залишається невідомим широкому загалу. Маргарет Лоренс – всесвітньовідома канадська письменниця, якій вдалось яскраво та художньо переконливо

відобразити духовну самобутність Канади, показати, що у цієї країни є своя історія, свої герої та легенди. На думку критиків та науковців, Маргарет Лоренс володіє даром створення цілісних сильних характерів. Беззаперечною заслугою письменниці вважають вміння чесно та відверто писати про долю жінки в канадському суспільстві, її залежність від домінантно чоловічого соціуму та мужність у боротьбі за свої права [2, с. 224]. Надихаючись художніми досягненнями літератури модернізму, Маргарет Лоренс відтворила у своїй творчості широку панораму канадської дійсності, переломлену крізь свідомість героїнь, які болісно шукають своє місце в житті.

У центрі нашої уваги перебуває перший "канадський" роман Маргарет Лоренс "Кам'яний ангел" (*The Stone Angel*, 1964) [6], який вперше вийшов одночасно у трьох країнах − Канаді, Великобританії та США, і дотепер залишається найбільш популярним твором письменниці у неї на батьківщині.

Для виявлення особливостей омовнення концепту LIFE у оповідному просторі роману "Кам'яний ангел" було застосовано автоматизований контент-аналіз його тексту. Для цього було використано програмне забезпечення Tropes, що його розробила компанія Semantic Knowledge у 1994–2010 роках. Проведений аналіз засвідчує, у тексті роману досліджуваний концепт номінується певними мовними засобами у межах референційних полів / reference fields, які, в свою чергу, визначають два рівні представлення контексту. Референційне поле 1 (РП1) експлікує загальний контекст, референційне поле 2 (РП2) – детальний контекст.

Встановлено, що у межах досліджуваного тексту концепт LIFE вербалізується посередництвом 11 РП1: 1) BIRTH & REPRODUCTION; 2) DEATH & MORTALITY; 3) DESTINY; 4) BODY; 5) MEDICINE & HEALTH; 6) CLOTHING & FABRICS; 7) COSMETICS; 8) GOODS; 9) HOUSING; 10) TRANSPORT & TRAVEL; 11) WAY.

Буттєва парадигма життя реалізується у романі трьома РП1 − BIRTH & REPRODUCTION, DEATH & MORTALITY та DESTINY.

Номінативна реалізація концепту LIFE у межах РП1 BIRTH & REPRODUCTION відбувається через номінативну одиницю *birth* (загальна кількість слововживань – 3). РП1 DEATH & MORTALITY на другому рівні текстової реалізації експлікується 3 РП2: 1) CEMETERY; 2) DEATH; 3) FUNERAL HOME. Номінативний простір даного референційного поля представлений лексемами, які, будучи контекстуальними маркерами завершального етапу онтогенезу людини, вербалізують зазначені вище поняття (загальна кількість слововживань – 101). У межах РП1 DESTINY концепт LIFE знаходить своє вербальне

втілення у номінативних одиницях *life, to live* (загальна кількість слововживань – 64). Причиною цього явища вважаємо особливості семантики лексичної одиниці *destiny*, у структурі лексичного значення котрої зауважуємо наявність семантичного компоненту *life*.

Намір автора привернути увагу читача до проблем, пов'язаних із старінням та станом здоров'я головної героїні, отримує своє втілення у межах РП1 BODY та РП1 MEDICINE & HEALTH.

РП1 BODY експлікується п'ятьма РП2: 1) BLOOD & VASCULAR SYSTEM; 2) BODY PARTS; 3) BODY SUBSTANCES; 4) BRAIN & NERVOUS SYSTEM; 5) DIGESTIVE SYSTEM. Вербальна актуалізація досліджуваного РП1 характеризується значною кількістю слововживань (1072). Однак найбільш репрезентативним у плані вербального вираження є РП2 BODY PARTS (загальна кількість слововживань –986), у межах якого концепт LIFE вербалізується лексемами, що позначають різні частини тіла. Номінації, що функціонують у межах інших РП2, підтримують загальну мінорну тональність оповідного простору роману. На другому рівні представлення контексту РП1 MEDICINE & HEALTH експлікуються 9 РП2: 1) DISEASES; 2) DRUGS; 3) HEALTH PROFESSIONS; 4) MEDICAL INSTITUTIONS; 5) MEDICAL INSTRUMENTS; 6) MEDICINE; 7) MENTAL HEALTH; 8) SICK AND HANDICAPPED PERSONS; 9) TOXICITY AND POISONS. Вербальними актуалізаторами досліджуваного концепту у межах вищезазначених референційних полів є номінації, що позначають хвороби серця, інфекційні захворювання, хвороби нервової системи, ліки, медичні заклади та інструменти тощо (загальна кількість слововживань – 227).

Об'єктивація світу речей у романі "Кам'яний ангел" знаходить своє втілення у РП1 CLOTHING & FABRICS, COSMETICS, GOODS та HOUSING.

РП1 CLOTHING & FABRICS та РП1 COSMETICS на другому рівні представлення контексту експлікуються відповідно 9 та 1 РП2: 1) CLOTHING; 2) FABRIC; 3) FASHION; 4) FOOTWEAR; 5) HEADDRESS; 6) NEEDLEWORKS; 7) PIECE OF CLOTH; 8) PROTECTIVE GARMENTS; 9) WOOL; 10) TOILETRY & PERFUME. У межах даних РП2 омовнення досліджуваного концепту відбувається за допомогою номінацій, які, позначаючи предмети одягу, тканини та косметичні засоби, фокусують увагу на тих об'єктах світу речей, які акцентують гендерну складову авторської картини світу. Для РП1 CLOTHING & FABRICS це 269 слововживань, а для РП1 COSMETICS – 12 слововживань. РП1 GOODS представлено 6 РП2: 1) BEVERAGES; 2) COOKING; 3) FLAVORERS & SAUCES; 4) FOODS; 5) FURNISHINGS; 6) MERCHNDISES. Вербалізація досліджуваного

концепту у межах даних референційних полів здійснюється за допомогою номінацій предметів повсякденного вжитку − їжі, напоїв, меблів, посуду тощо (загальна кількість слововживань – 687). Така деталізація номінативного простору концепту сприяє формуванню мікрорівня опису буття. РП1 HOUSING експлікується 2 РП2, які вказують на життєвий простір: 1) AREA; 2) BUILDING. 370 слововживань номінацій приміщень, будівель, споруд створюють той фрагмент номінативного простору концепту LIFE, який відображає зв'язок між героїнею та місцем її проживання.

Постулат "життя – це рух" об'єктивується у романі РП1 TRANSPORT & TRAVEL та РП1 WAY. Подорож від народження до смерті і є життям. Зміна життєвих парадигм героїні у оповідному просторі роману експлікується РП2 GROUND TRAVEL, RAIL TRAVEL, TRIP у межах РП1 TRANSPORT & TRAVEL, та РП2 BRIDGE, ENTRANCE, PASSAGE, PATH, ROAD, STREET у межах РП1 WAY. Омовнення концепту LIFE у цьому випадку відбувається за допомогою номінацій різних видів подорожі, засобів пересування, дорожніх конструкцій тощо.

Отже, концепт LIFE, експлікований у романі Маргарет Лоренс "Кам'яний ангел" буттєвими, фізіоцентричними, предметними та динаміко-мобільними РП1, характеризується номінативною зоною, представленою 3168 слововживаннями відповідних номінативних одиниць. Така будова досліджуваного концепту дозволяє ідентифікувати його як індивідуально-авторський конструкт, що відтворює авторське сприйняття світу тими мовними засобами, які створюють особливий фон індивідуального відчуття тексту.

Література / References

1. Савчук, Руслана. 2009. "Особливості побудови концептуального мегапростору художньої прози Ф. Саган." *Науковий вісник Чернівецького університету* 484: 66−69.
2. Федосюк, Ольга. 2013. "Лоренс Маргарет. Каменный ангел". Роман. Пер. с англ. Е. Филатовой. *Канадский ежегодник* 17: 223−228.
3. Bradbury, Agnes G. 1987. *The Canadian Fiction of Margaret Laurence*, Durham theses, Durham University. http://etheses.dur.ac.uk/7109/
4. Comeau, Paul. 1991. "Hagar in Hell: Margaret Laurence's Fallen Angel." *Canadian Lirerature* 128: 11−25.
5. DeFalco, Amelia. 2008. "And then – ": Narrative Identity and Uncanny Aging in *The Stone Angel*." *Canadian Lirerature* 198: 75−91.
6. Laurence, Margaret. 1993. *The Stone Angel*. Chicago: University of Chicago Press.

ХУДОЖНЯ МАЙСТЕРНІСТЬ МАРГАРЕТ ЕТВУД У ТВОРЕННІ ЖАНРУ АНТИУТОПІЇ (НА ПРИКЛАДІ РОМАНУ “ОПОВІДЬ СЛУЖНИЦІ”)

Малімон Леся,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри практики англійської мови,
Східноєвропейський національний
університет імені Лесі Українки
(м. Луцьк, Україна)

Сірук Юлія,
студентка факультету іноземної філології,
Східноєвропейський національний
університет імені Лесі Українки
(м. Луцьк, Україна)

Жанр антиутопії з’явився у 1651 р. як зображення жахливого майбутнього, небезпечних наслідків, пов’язаних із безвідповідальним, іноді злочинним експериментуванням над людством задля його “поліпшення”, застосуванням ілюзорних, зовні принадних ідеалів. Першим твором, що відповідав специфіці антиутопії, вважають “Левіафан” Т. Гоббса, трактат про розбудову потворного суспільства, в якому було спрофановано біблійні принципи. Джерелом утопії є наративна основа міфу, казки, легенди, у ній використані прийоми снів, видінь. Як зазначено у літературознавчій енциклопедії, зв’язок з реальністю є наскрізною рисою утопії [2, с. 517–518].

Наприкінці XX ст., коли відбувся синтез жанру антиутопії із науковою фантастикою зі збереженням футурологічних передбачень, з’явилися романи-передбачення (“У нас це неможливо” С. Льюїса, “Чудовий новий світ” О. Хакслі, “451° за Фаренгейтом” Р. Бредбері). Після утвердження тоталітарних фашистських та комуністичних режимів, що зумовили деградацію людства, за умов вірогідних природних катаклізм, ці твори набули особливої популярності: “Ферма звірів”, “1984” Дж. Орвела, “Мальвіль” Р. Мерля та ін. Утворюючи паралель між

ідеальним світом і звичним, буденним, автор змушує читача замислитись над проблемами та над можливістю їхнього вирішення. Головними рисами антиутопії є: вигадана держава, всемогутній лідер, тотальний контроль, виникнення нових традицій, мови, знеосіблення людини [2, с. 517–518].

“Оповідь служниці” канадської письменниці Маргарет Етвуд – це роман-антиутопія. У творі завуальовано різні історичні події, які авторка майстерно подає у вигляді режиму та звичаїв республіки Гілеад, що утворилась на території Сполучених Штатів Америки. Забруднення навколишнього середовища, позбавлення людини прав, місце та роль жінки в суспільстві, свобода голосу та вибору, релігійні протистояння, недовіра до влади, недосконаліть законів, проблеми охорони здоров’я, недоліки міжнародної політики, неуцтво – основні проблеми, які висвітлює М. Етвуд у своєму романі. Виправданням для державного перевороту та численних страт офіцери обирають релігію. В основу нового віровчення закладено християнство. Переінакшення, навіть спотворення Святого Письма та релігійних ритуалів використовується для залякування звичайних громадян. Читач знайомиться зі світом цієї страшної деспотичної країни зі слів служниці Оффред, адже саме від її імені ведеться розповідь. Через забруднення довкілля хімічними відходами, радіацією більшість жінок втратила фертильну здатність. Тому роль жінки в суспільстві розділились згідно цього фактору. Ті, хто ще могли завагітніти, ставали служницями. Фактично вони перетворювались на узаконених рабів: їх позбавляли імен, майна, а основне – права вибору. Будь-який непослух жорстоко карався. Оффред розповідає, що потрапила в дім командора та його дружини Серени для виконання важливої місії – народити командорові здорову дитину. Серена відчуває до неї відразу, прибиральниці – заздрість, сама ж Оффред – самотність та розчарування.

У творі “Оповідь служниці” авторка не зображує протагоніста, який протистоїть режимові. Оффред не може змиритися із зовнішніми умовами, але й не намагається боротися з ними. М. Етвуд аж ніяк не наділяє свою героїню позитивними рисами, як інші творці антиутопій (Гай Монтеґ Рея Бредбері, Катніс Евердін Сюзанни Коллінз). Її персонаж більш приземлений, а відтак зрозумілий для кожного читача. Оффред позбавлена ореолу святості, вона – мати, яка піклується і намагається вижити заради своєї доньки, яку заборонено бачити. Жінка пристосовується до умов, переконана у тому, що їй варто перечекати ці страшні роки заради майбутнього. Командора письменниця зображує не як виключно негативного персонажа. Як і будь-яка людина, він має свої позитивні та негативні риси характеру: вразливість та інфантильність водночас.

Правдоподібність історії – незаперечно важливий чинник у створенні антиутопії. Реальність антиутопії М. Етвуд дещо відмінна від інших письменників. Попри змістову насиченість ритуалами, молитвами, новими назвами професій, предметів, звичаїв, письменниця уникає імені лідера Гілеади, а також лідера руху опору. Ці дві протилежності існують в інших вимірах. Ми можемо розділити їх на абстрактні добро і зло.

М. Етвуд намагається провести паралелі між проблемами Гілеади й історією тоталітарних держав та їхніми лідерами. Увага читача не повинна бути прикута до якогось конкретного негативного образу. Окрім того, читач не здатен простежити ні проблем, що відбуваються в країні, ні реакції на неї самого лідера. Деталі історії аналізують лише науковці з майбутнього. Професорам не цікава доля конкретної людини, вони лише безжалісно констатують ситуацію: *"She could have told us much about the workings of the Gileadean empire, had she had the instincts of a reporter or a spy. What would we not give, now, for even twenty pages or so of printout from Waterford's private computer! However, we must be grateful for any crumbs the Goddess of History has designed to vouchsafe us"* [1, с. 224]. Така статична манера антиутопії унеможливлює різноманіття поведінки людини.

Отже, художня майстерність М. Етвуд полягає у створенні нового типу антиутопії. Письменниця чітко не окреслює протагоніста системи, не зображує його як реального ватажка підривної організації, не подає конкретних дій підпілля. Оскільки оповідь ведеться від імені Оффред, яка не виявила бажання приєднатися до руху опору, то очевидно саме через це читач позбавлений цієї важливої інформації. Вражає пасивність головної героїні, яка не здатна протистояти режимові, чого не простежувалось в аналогічних творах жанру антиутопії. У цьому персонажеві можна вбачати тих людей, які пристосовуються до несприятливих суспільних умов, і таких більшість. Авторка не подає жодних відомостей про лідера Гілеади, чим збіднює уявлення читача про усю державну систему. Зазвичай у жанрах антиутопії присутній чіткий фінал, натомість М. Етвуд не подає розв'язки. Така відкритість твору на подієвому рівні актуалізує читацький горизонт, спонукає до роздумів. Хоча письменниця загалом виписала пасивність мешканців країни, їхню неспроможність до об'єднання заради оновлення суспільства, твір можна сприймати як застереження не втрачати свободи вибору, життя загалом.

Література / References

1. Atwood, Margaret, 2002. *The Handmaid's Tale*. Emblem: 226.
2. Kovaliv, Yuriy, 2007. *Literaturoznavcha entsyklopediya*: U dvokh tomakh. T1 Kyiv: Akademiya.

СИМВОЛІКА КОЛЬОРІВ У РОМАНІ-АНТИУТОПІЇ МАРГАРЕТ ЕТВУД “ОПОВІДЬ СЛУЖНИЦІ”

Малімон Леся,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри практики англійської мови,
Східноєвропейський національний
університет імені Лесі Українки
(м. Луцьк, Україна)

Лепка Діана,
студентка факультету іноземної філології,
Східноєвропейський національний
університет імені Лесі Українки
(м. Луцьк, Україна)

Маргарет Етвуд – відома канадська письменниця, літературний критик, захисниця природи, одна із засновників феміністичного руху. Здобувши світову славу як прозаїк, Маргарет Етвуд також є автором близько 15 збірок поетичних творів. Її книги перекладено більше ніж 20 мовами й надруковано у понад 35 країнах.

Жанрову приналежність прози письменниці визначити складно, адже у кожному творі помітні елементи історизму, фемінізму, психологізму, детективу та фантастики, синкретизм яких дозволяє авторці створити цілісну картину середовища, у якому існують головні герої. Твір “Оповідь служниці” не є винятком, адже взявши за основу антиутопію, Маргарет Етвуд подала події, що розгорталися у романі, як жіночу художню автобіографію, надавши їй науково-фантастичного характеру. [5, с. 166–169]

Зважаючи на останні події у світі, твір, що був написаний у 1985 році, є і романом-передбаченням. Нова модель майбутнього символізує наслідки політичної чи соціальної поведінки суспільства другої половини XX століття. І хоча політико-соціальний характер антиутопії частково містить і дидактичний елемент, а мотиви твору залишилися історичними, Маргарет Етвуд упевнено твердить, що всі події вона перенесла “в інший час і до іншого місця” [5, с. 170–173].

Актуальність дослідження зумовлена інтересом до аналізу колірних знаків як допоміжного засобу втілення ідейного змісту художнього твору.

Мета дослідження – проаналізувати символіку кольорів у романі-антиутопії через призму характеру і поведінки героїв твору.

Народившись у 1939 році, письменниця стала свідком Другої світової війни і завжди чітко усвідомлювала, що різноманітні нововведення є часто скороминучими, а встановлені порядки можуть бути знищені навіть за одну ніч. Саме тому у романі-антиутопії "Оповідь служниці" показано модель суспільства, засновану не лише на соціальному, а й на індивідуальному досвіді авторки. Маргарет Етвуд зобразила у творі теократично-тоталітарну республіку під назвою Гілеад, що утворилася на північному сході Сполучених Штатів. У державі присутній чіткий розподіл влади, а різні соціальні групи співіснують на основі простих законів, що є джерелом всеосяжного контролю правлячої верхівки над усіма сферами життя народу. Через такі умови люди постійно перебувають в атмосфері страху і тривожного очікування [4, с. 46–48].

Населення республіки сповідувало нову ідеологію, що полягала в існуванні подвійної концепції тіла і душі. Тіло жінки ретельно оберігалося, тому що воно призначене винятково для продовження роду, а її емоційні, інтелектуальні та духовні потреби були повністю знехтувані. Патріархальність влади в державі виправдовувалася Божим Законом [4, с. 49–55].

Ключем до розуміння авторської ідеї твору й одним із його провідних символів стають кольори, що відіграють велику роль у створенні емоційного тла роману. З'являючись поряд із конкретним образом, колір органічно вливається в нього, та семантично доповнює, тому у художньому творі цей символ функціонує вже не як безпосередня природна даність, об'єктивно-означальна реалія, а як одна із поетичних категорій, що набуває ідейно-естетичного значення і здатна опосередковано вказувати на сутність певного явища [3, с. 142].

Символіка кольору базується на полярності двох груп: теплої, яка пов'язана з процесами асиміляції, активності (червоний, помаранчевий, жовтий, білий), та холодної, кольори якої пов'язані з процесами дисиміляції та пасивності (голубий, синій, фіолетовий та чорний). Колір виступає змістовим першоелементом, за допомогою якого характеризуються та систематизуються предмети, соціальні норми, морально-естетичні цінності [2, с. 79].

У романі "Оповідь служниці" класовий поділ суспільства яскраво проявляється у кольорах одягу, який носять представники різних соціальних груп. Щоб "приміряти" іншу роль, достатньо лише обрати для себе "чужий" колір: кожна жінка в коричневому плащі є безперечно Тіткою, дама в синьому завжди виявлятиметься Дружиною Командора, котрий і сам носить лише чорну форму, а незмінним кольором убрання служниць, приречених народжувати дітей для своїх господарів, є червоний *("everything except the wings around my face is red: the color of blood, which defines us")* [1, с. 5]. Слово у Гілеаді має занадто велику цінність, щоб витрачати його на різноманітні пояснення — тому колір одягу стає прямим трактуванням усіх ритуалів та форм взаємодії у суспільстві. Він також є уособленням внутрішнього світу та духовних переживань людей, що належать до різних верств населення: коричневий натякає на твердість характеру та загострене відчуття відповідальності, що є характерною рисою Тітоньок, головним завданням яких є перетворення звичайних жінок на служниць шляхом кардинальної зміни їх світоглядних принципів; синій колір, котрий є втіленням непохитності, ідеалізму та сліпої підпорядкованості, притаманний Дружинам Командорів, які віддано довіряють своїм чоловікам та підбирають служниць, що згодом повинні народити їм дітей; чорна форма Командорів символізує авторитетність та владність цих осіб, але водночас указує на закритість і схильність до депресивності; червона одежа Служниць означає страждання та руйнацію, які змушені витерпіти ці жінки, щоб вижити.

Колористичний потенціал твору Маргарет Етвуд також реалізує за допомогою квітів, що символізують не лише щастя, надію чи красу, а й горе і втрати, які переживають герої. У саду Серени, дружини Командора, переважали червоні тюльпани, колір яких, указуючи на кров й кохання водночас, став утіленням сили та свободи природи і давав відчуття життєвого ритму й усталеності структури суспільного порядку (*"The tulip is not a reason for disbelief in the hanged man, or vice versa. Each thing is valid and really there"*) [1, с. 40]. Проте увагу служниці Джун завжди привертала жовта кульбаба, що виросла наперекір організованій ієрархії дому Командора край шляху, "*one, just one dandelion, rubbishy and insolently random and hard to get rid of and perennially yellow as the sun", "cheerful and plebeian, shining for all alike; rings, we would make from them, and crowns and necklaces, stains from the bitter milk on our fingers"* [1, с. 254]. Жовтий колір символізує у цьому контексті життя і відродження та вічну надію, яка ніколи не покидала жінку.

Для служниці Джун ніч була найважчим періодом, тому що тоді її огортали спогади про минуле *("I lie in my single bed at night, with my eyes closed, and the name floats there behind my eyes, not quite within reach, shining in the dark. I keep the knowledge of this name like something hidden, some treasure I'll come back to dig up, one day")* [1, с. 96]. У серці жінки панували відчай та безпорадність, адже вона ніяк не могла змінити своє становище. Проте чорний колір ночі завжди кидав виклик, щоб Джун спробувала звільнитися і вижити заради доньки – вона повинна була пройти через темряву, щоб глибше пізнати себе та стати сильнішою та більш терпимою.

Отже, у художньому творі символіка кольору висвітлює особливості індивідуального стилю письменника. Асоціативне поле колірних символів Маргарет Етвуд є досить широким, що свідчить про високий рівень майстерності авторки. Для її творчості також характерне явище еволюції кольору-символу. Яскравим прикладом цього є твір "Оповідь служниці", у якому червоний колір, переходячи в інший контекст змінює своє значення: червоні тюльпани – утілення сили та свободи природи, що дає відчуття життєвого ритму й усталеності структури суспільного порядку; червоний одяг служниць – страждання та руйнація цих жінок у складній боротьбі за виживання. Колір одягу у романі стає прямим трактуванням внутрішнього світу та духовних переживань різних соціальних верств, однією із форм взаємодії, адже слово у республіці Гілеад мало занадто велику цінність. Маргарет Етвуд зуміла розробити цілком нову систему життя, а надавши мінливу кольорову характеристику представникам такого суспільства, авторка допомогла читачеві віднайти головні моменти у творі та отримати від нього естетичну насолоду.

Література / References

1. Atwood, Margaret. 1998. *The Handmaid's Tale*. New York: Anchor Books: 5–254.
2. Bazyma, Boris. 2005. *Psihologiya tsveta: teoriya i praktika*. Moskow: Rech: 76, 79, 205.
3. Kulchynska, Maryna. 1997. "Poetyka koloru v romanah." *Aktualni problem suchasnoyi filologiyi. Literaturoznavstvo. Zbirnyk naukovih prats.* Vypusk VII. RDGU: 141–152.
4. Ovcharenko, Natalia. 2006. "Romani-antiutopiyi Margaret E. Atwood." *Slovo i Chas* 2 (542): 46 – 55.
5. Ovcharenko, Natalia. 2006. "Tvorchist M. Atwood 1990-h rokiv." *Slovo i Chas* 4 (544): 166–173.

ОБРАЗ КАНАДИ В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ ХХІ СТОЛІТТЯ

Полковський Валерій,
доктор філософії,
президент компанії
“Східноєвропейські можливості”
(м. Сейнт-Альберт, Канада),
директор Центру канадознавства
Національного університету
“Острозька академія”
(м. Острог, Україна)

Тема Канади постійно присутня і в сучасній українській літературі ХХІ століття. Рамки статті обмежують нас до розгляду тільки декількох творів. Почнемо з мемуарів Богдана Берези [1]. Емігранти ХХІ століття переживають ті самі відчуття, що і їхні далекі попередники з попередніх століть (ХІХ та ХХ-го): “*Старенькі батьки на автобусній зупинці… Мама, похилена, сперлася на палицю… І тато – справа. Хворий на серце… Також зігнутий роками. Коли ми сиділи у хаті за столом, у нього вихопилось: “Мій тато поїхав до Канади, відрікся…” Мовляв, і ти, сину, покидаєш нас на старість… Чи ще побачу їх? Якими “доробками” виправдаю цю розлуку?”* [1, с. 8]. Тема розлуки надзвичайно важлива. Проходить червоною ниткою. Наскрізна.

Богдан Береза пише: “*Минулої середи телефонував Петро Повалінський із Канади. Розказав, що відшукав на цвинтарі місце поховання мого діда Василя Берези. Місце є, але ні могилки, ні пам’ятника… Попрошу, аби вислав хоч фотографію того клаптика канадської землі… Бабця Маринка незадовго до смерті з гіркотою сказала: “Покинув мене Василь”… Видно, всі роки свого стражденного життя надіялась, що чоловік таки повернеться до неї… І з цією надією жила…”* [1, с. 364].

І трохи веселіший епізод, пов’язаний з Канадою (і десь Україною): “*Ігор-радист розказав кілька смішних, і разом з тим, серйозних історій: “… Так ось, щось там спитавши мене, поліцейський зразу з мого акценту зрозумів, що я не американець. Та й питає, звідки я. А я кажу: “З України”. А він тоді по рації до свого старшого напарника: “Джеф! Скажи, а де то є Україна?!” А Джеф відповідає (мені добре*

чути!): "Та десь на кордоні з Канадою, коло Монтани!" Я не витримав і пирснув зі сміху в свої кайданки. А мій поліцейський обертається до мене: "Ти чого смієшся?!" Я тоді: "Та Україна в Європі!" Хотів додати "телепню!", та вчасно прикусив язика… А він тоді до мене: "Джеф, мій начальник, ліпше знає, де Україна, ніж ти!" І собі зачав сміятися… Правда, він мене таки оштрафував, але зробив скидку. Дав штраф не за перевищення швидкості (це 75 доларів), а за відсутність на грудях ременя безпеки – тільки 25 …" [1, с. 378–379].

Тема Канади (і України) проходить наскрізною ниткою через творчість Романа Колісника. Відзначимо тут порівняно недавно опубліковану (всього 3 роки тому) його працю [3].

Наведемо тут тільки три приклади: "*І Кравчук має надзвичайно розвинуте почуття великості, – не вгавав мій приятель. – Навіть канадський амбасадор це запримітив, коли після референдуму 1991 року був запрошений на дачу Кравчука для святкування перемоги. На подвір'ї його зустрів величезний пес. Такого великого пса ще в житті не бачив! З перестраху амбасадор не зробив кроку. Кравчук його заспокоїв – мовляв, пес лагідний, мов ягня. А великого вибрав, щоб супротивники його боялися, а приятелі поважали. Розповідаючи цю пригоду українцям у Канаді, амбасадор закінчив: "Це був "гуд джовк*" [3, с. 89].

Інший приклад заторкує актуальну на сьогодні проблему корупції в Україні: "*Саме увімкнув радіо й слухав передачу "Прометей". Перед мікрофоном пан Волховський читав інтерв'ю, яке дав у Києві колишній посол України в Канаді Юрій Щербак. Казав Волховський: коли Щербак був послом, не міг про це все розповісти. А тепер розказав. Зокрема, про те, як йому довелося "направляти" дуже погану справу.*

Один громадянин України (не назвав прізвища, можливо, і з посольства) привласнив собі п'ять мільйонів доларів від канадського громадянина. "Перемив" ці мільйони в Україну й назад не хотів "відмивати". Врешті Щербакові вдалося отримати назад ці мільйони (не сказав, чи з відсотками, від кого і яких), але скривджений й дуже розчарований в українцях канадець вже не мав можливості втішитися цією доброю новиною … помер. А був це не хто інший як генерал-губернатор Канади Роман Гнатишин" [3, с. 103–104].

І останній приклад (надзвичайно веселий і лінгвістичний): "*Що може скоїти рідна мова в душі діаспорця, хай послужить приклад мого приятеля. Його прізвище гарне і козацьке з роду в рід – Гуйко. Коли він приїхав до неньки України, нові "мовознавці" на митниці, поглянувши в*

канадський паспорт, видали йому документ, від якого він здеревів. Йому змінили першу літеру з "Г" на "Х" [3, с. 224–225].

Микола Холодний в збірці поезій "Повернення" пише:

Після московської науки
Тікали ми до канадійців,
Щоб нас Колумбові онуки
Відкрили в джунглях, як індійців [6, с. 136–137].

Юрій Пригорницький в "Переможці імперії" зображує мадзвичайно цікаву і пікантну ситуацію: "*23 жовтня 1964 року до готелю "Мейфер Інн" у Торонто влетів цілий натовп збуджених канадських репортерів. "Ви вбивали дітей в Україні? Ви вбивали жінок? ..." – посипалися з порогу запитання. Ця несподівана атака нагадувала Д. Куп'якові [Очолював службу безпеки УПА на Золочівщині – автор] жахливий сон* [5, *с. 321*]. *Український вояк ту війну в імперії виграв. Убивчою для неї була також інформація, яку він протягом цієї війни поширив про Україну. В тому, що уряд країни кленового листя з такою готовністю одним із перших визнав нашу державу, є й частка довголітньої боротьби Дмитра Куп'яка. Заради цього, справді, варто було прожити таке тривале, таке немилосердне життя...*" [5, с. 332]. Країна кленого листа дізнавалася страшну правду про Другову світову війну і від українців.

І, наостанок, згадаємо тут роман Павла Вольвача "Сни неофіта": "*Останній раз Павло був тут на виступі поета-емігранта, ще повоєнного. ... Поет-емігрант, крім того, що читав графоманські вірші, ще й наполягав, що в слові "Хортиця" наголос обов'язково має бути на другому складі. Чим безапеляційніше звучав дід, тим більше зростало Павлове несприйняття. У нього так завжди. Вірш із рефреном-закликом, щось там "московською кров'ю кропи!", трам-пара-рам, викликав чи не найбільше сум'яття. "Приїжджайте з Калґарі... чи де ви там, і починайте. Або дітей-онуків пришліть, нам на підмогу, – Павло поїдав поглядом поета, схожого на посадовця обласної адміністрації, тільки з діяшпорним акцентом та Хорт***и***цею, етимологія якої виводилася чомусь від "фортеці*" [2, с. 222].

"*Краще дід-діяшпорянин розповів би про довоєнне запорізьке життя. Про арешт "гепевою", про тюрму, звідки мати-селянка викупила за смажену гуску й сулію, всунуті конвоїрам ... Не розвинув канадієць тему, читав вірші. Чому в кінці вечора так аплодували Лавро з Пастушенком, Павлові не вдалося осягнути. "Я б у ті часи пропав, як щеня в базарі, – пояснював згодом Пастушенко. – А він, бач, вижив, не*

зламався, видав ось п'ятитомник". Ну, можливо. Загалом проти того діда Павло нічого не має" [2, с. 223]. В цих рядках ясно проглядається постать Яра Славутича.

Дослідження образу Канади в творах сучасних українських письменників та поетів потребує системного та комплексного підходу, із залученням як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників. Тема ця досить складна і неоднозначна. Калейдоскопічність цього образу інколи не дозволяє вловити його іманентної сутності, прослідкувати природній і невід'ємний зв'язок з Україною (першою/другою Батьківщиною). Наскільки природнім виглядає це поняття "друга Батьківщина"? Ірина Накашидзе зауважує: "*В емігрантській україномовній поезії Канада постає новим краєм, образ якої еволюціонує від світу чужини до свого, де є можливість через мову, слово, поезію, громадську і професійну діяльність зберігати свою національну ідентичність*" [4, с. 109].

Література / References

1. Береза, Богдан. 2016. *Homesick. Той, що сумує за домом*. Нью-Йорк-Тернопіль: Джура: 8, 364, 378–379.
2. Вольвач, Павло. 2017. *Сни неофіта: роман*. Львів: Видавництво Старого Лева: 222–223.
3. Колісник, Роман. 2015. Україна у снах і наяву: Безладні записки збаламученого діяаспорця. К.: Ярославів Вал: 89, 103-104, 224–225.
4. Накашидзе, Ірина. 2014. "Образ міста як топосу "другої" батьківщини у творчості україномовних поетів Канади другої половини XX ст." *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія "Філологічні науки"*1(7): 109–113.
5. Пригорницький, Юрій. 2016. "Переможець імперії". *Лісові хлопці: Проза про УПА/упоряд. Антось Тонюк*. Брустури: Дискурс: 320–332.
6. Холодний, Микола. 2009. *Повернення: Збірка поезій*. Київ: Факт: 136–137.

УКРАЇНСЬКА ДУША КАНАДСЬКОГО ПОЕТА

Марія Баліцька,
член Національної спілки письменників України,
член Національної спілки журналістів України,
громадська діячка
(м.Тернопіль, Україна)

Щасливий, хто зрозумів Божий Задум і гідно виконує своє Призначення на рідній землі, пам'ятаючи народну мудрість: де народились – маємо цвісти…

Більшість людей перебувають у пошуку себе мало не усе життя… Інколи, в силу певних обставин, навіть виїжджають закордон… І там – на чужині – дехто повністю розчиняється у чужій культурі (і це їхнє право).

На щастя, є й такі, які розумом живуть за законами обраної країни, а душею і серцем горнуться до рідного краю, де народились, де закопана їхня пуповина, де сила роду їх щедро окриляє… Адже рідна сторона – як любляча матір, яка намагається перелити у серце дитини красу довкілля, ніжність стосунків, тепло родини, Божественну любов, добро…

На такі роздуми налаштувала мене книга поезій Леоніда Коровника "Струмені в пустелі" ("Дорога правди", Едмонтон-Київ (Канада), яка знайшла щемний відголос у душі, адже чимало його віршів є суголосними з моїми, особливо філософсько-релігійні, патріотичні, ліричні… Зацікавилась, хто ж скеровував дев'ятнадцятирічного українського юнака з Дніпропетровщини до усвідомленого життя в далекій заокеанській Канаді – самовдосконалювати і самовиражати себе через утвердження рідної мови та вивчення іноземних: німецької, англійської, латини, іспанської… І зрозуміла: Бог. Саме Бог щоразу вів назустріч молодому Леонідові Коровнику світлих людей, які ставали в його долі знаковими. Для прикладу, уже на початку книги автор складає сердечне спасибі своєму менторові доктору Ярові Славутичу, професорові Альбертського університету, за те, що він розбудив у його душі поета і тому бруньки поезії заряснiли цвітом. А зустріч із Головою баптистського руху в Україні Яковом Духонченком, який у далекому 1979 році приїжджав до Канади, особливо його запитання "А що Ви

робите для України?" скерувала Леоніда Коровника (який на той час уже здобув у Німеччині Богословську освіту і був пастором Баптистської церкви у містах Сван Ривер (Манітоба), Саскатуні та Едмонтоні), на стежину глибше усвідомленого духовного життя – ще більше послужитися ближньому… І він почав перекладати з англійської на українську мову теологічну літературу. І невдовзі україномовні читачі уже могли рідною мовою читати і "Рівновагу християнського життя", і "Любіть один одного", і "Святий Дух" …

І така багаторічна, скрупульозна, дуже відповідальна праця перекладача над Духовним Словом, проросла віршами, мов колосками із добірних зерняток, де часто зустрічаються біблійні сюжети… Леонід Коровник сам звертається до Бога у хвилини радості і у нелегкі миті життєвих випробувань, і через свої поезії підказує читачеві, де шукати поради-розради-підтримки-спасіння:

Мій друже, назустріч Христові піди,
Скажи Йому все, без вагання,
Любовне прощення отримаєш ти, –
В душі зазоріє світання! ("Блудний син").

Натхненно описує автор Різдво Христове і Світле Воскресіння, про яке радісно звіщають "Великодні дзвони":

Уже благословилося на світ, Лунають Великодні дзвони,
Царі кладуть свої корони, – Воскреслому Христові шлють привіт!

Поет переконує, що усім мандрівникам Світлом у дорозі має стати "Біблія":

Правдоджерельну нам книгу Бог у дарунок послав,
Щоб у гріховну кормигу Більше ніхто не попав.

Леонід Коровник інколи у своїх поезіях приписує Всевишньому ознаки людського, і від того Бог стає ще ближчим, ще реальнішим…

І тоді у чистім серці Забринить святий акорд,
Бог відчинить неба дверці, – Втихне шум гріховних орд ("Бог").

Із віршів Леоніда Коровника видно, що болить його "Голодомор", який дитиною пережив сам і, з Божої ласки, вижив... Не оминає автор борців за волю України – і натхненно оспівує світлий образ бійців УПА.

Поезія Леоніда Коровника сміливо говорить не тільки про вічне прагнення людини до Бога, а й про важливість жнив – як про об'єднання свідомих людей на духовних ланах:

Та ще є жнива духовні, І вже в розпалі вони.
Будьмо мужні, сили повні, І на Божі йдім лани ("Божі косарі").

Бачити в іншій людині друга, – це закономірно… А бачити у кожному Бога – прерогатива людей, ведених Святим Духом. У поезіях Леоніда Коровника читаємо про унікальність і важливість кожної людини в Божих очах, про радість життя на землі з усвідомленням повсякчасної присутності у ньому Бога, якому автор щоразу засилає свою щиросердну вдячність.

Велика вдячність і особлива радість також відчувається у віршах, де йдеться про повернення автора до України, бачимо піднесене оспівування усього, що дороге серцю поета, особливо української мови; вбачається аж наче якесь раптове омолодження сина від зустрічі з рідною люблячою матір'ю – Україною, який знову почувається юним:

Тож не розтринькуймо юности, хисту!
Час нам творити звитяжні діла –
Слово нести, як веселку барвисту,
Щоб батьківщина для Правди цвіла!

Важливе місце у житті і у творчості Леоніда Коровника займає возвеличення української мови, він оптимістично зізнається читачам, що на чужині його зігріває "величава" рідна мова, аж "душа від неї оживає". Автор щиро вірить: *І ти, моя співуча мово, Посядеш місце світове!*

Дуже влучно про оптимізм Леоніда Коровника написав у передмові до книги поезій "Струмені в пустелі" "Поезія Віри і Надії" доктор філософії Валерій Полковський: "У своїй поезії Л. Коровник неодноразово звертається до ролі української мови, важливості її вивчення (часто з притаманним йому оптимізмом, і це добре, бо скептиків і песимістів у цьому питанні як в самій Україні, так і діаспорі також вистачає)".

Варто додати, що Валерій Полковський, рівно ж як і Яр Славутич і Яків Духонченко, є знаковою особистістю у долі Леоніда Коровника.

У "Струменях в пустелі" також присвяти видатним філософам, письменникам, поетам, історикам, завдяки яким творчий світ знову і знову дізнається про Українських Велетів Духу і Слова Григорія Сковороду, Тараса Шевченка, Івана Франка, Лесю Українку, Івана Котляревського, Олександра Олеся, Василя Стуса, Яра Славутича…

Великий природолюб, Леонід Коровник усю радість від споглядання довкілля вдячно віддає Всюдисущому Богові:

Чи ж не диво, о Боже? Сніжинки легкі,
Ніжноткані, лапаті, зірчасті, пухкі.
Оповили гілля і лози, і верби,
У туманній задумі поснули дуби.

Килимами покрито прекрасний наш край.
І привітно, і тихо – немов Божий рай.
Урочисто, приємно і любо мені,
Що мій Бог побілив всі поля в далині (“Багряні серця”).

Зворушений красою зими, почувається хлопчаком, який дитинно тішиться від того, що “їде знову на ґринджолах…”, адже:

Для дітей той день – також приваба,
В них тепер немає більш тривог,
На очах зроста зі снігу баба,
В серці дяка – сніг послав їм Бог (“Бог послав їм сніг”).

Милозвучно Л. Коровник описує усі явища природи, і пори року, і барвистий цвіт… Берізка у нього – Єва. Особливу любов до праці і невтомність натхненної душі оспівує поет у вірші “Бджілка”:

Будьмо й ми, немов та бджілка, *Де лиш є у цвіті гілка,*
З квіт нектар життя збираймо, *Серця жар труду віддаймо.*

Кожну днину золотисту, *Скільки є снаги і хисту,*
Даймо в дар народу й Богу, *Кличмо всіх на цю дорогу.*

Якщо хочемо сказати свою думку про джерельну воду, – її треба напитися; якщо маємо визначити смак святого хліба, – мусимо його скуштувати…

Якщо хочемо оцінити поезії Леонід Коровника, – то їх треба читати: без поспіху, душею – як молитву, адже уже з перших рядків найпершого вірша “Україно, свій шлях вибирай!”, автор налаштовує читача на Бога:

В душу, Боже, Ти нам зазирни
І відчуй наших настроїв гами,
Вбоге серце до Себе зверни, –
Щоб не бути нам більше рабами!

Автор упродовж всього читання тримає читача у легкому напруженні, наче пробуджує з дрімотного стану і, по-батьківськи, привертає увагу до важливих для життя речей:

Україно, свій шлях вибирай: Є правдива й фальшива дороги.
Тебе кличе і пекло, і рай – Незрадлива любов Сина-Бога!

У вірші “Адам і Єва” поет нагадує, яким бездоганним був колись Божий світ, у якому щасливо жили перші люди:

І пара жила голубино *Та квіткою щастя цвіла,*
У далі зорила орлино *І з Богом у мирі була.*

Мир Божий – це найважливіше із усіх надбань, яких має прагнути кожна свідома людина. Жити у мирі. Ходити в мирі. Приносити мир із собою на кожен поріг, куди ступаєш ногою…

А якщо душі захочеться співати, то, за Леонідом Коровником, хай це буде "Безсмертний спів", який прославляє Спасителя Христа:

А пісня радісна із уст лунає…
Вона прощення Боже, радість це моя,
Тому Христа за волю прославляє.

І хоча Леонід Коровник майже 70 років мешкає у Канаді, все ж душею він залишається українцем, адже тільки в Україні:

Літає ластівка ланами, В саду співає соловей…
… Іскриться ніжно небокрай,Милуюсь я, люблю цей рай…
У гармонійність услухаюсь… Віддав я душу Далині,
На серці райдужно мені І Бога славити не гаюсь!

Світовий читач, завдяки уже одному віршу Леоніда Коровника "Віддав я душу далині", має унікальну можливість разом з автором "Струменів в пустелі" полинути в земний рай поета і розчинитися в українській красі – віддати душу далині і кожною клітиночкою свого тіла славити Бога!

А, може, це і є найбільше призначення людини…Бог лише знає… Адже Він має на кожну людину Свій – Божественний – План.

З Господньої Волі (у нелегкі часи тоталітаризму) Леонід Коровник 19-річним юнаком покинув рідну країну (як бачимо із біографії поета), заради того, щоби у далекій Канаді усе своє подальше життя цвісти-служити Богу Думкою, Словом, Добрими Справами – просвічуючи людей Світлом Істини, тримаючись за своє українське коріння і гордитися, що ось уже понад 87 років є гідним Сином Неньки-України!

Саме таким постав в моїй уяві відомий у світі перекладач теологічної літератури з англійської на українську мову, поет, вірші якого відомі пошановувачам його поезії зі шпальт канадської та української періодики, людина нелегкої долі, член Наукового Товариства ім. Шевченка (Канада), автор поетичних книг, у яких першість належить Богу і Україні в цілому та українській мові зокрема, який невтомно працює для добра і для блага України і, мешкаючи в Канаді, почувається щирим українцем – Леонід Коровник.

МОВОЗНАВЧІ ЗДОБУТКИ КАНАДСЬКОГО ПЕРІОДУ НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯРОСЛАВА-БОГДАНА РУДНИЦЬКОГО

Гапон Леся,
кандидат філологічних наук,
методист,
Тернопільський комунальний методичний центр науково-освітніх інновацій і моніторингу
(м. Тернопіль, Україна)

Наукова спадщина визначного лінгвіста XX ст. Ярослава-Богдана Рудницького (1910–1995 рр.) багатогранна і становить безсумнівний науковий інтерес. Усі дослідники мовознавчого доробку вченого (Л. Гапон, Я. Дзира, Г. Дідківська, Л. Дегтяренко, Р. Зорівчак, Т. Носко-Оборонів, Я. Славутич, В. Шендеровський) відзначають його основну характерну рису – винятково широке коло наукових інтересів. Особливо плідним був канадський період наукової діяльності Я. Рудницького (1949–1995 рр.). Учений реалізував себе в таких мовознавчих сферах, як етимологія, лексикографія, ономастика, діалектологія, соціолінгвістика.

У Канаді вийшла друком найвагоміша лексикографічна праця вченого – перший в історії сучасного українського мовознавства “An Etymological Dictionary of the Ukrainian Language” (“Етимологічний словник української мови” (1962–1982 рр.)). Це словник-довідник етимологічного типу, укладений за алфавітно-гніздовим принципом. Основу словника становить загальновживана літературна лексика, хоча широко репрезентована в ньому лексика обмеженого функціонування – термінологічна, діалектна й історична. Крім того, Я. Рудницький вводить у реєстр ономастичні утворення, а також слова, пов’язані із суспільно-політичними реаліями розвитку української мови в Радянському Союзі та в діаспорі таких країн, як США, Канада, Австралія, Бразилія. Автор праці диференціює реєстрові слова за генетичним принципом, виділяючи питомі лексеми, ранні та пізні запозичення. Ретроспективне дослідження лексики відбувається на порівняльно-історичному тлі. У словникових статтях знаходимо реконструйовані індоєвропейські, праслов’янські,

фіксовані в писемних джерелах староцерковнослов'янські, давньоукраїнські слова, словоформи середньоукраїнського періоду й сучасні форми слова із зазначенням першоджерел. Я. Рудницький етимологізує іншомовні слова, виявляючи ймовірний шлях проникнення таких лексичних одиниць і вказуючи на джерела запозичення та можливу опосередкованість цього процесу.

Традиційно до сфери наукових зацікавлень Я. Рудницького входить ономастика, зокрема топонімія. У 1949–1995 рр. учений видає та перевидає чимало праць про українські топоніми. Науковий інтерес викликає здійснений Я. Рудницьким у розвідці "Слово й назва "Україна" структурно-граматичний аналіз базового апелятива й власної назви "Україна". Початковою для слова *"Україна"* науковець уважає семантику "*межівна земля*" (1), із якої через посередництво значення "*частина землі*" (2) розвинулися ще такі значення: *"земля, країна загалом*" (3) і "*країна українського народу*" (4). Як і Ю. Шевельов, Я. Рудницький заперечує гіпотезу про походження назви *"Україна"* від *"окраїна"* [2, с. 12].

Я. Рудницький вивчає питання функціонування та правопису українських онімів у чужомовному середовищі. Особливої уваги заслуговує дослідження автора "Канадійські місцеві назви українського походження" (1951), у якому в історичному, етнічному, морально-естетичному, мовознавчому аспектах проаналізовано 180 найбільш характерних українських топонімів, що отримали нове місце побутування на канадській землі [1, с. 11]. Наявність таких українських топонімів у Канаді підтверджує їхній безпосередній зв'язок із реаліями, що відображають історію та самобутність культури українського етносу.

Дослідивши закономірності змін імен та прізвищ українського походження в англомовному середовищі Канади та США, учений продемонстрував, яким чином так звані "іммігрантські" мови адаптували свою антропонімну систему до ономастичних форм (зразків) офіційної англійської мови (її американського чи канадського варіантів). Зокрема, науковець виявив, що прізвища українців виявляють більшу стійкість перед асиміляцією, ніж імена. Типовими антропонімними змінами в Північній Америці, на думку Я. Рудницького, були: 1) повна асиміляція *(Slava – Gloria; Lyubov – Love; Nadia – Hope; Vera – Faith)*; 2) часткова асиміляція *(Yakimishchak – Yak; Kachorovskey – Key; Zaparovich – Parr)*; 3) гібридизація антропонімів *(Cybulski – Cybold; Wasylyshun – Wasley)* [4, с. 34–39].

Особливе місце серед публікацій Рудницького канадського періоду посідають твори соціолінгвістичного спрямування. У праці "Linguicide"

(“Лінґвіцид: мововбивство” (1976)) мовознавець обґрунтував концепцію лінгвоциду (“лінґвіциду”), чітко визначив перелік лінґвіцидних ознак, а саме: убивство носіїв мови (геноцид); репресивні заходи, що заважають природному розвиткові мови; насильницьке трансформування двомовного суспільства в одномовне; нав’язування чужої мови шляхом обов’язкового вивчення її в школі та через засоби масової інформації; відсутність державної підтримки культурного розвитку національних меншин [7, с. 24].

Чимало уваги Я. Рудницький присвятив питанню збереження рідної мови, а тим самим й національної самобутності українців у діаспорі. Досліджуючи особливості побутування й перспективи збереження української мови в діаспорі, Я. Рудницький у праці “Languages of Canada” (“Мови Канади” (1987)) доводить важливість таких основних чинників збереження національної ідентичності українців у діаспорі, як компактність проживання мовців, створення українських сімей, україномовне виховання в родині, активна просвітницька робота церкви та громадських організацій, науково-освітня діяльність, навчання рідною мовою, наявність власних засобів масової інформації тощо [6, с. 11–16].

Я. Рудницький переконаний, що, крім внутрішніх (ідейних) переконань, потрібна дія зовнішніх чинників, найважливіший із яких – *“формально-правний чинник, включно з конституційним визнанням і забезпеченням нашої мови, культури, й узагалі нас, як окремішньої групи”* [3, с. 18]. Тож коли в кінці 50-х – на початку 60-х рр. XX ст. мовна ситуація в Канаді ускладнилася через вимоги франко-канадців визнати французьку мову другою офіційною мовою та хвилю протестів щодо мовної політики уряду з боку інших національних меншин, учений активно вступив у боротьбу за мовні права канадських українців. Упродовж 1963–1971 рр. Я. Рудницький працює в складі “B&B Commission”, завданням якої було простудіювати становище двох головних мов Канади та співвідношення двох культур і представити урядові Канади свої рекомендації [5, с. 21]. Щоб переконати громадськість у необхідності державного захисту української мови в Канаді, учений максимально використовує ресурс своїх наукових досліджень. Беручи до уваги статистичні, історичні й лінгвістичні дані, мовознавець переконливо обстоює належність української мови до групи іммігрантських, анклавних, стійких до асиміляційних процесів мов індоєвропейського походження, що стали частиною “канадської культурно-мовної мозаїки” [6, с. 44]. Уряд високо оцінив діяльність Я. Рудницького, передусім пропагування ним ідеї багатокультурності.

1992 року вченого нагородили почесною медаллю "Лицар Ордена Канади".

Важливою ділянкою наукової діяльності Я. Рудницького залишалась діалектологія. Потрапивши в умови канадської еміграції, учений продовжив працю в цій галузі. Він методично записував і досліджував зразки діалектного мовлення українських емігрантів, про що свідчать його публікації: "Remarks on Literary Ukrainian and Dialects in Canada" ("Зауваги щодо функціонування української мови та її діалектів у Канаді" (1954)), "Матеріяли до українсько-канадійської фолкльористики і діялектології" (1956–1963), "Українська мова та її говори" (1965), "Phonological Innovations in the Canadian Dialect of the Ukrainian Language" ("Фонологічні нововведення в канадійському діалекті української мови" (1961)).

Популярними серед українців діаспори стали видання, присвячені питанням культури мовлення, збереженню самобутності, неповторності й соборності української мови, розширенню сфер її використання та популяризації в західному світі: "Як писати по-літературному" (1951), "Чи дискусія на тему українського правопису потрібна?" (1952), "A Modern Ukrainian Grammar" ("Сучасна українська граматика", співавтор Ю. Луцький (1968)).

Отже, українознавчі лінгвістичні праці Я. Рудницького канадського періоду наукової діяльності (1949–1995 рр.) у таких мовознавчих сферах, як етимологія, лексикографія, ономастика, діалектологія, соціолінгвістика містять чимало цінних положень, які не втратили своєї пізнавальної ваги сьогодні.

Література

1. Рудницький, Ярослав-Богдан. 1957. *Канадійські місцеві назви українського походження.* Вінніпег: 96.
2. Рудницький, Ярослав-Богдан. 1951. *Слово і назва "Україна".* Вінніпег: 32.
3. Рудницький, Ярослав-Богдан. 1971. *Становище української й інших слов'янських мов у Канаді.* Вінніпег: 33.
4. Rudnytskyi, Yaroslav B. 1974. "Anthroponymic Changes in Canada and the USA". *Dictionary of Ukrainian surnames in Canada*. Winnipeg: 33–40.
5. Rudnytskyi, Yaroslav B. 1987. "A Note Re Royal Commission Lsaureneau-Dunton (B&B Commission) and its work". *Rudnyckiana* 3. Ottawa: 5–21.
6. Rudnyckyi, Yaroslav B. 1987. *Languages of Canada*. Ottawa, Montreal: 81.
7. Rudnytskyi, Yaroslav B. 1976. *Linguicide*. Winnipeg, Munich: 31.

ЯК Я ПОЗНАЙОМИВСЯ З ПРОФЕСОРОМ ЯРОСЛАВОМ РУДНИЦЬКИМ

Бичко Зіновій,
кандидат філологічних нак,
доцент,
Львівський державний університет внутрішніх справ
(м. Львів, Україна)

Двадцять літ тому професор Ярослав Рудницький – всесвітньо відомий учений-славіст, мовознавець, літературознавець, фольклорист, активний громадський і політичний діяч – був у моєму родинному місті Стрий на Львівщині, де заснував свій фонд у Стрийській класичній гімназії. Про це я дізнався з місцевої преси й одразу приїхав на зустріч із ним. У Народному домі міста професор цікаво розповів про свій життєвий і творчий шлях. Потім були виїзди в Гошівський монастир, у Болехівський музей Наталії Кобринської.

До самої смерті листувався з Ярославом Рудницьким, телефонували один одному. Професор ознайомився з рукописом моєї докторської дисертації, уривок з якої тут наводжу.

“Безперечно, можна твердити про те, що в назвах українських говорів основною ознакою для їхнього найменування лежить етнічний елемент чи принцип. Так, наприклад, бойківський діалект має у своїй назві спільний знаменник із етнонімом “бойки”, гуцульський говір – із “гуцули”, лемківський – із “лемки”, поліський – із “поліщуки” тощо.

Із цієї логічної системи випадає, як видно, назва “наддністрянський діалект”. Правда, хоч у нас є говори, назви яких походять від назв річок (“надсянський”, “середньонаддніпрянський”, “надгоринські говірки”, “надбужанські говірки” тощо), але тут маємо справу з чіткою локалізацією, конкретною вказівкою на визначене місце поширення того чи іншого діалекту. Так,

середньонаддніпрянські говірки займають тільки обмежену територію середньої течії Дніпра, надсянський говір поширюється в усьому басейні річки Сян і т.д.

Щодо наддністрянського говору цього однозначно стверджувати не можна. По-перше, коли говоримо "наддністрянський говір", то співрозмовник, необізнаний з українською діалектологією, безперечно, буде собі уявляти розташування цього говору вздовж усієї течії річки Дністер. Однак ця найбільша річка Галичини має довжину понад 1300 км. Течія Дністра також поділяється на верхню, середню, нижню частини. Словом, ми говоримо про верхів'я, середину й пониззя Дністра.

Нижня частина річки пов'язується з бессарабськими, степовими говірками української мови. Сам же наддністрянський говір, як відомо, займає лише територію верхньої та середньої частин течії найголовнішої водної артерії Галичини. Отже, стає зрозумілим той факт, що до назви "наддністрянський говір" прив'язувати гідронім буде алогічно.

По-друге, ареал наддністрянського говору доволі обширний. Так, його північна межа проходить досить далеко від самої річки Дністер через Раву-Руську, Кам'янку-Бузьку, Буськ, Золочів, Збараж. Південна лінія-межа тягнеться через Добромиль, Старий Самбір, Борислав, Болехів, Надвірну, Долину. Вона також віддалена на чималу відстань від Дністра. Зважаючи на все це, недоцільно, на нашу думку, досліджуваний ареал називати "наддністрянським". Це, як бачимо, не зовсім відповідає науковій дійсності.

Виникає друге питання: чи можна називати його "галицьким діалектом"? Адже ж територія поширення наддністрянських говірок в основному збігається з територією Східної Галичини. Вважаємо, однак, що ні. Оскільки Східна Галичина є ширшим, родовим поняттям, то, зрозуміло, цю широку назву не доцільно переносити на меншу територію, яку утворюють більші частини Львівської, Тернопільської та північна частина Івано-Франківської областей.

Як зазначає Михайло Лесів, "наддністрянські говірки, які інколи називалися о п і л ь с ь к и м и (розрядка наша – автор), становлять головний, центральний масив південно-західного діалекту української мови".

Назва “опільський говір” уперше поряд з новим терміном “наддністрянський” з’являється на карті українських говорів Івана Зілинського. Яків Головацький виділяє у своїй граматиці української мови, а також в інших працях наддністрянське наріччя, зараховуючи сюди й наддністрянські говірки. Всеволод Ганцов у 1923 році вживав лише назву “наддністрянські говори”, але в ширшому понятійно-територіальному обсязі: до наддністрянських говорів він зараховував, за його термінологією, галицькі й буковинсько-подільські говірки.

Польські діалектологи ще й сьогодні вживають обидві назви. Кароль Дейна так пояснює сенс уживання назви “опільська говірка”: “Можна застосовувати назву “опільська” через те, що термін “наддністрянський говір” охоплює дуже широку територію, позаяк над Дністром лежить ряд інших говорів”. Він також вважає, що назва “наддністрянський говір” не віддзеркалює дійсного стану, бо говірки, розташовані над Дністром, і не лише на його південному березі, але й на доволі широкій смузі на північ від нього, виявляють багато ознак, що поєднують його із буковинськими говірками. Говірки, на думку вченого, між верхів’ями Дністра та Західного Бугу розташовані в Опіллі. Тому говір, до якого ці говірки належать за своїми ознаками, Кароль Дейна називає “опільським”.

Владислав Курашкевич у “Нарисі східнослов’янської діалектології” як основну назву вживає “опільські говірки”. Омелян Омецінський послідовно використовує також термін “опільський говір”. Таку ж назву має наддністрянський діалект у “Програмі з української діалектології” Миколи Наконечного.

У монографії Ярослава Рудницького натрапляємо на термін “опільські говори”. Олекса Горбач у праці “Говірка Комарна й Комарнянщини” зауважив, що “звали його (наддністрянський говір – автор) ще невірно “опільським” чи “галицьким”. Тут він не погодився з Каролем Дейною, навівши як переконливий аргумент той факт, що географічне Опілля – це тільки назва для “лісисто-горбкуватого Західного Поділля на схід відо Львова”. У статті “Говірки Теребовельщини” подано дві паралельні назви “наддністрянські або опільські говірки”. В “Енциклопедії українознавства” Олекса Горбач із південно-західної групи виділив наддністрянський діалект, однак навів поряд у дужках назву “опільський”.

У сучасних українських діалектологічних дослідженнях знаходимо іноді в дужках назву “опільські говірки” поряд з основною “наддністрянські”. Наприклад, Федот Жилко пише: “Основні і, може, найбільш типові для південно-західних діалектів є наддністрянські (або опільські) говірки”. А вже у монографії “Нариси з діалектології української мови” натрапляємо лише на назву “наддністрянські”: “Серед південно-західних діалектів найбільш характерні наддністрянські говірки”.

Прикметник опільський походить від власної географічної назви Опілля, яке займає всю західну частину Подільської височини (Львівська, Тернопільська та Івано-Франківська області). Отже, Опілля – це не етнічна чи історична, а суто географічна територія. Як бачимо, це саме та територія, яку охоплює, власне, сучасний наддністрянський діалект. Треба відзначити той факт, що український письменник Юрій Львович Рудницький, який народився в Тернополі, взяв собі літературний псевдонім Юліян Опільський.

Оскільки назва “опільський говір” є переконливою і виправдовує себе з погляду чіткої вказівки географічного розташування розглядуваного говору (про історико-етнічну проблему говорити тут не доводиться), то, на наш погляд, її варто повернути в українську діалектологію як таку, що знімає і нейтралізує всі нечіткості й суперечності назви “наддністрянський діалект”.

Однак, зважаючи на вироблену в українській діалектології досліджуваний говір називати саме “наддністрянським”, а також на поширене застосування цієї назви в останніх діалектологічних працях (атласи, словники, монографії), в нашому дослідженні адаптується власне ця назва говору”.

Подаю список праць професора Ярослава Рудницького, якими користувався при написанні докторської праці:

1. “До бойківсько-наддністрянської мовної межі”. *Літопис Бойківщини*. 1935. Ч.6.
2. “Львівський говір”. *Наш Львів*. Мюнхен, 1952.
3. *Нарис української діялектології*. Авґсбурґ, 1946.
4. *Українська мова та її говори*. Львів, 1937.
5. *Українська мова та її говори*. Вінніпег, 1965.

МОВНА ПОСТАТЬ ІВАНА ОГІЄНКА КРІЗЬ ПРИЗМУ ЙОГО ТВОРІВ

Марчук Людмила,
доктор філологічних наук,
професор, завідувач кафедри української мови,
Кам'янець-Подільський національний
університет імені Івана Огієнка
(м. Кам'янець-Подільський, Україна)

Сучасники називали Івана Огієнка людиною енциклопедичних знань, праці й обов'язку. І це не випадково. Адже природжений хист ученого, педагога, державного, громадського, церковного та культурного діяча однаково успішно виявлявся у його діяльності і як мовознавця та літературознавця, і як перекладача та поета, і як редактора та видавця, і як першого ректора та фундатора Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, і як міністра народної освіти і головного уповноваженого уряду УНР, і як православного митрополита Іларіона та історика української церкви.

У період еміграції Іван Огієнко, будучи вдівцем, спочатку приймає чернечий постриг (особисте горе та суспільно-політична ситуація в Польщі на період початку Другої світової війни, де на той час проживає Іван Огієнко, спонукали до важливого рішення – прийняти чернечий постриг). Цьому певною мірою сприяло і те, що українські віряни хотіли мати свого єпископа з числа українців, мріяли про здобуття автокефалії Української церкви. 6 жовтня 1940 р. І. Огієнко звернувся з прощальною промовою до тих, хто знав його як професора, а 19–20 жовтня 1940 року на Холмському Соборі був хіротонований (під ім'ям Іларіон) у сан єпископа. Перебуваючи на цій високій посаді зміцнював українську церкву на Холмщині за допомогою введення української мови в богослужіння, а після війни у сані митрополита служив у Вінніпезі (Канада). Після себе не лише величезну наукову, а й художню спадщину.

Іван Огієнко як автор починався з поетичної творчості. Ще у 12-літньому віці він написав свого першого вірша (російською мовою) – "Женитьба в школе или сказка о том, как Петриченко женился постом". Деякі з тих віршів були вміщені в рукописному місячнику "Моя библиотека", який видавав початкуючий поет з друзями, навчаючись у Київській військово-фельдшерській школі.

Сталося так, що одній з перших україномовних поезій Івана Огієнка, надрукованій в газеті "Громадська Думка" 1906, судилося стати народною піснею, авторство якої тривалий час не підкреслювалося, але яку сьогодні вважають чи не народною:

Не питай, чого в мене заплакані очі,
Чого завжди тікаю я в гай
Та блукаю по темних лісах до півночі
Не питай, не питай, не питай...

До народної пісні ввійшла лише перша, лірична, строфа Огієнкового вірша, який у цілому за своїм змістом має глибоко соціальне, патріотичне звучання: герой вірша – сільський юнак – не може сповна віддатися чарам кохання у великому місті, бо серце його страждає болями свого села, свого народу (друга і третя строфи):

Рідний край раз у раз мене кличе до праці,
Його пута важкі в мене завжди в очах...
Треба дать запомогу сліпцю-небораці,
Поки він не зачах. Поки він не зачах.
Коли гляну кругом по селу – тільки й бачу
Зневажається рідний наш край...
Не питай же мене, чого часто я плачу,
Чого завжди сумний... Не питай...

Слова Огієнкової пісні, як кращий зразок глибоко народної пісенної лірики, дійшли й до Західної України. Її було записано від Килини Шевців у селі Скородинці Чортківського району Тернопільщини. Пісня ввійшла до збірника "За волю України" (2007) [1].

Вагомим, не вивчений досі, є пласт художньої творчості І. Огієнка – ***релігійна поезія***. Творити таку поезію здатна, як відомо, людина, помисли й діяння якої одухотворені глибокою вірою в Бога, щоденним безкорисливим служінням його ідеалам. У збірці "Бог і світ"

Митрополит Іларіон (Іван Огієнко) закликає українську молодь: “Українська молодь, – закликаю тебе до пізнання Бога й світу, до вироблення собі правдивої думки: Служи своєму Богові і своєму народові! Це нехай стане тобі за ціль твого життя! А служити народові – то служити Богові! Ніколи не забувай Господа Бога, твойого Творця, ніколи не забувай і України, твоєї первобатьківщини!” [2, с. 68–69].

Погляд на *душу* як на *храм* взагалі є основним в українській культурній карті світу та в творчості Івана Огієнка. У асоціації душі з храмом величезну роль зіграли християнські уявлення про душу, завдяки яким язичницьке уявлення про душу як про частинку всього сущого переродилося в розуміння душі як творіння всемогутнього і всюдисущого Бога, безпосередньо пов’язаного з ним.

Душу як найвищу цінність потрібно ретельно охороняти, вона несумісна з таким суто плотським явищем, як гроші і все, що з ними пов’язане. У антитезі *“душа-гроші”* душа володіє беззаперечним пріоритетом.

Постійно думай про Людину
Саме лиш добре та хороше,
Й ніяк ніколи й на хвилину
При цьому не зважай на гроші! [2, с. 10].

У поезіях Івана Огієнка лексема Душа постійно вживається з такими лексемами, як Бог, Божа Матір, віра, серце та ін.

Живна Молитва для Людини,
Немов для квітоньки роса. –
Коли із серця тихо лине
В відкриті Божі Небеса!...
Як тихий дощик на пустелю
Її оживлює й кріпить,
Отак Молитва творить скелю
З душі твоєї й серця вмить!...
Веде Молитва нас Угору
Й розмаєм пахне, як весна,
І душу спраглу неозору
Добром оформлює вона!...
Молитва з Господом єднає,

В душі від неї – тихий Рай,,
Молитва – щастя нам безкрає,
Як з серця ллється через край!... [2, с. 23].

Узагалі українська модель особистості грунтується на протиставленні *тіла* як матеріального компоненту людської суті *душі* як морально-емоційному ядру людини. І в цьому протиставленні пріоритетом володіє саме душа. У антитезі *душа–тіло* часто присутній мотив тісного зв'язку духовного і тілесного. Причому цей зв'язок двохсторонній. Усі ці ознаки є в поезіях Івана Огієнка.

Ніколи не цурайся Бога,
То й він про тебе не забуде,
Оце найкраща путь-дорога,
Щоб в щасті проживали люди! [2, с. 26].

Ми також виявили ряд важливих образних втілень цього поняття *душа* в поезіях І. Огієнка. *Душа* виступає як певне вмістилище переживань, емоцій, а також як синонім життя, здоров'я. Крім того, *душа* може виступати в опозиції до матеріальних благ – багатство несумісне з чистотою душі. Частіше за все *душа* протиставляється явищам матеріального світу. *Душу* як найвищу цінність потрібно ретельно охороняти, вона несумісна з таким суто плотським явищем, як гроші і все, що з ними пов'язане.

Часто поняття *душа* синонімічне поняттю *серце*, що, безумовно, пов'язано з уявленням про локалізацію душі в серці. *Душа* виступає як символ внутрішнього психічного світу людини, осередком емоцій, бажань, пов'язаних із задоволенням духовних запитів і потреб.

Література / References

1. Hishchynskyi Yevhen. 2007. *Za voliu Ukrainy*. Lutsk: Navchchalno-metodychchnyi tstsentr kultury Volyni: 391.
2. Ohiienko, Ivan. 1964. *Boh i svit*. Vinnipeh: Nacha kultura: 69.

ХРИСТИЯНСЬКИЙ *SACRUM* – ІНТЕГРАЛЬНИЙ АСПЕКТ МОЛИТВИ В ХУДОЖНЬОМУ МИСЛЕННІ УЛАСА САМЧУКА

Комінярська Ірина,
Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія імені Тараса Шевченка
(м. Кременець, Україна)

Важливим засобом відображення християнського світогляду як основи національної ідентичності героїв у романі є молитва – сокровенний прояв релігійного духу, відтворення природної потреби людини спрямовувати свої думки до образу Божого.

У романі "Марія" осмислення головною героїнею – Марією Перепутько – навколишнього середовища, усвідомлення себе у стосунках з іншими людьми, Богом, історією рідного краю неподільно поєднане із християнською сутністю, у якій об'єднані будні і свята сільської родини.

Молитва-прохання в романі "Юність Василя Шеремети" звучить як реквієм славним історичним подіям гетьманування Богдана Хмельницького.

Образ релігійної людини Улас Самчук виокремлює і виводить на нові горизонти художнього мислення в романі-епопеї "Волинь".

На початку твору "Волинь" Улас Самчук оповідає про релігійні закони, за якими живе звичайна українська родина.

Молитва – це релігійний чинник, який відтворює природну потребу людини спрямовувати свої думки до образу Божого. У молитву особистість вкладає свій етнічно-духовний світ, свої думки, свої сподівання.

Молитва-прохання Володьки (роман "Волинь") спрямована до майбутнього, до життя: "*Господи! Візьми мене за руку і веди, і покажи сокровенні свої діла, твої таємниці, розкрий мені сили паростків, що витикаються з нічого і пнуться догори, покриваючись соками,*

насичуючись запахом сонця. Як радісно бути твоїм слугою, кохати творіння твоє, брати від нього малу частину сили і також жити" – це молиться мала дитина [3, с. 91].

Після довгого поневіряння Іван Мороз складає молитву-подяку Богу за щасливе повернення на свою Батьківщину: "*Дякую тобі, Боже, – думав Іван...Дивився догори, ніби так хотів на власні очі побачити самого Бога*".

Улас Самчук через вчинки і поведінку головного героя показує любов до ближнього, любов до Бога, велику пошану до релігійних обрядів українського народу: "*Мати Божа! Ти ж, пресвятая, у муках сина родила! І Ти була, як всі матері, пренепорочна, палаюча любов'ю, страдаюча... І Син Твій був Сином живим з тіла і крові... Заступи, Мати Свята, нас всіх матерів, перед найвищою силою*" [2, с. 112].

Віра для Уласа Самчука – це джерело існування людини у світі, її самопізнання та самовдосконалення. Внутрішній світ героя він розкриває через авторську характеристику. Письменник показує глибоку релігійність людини, віру в Бога, у всепрощення. У творах викладене оригінальне бачення проблеми Самчукової віри й релігійності героя.

Самчукова таємниця – християнська любов до ближнього. Митець аналізує тип персонажа – власне, ідентичне світовідчуття та світосприйняття. Таким чином, з розгортанням сюжету за допомогою виразних портретних засобів автор окреслює спосіб свого художнього мислення, що у спресованому вигляді економно дає змогу виразити авторську ідею твору.

Молитва-роздум героя Самчукового твору наскрізно простежується в трилогії "OST" у першій частині ("Морозів хутір"). Родина Морозів ідентифікує себе із давніми предками, які жили на берегах Дніпра: "*Кінчаємо це наше прекрасне, холодне і разом тепле свято зими, омиті святою водою Дніпра-ріки – тієї самої, в якій десять століть перед цим хрестили наших предків знаком віри Христової*" [4, с. 298].

Таким чином, ми бачимо, що молитва відіграє головну роль у свідомості та духовному світі героя.

Література / References

1. Samchuk, Ylas. 2005. *Mariya; Kudi tech eta richka:* Kyiv: 416.
2. Samchuk, Ylas. *Volyn: [roman u tr'okh chastynakh]*: Ostrog – Lviv: 632.
3. Samchuk, Ylas. *OST: [trylogiya]. Moroziv khutir:* Ternopil: 452.

МІФОЛОГЕМИ У ПОЕЗІЇ ВІРИ ВОРСКЛО

Накашидзе Ірина,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри українознавства,
Дніпропетровський національний університет
залізничного транспорту ім. акад. В. Лазаряна
(м. Дніпро, Україна)

Віра Ворскло (Юлія Трирог) – представник післявоєнної хвилі еміграції українців до Канади. Перший вірш “Для тебе, Вкраїно, ця пісня моя” з’явився в “Новому Шляху” в 1951 р. Вірші В. Ворскло друкувались у журналі “Київ” у Філадельфії та інших періодичних виданнях діаспори. Перша її збірка “Листи без адреси” (Торонто, 1967) мала успіх і дістала високу оцінку критиків. “Вона засвідчила самобутній талант Віри Ворскло, органічно пов’язаний з народними традиціями народу, його культурою” [5, с. 66]. Друга збірка – “Лада” – вийшла в Едмонтоні у 1977 р., і містить вірші на різноманітні теми. У центрі – здогади та гіпотези авторки щодо походження слів. Яр Славутич вважає В. Ворскло найбільш талановитою українською поеткою в Канаді [4, с. 72].

Часто через міфологеми В.Ворскло втілює мотив любові до батьківщини, що є одним із провідних у її поетичній творчості. Наприклад, у вірші “О якби ми вродились остров’яни…” В. Ворскло проводить думку, що любов до батьківщини закорінена у землю:

Земля розлита медом навкруги,
Тому думки і мрії в нас прикуті
До сонця, до дощу і до плугів [2, с. 38].

“Образи сонця і дощу, скорельовані на міфологеми степу, жовтого від сонця, та Дніпра – головного водоймища України” [3, с. 182].

Для поезії Віри Ворскло, як і для еміграційної поезії взагалі, характерно використання символів, міфологем як символів духовного зв’язку із батьківщиною. Такою, наприклад, є міфологема землі, через яку В. Ворскло подає характеристику батьківщину:

Україно, моя Україно,

Обійму я тебе золоту

…….

Кожну грудку твою обцілую,

Кожен камінь сльозою скроплю [1, с. 63].

У кольоровій характеристиці “золота” асоціативно вгадується степ. Ще однією важливою міфологема ріки (для українців – Дніпра): “Чужина – загадка, не рідная мати, – / В нас в серці шумує Дніпро” [2, с. 42], “Дніпро – це річка перемоги” [1, с. 118.]. Таким чином, В. Ворскло підкреслює могутність головної артерії України, не розмежовуючи географічну та метафоричну площину.

Ще однією міфологемою, що виконує функцію зв’язку з батьківщиною є хата. У В. Ворскло вона модифікується у міфологему напівзруйнованої хати, що постає символом як втраченого дитинства, так і назавжди втраченої батьківщини: “Минуле? Чоловіче! / Пройшло п’ятнадцять літ!”, “Схилилась хата вбік” [2, с. 10].

Отже, Віра Ворскло у своїй ліриці звертається до міфологем, що є вкоріненими в менталітет українців (степ, земля та ін.). Таким чином поетеса підкреслює свою любов до рідного краю, постійний духовний зв’язок з нею, що свідчить про її національну та культурну ідентичність.

Література / References

1. Ворскло В. 1977. *Лада*: *Поезії*. Торонто.
2. Ворскло В. 1967. *Листи без адреси: Вибрані поезії*. Торонто.
3. Накашидзе І. С. 2014. “Художнє вираження мотиву любові до батьківщини у творчості україномовних поетів Канади другої половини XX ст.” *Міжнародний науковий журнал “Науковий огляд”* 1: 180–184.
4. Славутич Яр. 1976. *Українська поезія в Канаді*. Едмонтон: Славута.
5. *Українські письменники діаспори*. 2006. Матеріали до біобібліогр. слов. Ч. І (А-К). К.

THE CONSTRUCTION OF EMOTION MEANING IN CINEMATIC DISCOURSE (USING SOURCE MATERIAL FROM THE FILM *BITTER HARVEST*)

Tetiana Krysanova,
PhD in Philology, Associate Professor,
Conversational English Department,
Lesya Ukrainka Eastern European
National University
(Lutsk, Ukraine)

Visualization of the communication and different ways of its manifestation in the discourse has taken the central place in current linguistic investigations which are largely theoretical and qualitative in scope. The multimodal approach to the investigation of the cinematic discourse is based on the socio-semiotic communicative theory by M. Halliday [3] who considers the language as one of the semiotic systems that constitutes the culture system and forms it as a resource for constructing meaning. It focuses on the use of semiotic resources to construct the film meaning and realize the communication between film authors and film viewers. Semiotically-heterogeneous components which constitute the cinematic discourse – a verbal language, an image, and signs of the cinematographic nature create the common meaning and make one perceptual flow. The interaction of constituents of the cinematic discourse as a polycoded and multimodal phenomenon serves the construction of the film meaning.

Three semiotic resources (systems) jointly construct the film meaning: the verbal resource, represented by the verbal language, the non-verbal resource, represented by the non-verbal languages including gestures, facial expression, prosody, etc. and the cinematographic resource which includes the signs of the cinematographic nature – music, sound, lighting, camera movement etc. The verbal text reinforces the image, the image helps to realise the verbal text, and the signs of the cinematographic nature specify and intensify the meaning. The combination and interaction of meanings produced by each semiotic resource promotes the emergence of the common meaning.

Semiotic resources and modes are organized into a range of meaning-making semiotic systems and are associated with the sensory modality,

perceived by human senses. The visual mode, transmitted by the visual channel, is represented by the image. The auditory mode is realized through music, sound effects etc. The only mode used in both channels is verbal – presented orally on the auditory level and in writing on the visual level. These modes can be analyzed only in dynamics as their combination varies in time and space producing semantic sequence. A constant interpretation of reality takes place in the cinematic discourse as the on-screen image is not a copy of life situations but a result of the meanings construction.

The combination of the multimodal approach and the cognitive-functional perspective focuses on the ability to construct meanings by means of various semiotic resources and provide the analysis of relations that can be established between them in order to reach the communicative goal. My attempt to illustrate how the emotion meanings can be constructed in the cinematic discourse is based on the theory of conceptual blending suggested by G. Fauconnier and M. Turner [1; 2] and developed by M. Turner in the theory of blended classical joint attention [6]. G. Fauconnier and M. Turner argue that a particular process of meaning construction has particular input representations; during the process, inferences, emotions and event-integrations emerge which cannot reside in any of the inputs; they have been constructed dynamically in a new mental space -the blended space – linked to the inputs in systematic ways [12].

Under this view every semiotic resource involved to construct the emotion meanings in the cinematic discourse is considered to be a mental space and the process of meaning construction lies in the building up the network of blends composed of cross-mapped interconnected mental spaces. "Mental spaces are small conceptual packets constructed as we think and talk, for purposes of local understanding and action" [1, p. 134]. As discourse unfolds it gives the push to the creation of mental spaces which are input spaces – partial structures formed for local understanding. This process includes the activation of the generic mental space which contains the general out-discourse knowledge about the certain emotion and the possible ways of its realization. The information about the emotion from each mental space is projected into a mixed space, where it is interconnected and cross-mapped creating the blended space. From this moment a new structure arises with a new meaning that contains not the same information as the input and generic spaces do. Due to the dynamic character of the discourse the process of mixed blended spaces formation is constant and changeable that provokes the formation of emergent blends with the global emotional meaning.

Every semiotic resource used to construct the emotional meaning in the cinematic discourse – verbal, non-verbal and cinematographic – is treated as an input space since the meanings constructed within them are interpreted

differently by our mind. Input space1 is the verbal means of all levels used to express emotions: interjections, emotives, lexical units with positive or negative connotation, expressive speech acts etc. Input space 2 is the non-verbal means – gestures, facial expressions, mimics, changes in the tone of the voice, that reflect physical and physiological characteristics peculiar for each emotion. Input space 3 is the set of cinematographic means – close-up, music, camera shot, camera angle, camera movement, beat, lighting, and chiaroscuro etc., used to create the mimetic effect.

The generic space contains common knowledge about the emotion, about the social, cultural aspects of the world that is shared both by film authors and viewers. It serves the basis for the referential reasoning containing the information that enables the cross-mapping between the input spaces. It is also the source of joint attention, joint emotion and joint intention as film authors and viewers are aware of the certain emotion, focus on it and are ready to share it. The emergent blend is created as a result of the integration of emotion meanings formed in input spaces. The choice of meaningful elements in input spaces to be cross-mapped is activated in the generic space. The number of emergent blends can be countless as every change of gesture, tone of the voice, speech can change the meaning of the emotion creating a new mental space.

The piece of discourse under analysis is represented by the episode of the film *Bitter Harvest* by Canadian director George Mendeluk. The scene depicts women revolt against starvation with Natalka on the foreground who is shouting in anger. The illustrative material is transcribed by means of the notation system TRUD [5, p. 117] and contains a cinematic commentary: "*Natalka. Food for the people! We want our grain! You want us to starve? Is that what you want? Close-up, dark light, noise Voice rising, shouting, threatening with a stick"* [7, 1"01"16].

Input space 1 is represented verbally by using indirect expressive speech acts. They are realized by rhetorical questions, their expressive character is a result of the contradiction between the syntactic form and the communicative content which consists in the evaluation of the statement and not in the formally informative inquiry. Conveying a high degree of expressiveness rhetorical questions reinforce the negative meaning implied in the statement. Imperatives in the analyzed episode demonstrate the character's anger and illustrate a high emotional tension conveying the desire of the speaker to stop the actions that cause her physical / moral pain.

Input space 2 is represented non-verbally with prosodic means, among them the speaker's rising tone that indicates a high level of emotional tension; a fixed look that indicates the object of anger, the eyes are widened and glitter typically for anger [4]; teeth are clenched that is the universal sign of anger [4].

Natalka is threatening with a stick pointing out the objects of her anger – Soviet soldiers.

Input space 3 is represented by cinematographic means, namely, close-up of Natalka's face, the emotional effect is achieved through the focusing the viewers' attention on details; chiaroscuro or light and shadow interplay that is used to create distinct areas of light and darkness in order to contrast the character's inner state; background noise aimed at creating the general atmosphere of anger. One more means of constructing anger in the analysed piece of discourse is the vertical montage when the speech is combined with noise. Light is an effective means of constructing anger, especially dim light – night in this episode. It is the realization of the metonymy DARKNESS IS ANGER, which emphasizes the negative emotional state of the character.

Generic space contains common knowledge that anger is the fundamental emotion, a strong emotional state caused by the malignant actions of the object, which leads to the desire for retaliation and manifests itself in causing physical or moral damage to the object of anger. The emergent blend contains information about the constructed emotion of anger.

Thus, the combination of two approaches – the multimodal approach and the theory of conceptual blending enables the understanding of the emotions construction in the cinematic discourse. The film meaning is transmitted through the emotion, which is constructed through the polyphonic interplay of verbal, non-verbal and cinematic semiotic resources. Pictorial-sound-spatial combination creates the polyphony of meanings, which is subordinated to the goal – to construct the emotional state of film characters demonstrating a complex psychological interaction between individuals and make the pragmatic impact on the viewer. Successful meaning (re)construction of the multimodal utterance depends on a common picture of the world and the system of values that exist in the collective consciousness of the author and the recipient.

References

1. Fauconnier, G. and Turner, M. 1998. "Conceptual Integration Networks" in *Cognitive Science*, 22(2), 133–187.
2. Fauconnier, G. and Turner, M. 2003. *The Way We Think: Conceptual Blending and the Mind's Hidden Complexities.* New York : Basic Books: 464.
3. Halliday, M. A. K. 1978. *Language as social semiotic : The social interpretation of language and meaning*. London : Edward Arnold: 256.
4. Izard, K. 2008. *Emotsii cheloveka.* Moscow : Direkt-Media: 954.
5. Makarov, M. L. 2003. *Osnovy teorii diskursa*. Moscow : ITDGK Gnozis: 280.
6. Turner, M. 2017. "Multimodal form-meaning pairs for blended classic joint attention" in *Linguistics Vanguard*. 3: 1–7. DOI 10.1515 / lingvan-2016-0043.
7. Bitter Harvest. http://m4ufree.tv/watch-o0ii-bitter-harvest-2017-movie-online-free-m4ufree.html

ФІЛОСОФІЯ ТА МУЗИКА ЛЕОНАРДА КОЕНА В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ ФІЛЬМУ ТОНІ ПАЛМЕРА “BIRD ON A WIRE”

Ірина Біскуб,
доктор філологічних наук,
професор, завідувач кафедри
прикладної лінгвістики,
Східноєвропейський національний
університет імені Лесі Українки
(м. Луцьк, Україна)

Like a bird on the wire
Like a drunk in a midnight choir
I have tried in my way to be free
L. Cohen “Bird on the Wire”

Леонард Коен – непересічний, талановитий та багатогранний митець. Аналізувати його здобутки, фіксувати етапи літературної та музичної діяльності – справа не з легких, за яку беруться сильні та творчі особистості. Саме таким був інтелектуальний та творчий симбіоз всесвітньо відомого поета, співака, музиканта й письменника Леонарда Коена та відомого британського документаліста Тоні Палмера, результатом якої став до болі відвертий, динамічний, сповнений музики та філософських діалогів фільм “Пташка на дроті” (*Bird On A Wire*). Назвою фільму став рядок із однойменної пісні “Bird On A Wire” , який і досі сприймають як життєве кредо Коена, що характеризує усі 82 роки його життя аж до самої смерті у листопаді 2016 р.

За задумом Тоні Палмер, у той час молодий талановитий музичний документаліст, отримав замовлення від Леонарда Коена зафільмувати його музичний тур країнами Європи та Ізраїлем у 1972 році [1]. Коен у цей час перебував на роздоріжжі своєї мистецької кар’єри, піддаючи сумнівам власний талант, критично оцінюючи безмежну владу над молодіжною аудиторією, яку йому приносили його концерти. Це був час

сумнівів, переоцінки цінностей, а також політичного нігілізму. Відчуваючи генетичний зв'язок з країною свого народження – Канадою, та одним із її найгарніших міст – Монреалем, Коен, як справжній митець, тяжко переживав політичну кризу тогочасної Канади, про що свідчать його гостра політично забарвлена промова, наведена в авторському виконанні на початку фільму. Криза політична наклалась на кризу особисту. За словами Тоні Палмера, Коен постійно повторював, що відмовляється від гастрольної діяльності на користь поезії, оскільки вважав себе винятково поетом, а не співаком [1]. Отже, співак погодився лише на місячне турне Європою із закінченням в Ізраїлі для того, щоб випробувати себе та отримати відповідь на питання "куди рухатись далі?".

Ця турбулентність життя й творчості, потреба обирати між публічністю та замкнутістю, відсутність упевненості у майбутньому, політичному, професійному та особистому – усе це із неймовірною правдивістю та майстерністю відтворено у музичному документальному фільмі-сповіді "Пташка на дроті", на зйомках якого Тоні Палмер отримав повний мандат довіри від Коена та його команди і право доступу до усіх подій та місць перебування команди музикантів, навіть душової кімнати та басейну [1].

У фільма була непроста доля. Під час перегляду першого варіанту Леонард Коен, за свідченням його біографів, половину часу проплакав, настільки зворушливим і відвертим виявився відеоматеріал. Згодом, після редагування, кінцева версія фільму загубилась, переходячи від одного продюсера до іншого. І лише у 2010 році оновлений фільм за редакцією самого Палмера побачив світ. На обгортці – відомий малюнок-ескіз пташки авторства Пабло Пікассо, дозвіл на використання якого режисер отримав особисто від спадкоємиці авторських прав художника [1].

Зазвичай, музиканти приділяють особливу увагу окремому концерту з турне, який буде записаний та згодом конвертований у музичний фільм, пропонуючи аудиторії у такий спосіб дещо прикрашену демоверсію цілого турне. Унікальність Леонарда Коена та його філософське ставлення до буття та ідеалів проявились і тут – для фільму був обраний тур із найвищим ступенем внутрішнього сум'яття самого музиканта та його команди, тур, під час якого виникало безліч

технічних проблем з апаратурою, тур, перед початком концертів якого Коену доводилось усмиряти натовп фанів та охоронців. Але водночас це було вирішальне турне у його біографії, по закінченні якого співак зрозумів, що він володіє любов'ю та довірою своїх прихильників, і що його місія – будь-що транслювати любов зі сцени, навіть якщо для цього доведеться приймати ЛСД для сміливості за кулісами, як це було під час фінального концерту в Єрусалимі, що й за фільмував не менш геніальний Тоні Палмер.

Звернемось власне до аналізу філософських векторів творчості Леонарда Коена та особливостей їх відтворення в українському перекладі фільму. За ініціативи Волинської обласної філармонії група викладачів та студентів кафедри прикладної лінгвістики Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки виконали переклад фільму "Пташка на дроті" українською мовою. Фільм згодом був дубльований фахівцями Волинської державної телерадіокомпанії, і продемонстрований широкому загалу під час пам'ятного візиту Тоні Палмера до Луцька безпосередньо за участі самого режисера. Подія викликала широкий резонанс та зацікавлення у мистецьких колах Волині та студентської молоді Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Таким Леонарда Коена українські глядачі ще не бачили.

Попри очевидне сум'яття та коливання, перепирання з фанами й розмови про свободу та справедливість, основна тема фільму та його пісень – це кохання. На прохання режисера Тоні Палмера тексти пісень у фільмі не перекладали та не дублювали. Більшість пісень сьогодні вже добре відомі поціновувачам творчості Коена хіти, які не потрібно перекладати. Більше того, кожна концертна версія оригінальна і за музичним виконання, і за поетичними варіаціями, які автор генерує просто на сцені під час безпосереднього контакту з аудиторією Але кожна пісня супроводжується коментарями самого Коена, які по-новому розкривають її зміст та авторську інтерпретацію.

Спершу перед нами постає платонічна історія кохання у пісні "Suzanne". Усвідомлюючи, що "Suzanne" – це справжній поетичний та музичний хіт, Коен на сцені іронічно розповідає історію про шахрайське позбавлення його авторських прав, наголошуючи на тому, що він як автор не заперечує проти того, що пісня вже стала народним хітом:

And she feeds you tea and oranges
That come all the way from China
And just when you mean to tell her
That you have no love to give her
Then she gets you on her wavelength
And she lets the river answer
That you've always been her lover…

Ці рядки, що вже на той час стали візитівкою Коена, передають тонкий аромат кохання, яке не потребує фізичної маніфестації, оскільки йдеться про дружину друга поета, що забезпечила йому тимчасовий притулок у невеличкому будинку біля порту Монреаля [3]. Проте краса почуттів від цього не тьмяніє, і Коен не боїться розставити усі крапки над "і", співаючи разом з публікою:

And you want to travel with her
And you want to travel blind
And you know that she will trust you
For you've touched her perfect body with your mind.

Платонічна любов стала лейтмотивом й наступної композиції "The Sisters of Mercy", що прозвучала у фільмі. Цій пісні передує інтерв'ю з Леонардом Коеном, де на запитання про найвизначнішу подію його життя він відповідає – "учорашній концерт", натякаючи у такий спосіб на унікальність кожного дня, кожного моменту життя, не виділяючи нічого і цінуючи усе одночасно – у цьому проявляється глибина особистості поета й музиканта. Історія пісні "The Sisters of Mercy" є саме такою – простою й складною, унікальною й буденною одночасно. Якось Коену довелось прихистити у своєму невеличкому готельному номері у горах північних провінцій Канади двох жінок-мандрівниць, які потрапили у снігову бурю і знесилені дістались до готелю, де не було місць. Поки жінки спали у Коеновому ліжку, він провів ніч у кріслі перед вікном, зазираючи у льодяні води річки Саскачеван й пишучи слова та музику цієї прекрасної пісні [3]. Це був унікальний випадок, оскільки зазвичай пісні Коена народжувались повільно і потребували особливого контролю. Коли мандрівниці прокинулись вранці, Коен показав їм вірші та музику:

Well, they lay down beside me, I made my confession to them
They touched both my eyes and I touched the dew on their hem

If your life is a leaf that the seasons tear off and condemn
They will bind you with love that is graceful and green as a stem.

В останніх рядках поет у властивій йому манері наголошує на платонічності почуттів, не применшуючи при цьому їх унікальності:

When I left they were sleeping, I hope you run into them soon
Don't turn on the lights, you can read their address by the moon
And you won't make me jealous if I hear that they sweetened your night
We weren't lovers like that and besides, it would still be all right.

Попри оригінальність авторських філософських міркувань стосовно ролі випадкових почуттів у нашому житті та їх впливу на майбутнє автор у наведених піснях майстерно вибудовує метафоричні алюзії, завдяки яким слухачі здатні створювати власті образи героїнь, подекуди не позбавлені фізичної привабливості. Проте емоційно-чуттєвою кульмінацією фільму стала пісня "Chelsea Hotel", що є гімном фізичному коханню, однак глибина її розуміння варіює у різних слухачів залежно від ступеня їх обізнаності з інтимними моментами біографії Леонарда Коена.

Музичний твір "Chelsea Hotel" у фільмі також не дубльований, але вирізняється від решта пісень тотальним акцентом на виконавцеві. Як відомо, Chelsea Hotel у Нью Йорку – місце зустрічей артистичної богеми, і саме цей готель обрав Коен для своїх інтимних побачень із легендарною рок-зіркою Дженіс Джоплін (Janis Joplin) [3]:

Those were the reasons, that was New York
We were runnin' for the money and the flesh
And that was called love for the workers in song
Probably still is for those of them left.

На момент зйомок фільму Джоплін вже трагічно померла, долучившись до відомого "Клубу 27" (список артистів, які пішли з життя у віці близько 27 років). Тоні Палмер зафільмував неймовірний момент, коли Леонард Коен, виконуючи "Chelsea Hotel", забув про аудиторію, про концерт і залишився на самоті зі своїми спогадами про жінку, яку він, вочевидь, недооцінив і відпустив, про що неодноразово жалкував згодом:

But you got away, didn't you babe?
You just turned your back on the crowd
When you got away, I never once heard you say

I need you
I don't need you
I need you
I don't need you
And all of that jivin' around.

Із напівзаплющеними очима, затамувавши подих, вібруючим від надлишку почуттів голосом Леонард Коен співає історію своїх стосунків із жінкою, історію, сповнену інтимних деталей та глибоких переживань:

Giving me head on the unmade bed
A great surprise lying with you, baby
Making your sweet little sound.

Підводячи нас до цієї трагічної але, безумовно, красивої історії кохання, Леонард Коен при відкриває дверцята своєї тендітної душі, запитуючи у співрозмовника, чи відоме йому почуття, коли доводиться переспівувати дуже особисту річ безкінечну кількість разів на концертах, безкінечно повертаючись до болючих спогадів. І своїм виконанням "Chelsea Hotel" вкотре доводить, що не просто виходить на сцену і виконує пісні, а знову й знову переживає разом із публікою особливо яскраві моменти свого нелегкого життя.

Фільм "Bird On A Wire" надзвичайно складний для сприйняття. Акценти на деталях, особисті спогади Леонарда Коена, історії його стосунків із жінками та іншими митцями, його постмодерністська філософія раціонального пантеїзму роблять цей документальний фільм своєрідним зрізом цілої епохи зародження рок та хіпі тенденцій. Тому при перекладі фільму, окрім відтворення власне змісту розмов та інтерв'ю, потрібно було враховувати рівень обізнаності українських глядачів з біографією Леонарда Коена, політичними та суспільними реаліями того часу, а також музичний сленг, який постійно присутні у діалогах музикантів на концертному майданчику.

Наявність якісного дубляжу українською мовою зробила цей шедевр Тоні Палмера доступним для широкого загалу україномовної аудиторії, оскільки навіть середній рівень володіння англійською не дає змоги вловити усі відтінки емоцій, почуттів, переживань Леонарда Коена, що їх так майстерно та реалістично передає фільм "Пташка на дроті". Із вдячністю згадуємо роботу звукорежисерів та дикторів Волинського радіо та телебачення, чиїми голосами розмовляють герої

фільму. Українську версію "Пташки на дроті" переглянули студенти із багатьох міст України, які приїхали до Луцька для участі у Всеукраїнській олімпіаді з прикладної лінгвістика у 2016 та 2017 роках.

Після закінчення земного шляху Леонарда Коена ця документальна стрічка перетворилась у своєрідну реліквію, яка назавжди зберігатиме голос, емоції та унікальну філософію відомого канадійського барда. Наприкінці своєї музичної кар'єри Коен збирав величезні стадіони, його альбоми розходились і продовжують продаватись величезними тиражами. Але для того, щоб зрозуміти ідеологію його поезії та глибокий зміст його пісень, варто зазирнути у часи його молодості та бурхливого творчого життя, які так життєво представлені у фільмі "Пташка на дроті". Леонард Коен – унікальна суміш інтелекту, емоцій та таланту, суперечливий, але бездоганно інтелігентний, енігматичний та відвертий одночасно, як сам про себе написав в одній з останніх пісень:

I was fighting with temptation,
But I didn't want to win…

Висловлюємо щиру подяку викладачам кафедри прикладної лінгвістики Наталії Волошинович, Діані Каліщук та студентам, які долучились до перекладу скрипту фільму українською мовою, а також звукорежисеру Тарасу Сватулі, дикторам, що озвучували епізодичні ролі – Микиті Манолову, Анастасії Передрій, та "голосу" Коена – Юрію Кльоцу.

Література / References

1. "Bird on a Wire" Finally Made It to Theaters. https://www.rollingstone.com-/movies/features/how-lost-leonard-cohen-doc-bird-on-a-wire-got-its-moment-w461642
2. Leonard Cohen: Bird on a Wire: Critic Reviews. http://www.metacritic.com/movie/leonard-cohen-bird-on-a-wire
3. Simmons, Sylvie. 2013. I'm Your Man: The Life of Leonard Cohen. New York: Harper Collins Publishers: 592 .

“УКРАЇНСЬКО-АНГЛІЙСЬКИЙ СЛОВНИК” К. АНДРУСИШИНА І Я. КРЕТА НА САЙТІ E2U.ORG: КАНАДСЬКИЙ ВНЕСОК В УКРАЇНСЬКУ ЛЕКСИКОГРАФІЮ

Старко Василь,
кандидат філологічних наук,
докторант кафедри прикладної лінгвістики,
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки
(м. Луцьк, Україна)

“Українсько-англійський словник” К. Андрусишина і Я. Крета 1955 року (далі УАС) [4] – найвідоміший і найавторитетніший діаспорний перекладний словник у парі українська-англійська мови. Він мав широке використання за кордоном, був перевиданий 1981 року й досі перебуває в продажу, проте довгий час залишався недоступним в материковій Україні. Відносно недавно засканований варіант було викладено онлайн на сайті diasporiana.org.ua, а на сайті e2u.org.ua словник став доступний у текстовому форматі з повнотекстовим пошуком. У такий спосіб словник став доступним щонайширшому колу користувачів. Ми проаналізуємо реєстр УАСа, розглянемо його цінність на сучасному етапі та перелічимо особливості електронного варіанта словника на сайті e2u.org.ua.

УАС уклали К. Андрусишин, канадський мовознавець українського походження, на той час голова відділу славістики Саскачеванського університету, та Я. Кретт, який на початку XX століття став піонером українського словникарства в Канаді [5]. Їм допомагала Г. Андрусишин. Високим стандартом якості словник завдячує й залученим редакторам: професор Ю. Луцький та К. Маннінг перевірили англійські відповідники, а професори Д. Чижевський та Ю. Шевельов зредагували українську частину [4, с. viii].

За даними В. Свободи [5], понад 80% реєстрових слів УАСа взято зі словника Б. Грінченка 1907–1909 рр. [1] та “Українсько-німецького словника” З. Кузелі та Я. Рудницького 1943 року [2]. Підрадянський

“Українсько-англійський словник” за ред. М. Подвезька [3] з’явився друком 1952 року – надто пізно, щоб його могли опрацювати укладачі УАСа [4, с. vii].

До спільного реєстру словника входять загальні й власні назви, абревіатури. За даними укладачів, словник містить близько 95 тис. слів із відповідниками плюс приблизно 35 тис. різного роду сполук [4, с. viii]. В електронній версії УАСа 54675 статей і 133201 гасло. Отже, можна з певністю твердити, що обсяг словника – понад 130 тис. одиниць української мови.

Про вагомість реєстру УАСа свідчить той факт, що лише через близько півстоліття з’явилися українсько-англійські словники суттєво більшого обсягу. Та навіть ці більші видання, а вони зосереджені на літературній мові, не охоплюють сотень і тисяч українських слів, вміщених в УАСі. Річ у тім, що прикметною рисою УАС є свідоме введення й докладне лексикографічне опрацювання слів живої мови, які опинилися “поза стандартом” у радянський час і так і не увійшли до українсько-англійських словників тієї доби. Не увійшли вони й до лексикографічних праць незалежної України, які великою мірою є інерційними. Саме в охопленні цієї лексики й полягає цінність УАСа.

Можна виокремити декілька груп такої лексики, охопленої в УАСі й не представленої в інших українсько-англійських словниках:

1) діалектні й регіональні слова;

2) слова церковно-релігійної сфери;

3) лексика, пов’язана з традиційною народною культурою;

4) збільшено-згрубілі та пестливо-зменшувальні форми.

Переважну частину діалектизмів позначено *W.U.* (західноукраїнське) – близько 1000 одиниць (наприклад, *ба́діка* ‘old man (fellow)’, *новинка́р* ‘newsman’); *dial.* (діалектне) – близько 1800 одиниць (*гнет* ‘at once, immediately’, *є́вза* ‘fever’). Чимало діалектної й регіональної лексики подано без ремарок, як-от *гаванóвий* ‘dark yellow’, *на́точка* ‘piece added (put) on’. З урахуванням непомаркованих гасел частка діалектизмів у реєстрі УАСа значно перевищує 3000 одиниць.

На додаток до діалектної лексики УАС містить чимало (за приблизними підрахунками, до 20 тис.) українських слів, взагалі не зафіксованих у сучасних українських загальномовних словниках, перекладних чи тлумачних. Охоплено також розмовні слова й вислови (понад 200 гасел), архаїчні слова (до 240), церковно-релігійну лексику, понад 200 збільшено-згрубілих форм і аж 2232 пестливо-зменшувальні форми (*анікогі́сінько* ‘no one at all’, *Анни́чка* ‘Annette’, *ба́течко* ‘papa,

daddy', *височе́нький* 'quite high' тощо). Напрочуд розлого подана фразеологія в широкому сенсі (усталені звороти, ідіоми, прислів'я).

На сайті e2u.org.ua УАС викладено з виправленнями дрібних огріхів і з певними доповненнями: після слів у незвичному написанні у квадратових дужках подано сучасний варіант: *авдитор* [*аудитор*], *гіпно́за* [*гіпно́з*], *со́вісти* [*со́вісті*] тощо. На сайті зреалізовано гнучний і зручний повнотекстовий пошук. Змога шукати й за англійськими словами частково замінює функцію англійсько-українського словника.

Отже, "Українсько-англійський словника" К. Андрусишина та Я. Крета є не лише віховою працею української перекладної лексикографії, а й вагомим здобутком канадських науковців українського походження, що має велику цінність для сучасних користувачів.

Література / References

1. Hrinchenko, Borys. 1907–1909. *Slovar ukrayinskoyi movy*. T.1–4. Kyiv.
2. Kuzelja, Zenon, and Rudnyckyj, Jaroslav. 1943. *Ukrainisch-deutsches Wörterbuch*. Leipzig: Harrassowitz.
3. Podvesko, Mykhaylo. 1952. *Ukrainian-English Dictionary*. Kyiv: Radyanska shkola.
4. Andrusyshen, C.H., Krett, J.N., and Andrusyshen, Helen Virginia. 1955. *Ukrainian-English Dictionary*. Toronto: University of Toronto Press for the University of Saskatchewan.
5. Swoboda, V. 1959. "Ukrayins'ko-anhliys'kyy slovnyk: Ukrainian-English Dictionary by C.H. Andrusyshen; J.N. Krett. Review" *The Slavonic and East European Review*, Vol. 37, 89: 505–508.

ФОРМАНТ -АК/-’АК, -ЧАК В УКРАЇНСЬКИХ ПРІЗВИЩАХ КАНАДИ (на матеріалі словника Ф. Богдана “Словник українських прізвищ у Канаді”)

Бачинська Галина,
кандидат філологічних наук, доцент,
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка
(м. Тернопіль, Україна)

Вербовецька Оксана,
кандидат філологічних наук, викладач,
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка
(м. Тернопіль, Україна)

Прізвища – надзвичайно цікавий пласт лексики будь-якої мови. Навіть поверховий огляд антропонімів може дати багато інформації для допитливих. Із онімів ми можемо визначити, яке ім’я лежить в основі того чи іншого прізвища, з’ясувати, з якого географічного регіону прийшло це прізвище, відновити внутрішню форму прізвища, для якого не простежується зв’язок із лексикою сучасної мови. Кожна проблема, очевидно, чекає на свого дослідника. Останнім часом значну роль в активізації сучасних українських студій відіграють діаспорні антропонімічні дослідження.

Предметом нашої розвідки є аналіз українських прізвищ в Канаді, зібраних у словнику Ф.Богдана. Мета статті проаналізувати власні назви із поліфункціональними формантами ***-ак/-’ак, -чак.***

В українській антропонімії прізвища з цими суфіксами займають помітне місце. Вони були предметом дослідження Б. Близнюк (Гуцульщина), Г. Бучко (Бойківщина), Г. Бачинської (Закерзоння),

Г. Панчук (Опілля), Я. Пура (Рівненщина), Л. Кравченко (Лубенщина) та ін.

Антропонімія канадських українців, представлена у словнику Ф. Богдана, як і українська антропонімія в цілому, не має спеціальних прізвищетворчих формантів. Вона використала у своїх цілях системні можливості української мови і пристосувала їх до ономастичної системи, врахувавши при цьому її можливості та потреби. В українській антропонімії прізвища із суфіксом ***-ак/-'ак***, ***-чак*** займають досить помітне місце.

Суфікс ***-ак*** за походженням праслов'янський [2, с. 89]. З іменних суфіксів з приголосним ***-к-*** він є найдавнішим, його функціонування відзначене ще в індоєвропейській мовній спільноті у лексемах на позначення осіб [1, с. 25–26].

Сполучувальні можливості формантів ***-ак(-'ак)***, ***-чак*** великі. Кожен з них міг утворювати як патроніми, так і матроніми, поєднуватися як з відіменними, так і відапелятивними основами. Враховуючи генезис і структуру лексичної бази, поділяємо їх на такі групи:

чоловічі християнські імена різної словотвірної структури: Адам'як, *Амброзяк, Антоняк, Гавриляк, Давидяк, Даниляк, Климак, Кузьмак, Миколяк, Максимак; Адамчак, Петрунчак, Яремчак; Ромак, Семак, Федак; Антосяк, Гриньчак, Стахняк.*

повні, усічені, усічено-суфіксальні християнські жіночі імена: *Галиняк, Гандзяк, Ганущак, Ксеняк, Катериняк, Килиняк, Мариняк, Марущак, Машняк, Оленяк, Ориняк*.

давньослов'янські відкомпозитні усічені та усічено-суфіксальні імена: *Володяк* (пор. Володимир), *Гром'як* (пор. Громислав [Mal., 113]), *Драгущак* (пор. Драгомир [Мор., 76]), *Духняк* (пор. Духослав [Мор., 80]), *Собчак* (пор. Собеславъ).

Прізвища в основах яких відображені давньослов'янські відапелятивні імена.

Відапелятивні імена та прізвиська дослідники поділяють на два розряди: nomina personalia та nomina impersonalia.

Імена та імена-прізвиська розряду "nomina personalia": *Бистрак, Галак (<галакати – "кричати"* [Гр.I, 26]), Гойсак *(<гойса – "висока жінка"* [ЕСУМІ, 547]), *Довжак, Дурняк, Клапоущак, Кудиляк (<кудла – "вскуйовджена голова"* [Гр.I, 318]), *Куртяк (діал. Куртий "короткий", Лисак, Кривак, Мудрак, Сивак, Цимбаляк (<цимбал – "олух"* [Гр.IV, 427]), *Червоняк, Шарак.*

Імена та імена-прізвиська розряду "nomina impersonalia": *Бараняк, Вовчак, Вороняк, Вуйчак (<вуйко*), *Галущак, Голуб'як, Грушак, Дроздяк, Дубчак, Качуряк, Кияк, Коропчак, Ломак, Пальчак, Первак, Рибчак, Семак, Середяк, Сичак, Шостак.*

Прізвища апелятивного походження: *Булав'як, Візняк, Ворожак, Воротняк, Гушляк, Мірошняк, Ободяк, Пасічняк, Пирожак, Ратушняк, (<ратушний – "член сільського чи міського управління"* [Гр.,IV,7]), *Ситняк, Цирковняк, Цимбаляк, Чоботак.*

Прізвища, що походять від назв осіб за місцем походження або проживання: *Бережняк, Долиняк, Горняк, Крайняк, Зарудняк, Нагірняк, Нагорняк, Могиляк, Підгірняк, Піддубняк, Степняк.*

Прізвища, що походять від назв осіб за їх етнічною належністю:

Венгричак, Волиняк, Вугриняк, Гуцуляк, Лемчак, Литвак, Мазурак, Поділяк, Подоляк, Прусяк, Турчак.

В окремих випадках прізвища на ***-ак(-'ак)***, ***-чак*** у плані словотвірної структури можуть кваліфікуватися і як вторинні (від імен чи прізвиськ) і як первинні, в допрізвищеву структуру яких входили названі суфікси, наприклад, *Давидак<Давид + ак* або від суфіксального імені *Давидак, Назарак, Ромак, Самак, Федак*.

На архаїчність цієї антропонімної моделі вказує наявність в основах прізвищ слов'янських (відкомпозитних і відапелятивних) імен, а на продуктивність та широке функціонування – значна кількість утворень від церковно-християнських імен, а також найменувань осіб за заняттям, професією та етнонімними означеннями.

Отже, прізвища на ***-ак(-'ак)***, ***-чак*** посідають у праці Ф. Богдана "Словник українських прізвищ у Канаді" помітне місце. Становлення цих лексем як прізвищ відбулося двома способами: афіксальним та лексико-семантичним.

Література / References

1. Ковалик, Іван. 1958. "Про деякі питання слов'янського словотвору". *Філологічний збірник*. Київ: Видавництво АН УРСР: 5–26.
2. Sławski, Franciszek. 1974. *Słownik praslowiański*. T. 1–2. Wrocław etc.

УКРАЇНСЬКО-КАНАДСЬКІ КУЛЬТУРНО-ОСВІТНІ Й ПЕДАГОГІЧНІ СТУДІЇ

ОСВІТНІ АСПЕКТИ САМОЗБЕРЕЖЕННЯ ТА РОЗВИТКУ УКРАЇНЦІВ КАНАДИ

Божук Людмила,
кандидат історичних наук,
доцент кафедри історії та
документознавства Навчально-наукового
гуманітарного інституту,
Національний авіаційний університет
(м. Київ, Україна)

Як етнокультурний феномен закордонне українство сформувалося і розбудовує свою діяльність під впливом, перш за все, таких важливих чинників, як релігія, громадсько-політична діяльність, освіта.

На основі всебічного аналізу наукових досліджень з означеної проблеми, проведених вченими україністами як за кордоном, так і в Україні, вивчення матеріалів діаспорно-мемуарної літератури, праць історико-педагогічного змісту, сучасної преси, яка видається в Україні, а також закордонними українцями, можемо констатувати: освіта в українському зарубіжжі стала вагомим чинником становлення й розвитку української діаспори як етнокультурного феномену, а в подальшому – чинником збереження національної самосвідомості поза межами етнічної батьківщини. Тобто, українознавча освіта є невід'ємною складовою життя закордонних українців. По-друге, українська освіта за рубежем є цілісним взаємозв'язаним процесом – складовою української педагогіки, важливим способом себепредставлення, ширення українського у світі та відстоювання українських національних інтересів [2].

Зазнаючи впливу основних тенденцій державної політики країн проживання в освітній галузі, українознавча освіта продовжує зберігати свою самобутність, здійснює свої специфічні функції. Узагальнення досвіду життя українців Канади привело до висновку про потребу продуманої мережі українських (або ж українознавчих) шкіл, що

виконують свої особливі завдання, мають свій специфічний зміст, форми, засоби і методи навчання.

Досліджуючи проблеми культурно-історичного досвіду українства, ми цілеспрямовано зосередили свою увагу на освітній сфері, оскільки, на наше переконання, саме через систему освіти, передовсім національної, відбувається засвоєння культурних цінностей, збереження і передача майбутнім поколінням досвіду попередніх поколінь. Освіту ми розглядається як соціальний інститут, який поширює панівну в суспільстві ідеологію, відображає в своїй структурі й функціонуванні суспільні відносини і є одним із важливих засобів забезпечення спадкоємності поколінь.

Дослідження зарубіжних україністів В. Голубничого, І. Огієнка (митрополита Іларіона), П. Понятенка, М. Семчишина, Б. Стебельського, В. Яніва та ін. стали концептуальними у плані розгляду української культури як "основи національної самобутності", констатації незаперечного факту, що національна освіта, як важливий компонент культури, є вагомим чинником боротьби за власну незалежну державу та "оборонним" засобом проти процесу асиміляції.

Серед українських дослідників різнобічних аспектів сучасної українознавчої та україномовної освіти в Канаді – від соціально-культурних умов становлення і розвитку аж до початку XXI ст., ролі громадських, релігійних організацій у підтримці національної освіти і виховання, сучасних тенденцій її поступу, варто виокремити праці О. Білаш [1], О. Войценко [3], Ю. Заячук [4], М. Марунчака [5], І. Машкової [6; 7], Т. Михайленко [8], З. Романюк [9; 10], І. Руснака [10] та ін.

Сьогодні українознавча та україномовна освіта в Канаді представлена усіма ланками навчально-виховного процесу – від початкової до вищої школи. Найбільш розвиненою ланкою є шкільництво, яке включає в себе дошкільні заклади (дитячі садки, класи передшкілля), рідні елементарні школи, які дають початкову освіту, курси українознавства (середня ланка освіти), недільні (суботні) школи українознавства, позашкільні інституції (літні оселі, табори, гуртки самоосвіти, гуртки плекання рідної мови), що діють при громадських організаціях та церквах як приватні установи й навчальні заклади державного підпорядкування. Вагомим чинником підтримки

україномовної освіти та підготовки фахівців з українознавчих дисциплін вищого рівня кваліфікації стала діяльність українознавчих інституцій при університетах, що підвищило мотивацію для збереження початкової та середньої ланки українознавчої освіти. Безсумнівно, з початків створення і до сьогодення українська освіта в Канаді продовжує виконувати свої консолідуючі етнокультурні функції в житті української спільноти не лише задля протидії асиміляційним процесам, а й задля долучення молодих поколінь до українського культурного масиву.

Українські рідні школи, "просвітні" товариства з моменту їх появи у країнах поселення українців були не лише осередками освіти, але й вели також значну культурно-просвітницьку діяльність як серед своїх земляків, так і в іншонаціональному середовищі. З цією метою при них створюються співацько-драматичні, театральні, музичні гуртки, студії декоративно-ужиткового мистецтва, хори, спортивні клуби тощо. Тобто, українська культура, по-суті, почала виявляти себе з часу, коли до Нового світу приїхали перші іммігранти з України у 70–80-х рр. XIX ст. Таким чином українські громади у країнах проживання діяли як самоорганізована спільнота.

Одним із перших таких осередків на теренах Канади був Український інститут імені Петра Могили при Саскатунському університеті. М. Марунчак у праці "Історія українців Канади", характеризуючи роль українських освітньо-виховних інституцій, зазначав, що з них вийшли "сотні активних українців – канадців, які зайняли чільні пости в українсько-канадській спільноті та часто надавали тону її суспільній праці. Завдяки тим установам маємо багато інтелігенції, що стала кваліфікованими працівниками в різних ділянках канадського життя…" [5, с. 170].

Особливо діяльною у відновленні українського шкільництва як важливої ланки української освіти в Канаді після Другої світової війни була Українська Православна Церква (УПЦК) на чолі з її Першоієрархом митрополитом Іларіоном. Загроза з боку іншонаціонального середовища спонукала митрополита Іларіона до рішення створити при всіх українських православних громадах рідні школи. З метою координації зусиль при Консисторії УПЦК створюється Головна Рада Української Школи. Так що на початку

1960-х рр. його стараннями при Соборі Св. Покрови у Вінніпезі фактично діяла цілісна система рідномовного виховання, яка об'єднувала дитячий садочок, рідну школу, курси українознавства.

Позитивному вирішенню освітніх запитів закордонних українців та забезпечення функціонування українознавчих закладів освіти, безперечно, сприяє й політика урядів країн їхнього проживання. Зокрема, у Канаді, запровадження у 1971 році двомовного навчання в державних школах, підсилило мотивацію та сприяло розвитку українознавчої освіти.

Сучасне інформаційне суспільство створює нові можливості для вивчення української мови та популяризації української культури в канадському суспільстві. Так, зокрема, вільні он-лайн ресурси (oomRoom.ca) – освітній Інтернет портал, який працює під керівництвом Асоціації консорціуму Інтернет порталу "Українські знання" (UKiP-CA), пропонує досить широкий спектр двомовних (українсько-англійських) навчальних он-лайн ресурсів з вивчення української мови для канадських шкіл (від дитячого садка до рівня середньої школи) [11].

Свідченням подальшого розвитку україномовної освіти в умовах сьогодення Канади є й відновлення за сприяння КУК функціонування сайту українського громадського шкільництва "ШКОЛА". Проект започатковано з метою створення єдиного громадського простору для вчителів українських шкіл Канади для обговорення актуальних питань українського шкільництва, обміну цікавим досвідом, ресурсами і взагалі необмеженого спілкування між усіма україномовними школами [12].

Література / References

1. Bilash, Olenka, and Ihor Kobel. 2012. "Yak zminylasya pratsya ukrayins'kykh vchyteliv pid vplyvom spivpratsi z kanads'kymy vchytelyamy?". *Materialy II Mizhnarodnoyi naukovo-praktychnoyi konferentsiyi*, L'viv, 8–9 lystopada: 35–55. http://ena.lp.edu.ua:8080/xmlui/handle/ntb/16976?show=full.
2. Bozhuk, Liudmyla. 2010. "Osvitni aspekty v ukrayins'komu zarubizhzhi: kontseptual'ni pidkhody ta praktyka vtilennya". *Ukrayinoznavchyy al'manakh* 3: 131–9.
3. Voytsenko, Ol'ha. 1992. *Litopys ukrayins'koho zhyttya v Kanadi*. Vol. 8. Edmonton, 1961–1992: 534.

4. Zayachuk, Yuliya. 2004. "Ukrayinoznavchi tsentry u vyrishenni problem nauky i ridnomovnoyi osvity ukrayintsiv Kanady". *Zbirnyk naukovykh prats' Naukovo-doslidnoho instytutu ukrayinoznavstva*. Vol. 2. Kyiv. Naukovo-doslidnyy instytut ukrayinoznavstva: 51–57.
5. Marunchak Mykhaylo. 1991. *"Istoriya ukrayintsiv Kanady"*: v 2 t.: 2-e vyd. Vol. 1. Vinnipeh: Ukrayins'ka Vil'na Akademiya Nauk v Kanadi: 170.
6. Mashkova Inna. 2016. "Metodychni resursy navchannya ukrayins'koyi movy v suchasniy Kanadi". *Estetyka i etyka pedahohichnoyi diyi*. 14: 172–184. http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/7440/1/Mashkova.pdf
7. Mashkova, Inna. 2017. "Sotsial'no-kul'turnyy kontekst rozvytku ukrayinoznavchoyi osvity v Kanadi v ostanniy chverti XX – na pochatku XXI stolittya". *ScienceRise. Pedagogical Education* 5: 42–6. http://nbuv.gov.ua/UJRN/texcped_2017_5_11
8. Mykhaylenko Tetyana. 2008. "Natsional'ne vykhovannya molodi ukrayins'koyi diaspory v Kanadi (kinets' XX – pochatok XXI st.)". PhD diss., Taras Shevchenko National University of Kyiv.
9. Romanyuk Svitlana. 2015. *"Rozvytok ridnomovnoyi osvity ukrayintsiv uzakhidniy diaspori (kinets' XX – pochatok XXI stolittya)"*. Chernivtsi: Chernivets'kyy natsional'nyy universytet, 518.
10. Rusnak, Ivan and Romanyuk Svitlana. 2002. *"Ukrayins'ke shkil'nytstvo v Kanadi"*. Snyatyn: Prut-Prynt: 352.
11. "Ukrainian Learning Network Oom Room". 2018. http://www.oomroom.ca.
12. "Ukrainian Community Language Education in Canada". 2018. http://www.shkola.ca

МИНУЛЕ, СУЧАСНЕ Й МАЙБУТНЄ НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМЕНІ Т. ШЕВЧЕНКА В КАНАДІ

Калиновська Ірина,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри практики англійської мови,
керівник Центру канадознавства,
Східноєвропейський національний
університет імені Лесі Українки
(м. Луцьк, Україна)

Янчук Анна,
студентка факультету іноземної філології,
Східноєвропейський національний
університет імені Лесі Українки
(м. Луцьк, Україна)

Україна живе в серці кожного українця. Хоча й є “нашого цвіту по цілому світу” з різних причин, та любов до України живе у зболених серцях, про що свідчить діяльність різноманітних наукових, культурно-освітніх та громадських організацій та об’єднань за межами держави.

Наукове Товариство імені Шевченка (далі НТШ) – відоме в науковому, освітянському і культурологічному світі як перша українська національна академія наук, яка сповідує Шевченкові ідеї служіння Україні. Створене НТШ 13 грудня 1873 року в Львові, як Літературне товариство ім. Т. Шевченка, з ініціативи відомих українських діячів: М. Драгоманова, О. Кониського, О. Огоновського, В. Шухевича, І. Пулюя та інших науковців Східної і Західної України. Очолив Товариство громадсько-культурний діяч з Галичини, один з керівників народовців Кирило Сушкевич. Метою Товариства в умовах, коли в Російській імперії набули чинності Валуєвський циркуляр (1863 р.) та Емський указ (1876 р.), було відродити і розвивати українську літературу та мову, особливо на східноукраїнських землях.

Членами й активними діячами НТШ були М. Грушевський, І. Франко, В. Гнатюк, О. Барвінський, С. Томашівський. Іноземними

членами НТШ обиралися А. Ейнштейн, М. Планк, Т. Масарик. Головою НТШ у 1897 р. був обраний Михайло Грушевський, який переїхав до Львова з Києва. Він перейнявся ідеєю створення Української академії наук, натхненником якої був його вчитель Володимир Антонович.

Діяльність НТШ можна розподілити на кілька етапів.

На початковому етапі (1873–1892 рр.) товариство зосереджувало увагу на друкуванні й поширенні серед народу української художньої літератури. У 1874 р. засновано власну друкарню, у якій вийшли близько 20 назв книг, у тому числі "Історія літератури руської" О. Огоновського.

Другий етап (1893–1914 р.р.) розпочався з реорганізації Товариства в наукову установу, кінцевою метою якої було створення на його базі майбутньої Академії наук України. В цей час Товариство мало три секції: філологічну, історично-філософічну та математично-природописно-лікарську.

Третій етап діяльності НТШ припадає на 1914–1945 рр. і характеризується як науковими досягненнями, так і значним спадом у видавничій роботі. За три етапи діяльності (1873–1939 рр.) Товариство випустило 591 том різних серій, 352 наукові праці, підручники і карти, 103 номери літературно-громадських та літературно-мистецьких журналів, 95 назв художніх творів, 31 інформаційне видання.

Четвертий етап діяльності НТШ умовно можна назвати еміграційним (післявоєнний період та сьогодення).

Своєю діяльністю Товариство допомагає кристалізувати українську думку в суспільстві, плекати українську мову, виробляти інтелектуальну позицію щодо багатьох питань минувшини і сучасної української історії, а також прагне стояти в обороні українського слова на Батьківщині та за її межами.

Центром Наукового товариства імені Шевченка в Канаді (далі НТШ-К), заснованого в 1949 році, є Торонто. Його метою є створення інтелектуального середовища для повноцінного розвитку української громади за кордоном, проведення діяльності в Торонто, Монтреалі, Оттаві та Едмонтоні. З часу свого заснування НТШ-К веде суттєву конференційну діяльність, під егідою Товариства вийшло десятки томів праць і збірок. У когорті діячів НТШ-К післявоєнного періоду Є. Вертипорох, Я. Пастернак, Я. Рудницький, Б. Стебельський, В. Мацьків та десятки вчених молодшої генерації.

У даний час НТШ-К в Торонто очолює Дар'я Даревич. Керівниками осередків є П. Саварин в Едмонтоні, Л. Жук, професор Університету МекҐілл в Монтреалі, Ю. Войчишин, літературознавець в Оттаві. Члени осередків згуртовані у спеціалізованих секціях, а саме:

- історично-філософічна;
- філологічна;
- мистецтвознавча;
- суспільних та прикладних наук;
- біології та медицини;
- бібліографічна комісія.

Членство НТШ Канади складається з українських науковців з різних галузей науки та осіб з вищою освітою, що цікавляться та підтримують науку та працю Товариства.

Пріоритетною ділянкою в науковій роботі НТШ є збереження української пам'яті, культури, мови, проведення загальноукраїнських та міжнародних конференцій. Існування НТШ – Всесвітньої української академічної організації, першої багатопрофільної неофіційної академії – феномен у науковому світі. У працях Товариства подана система українознавчих знань у сфері історії, мови, літературознавства, етнографії, фольклористики, географії, антропології та інших дисциплін, закладені підвалини утвердження справжньої української ідеї, що стали джерелом знань для світової спільноти про Україну.

Сьогодні українська діаспора продовжує активно вивчати актуальні проблеми українського сьогодення, проводить слухання, круглі столи, читання та конференції. У лекційному залі НТШ-К, наприклад, обговорювалися теми "Євромайдан: суспільно-політична криза чи революція?", "Війна і мир в Україні: що далі?", де брали участь відомі вчені та політологи. Обговорювалися передумови Євромайдану: відмова В. Януковича підписати Угоду про асоціацію України з ЄС, негативне ставлення російської сторони до європейських симпатій України. Світова громадськість була обурена застосуванням брутальної сили проти демонстрантів, побиттям журналістів та медичних працівників, безпричинними арештами та затриманням багатьох непричетних, а також прийняттям у ВР диктаторських законів.

Українська діаспора за кордоном також не може стояти осторонь великої трагедії українського народу – штучно створеного сталінським режимом Голодомору 1932–1933 років, унаслідок якого загинуло кілька мільйонів людей. При Канадському інституті українських студій (КІУС) Альбертського університету створено консорціум із вивчення

Голодомору в Україні. Тут займаються дослідженням і поширенням правдивої інформації про Голодомор в Україні, щоб канадське суспільство більше знало про українську трагедію та ця тема була представлена в шкільних програмах з історії.

В останні десятиріччя минулого століття в роботі НТШ-К посилилися дискусії щодо подальших перспектив української літератури в Канаді. На це звертають увагу доктор Валерій Полковський, доктор Микола Сорока, американський письменник Аскольд Мельничук та інші. Так, активними учасниками сучасного українського літературного процесу в Канаді визначено:

- члена Національної спілки письменників України Романа Колісника;
- Степана Горлача – члена Спілки письменників України;
- плідного прозаїка Любов Василів-Базюк;
- талановитого вченого, прозаїка й літературознавця Марка Стеха;
- відомого літератора, у минулому політв'язня, Миколу Дубаса;
- доктора філософії в ділянці історії Сергія Єкельчика;
- прозаїка Наталку Попович;
- відомого українсько-канадського поета, дослідника, діяча, палкого пропагандиста української мови й літератури, лауреата численних премій Яра Славутича.

У межах діяльності НТШ-К в останні роки пожвавило свою роботу літературне об'єднання українських письменників "Слово". Одним із його орієнтирів є відомий постулат українських емігрантів-патріотів "Ми пішли на Захід, щоб повернутися на Схід".

Упродовж 145 років Товариство, що носить ім'я Т. Шевченка, у слові якого визрівала українська національна ідея, продовжує традиції своєї діяльності. НТШ стає центром, де об'єднуються уми, що забезпечують розвиток нашої держави у створених в її межах осередках і товариствах за кордоном. Пріоритетною ділянкою в науковій роботі НТШ є збереження української пам'яті, культури, мови, проведення загальноукраїнських та міжнародних конференцій.

Плідна діяльність товариства відображена в численних виданнях гуманітарного, природничо-математичного, технічного та медичного напрямів. Науково-організаційна робота засвідчена багатьма міжнародними конференціями, симпозіумами та академіями різних рівнів, понад чотирма тисячами книжкових і періодичних видань. Це потужний науковий потенціал, об'єднання якого у кібер-просторі

відкриє новий етап у розвитку українства в епоху інформаційного суспільства.

Сьогодні важливо зберегти український характер осередків НТШ у світі, а також розвивати в молоді особливе ставлення до науки та здатність до духовної самопожертви, сприяти модернізації, використанню електронних засобів задля самореклами у віртуальному просторі, єднанню науковців, інтелігенції у сфері духовенства та культури, проведенню перекладацької діяльності, пожвавленню діяльності Web-сторінок, які б краще розповсюджували інформацію про діяльність Товариства. Важливо пам'ятати основний принцип НТШ – "правдива, не залежна від політичних чинників наука".

Наукові товариства ім. Шевченка за межами України, як і в минулому, залишаються духовними об'єднавчими центрами української діаспори. У нових умовах, коли відбувається становлення Української держави, вони сприяють утвердженню позитивного іміджу та суб'єктності України у світі. Організаційний зв'язок НТШ в Україні та діаспорі є запорукою успішного розвитку і процвітання світового українства.

Література / References

1. "Biblioteka Naukovogo tovaristva im. Shevchenka: Knygy i liudy". 1996. *Materialy Kruglogo stolu*. Lviv: 226.
2. "Naukove tovarystvo imeni Shevchenka, 1955–2003". *Enciklopedia ukrainoznavstva* [v 11 t.]. Lviv, Kyiv: Globus.
3. *Aksiomy dla nashchadkiv: Ukrains'ki imena u svitovii nauci*. 1992. Lviv: Memorial: 544.
4. Dorosenko, V. 1951. Organizatsii ukrains'koi nauki: Naukove tovarystvo imeni T. Shevchenka. New York, Filadelfia.
5. Kubijovic, V. 1991. *Naris istorii Naukovogo tovaristva im. Shevchenka (1873–1949)*. Lviv: 53.
6. Marunchak, Michael H. 1970. *The Ukrainian Canadians: a History*. Winnipeg–Ottawa: Yorkton: 792.
7. Rakovs'kij, Ivan. 2004. "Vyznacni diaci NTS". *Zyttepysno-bibliograficni narysy*. Lviv: 223.
8. Romaniv, Oleg i Aroslav Gricak. 1992. "Z imenem Shevchenka". *Aksiomy dla nashchadkiv. Ukrains'ki imena u svitovii nauci*. Lviv.
9. Sarbej, V.G. 1999. *Nacional'ne vidrodzenna Ukraini*. Kyiv: Alternatyva.
10. Zaitsev, Pavlo. 1988. *Taras Shevchenko, a life*. Toronto: University of Toronto Press: 284.

ЦЕНТР УКРАЇНСЬКИХ КАНАДІЙСЬКИХ СТУДІЙ ПРИ УНІВЕРСИТЕТІ МАНІТОБИ: ПРОЕКТИ ТА ВИКЛИКИ

Іванюк Юлія,
асистент виконавчого директора Центру українських канадійських студій при Університеті Манітоби
(м. Вінніпег, Канада)

Створення центрів дослідження українсько-канадійської проблематики та сприяння поширенню української культури в Канаді є одним з унікальних досягнень канадських вищих освітніх закладів. На даний момент вище згадані центри функціонують аналізуючи вплив української канадіани на становлення канадського суспільства, висвітлюючи релевантні проблеми розвитку українсько-канадських досліджень, стимулюючи співпрацю між українськими та канадськими навчальними закладами та поширюючи знання про Україну в Канаді. Серед них варто виділити наступні: Центр українських канадських студій (Centre for Ukrainian Canadian Studies) при Манітобському університеті, Канадський інститут українських студій (Canadian Institute of Ukrainian Studies) при Альбертському університеті, Український центр засобів і розвитку (Ukrainian Resource and Development Centre) при МакЮенському університеті, Українсько-Канадський Дослідчо-Документаційний Центр (The Ukrainian Canadian Research & Documentation Centre) в Торонто.

Центр українських канадських студій при Манітобському університеті був створений в 1981 році за підтримки Колегії Святого Андрея і поставив за мету створювати, зберігати та поширювати знання про українсько-канадійську культурну та історичну спадщину (“University of Manitoba – Faculty of Arts – Centre for Ukrainian Canadian Studies – About the Centre,” n.d.).

Варто виділити наступні функції Центру:

1. Викладання (центр пропонує вісімнадцять бакалаврських курсів, пов'язаних із українсько-канадійською тематикою (близько восьми щороку).
2. Дослідницька робота (надає підтримку науковцям, зацікавлених в дослідженні української канадіани). Також центр пропонує міждисциплінарні магістерські та докторські програми для студентів Манітобського Університету.
3. Суспільна діяльність (слугує ресурсним центром для збереження української культурної спадщини, включаючи музику, мистецтво, фольклор, звичаї та традиції). Центр активно співпрацює з українською спільнотою Вінніпега, систематично організовує україно та англомовні лекції, на яких гості центру мають змогу прослухати доповіді та поспілкуватися з провідними науковцями та культурними діячами, котрі вивчають українську канадіану. Крім того, центр спонсорує та приймає участь в конференціях як на місцевому, так і на міжнародному рівнях.

Доповідь буде сконцентрована на діяльності центру впродовж останніх двох років (за часів директорства доктора Ореста Цапа). Детальний опис подій, лекцій та презентацій мистецьких робіт, організованих та профінансованих Центром за сприяння Колегії Св. Андрея буде презентована. Особлива увага буде присвячена науково-дослідницькому аспекту діяльності цертру та суспільно-культурній співпраці центру з українською спільнотою Вінніпега, Канади та України. Основні проблеми в розвитку та майбутні ініціативи будуть синтезовані та проаналізовані.

Список використаних джерел

1. University of Manitoba – Faculty of Arts – Centre for Ukrainian Canadian Studies – About the Centre. (n.d.). Retrieved February 20, 2018, from http://umanitoba.ca/faculties/arts/departments/ukrainian_canadian_studies/about/index.html

НАВЧАННЯ СЛУЖІННЮ ГРОМАДІ У КАНАДСЬКИХ ВНЗ ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ ПІДХІД

Юр'єва Оксана,
кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри міжнародної мовної комунікації,
Національний університет "Острозька академія"
(м. Острог, Україна)

Навчання служінню громаді (Community Service Learning) є маловідомим педагогічним явищем в Україні. Наукові розвідки на цю тему вдалося знайти у дослідженнях незначної кількості українських вчених, зокрема, працях Орести Клонцак, яка використовує для його позначення термін академічно-громадське навчання і досліджує його організацію в університетах США [6], та Світлани Федоренко, яка називає цю технологію навчанням суспільно корисного служіння і аналізує його як один із напрямів громадянської освіти у США [3]. Стає очевидно, що українські дослідження цієї технології географічно зосереджуються на США, що є невипадковим, адже навчання служінню громаді є освітньою практикою у цій країні протягом десятиліть. Методологічні засади цього підходу сягають теоретичних засад емпіричного навчання (батьком якого вважається американський педагог Джон Дьюї), соціального навчання (дослідником якого є канадський вчений українського походження Альберт Бандура), розвиваючого навчання (Лев Виготський), та визвольної педагогіки (бразильський педагог і психолог Паоло Фрейре).

Завданням цього дослідження є вивчення канадського досвіду навчання служінню громаді. У Канаді ця технологія є порівняно новою, і, як зазначає канадський вчений Тоні Чемберс, розроблена досить незначна кількість концептуальних моделей навчання служінню громаді, які могли б бути корисними на практиці, існує небагато канадських досліджень щодо вибору різних підходів до навчання служінню громаді і їх потенційного впливу на канадські ВНЗ та їх партнерів у громаді [1, с. 78]. Разом з тим, дослідження канадського

досвіду може бути корисним українській педагогічній науці та практиці, оскільки виші Канади, спираючись на американський досвід будують свою власну модель реалізації цієї технології, актуальну для сучасного суспільства. Серед канадських дослідників та дослідниць навчання служінню громаді варто назвати Тоні Чемберса (Tony Chambers), Елісон Тейлор (Alison Taylor), Шону Баттервік (Shauna Butterwick), Мілоша Райкова (Milosh Raykov), Стефані Глік (Stephanie Glick), Насіма Пейказаді (Nasim Peikazadi), Шаді Меграбі (Shadi Mehrabi), Джоан Музак (Joan Muzak).

Навчання служінню громаді – це педагогічний підхід, який інтегрує навчання шляхом служіння громаді у сплановану формальну навчальну діяльність [7, с. 1]. Американський дослідник Andrew Furco визначає навчання служінню громаді як медод, за допомогою якого студенти навчаються і розвиваються шляхом активної участі у продуманій та організованій праці на корсить громади, яка відповідає справжнім потребам громади, інтегрується у академічний навчальний план або забезпечує структурований час для рефлексій, і покращує розуміння матеріалу, що викладається, шляхом "виведення" навчання у громаду [4, с. 5].

Для успішної реалізації процесу навчання служінню громаді, за матеріалами рекомендацій для професорів Центру глобального та громадського залучення Університету Оттави, необхідна наявність трьох основних характерних компонентів:

1. Студенти повинні виконати близько 30 годин волонтерської роботи на робочому місці партнерської громадської організації (Для курсів тривалістю шість тижнів, вимагається мінімум 20 годин роботи).

2. Студенти виконують завдання, що є аналітичними роздумами над власним здобутим досвідом, а викладач оцінює роботу та замінює завдання тим студентам, які не вибрали навчання служінню громаді.

3. Навчання служінню громаді інтегрується у навчальний план курсу та чітко відображається у його програмі [2, с. 3–4].

За твердженням американських вчених, навчання служінню громаді покликане навчити студентів бути громадянами демократичного суспільства та здатне розв'язати кризу демократії у соціальному і політичному кліматі, що характеризується цинічністю та апатією американських громадян [9, с. 15]. На практиці педагоги часто переслідують більш реалістичні цілі, адаптовані до певного предмету. Так, викладачі ввідного курсу до соціології Університету Британської Колумбії ставили за ціль підвищити усвідомлення студентами

важливості політичної участі та громадського залучення. Цей курс заохочував студентів до активних змін у громаді та розвитку глибокого розуміння соціологічних понять [1, с. 80]. Джоан Музак, яка інтегрувала навчання служінню громаді у ввідний курс жіночих досліджень Альбертського Університету, розглядає його як можливість для студентів більш повно зрозуміти різноманітність жіночих досвідів, розвинути глибше розуміння того, як гендерні ролі впливають на життєвий вибір, доступний жінкам, і те, як гендер переплітається з етнічністю, класом, дієздатністю, сексуальністю, і аж тоді розробити та взяти участь у стратегіях, що ведуть до соціальних змін та сприяють партисипаторній демократії [8, с. 99].

Досвід програм, що включають навчання служінню громаді Канада запозичувала у США, де такий підхід почав застосовуватись із кінця 60-х років XX ст., особливо, це стосувалося перших програм. Проте, між системами вищої освіти і розвитком навчання служінню громаді у цих двох країнах є певні відмінності. Зокрема, система вищої освіти у Канаді більшою мірою державна і менш стартифікована, а канадський уряд відіграв значно меншу роль у розвитку навчання служінню громаді у порівнянні з США, де такі програми отримували офіційну підтримку та фінансування від уряду. У Канаді зростання програм з навчанням служінню громаді у вищій освіті особливо спостерігається у останні 15 років, і частково стимулюється з боку фундації JW McConnell Family Foundation, яка надала 9 500 000 доларів десяти канадським університетам у період між 2004 і 2011 роками, щоб підтримати заснування чи розширення таких програм. Ця фундація також надала фінансування, щоб підтримати заснування Канадського альянсу з питань навчання служінню громаді (Canadian Alliance for Community Service-Learning (CACSL) у 2004 році. На веб-сторінці CACSL виокремлено 37 канадських вищих навчальних закладів, включаючи 30 університетів, що мають навчальні та позанавчальні програми із навчанням служінню громаді. Проте, варто зазначити, що цей перелік далеко не вичерпний, оскільки, наприклад, сама лише Мережа навчання служінню громаді провінції Онтаріо, утворена у 2009 році, зараз включає близько 24 університетів і 8 коледжів [10, с. 9]. У 2014 році Саскачеванський університет започаткував новий журнал, що називається *Engaged Scholar Journal: Community Engaged Research, Teaching and Learning* (Журнал активних вчених: дослідження, викладання та навчання із залученням громади).

Однак, Канаді все ще не вистачає злагодженості, яка спостерігається у цій галузі у США. Зокрема, як зазначають дослідники, є значна потреба у об'єднанні фахівців, розробці ресурсів, розвитку досліджень з навчання служінню громаді і утворенні зв'язків між державними, провінційними і місцевими організаціями ти асоціаціями [5]. Канадські заклади вищої освіти покладаються на фінансування від фондів, приватного сектора і коштів, що виділяються провінційними урядами на такі програми. Ці програми зазвичай малі за кількістю персоналу, ресурсів і кількістю студентів, які беруть у них участь, у порівнянні із загальною кількістю студентів, що навчаються у закладі. Наприклад, дослідження свідчать, що хоча активне залучення студентів у програмах навчання служінню громаді в Університеті Британської Колумбії зросло до 5100 студентів у 2014–2015 роках, ця цифра становить лише 10% від загальної кількості студентів [10, с. 9]. Як і у США домінуючою формою навчання служінню громаді є університетські навчальні курси. Проте, кілька університетів і коледжів також пропонують студентам позааудиторні можливості [5], а деякі пропонують можливості міжнародного навчання служінню громаді. На жаль, немає централізованого репозиторію, який би містив дані про канадські програми навчання служінню громаді у вищій освіті. Проте, обсяг канадської наукової літератури, хоч іще й нечисленної, поступово зростає. Відділи навчання служінню громаді в університетах розробляють ресурси для підтримки студентів, викладачів і партнерів з громади [10, с. 9].

Таким чином, навчання служінню громаді є новим педагогічним підходом, який дозволяє закладам вищої освіти ефективніше реагувати на зміни у суспільстві та бути більш активно залученими у життя громад. За умови, що навчання служінню громаді ретельно організовано, має чітку мету і відповідає професійним прагненням студентів, а також забезпечує можливості для постійних студентських рефлексій під керівництвом викладачів, які розуміють рівень усвідомлення соціальних проблем студентами, цей підхід сприяє розвитку критичного мислення та громадянської відповідальності. Серед проблем, що виникають у процесі реалізації цього підходу канадськими ВНЗ можна виокремити недостатнє і несистематичне фінансування, необхідність об'єднання фахівців з метою обміну ресурсами та розвитку наукових досліджень щодо необхідних практик та структур для підтримки навчання служінню громаді у Канаді.

Література / References

1. Chambers, Tony. 2009. "A Continuum of Approaches to Service-Learning within Canadian Post-secondary Education". *Canadian Journal of Higher Education* 39, 2: 77–100.
2. Community Service Learning (CSL) Program. Professor's Handbook. 2013. Ottawa: Centre for Global and Community Engagement.
3. Fedorenko, S. V. 2015. "Hromadians'ka osvita yak chynnyk formuvannia humanitarnoii kul'tury studentiv vyshchykh navchal'nykh zakladiv SSHA". *Teoretyko-metodychni problemy vykhovannia ditei ta uchnivs'koii molodi. Zbirnyk naukovykh prats'* 19: 330–342.
4. Furco, Andrew. 1996. "Service learning: A Balanced Approach to Experiential Education" in *Expanding Boundaries: Serving and Learning*, edited by B.Taylor, 2–6. Washington, DC: Corporation for National Service.
5. Hayes, Emilie. 2006. Community service-learning: Annotated bibliography. Ottawa: Canadian Alliance for Community Service-Learning.
6. Klontsak, Oresta. 2012. "Stanovlennia ta zmist akademichno-hromads'koho navchannia u systemi universytets'koii osvity SSHA". *Visnyk L'vivs'koho universytetu. Seriia Pedahohichna* 18: 187–194.
7. Gemmel, L. J., P. H. Clayton. 2009. "A Comprehensive Framework for Community Service-Learning in Canada". *Canadian Alliance for Community Service-Learning*. http://www.communityservicelearning.ca/en/documents/AComprehensiveFrameworkforCSL.pdf.
8. Muzak, Joan. 2011. "Women's Studies, Community Service-Learning, and the Dynamics of Privilege". *Atlantis* 35, 2: 96–106.
9. Rocheleau, Jordy. 2004. "Theoretical Roots of Service-Learning: Progressive Education and the Development of Citizenship". In *Service-Learning: History, Theory, and Issues*, edited by B. Speck, S. Hoppe. London: Praeger: 3–21.
10. Taylor, Alison, Shauna Butterwick, Milosh Raykov, Stephanie Glick, Nasim Peikazadi, Shadi Mehrabi. 2015. *Community Service-Learning in Canadian Higher Education*. Vancouver: Social Sciences and Humanities Research Council of Canada.

ФОРМИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ УКРАЇНСЬКО-КАНАДСЬКОЇ ГУМАНІТАРНОЇ СПІВПРАЦІ НА ЧЕРНІГІВЩИНІ: З ДОСВІДУ РОБОТИ

Пономаревський Станіслав,
доктор педагогічних наук,
професор, дійсний член Української Вільної Академії Наук у Канаді,
завідувач кафедри педагогіки,
Чернігівський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені К. Д. Ушинського
(м. Чернігів, Україна)

В організації дієвої українсько-канадської співпраці, без сумніву, суттєву роль відіграє пошук і впровадження взаємно цікавих щодо обох сторін форм роботи. Серед таких на Чернігівщині варто виокремити суто гуманітарні проекти (освітні, наукові, просвітницькі, "допомогові"), що здійснюються тривалий час і мають незмінно високу результативну складову.

Так, з 2005 року був започаткований досить унікальний для України, орієнтований на педагогічну громаду Чернігівщини міжнародний українсько-канадський конкурс інноваційних освітніх проектів. З того часу він відбувається традиційно щорічно. Конкурс здійснюється під егідою української Фундації "Україна-діаспора" і Української Вільної Академії наук у Канаді і відбувався за сприяння вищих закладів освіти, розташованих на Чернігівщині – Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя (2005–2006 рр.), Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка (2007–2010 рр.), Ніжинського агротехнічного інституту (2012 р.), Чернігівського інституту післядипломної педагогічної освіти імені К. Д. Ушинського (2011, 2013–2017 рр). Незмінним меценатом конкурсу і одним із його ініціаторів є професор освітніх технологій Манітобського університету (Вінніпег, Манітоба), директор Українських Канадських Студій Орест Цап. Українець, народжений і

вихований за океаном, він глибоко переймається розвитком вітчизняної школи, професійними пошуками українських педагогів. При цьому метою згаданого конкурсу є прагнення підтримати і публічно визнати працю тих педагогів, які, відмовляючись від консервативних, застарілих форм і методів навчання та виховання дітей, намагаються впроваджувати сучасні ефективні тенденції, методики і технології в українській освіті, наближати її до модерних

Провідне завдання конкурсу – підтримати тих освітян, які продукують і поширюють освітні інновації у своїй практиці, пропагуючи при цьому креативні та результативні підходи, здійснюють свої пошуки у контексті педагогіки партнерства. Ініціатори конкурсу вважають, що навіть невеликий крок учителя або вихователя у цьому напрямі – надзвичайно важливий. Це може бути спроба створення нестандартного уроку, актуального виховного заходу, пропозиція новітньої педагогічної ідеї, вмілого розв'язання педагогічної ситуації, вдалої позашкільної ініціативи, прояв особистої педагогічної майстерності, експеримент застосування ефективних методик чи технологій – усе це здатне поліпшувати сучасний стан розвитку вітчизняної освіти, шкільництва, наблизити вчителя до вирішення завдань непростого педагогічного сьогодення.

Саме тому серед учасників цього конкурсу щороку ми намагаємося віднайти творчі особистості зі складним і нестандартним мисленням, педагогів, які не бояться експериментувати і втілювати результати своїх пошуків у навчання та виховання дітей. Для оцінки конкурсних проектів створюються, як правило, спеціальні комісії, що складаються з експертів – фахівців різних напрямів знань. Частина з них є іноземними педагогами, що мешкають у США, Польщі, Німеччині, Угорщині, Росії. Вони працюють на волонтерських засадах, вивчають матеріали освітян, подані на конкурс, обирають переможців, висловлюючи власну незалежну думку про той чи інший проект, виголошують власні пропозиції. При цьому вага надається не лише теоретичним досягненням конкурсантів, але і можливості їх упровадження в освітню практику, в тому числі й іншими педагогами, що живуть і працюють в Україні.

Загалом конкурсанти мають можливість пропонувати свої роботи без жодних застережень і, звісно, право перемагати. В наступні роки

автори проектів також можуть подавати свої проекти. Це свідчить лише про те, що організатори конкурсних змагань прагнуть не загубити жодне раціональне зерно, якщо воно є корисним сьогодні в нашій освіті. Єдиним обмеженням для участі в конкурсі є використання запозичених ідей, форм, думок.

Проекти освітян можуть бути створені в різних галузях знань. Крім того, організатори конкурсу завжди намагаються рекомендувати учителям звернути увагу на ті аспекти, які сьогодні актуалізуються в світі. Серед таких ми рекомендуємо, наприклад, останнім часом розробку і створення проектів з проблем демократизації школи, учнівського самоврядування, виховання життєтворчості дітей; краєзнавчі теми; аксіологічні, акмеологічні пошуки в педагогічній царині, розвідки з гендерної проблеми, інклюзивної освіти, діяльності шкільних клубів, розробки національно-патріотичних та екологічних акцій за дитячої участі тощо.

Іншою дієвою формою українсько-канадської співпраці, що знаходить свій прояв на Чернігівщині, є організація за допомогою фахівців з Канади науково-просвітницької пошукової діяльності в Україні. Серед таких форм особливо цікавою видається підтримка проектів чернігівських дослідників, які вивчають на рівні краєзнавчих пошуків тему Голодомору. Такі проекти ініціюються групою канадських митців українського походження, яку очолює відомий кінорежисер-документаліст з Монреалю, автор першого в світі фільму про український Голодомор 1932–1933 рр. "Незнаний Голод" Тарас Гукало. Метою підтримки слугує збереження пам'яті серед чернігівської молоді про страшні часи, активізація роботи пошукових груп (насамперед молодіжних) і окремих ентузіастів-краєзнавців зі збирання документальних і фольклорних свідчень про українські голодомори різних років, поширення цієї проблеми в різних видах мистецтва (музиці, літературі, живописі, графіці), публікації відповідних історико-краєзнавчих збірників та есе.

Допомога українців Канади поширюється на сприяння підготовки і друку матеріалів згаданої теми, а також розповсюдження друкованої продукції серед освітніх осередків (шкіл, вишів) області. Усі проекти розглядаються на конкурсній основі та оцінюються публічно.

Ще однією важливою формою організації співробітництва між українськими організаціями в Канаді та громадськими спілками Чернігівщини слід назвати так звані "допомогові" взаємодії. Їх метою є адресна гуманітарна підтримка волонтерськими товариствами Канади окремих громадян, громадських об'єднань, родин, деяких державних інституцій (притулків для неповнолітніх, інтернатів, лікувальних закладів та ін.). В останні роки волонтери Канади також включили до кола своєї уваги учасників і постраждалих в АТО, членів родин загиблих вояків, переселенців з зони бойових дій, скалічених, що перебувають на лікуванні у військових шпиталях Чернігівщини.

Серед програм "допомогової" взаємодії вже тривалий час успішно діють: "Інвалідський візок", "Ліки з Канади", "Одяг бідному", "Допомога родинам і ветеранам АТО" та інші. Серед "допомогових" організацій з Канади Чернігівщина на постійній основі найбільш активно співпрацює з волонтерами Манітобської філії Суспільної Служби Українців Канади (Президент філії ССУК – п. Ярослава Демко, Вінніпег).

Таким чином, співпраця між українськими громадськими організаціями і окремими особами обох країн може бути вельми продуктивною. Важливим завданням сьогодні постає розширення форм такої співпраці з урахуванням зацікавлень обох сторін. Наступний крок – формування найширшої міждержавної взаємодії, створення дружніх партнерських стосунків на всіх рівнях між Канадою та Україною. Початок цим процесам уже покладено.

Література / References

1. Zazulya, Olha. 2008. L'Holodomor dans Bogumil Jewsiewicki et Vincent Auzas (dir.), Traumatisme collectif pour patrimoine, Quebec, PUL, 2008.
2. Konkurs Fondy profesopa Oresta Tsapa (Gruden 26, 2017). COIPPO Website, Chernihivskyi oblasnyi instutyt pisladuplomnoji pedagogichnoji osvitu. Located at http://choippo.edu.ua/?page_id=17290

КОНЦЕРТНО-ВИКОНАВСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ БАНДУРИСТІВ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ КАНАДИ

Чернецька Наталія,
кандидат мистецтвознавства,
старший викладач кафедри музично-практичної підготовки,
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки
(м. Луцьк, Україна)

Створення цілісної картини національної музичної культури неможливо здійснити без дослідження великого пласту надбань у сфері музичного мистецтва української діаспори ХХ ст. Бандурне мистецтво є невід'ємною складовою духовної культури українського народу. Серед країн української еміграції, де функціонують бандурні осередки, є Канада.

Аналіз публікацій дослідників А. Горняткевича, В. Дутчак, Г. Карась, О. Маценка, У. Самчука й ін. стосовно вивчення музичної культури української діаспори виявив, що концертно-виконавська діяльність бандуристів Канади потребує більш предметного розгляду.

У 1926 р. до Канади разом з українським хореографом В. Авраменком прибув перший бандурист Андрій Кість, який був учнем Василя Ємця[1] в Кобзарській школі в Празі. Будучи колегою В. Авраменка, бандурист виступав із сольними номерами під час гастролей балетної трупи відомого хореографа в Канаді та США [2, с. 99].

Із 1949 р. у Вінніпезі невпинно зростала популярність чоловічого хорового колективу "Бандурист". Згодом колектив поповнився чотирма бандурами й цимбалами. Музичні критики високо оцінили виконання пісень у супроводі бандур і відзначили особливий стиль інтерпретації

[1] Василь Ємець (1890–1982) – бандурист-віртуоз, музикознавець, композитор.

творів [6, с. 248]. У свій 15-річний ювілей колектив нараховував вже 10 бандуристів та хорову групу [6, с. 312].

У 1961 р. у Вінніпезі при Товаристві об'єднаних українських канадців організовано школу навчання гри на бандурі. Це була перша інституція, забезпечена інструментами з України (16 бандур) та посібниками для навчання. Інструктором гри на бандурі став Мирон Шатульський. За досить короткий термін молодіжний ансамбль бандуристів уже акомпанував хоровим колективам. Успішним був виступ на Манітобському музичному фестивалі, де бандуристи акомпанували жіночому хору "Барвінок" [6, с. 303].

Задля популяризації української бандури в провінції Онтаріо при Об'єднанні демократичної української молоді в 1975 р. створено ансамбль бандуристів "Кобзарі" в місті Сент Кетеринс. Колектив під керівництвом Оксани Матулинської концертував у Канаді та США. Його репертуар складався з українських народних пісень і мелодій, авторських вокальних та інструментальних композицій. Учасники ансамблю також проводили семінари й літні курси, де молодь навчалася гри на бандурі та опановувала історію кобзарства (під опікою капели бандуристів із Детройта, США) [4].

У кінці 40–60-х рр. XX ст. у тогочасній пресі з'являються повідомлення про виступи кобзаря Павла Конопленка-Запорожця[1], який активно концертує по Канаді й США. У його репертуарі – інструментальна музика (переважно народна), стрілецькі пісні та думи. Про його виступи позитивно відгукуються музикознавці, громадські діячі, відзначаючи, що музикант майстерно володіє інструментом, артистично виконує репертуар. У записаному на платівці "Кобза" репертуарі є інструментальні й вокально-інструментальні твори (думи, історичні та жартівливі пісні). Окрім концертної діяльності, кобзар займається й дослідницько-публіцистичною, результатом якої в 1963 р. стало видання праці "Кобза і бандура" та в 1970 р. – книги "Кобзар Павло Конопленко-Запорожець у 60-ліття тріумфу кобзи" [2, с. 102, 105].

[1]Павло Конопленко-Запорожець (1890–1982) – гри на кобзі вчився від кобзаря Д. Потапенка та самотужки, на гітарі – в італійського виконавця Спетсі, закінчив Одеську консерваторію по класу скрипки, у Канаду емігрував після Другої світової війни [2, с. 100].

У провінції Квебек бандурист Володимир Мота[1] організував школу навчання гри на інструменті у 1969–1973 рр. й капелу бандуристів. Гри на бандурі він навчався в Я. Бабуняка[2] у таборі для полонених в Італії у 1945–1946 рр., був солістом і бандуристом ансамблю "Бурлака" (Італія), солістом хору "Гомін" (Велика Британія). З 1952 р. В. Мота пропагує бандурне мистецтво в Канаді: виступає як соліст-бандурист та як учасник монреальських хорових колективів, записує два компакт-диски "Бандурист" (2008 р.) та "Твори Тараса Шевченка в піснях" (2011 р.), виступає з концертами у Тернополі й Львові [3, с. 170].

Успішним був і бандурист Роман Боцюрків[3]. Навчаючись у Торонтонському університеті, він грав в ансамблі бандуристів під керівництвом М. Дяковського. Основним видом музичної діяльності Романа на початку 90-х рр. стало мандрівне музикування: грав на вулицях і в громадських місцях багатьох міст Канади. Здійснив запис 6-ти альбомів бандурної музики [3, с. 27].

Знаковою постаттю українського мистецького життя Канади є один із відомих бандуристів сучасності Віктор Мішалов, який із 1988 р. мешкає в Торонто й активно популяризує бандуру на Американському континенті. Нині він заслужений артист України (1999), науковець, композитор, диригент, педагог, дослідник і популяризатор бандурного мистецтва у світі. Народився в м. Сіднеї (Австралія) в родині українських емігрантів. Приватно навчався гри на бандурі в П. Деряжного, Г. Бажула (учня Г. Хоткевича[4]), продовжив навчання в США у відомих бандуристів-емігрантів, учасників Детройтівського ансамблю бандуристів імені Т. Шевченка, П. Китастого, П. Гончаренка, В. Ємця, Л. Гайдамаки. У 1979–1984 рр. навчався в Київській консерваторії в класі С. Баштана, брав уроки у викладача консерваторії А. Омельченка, паралельно опановував гру на старосвітській бандурі

[1]Володимир Мота (1927 р. н.) – бандурист, співак (бас-профундо), культурно-громадський діяч, вояк дивізії "Галичина".

[2] Ярослав Бабуняк (1924 р. н.) – бандурист, диригент, учень Ю. Сінгалевича.

[3]Роман Боцюрків (1960–2003) – канадський мандрівний бандурист українського походження.

[4]Гнат Хоткевич (1971–1938) – письменник, мистецтвознавець, бандурист-виконавець, педагог, композитор, актор, режисер, музично-громадський діяч, організатор Полтавської капели бандуристів, популяризатор харківської школи гри на бандурі, працював над удосконаленням інструмента.

від Г. Ткаченка. В. Мішалов – автор перших платівок інструментальної бандурної музики (1982, 1985, 1988, 1989), першого компакт-диска (1992), відеопідручника гри на бандурі тощо. Із 1978 р. він активно гастролює по США, Канаді, Австралії, Європі, займається науковою та дослідницькою роботою [7].

У 1991 р. Мішалов став засновником Канадської капели бандуристів у Торонто та мистецької фундації "Бандура", що інспірувала впорядкування документальних матеріалів бандуристів діаспори [1, с. 16]. Упродовж кількох років роботи капели збільшився склад колективу, а також удосконалилася майстерність виконавців. Колектив відрізняється від інших тим, що продовжує традиції Г. Хоткевича, використовуючи бандури харківського типу. Інструменти для капели зроблені канадським майстром українського походження Василем Вецалом[1]. Над удосконаленням харківської бандури він працює протягом 25 років: за цей час виготовив понад 450 інструментів для бандуристів Канади, США, Аргентини, Австралії [5, с. 218].

У Канаді набула популярності практика організації літніх дитячих таборів, у яких відпочинок поєднується з багатогодинною працею за бандурою (7–8 год щодня). Цю традицію започатковано ще в 1979 р. у США Григорієм Китастим[2], а згодом вона поширилась і на Канаду. Із кожним роком популярність таких таборів зростає, збільшується контингент дітей, зацікавлених у вивченні гри на бандурі. Інструкторами в цих школах є В. Мішалов (заняття зі старшою групою), О. Зелінська-Шевчук (молодша група), інструктором середньої групи була В. Зелінська[3] [8, с. 34]. У 2001 р. вона заснувала капелу "Золоті струни" при українській суботній школі імені Лесі Українки. У 2006 р. колектив відвідав з концертами Польщу та Україну.

Отже, концертне виконавство бандуристів Канади представлене солістами (П. Конопленко-Запорожець, В. Мота, В. Мішалов, Р. Боцюрків) та колективами (хор "Бандурист", Канадська капела

[1]Василь Вецал – майстер та конструктор бандури та інших українських народних інструментів, техніку виробництва бандур вивчав у братів Гончаренків, його інструменти замовляли відомі бандуристи діаспори та України.

[2]Григорій Китастий (1907–1984) – бандурист, організатор і художній керівник Української капели бандуристів (Детройт, США).

[3]Віра Зелінська (1952–2012) – бандуристка, педагог, випускниця Тернопільського музучилища, учасниця тріо бандуристок "Горлиця". Переїхавши до Канади в 1996 р., вона працювала викладачем бандури при українській суботній школі ім. Лесі Українки.

бандуристів, ансамбль "Кобзарі", капела "Золоті струни") аматорського та професійного рівнів. Їхня творча діяльність забезпечила функціонування інституцій навчання гри на бандурі для дітей і молоді, стала вагомим внеском у музичне мистецтво української діаспори.

Література / References

1. Дутчак, Віолетта. 2014. "Бандурне мистецтво українського зарубіжжя в національному музично-культурному процесі XX – початку XXI століть". Автореф. дис. д-ра мистецтвознав. Інститут мистецтвознава, фольклористики та етнології імені М. Т. Рильського, Київ.
2. Дутчак, Віолетта. 2003. "Піонер кобзарського мистецтва в Канаді (Кобзарська творчість Павла Конопленка-Запорожця)". *Вісник Прикарпатського університету. Мистецтвознавство.* Івано-Франківськ: Плай, Вип. V: 99–107.
3. Жеплинський, Богдан та Дарія Ковальчук. 2011. Українські кобзарі, бандуристи, лірники: енциклопедичний довідник. Львів: Галиц. вид. спілка: 316.
4. Кобзарі, ансамбль бандуристів ОДУМ. http://www.ukrmusic.org/entsyklopediya/k/kobzari-ansambl-bandurystiv-odum.html
5. Мішалов, Віктор. 2013. Харківська бандура: культурологічно-мистецькі аспекти ґенези і розвитку виконавства на українському народному інструменті. Харків; Торонто: 368.
6. Наша сцена /упоряд. Петро Кравчук. 1981. Торонто: Кобзар: 492 .
7. Шот, Микола. 2017. "Бандурист Віктор Мішалов". *Урядовий кур'єр,* січень 28, URL: https://ukurier.gov.ua/uk/articles/bandurist-viktor-mishalov-mij-batko-pid-chas-navch/
8. Zelinska-Shevchuk, Oksana. 2000. "Camp Sokil – Summer Bandura Camp". *Bandura* 73–74: 36–37.

METHODS OF TEACHING UKRAINIAN AS A FOREIGN LANGUAGE IN CANADIAN EDUCATIONAL SYSTEM

Oksana Rogach,
PhD in Philology,
Associate Professor, Applied Linguistics Department,
Dean of Foreign Philology Faculty,
Lesya Ukrainka Eastern European National University
(Lutsk, Ukraine)

Alla Pavliuk,
PhD in Philology,
Associate Professor, Conversational English Department,
Deputy Dean for Academic Affairs,
Foreign Philology Faculty,
Lesya Ukrainka Eastern European National University
(Lutsk, Ukraine)

Inna Mazuryk,
Student, Foreign Philology Faculty,
Lesya Ukrainka Eastern European National University
(Lutsk, Ukraine)

Preservation of national identity, culture, and history in conditions of diaspora mainly comes about through education. In Canada there are established a bunch of educational institutions, programs and centers that offer opportunities of learning Ukrainian as a foreign language. This part of Canadian multicultural system gives a chance for a new generation of diaspora to receive knowledge about Ukrainian culture and can be the only way of language acquisition in English- or French-speaking environment.

Studying Ukrainian language is mainly spread in such provinces as Alberta, British Columbia, Manitoba, Saskatchewan and Ontario. It lasts

from nursery schools to higher educational establishments (Ukrainian language and cultural studies are taught in 22 Canadian universities) [1]. As O. Bilash and R. Bedrij point out, there are three groups of students involved in this educational process. The 1st group is bilingual due to rearing in conditions of Ukrainian community. They use a language at home; nevertheless it is easier for them to speak English. The 2nd group includes children whose families are in process of losing the Ukrainian language. The 3rd group comprises children, who know Ukrainian words and traditions, but their families lost a language and therefore there are no appropriate conditions for maintaining the basis of oral skills [2]. Thus, considering the vital role of youth engagement it became extremely important to use different approaches and methods in language learning in order to make studying more productive and interesting.

Educational system in Canada allows studying Ukrainian on different levels (preschool, school and university programs, courses of Ukrainian studies and adult classes) primarily under The Ukrainian Bilingual Program, which was adopted in 1974 and became the important part of Canadian multicultural policy. It promotes partial immersion method in which students can participate in subjects that are taught in Ukrainian (such as music, art, social studies, physical education health, home economics, drama and religion) with or without previous knowledge of the language. Additionally, Ukrainian as a foreign language can be taught as a school subject within the framework of a Core language program. In order to perform a detailed analysis of methods it is essential to describe them on the each level of educational system.

The main features of modern approaches to language teaching are selection and mixing different components of most-suitable methods and techniques considering the purposes of learners and specifics of the learning environment. In order to satisfy individual demands of each student, a teacher can compound appropriate elements of different methods during the educational process. Nowadays with the improvement of computer technologies and spreading of access to the Internet classes also can be assisted by useful electronic resources.

As J. Zayachuk points out, every Canadian educational establishment has its own peculiarities of teaching depending from one side on traditions, from the other – on a teacher, who designs a learning process [3].

Nevertheless, the same feature of teaching Ukrainian in universities is focusing on a language as a tool for communication. Considering the importance of students' ability to understand and reproduce a conversational language, the Situational and Audiolingual Methods are widely used.

So, methods of teaching Ukrainian as a foreign language are the ones that are used in teaching foreign languages in general but their choice is defined by the level of students and the purpose of learning.

References

1. Mashkova, Inna. 2014. "Osvitnya diyal'nist' ukrayins'koyi diaspory: istoryko-pedahohichnyy aspect," *Ukrayinoznavchyy al'manakh* 17: 230–233.
2. Bilash, Olenka, and Romana Bedrij. 2009. "Navchannya chytannya v Kanadi: potreby zakhidnoyi diaspory v navchal'nykh resursakh ta rol' Ukrayiny," *Teoriya i praktyka vykladannya ukrayins'koyi movy yak inozemnoyi* 4: 212–225.
3. Zayachuk, Julia. 2008. *Ukrayinoznavcha osvita v kanads'kykh universytetakh: suchasnyy stan i perspektyvy*. http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nznuoai_2008_11_45.pdf

FOLKLOR STUDIES IN THE CANADIAN-UKRAINIAN EDUCATIONAL SPACE: TRENDS OF DEVELOPMENT

Olena Semenog,
Doctor of Pedagogical Sciences,
Professor, Head of Ukrainian
Language Department,
Sumy State Pedagogical University named
after Anton Makarenko
(Sumy, Ukraine)

Myroslava Vovk,
Doctor of Pedagogical Sciences,
Leading Researcher, Department of Content and
Technology of Adult Education of the Institute of
Pedagogical Education and Adult Education of the
National Academy of Pedagogical Sciences of
Ukraine
(Kyiv, Ukraine)

Theoretical and practical principles of contemporary folkloristic were established in the theory and practice of folklore studies of Ukraine and abroad, primarily of Canada. In Ukrainian-Canadian folkloristic discourse folklore is studied mainly through the prism of functional, communicative, anthropological, context-based approaches based on interdisciplinary research.

In retrospect, *interdisciplinarity* of folklore was outlined; it is a trend that determined its innovative development in connection with related disciplines, as a result of interaction with which the spectrum of directions was formed. Interdisciplinarity involves the analysis of folklore in the sphere of context, anthropological, functional, culturological approaches, testifies to the phenomenon of interaction of systems of various scientific disciplines, educational disciplines, which create a unique integrity of multi-vector study of the theory and practice of folklore (the theory of folklore , the theory of folkloristic, history of folklore, history of folkloristic, textology of folklore, source studies, bibliography, lingual folkloristic, ethno-musical study, folklore therapy, pedagogical folklore study).

In the context of the formation the theory and practice of folklore, fundamentalism is a decisive trend in Ukrainian and Canadian folklore centers.

The methodological principles of the formation of folkloristic training of future philologists and folklorists at the universities of Ukraine and Canada testify to the fundamentals of scientific principles of training specialists. Evidence of this is the development of "Lviv" and "Kyiv" folklore centers, the birth of "Cherkasy" folklore centers. "Lviv" center develops on the basis of ideas, theoretical and methodological approaches of regional folklore study, ethnoscientific problems, which are in the works of scientists-teachers: Y. Golovatsky, O. Ogonovsky, F. Kolesi, A. Fischer, T. Komarinets, I. Denisyuk etc. Theories, concepts, practical experience of folklore study traditions by the teachers of Kyiv University (M. Dashkevich, A. Kotlyarevsky, M. Kostomarov, V. Peretz, A. Loboda, V. Boyk, M. Hrytsay, L. Dunaevskaya, etc.) develop in the direction of functional, contextual, anthropological approaches. In the universities of Canada, the traditions were established thanks to the scientifical and methodological, practically oriented achievements of teachers, scholars (T. Koshits, B. Medvinsky, R. B. Klymash, S. Kilimnik, I. Rudnytsky, A. Nagachevsky, N. Kononenko, etc.) folklore studies, folklore experience taking into account regional specifics, migration processes, studying the phenomenon of "inheritance culture", functional influence of folklore from the point of view of the interaction of the "living" folk word and the ritual organization of family sacred life, interaction with Canadian and Ukrainian genres of folklore and so on.

Fundamentality of scientific and educational traditions of folklore development is manifested in the context of the synthesis of university education and academic science. In Ukraine, the activities of academic and university folklore centers (National Academy of Sciences of Ukraine, Institute of Art Studies, Folklore Studies and Ethnology named after M. Rylsky, National Academy of Sciences of Ukraine, Ivan Franko National University of Lviv, Taras Shevchenko Kyiv National University, etc.) are aimed at improving the system of folklore training the future teachers of philology, folklorists, composing reference books, the writing of monographic works, recommendations for research activities, production of folklore and ethnographic periodicals (magazines "Folk art and Ethnology", "Folklore Notebook" , "Ethnology Notebook", "Mythology and Folklore", etc.). In Canadian educational and scientific space, the tendency of synthesis of educational practice is represented primarily by university centers. A special role in their formation belongs to well-known personalities who have contributed to the establishment of academic traditions of folklore research and the crystallization of educational traditions. Thus, B. Medvinsky initiated the creation of a program of Ukrainian folklore at the University of Alberta, he published a number of works on the history of folklore, folk poetry, paremiography. The study of Ukrainian dance in Canada and the material

culture of Ukrainians, is associated with the name of A. Nagachevsky, the first doctorate in the specialization of "Ukrainian Folklore" in Canada (1991), the head of the Center for Ukrainian and Canadian Folklore named after Peter and Doris Kule, the head of the Ukrainian culture department and the ethnography of the name of Gutsulyak at the University of Alberta [2, p. 297].

In the result of the synthesis of academic and educational practice, the tendency of professionalisation was outlined related to the quality of training specialists for the folklore industry according to the needs of the labour market, internationalization of educational activities, increased openness of economcs and cultures of different countries. In the classical universities of Ukraine (Ivan Franko Lviv National University, Taras Shevchenko National University of Kyiv), folklorists are trained at the educational-scientific degree "master" within the framework of the multidisciplinary specialization "folklore". At the same time, five educational and research programs on folklore are being implemented in Canada: at the Memorial University of Nuefoundland, Laval University, Lawrence University in Sadbury; University of Cape Breton; University of Alberta, Edmonton [2, p. 293–294].

The tendency of professionalization realizes in the specifics of the training of scientific and pedagogical staff in the field of folklore. So, since 1990, in Ukraine about 200 candidate and doctoral dissertations on the specialty "Folklore" have been defended, specialized scientific councils are functioning at the Lviv Ivan Franko National University, Taras Shevchenko Kyiv National University. According to A. Nagachevsky, in Canada about 130 post-graduate works of Ukrainian subjects are written in Canada, and 51 are related to Ukrainian folklore [2, p. 297]. It is important to note that the problems of folkloristic studies of young researchers in the Ukrainian-Canadian educational and scientific environment at the present stage are predominantly disciplined, due to modern approaches to the study of folklore phenomena in terms of functional, contextual, and anthropological approaches. Accordingly, there is an expansion of the problem field of theory and practice of folklore, taking into account Slavic, ethnomusicological, stylistic, ethnical and scientifical, and intercultural problems of folklore functioning.

Professionalism in the Ukrainian and Foreign practice of folklore studies is conditioned by **institutionalization,** which involves the activities of folklore societies, public organizations, student research clubs. In Ukraine, the process of institutionalization manifests itself in the context of functioning: specialized departments (Filaret College of Lviv National University named after Ivan Franko, folklore department of the Kyiv Taras Shevchenko National University, academic centers (department of Ukrainian and foreign folklore studies of the Institute of Art Studies, Folklore Studies and Ethnology named

after M. Rylsky of the National Academy of Sciences of Ukraine, department of folklore studies of the Institute of Ethnology of the National Academy of Sciences of Ukraine, etc.); centers of folklore, laboratories at universities (Center for Bukovina Studies at Chernivtsi National University named after Yuri Fedkovych, Ukrainian Folklore Studies Laboratory at Lviv National University named after Ivan Franko, etc.).

In the Canadian educational and scientific field several centers of folklore studies have been formed. A. Nagachevsky, M. Maherchik inform that the Center of Ukrainian Canadian Studies at the College of St. Andriy is the most active; at the University of Saskatchewan there is the Center for the Study of the Ukrainian Heritage, at the University of Alberta the Center for Ukrainian and Canadian Folklore named after Peter and Doris Kule, [2, p. 294]; Center for Ukrainian Historical Studies named after P. Jacyk [3, p. 116].

In the direction of establishing the tendency of institutionalization in the Ukrainian-Canadian educational and scientific environment, the founding of folklore societies and associations has been observed. So, the Ukrainian Society of Folklore and Mythology Researchers (Lviv) operates in Ukraine, whose activities are related to the publication of the journal Mythology and Folklore. The institutionalized form of professional communication among folklorists, ethnographers, and Ukrainian researchers in Canada is the Slavic and Eastern European Folklore Association (SEEFA), which publishes a specialized periodical – the Folklorica magazine [2, p. 298–299].

One of the forms of institutionalization in the folklore industry of Ukraine and Canada is the foundation of museums. The historical and pedagogical experience of studying folklore studies at the universities of Ukraine shows that the formation of the professional foundations of the organization of folkloristic (folklore) practice, the activation of students' research work (Kharkiv University, Lviv University) is associated with the functioning of ethnographic museums and antiquities at universities. Currently, universities and academic centers of Ukraine have museums with their own historical tradition (the Museum of Archeology and Ethnography of Sloboda Ukraine of VN Karazin Kharkiv National University, the Museum of Ethnography and Arts of the Institute of Ethnology of the National Academy of Sciences of Ukraine, etc.). The Canadian experience of organizing museums, whose activities are aimed to preserve folk traditions, material culture, testifies to the multidimensional study of folklore. Thus, at the University of Alberta, the Museum "Village of the Ukrainian Cultural Heritage" was created, which houses significant museum collections, sound and documentary databases. The activities of the Ukrainian Canadian Museum in the city of Saskatoon, the State Museum of Civilization,

in the city of Gal, the Ukrainian Canadian Research and Documentation Center contribute to the preservation of the Ukrainian folk experience [2, p. 294].

Professionalization is aggravated by the tendency of systematization, which involves the organization of folk material, the presentation of the results of folklore activities by means of digital technologies. Systematization in the folklore industry is manifested in the creation of electronic databases, archives, electronic archives, virtual laboratories. The first virtual laboratory of folkloristic in Ukraine, which presents works on the history of the formation of scientific and folklore schools, the traditions of collecting folk texts, was created by the teachers of the Filaret Kolesi Department of Folklore at the Ivan Franko National University of Lviv [2]. The Internet Encyclopedia of Ukraine, which "is the most comprehensive source of information about Ukraine, its history, people, geography, society, economy, diaspora, cultural heritage in English, contains thousands of geographical and audio materials at the Canadian Institute of Ukrainian Studies. The Center of Ukrainian and Canadian Folklore, named after Peter and Doris Kule, has open access to its materials on the Internet, collections of photos, commercial disks and field interviews became available" [3, p. 117–118].

The analysis of contemporary tendencies in the development of folklore in Ukraine and Canada made it possible to conclude that folklore is analyzed, interpreted, systematized, structured in the context of anthropological, context, functional approaches, which defines its integral essence as a "life-giving" source of cultural development. By joining such a polyaspect analysis of folk art, the person becomes a direct retranslator in society, a professional folklorist capable of self-development, professional development in a particular ethnic cultural environment, as well as in a globalized world that accumulates traditional cultural stereotypes, ethnic diversity of cultures.

References

1. "Elektronnyy arkhiv ukrayins'koho fol'kloru pry kafedri ukrayins'koyi fol'klorystyky imeni Filareta Kolessy". 2018. https://folklore-archive.org.ua/
2. Nahachevs'kyy, Andriy, Kononenko Nataliya. "Tsentr ukrayins'koho i kanads'koho fol'kloru im. Petra ta Doris Kuliv". *Narodna tvorchist' ta etnolohiya*: 5: 253–258.
3. Savchuk, Nataliya. 2015. "Ukrayins'kyy fol'klor v naukovykh doslidzhennyakh KIUS (Edmonton, Kanada)". *Naukovi zapysky Natsional'noho universytetu "Ostoroz'ka akademiya"* 23: 115–121.

УКРАЇНСЬКА МОВА І КУЛЬТУРА У СТУДІЯХ ІВАНА ОГІЄНКА

Данилюк Ніна,
доктор філологічних наук,
професор кафедри української мови,
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки
(м. Луцьк, Україна)

Дослідники українського походження з Канади – Іван Огієнко, Ярослав-Богдан Рудницький, Яр Славутич, Іраїда-Ірена Ґерус-Тарнавецька й ін. розглядали важливі аспекти вивчення української мови, займалися укладанням словників та унормуванням правопису, навчанням мови в іноземній аудиторії, однак їхні розвідки в радянські часи були недоступні в Україні. Із настанням незалежності стало можливим ознайомитися із надбанням цих науковців, про що чи не вперше йшлося на I та II Міжнародних конгресах україністів (К., 1990, Львів, 1993), а також на республіканській конференції "Незабутні імена української науки" (Львів, 1992). Літературознавчу спадщину Івана Огієнка розглядав Віталій Мацько у дисертації "Іван Огієнко – дослідник давньої української літератури" (Київ, 1998), який уклав "Словник літературознавчих термінів Івана Огієнка" (Хмельницький, 1997) та "Повну бібліографію праць Івана Огієнка" (Хмельницький, 1998). Було організовано Всеукраїнську огієнкознавчу конференцію, за матеріалами якої вийшов збірник наукових праць (Київ, 1997). Набуток ученого досліджують викладачі Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: з 2003 р. виходить щорічний збірник "Іван Огієнко і сучасна наука та освіта", відбуваються наукові конференції. Серед мовознавчих публікацій назвемо такі: Данилюк Ніна "Проблема єдиної літературної мови у працях І. І. Огієнка" (1992), Ковтун (Бугайчук) Олена "Огієнко про рідномовні обов'язки та вивчення іноземних мов" (2002), Марчук Людмила "Засоби вербалізації

концепту “Страждання” у “Філософських містеріях” Івана Огієнка” (2016), Коваленко Наталія “Живе багатство української мови (матеріали до словника епітетів мови І. Огієнка)” (2016) та ін. Про Івана Огієнка вміщено окрему статтю в енциклопедії “Українська мова” (Київ, 2004, 2007). Однак вважаємо, що цих матеріалів недостатньо, аби осягнути набуток провідного українсько-канадського вченого, автора понад 1848 розвідок.

Іван Огієнко (2 (14). І. 1882, м. Брусилів, Україна – 29. ІІІ. 1972, м. Вінніпег, Канада) – український мовознавець, видавець, державний, церковний і культурно-світній діяч, який трудився на філологічній та педагогічній ниві в Україні й Канаді. Він був міністром освіти (1918) та міністром віросповідань (1919–1912) в уряді УНР, професором і ректором Українського університету в м. Кам’янці-Подільському (1918–1920), ректором заснованого у Вінніпезі Українського народного університету (1948), деканом і лектором богословського факультету колегії Св. Андрея Манітобського університету. Учений обстоював використання української мови в церкві, вважаючи, що “рідна мова – шлях до Бога”. Митрополит переклав та опублікував фундаментальний том “Біблії або книг св. Письма старого і Нового Заповіту” (Лондон, 1962; 1529 сторінок), який належить до найякісніших перекладів українською мовою.

Серед наукових інтересів Огієнка-мовознавця були питання палеографії, історії старослов’янської та української мов, граматики, стилістики та культури української мови, українського правопису. Докладно вивчивши українські стародруки (магістерська робота присвячена творчості Іоаникія Галятовського), він написав розвідки: “Іван Хведорович – фундатор постійного друкарства на Україні”, “Друкарська трійця: Фіоль, Скорина і Хведорович”, “Друкар-волиняк Онисим Радишевський” та ін., а також велике дослідження “Історія українського друкарства” (XV–XVIII ст.) (Львів, 1925). На відміну від офіційної радянської думки, учений довів, що книгодрукування в Західній Україні виникло завдяки Швайпольту Фіолю та Франциску Скорині у XV ст., задовго до приїду Івана Федорова (Хведоровича), який у XVI ст. лише відновив його, заснувавши постійні друкарні та використавши авторський знак із датуванням видань.

У працях з історії мови, зокрема: “Українська літературна мова 16 століття і український Крехівський апостол” (Варшава, 1930), “Історія

української літературної мови" (Вінніпег, 1949), "Повстання азбуки й літературної мови в слов'ян" (Вінніпег, 1976) та ін., учений розглядав питання походження та розвитку української мови, її періодизації. У публікаціях славістів кінця XIX–XX ст. Олександра Потебні й Агатангела Кримського, Юрія Шевельова, Олекси Горбача початок становлення української мови співвіднесено з часом розпаду праслов'янської мови, тобто з VI ст. н. е. Агатангел Кримський висловив думку, підтриману Огієнком, про те, що "уже до кінця X століття на Україні була, імовірно, своя літературна мова – мова інтелігентного Києва" [3, с. 9]. Відомо, що радянські вчені (Павло Плющ, Іван Білодід та ін.) початки української літературної мови відносили аж до XIV ст. Тому, коли в Радянській Україні видано перший том "Історичного словника українського язика" у двох частинах (Харків–Київ, 1930–1932) Євгена Тимченка, Огієнко зауважував: "Коли б цей словник брав матеріал починаючи з X-го ст., відразу було б видно, що вже тоді українська мова була самостійна, від російської мови відмінна. Та совєтська російська влада дозволила друкувати цього словника тільки з матеріалом, з XIV-го віку починаючи" [4, с. 64].

Крім того, він заперечував панівну в радянській науці теорію Олексія Шахматова про спільну праруську (давньоруську) добу та існування давньоруської мови, констатуючи: "Спільної "руської" мови ніколи не було" [4, с. 62]. Дослідження сучасних мовознавців (Григорія Півторака, Олександра Тараненка й ін.) також доводять неспроможність традиційного постулату про єдину давньоруську мову та давньоруську народність як суспільну реальність. У монографії "Історія української літературної мови" Іван Огієнко виділив такі періоди в розвитку української мови: 1) праслов'янська доба: повстання української мови (VI–IX ст.); 2) початок української літературної мови: княжа доба (IX–XIV ст.); 3) литовська доба (XIV–XVI ст.); 4) польська доба (1569–1654); 5) московська доба (1654–1798); 5) доба відродження (XVIII–XIX ст.); 6) доба державної та соборної української мови в УНР (1917–1919); 7) доба української мови під совєтами: а) доба русифікації: 1917–1923); б) доба українізації: 1923–1933; в) доба комунізації: після 1933 [4].

Ця періодизація засвідчує, що розвиток української літературної мови перебував у тісному зв'язку із соціально-політичною ситуацією і тривалим часом бездержавності України, що призводило до її

“винародовлення” (новотвір автора). Крім того, науковець піднімав важливу проблему єдиної літературної мови та її варіантів, використання яких залежало не лише від територіальних, а й політичних аспектів, від перебування українців у складі різних держав, про що йшлося у нашій статті [4], а також у монографії Богдана Ажнюка, присвяченій функціонуванню української мови у США [1, с. 3–279].

У працях Огієнка-Іларіона “Історія української літературної мови” (розділ “Історія українського правопису”) (Вінніпег, 1949), “Український літературний наголос” (Вінніпег, 1952), “Наша літературна мова. Як говорити й писати по-літературному ” (Вінніпег, 1954, 1969), “Нариси з історії української мови. Система українського правопису. Популярно-науковий курс з історії освітлення” (Вінніпег, 1990) та ін. доведено, що політичні чинники впливали також і на формування правопису, вимову та наголошення української мови.

Низка робіт ученого присвячена граматиці української мови та лінгводидактиці, що сприяло запровадженню української мови у середні та вищі школи: “Українська граматична література: Розгляд підручників по яких можна вчитися і вчити української мови” (Київ, 1908), “Українська граматика: Основи вкраїнського правопису: Підручник для 2-го та 3-го року навчання” (Київ, 1918), “Рідна мова в українській школі. Замітки з методики рідної мови” (Київ, 1918), “Рідне писання. Українська граматика: Основи вкраїнського правопису: Підручник для 1-го року навчання” (Київ-Львів-Відень, 1921), “Головніші правила українського правопису” (Тарнів, 1922); “Чистота і правильність української мови: Підручник для вивчення української літературної мови” (Львів, 1925) та ін. Учений виклав основні правила носія рідної мови у праці “Наука про рідномовні обов’язки. Рідномовний катехизис для вчителів, робітників пера, духовенства, адвокатів, учнів і широкого громадянства” (Радість коло Варшави, 1935). Для забезпечення курсів українознавства Огієнко підготував кілька книг: “Українська культура” (Київ, 1918), “Свято української культури” (Варшава, 1924), “Дохристиянські вірування українського народу” (Вінніпег, 1965) та ін. У нього загалом був план видати 30-томну “Бібліотеку українознавства”, який він намагався втілити упродовж життя.

Огієнко-лексикограф уклав "Етимологічно-семантичний словник української мови" в 4-х томах (виходив частинами у журналах "Рідна мова" (1933–1934) та "Віра й культура"(1964–1965)), "Український стилістичний словник" (Львів, 1924; Вінніпег, 1978), "Українсько-російський словник початку XVII-го віку: із історії культурних впливів України на Московію" (Вінніпег, 1951), "Граматично-стилістичний словник Шевченкової мови" (Вінніпег, 1961), "Словник слів, у літературній мові не вживаних" (Нью-Йорк, 1973) та ін.

Отже, Іван Огієнко невтомно трудився для розвитку рідної української мови в Україні та за її межами. Він розумів, що "рідна мова – то найголовніший наріжний камінь існування народу як окремої нації; без окремої мови нема самостійного народу" [5, ч. 13, с. 4].

Література / References

1. Ажнюк, Богдан. 1999. *Мовна єдність нації: діаспора й Україна*. Київ: Рідна мова: 3–279.
2. Данилюк, Ніна. 1992. "Проблема єдиної літературної мови у працях І. І. Огієнка". *Незабутні імена української науки* І. Львів: 68–70.
3. Кримський, Агатангел. 1971. "Українська мова, звідкіля вона взялася і як розвивалася. *Кримський Агатангел*. Том 3: 252– 282. Київ: Наукова думка.
4. Огієнко, Іван. 1995. *Історія української літературної мови*. Київ: Либідь: 57, 62, 64, 244.
5. Огієнко, Іван. 1991. "Наука про рідномовні обов'язки. Рідномовний катехизис для вчителів, робітників пера, духовенства, адвокатів, учнів і широкого громадянства". *Слово* 13(35): 4–5, 14(36): 4–5.

СЛАВІСТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯРОСЛАВА-БОГДАНА РУДНИЦЬКОГО

Лісняк Стефанія,
кандидат філологічних наук,
доцент,
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка
(м. Тернопіль, Україна)

Гапон Леся
кандидат філологічних наук,
методист,
Тернопільський комунальний методичний центр науково-освітніх інновацій та моніторингу
(м. Тернопіль, Україна)

Славістична діяльність займала помітне місце в науковій творчості Я. Рудницького. Блискуча школа слов'янських мов і літератур, пройдена в часи час навчання у Львівському університеті, спільна праця з визначними ученими в період докторату й постдокторату дали змогу молодому науковцеві реалізувати себе як талановитого викладача-славіста в університетах Європи й Америки. Дослідники відзначають його як активного популяризатора слов'янської культури в еміграції, автора, видавця й редактора наукових збірників Українського вільного університету в Канаді.

Основними напрямами славістичних студій Я. Рудницького були: історія славістики, зокрема української, доісторична епоха в історії слов'янських народів, кирило-мефодіївська проблематика, українська мова серед інших слов'янських мов, взаємозв'язки між слов'янськими мовами, історія слов'янських етнічних груп у Канаді.

У праці "Українська славістика та її завдання" (1948) знаний філолог діаспори, з одного боку, демонструє здобутки української

славістики, наголошуючи на започаткуванні славістики як такої саме українським ученим М. Смотрицьким у XVII ст., з іншого, – аналізує невтішну ситуацію, що склалася в західній славістиці щодо визначення ролі і статусу українського народу та його мови. На думку Я. Рудницького, існують дві українські славістики: соціалістична й емігрантська, причому "*увесь тягар наукової української славістики спадає на плечі українських учених-емігрантів в Європі і в Америці"* [4, с. 27].

Важливим напрямом славістичних студій ученого було дослідження дописемного періоду в історії слов'янських народів. Я. Рудницький порушував питання слов'янства як етномовної спільності; балто-слов'янської мовної єдності; праслов'янської мови та прабатьківщини слов'ян; класифікації слов'янських мов. Учений розглядає слов'янський світ *"як окрему спільноту"* [1, с. 1], об'єднану певними ознаками, серед яких *"на перше місце висуваються мовні прикмети, якщо їх розглядати в діахронічній перспективі"* [1, с. 1]. Беручи до уваги територію прабатьківщини слов'ян і сьогоднішнє розселення слов'янських народів, учений висуває тезу про існування двох основних типів слов'ян: *"автохонів і колоністів"* [1, с. 66]. До перших автор відносить українців і білорусів, а до других – усі інші слов'янські народи. Приймаючи традиційний поділ слов'янських мов на три групи, мовознавець зауважує, що це розмежування не генетичне, а спирається *"на географічне розміщення відповідних мовно-етнічних комплексів"* [3, с. 8].

Досить вагомим є внесок Я. Рудницького в дослідження староцерковнослов'янської мови. Учений стисло подає історію створення перших слов'янських абеток – глаголиці та кирилиці, наголошуючи на величезному історико-культурному значенні староцерковнослов'янської мови як першої літературної мови слов'ян і слушно вважаючи, що *"всюди вона має змінений вид відповідно до ґрунту, на кому вона вживається, тому починаючи з XII століття слід говорити про її націоналізовані типи: українізовану, зросійщену, сербізовану і т. д. старо-церковщину"* [2, с. 2].

Славістичні студії Я. Рудницького дають відповідь на питання про походження українського народу та його мови. Дослідник категорично заперечує існування спільносхіднослов'янської

(праруської, давньоруської) мови, стверджуючи: *"Українська мова, так як і старо-церковно-слов'янська й усі слов'янські мови, походить із праслов'янської мови й розвивалася з розпадом праслов'янської в V і пізніших століттях окремо як говори українських племен: полян, древлян, волинян, бужан, дулібів, лучан, тиверців, уличів та сіверян"* [1, с. 51]. Учений виявляє насамперед ті мовні ознаки, що відрізняють українську мову від сусідніх слов'янських мов, *"як щось одне, як споєну й послідовно збудовану цілість – систему і роблять із неї окремішню одиницю в сем'ї слов'янських мов"* [3, с. 13].

Крім праць із загально-славістичної мовознавчої проблематики, знаходимо в Я. Рудницького окремі статті, присвячені порівняльному слов'янському мовознавству, що стосуються фонетики, морфології, етимології, лексикології, діалектології, ономастики. У цих розвідках автор розглядає мовні явища на широкому загальнослов'янському тлі, зіставляючи їхнє функціонування в різних слов'янських мовах і звертаючи увагу на походження та генетичні зв'язки.

Учений досліджував також специфіку функціонування слов'янських мов у Канаді і виявив певні особливості побутування цих мов в англомовному середовищі.

Важливими завданнями славістичних досліджень Я. Рудницький уважає вивчення проблеми асиміляції слов'янських мов у Канаді; фонетичних, морфологічних, синтаксичних особливостей слов'янських діалектів у Канаді; дослідження англійських запозичень у розмовній мові емігрантів слов'янського походження в Канаді та США; слов'янських топонімів у Канаді; слов'янсько-англійських імен і прізвищ, а також укладання карти слов'янських діалектів Канади [6, с. 29]. Над виконанням багатьох із указаних завдань плідно працював сам мовознавець.

Перу Я. Рудницького належить також праця "Славістичні студії у Канаді в 1950 р." ("Slavic Studies in Canada in 1950"), яку один із фундаторів канадської славістики В. Кайє-Кисілевський назвав "необхідним і цінним джерелом для кожного славіста" [5, с. 66]. Високу оцінку внеску українського вченого в розвиток славістичних студій у Канаді дав Президент Канадської асоціації преси етнічних груп Дж. Кіршбаум, за словами якого, саме цьому вченому слов'яни "мають завдячувати зростанню своєї ваги у канадському суспільстві" [5, с. 70],

Предметом дослідження Я. Рудницького були також міжслов'янські зв'язки у сфері ономастики.

Славістична діяльність Я. Рудницького полягала у виданні й редагуванні наукових славістичних збірників, педагогічній роботі та науковій творчості. Славістичні студії автора містять цінні думки, припущення, які не втратили свого значення й на сьогодні, деякі з них підтверджені сучасними дослідженнями української мови та інших слов'янських мов.

Література / References

1. Рудницький, Ярослав-Богдан. 1948. *Вступ до слов'янознавства*. Мюнхен: 79.
2. Рудницький, Ярослав-Богдан. 1948. *Нарис граматики старо-церковно-слов'янської мови*. Мюнхен: 142.
3. Рудницький, Ярослав-Богдан. 1965. *Українська мова та її говори*. Вінніпег: 116.
4. Рудницький, Ярослав-Богдан. 1948. "Українська славістика та її завдання". *Завдання слов'янської філології й українська славістика*. Аугсбург: 14–29.
5. Сіромський, Руслан, і Сіромська Ганна. 2016. Становлення та розвиток славістичних студій у Канаді". *Проблеми слов'янознавства* (65). Львів: 65–76.
6. Rudnyckyi, Yaroslav B. 1987. Languages of Canada. Ottawa, Montreal: 81.

УКРАЇНОЗНАВЧА ОСВІТА В УКРАЇНІ І КАНАДІ У ЛЕКСИКОГРАФІЧНОМУ ДИСКУРСІ

Вовк Мирослава,
доктор педагогічних наук,
головний науковий співробітник відділу змісту і технологій навчання дорослих, Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих,
Національна Академія
Педагогічних Наук України
(м. Київ, Україна)

Машкова Інна,
старший викладач кафедри іноземних мов фінансово-економічного факультету,
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
(м. Київ, Україна)

У канадсько-українському освітньо-науковому дискурсі наявний значний пласт лексикографічних видань, які розкривають специфіку розвитку українознавства, суміжних наук (фольклористики, етнології, культурології антропології тощо) в Україні і Канаді в історичному поступі. Однак у зв'язку з активізацією сучасних тенденцій розвитку українознавчої освіти (антропологізації, інтердисциплінарності, професіоналізації, інтеграції і т.д.) виникла необхідність укладання лексикографічних праць, які б цілісно розкривали сутність категоріально-понятєвого виміру освітніх процесів в канадсько-українському просторі та персонологічний контекст українознавчих студій.

Насамперед окреслимо ключові досягнення лексикографії щодо представлення надбань українознавчої освіти і Україні і Канаді. Історія розвитку українознавчої освіти має давній, широкий, проте тернистий шлях. В Україні 1930-х рр. українознавство (а згодом і саме поняття) було вилучено із наукових досліджень і навчальних програм. В

українській діаспорі, особливо у канадській, воно продовжувало розвиватися. Т. Усатенко зауважує, що ще на "першому українському педагогічному Конгресі у Львові в 1935 р. В. Пачевський виступив з доповіддю "Українознавство у вихованні молоді", де до цієї науки відносить українську мову, літературу, пластичне мистецтво, музику та "географію земель, заселених українцями" [15, с. 223].

Друга (у період між двома світовими війнами) і третя (з 1945 р. – до кінця 1980-х рр.) хвилі еміграції мали наслідком поповнення діаспори Канади талановитими науковцями, педагогами, істориками, діячами мистецтв та іншими представниками інтелігенції. Епохальним результатом їх наукових, творчих зусиль стала "Енциклопедія українознавства", упорядниками якої були Володимир Кубійович і Зенон Кузеля. Перша "Енциклопедія" (ЕУ-І) була видана у 1949–1952 рр. Науковим товариством імені Шевченка в м. Мюнхен (Німеччина) у 3-х томах і стала першим універсальним довідково-науковим виданням про Україну з усіх галузей знань. Упродовж 1955 – 1985 рр. було видано ЕУ-ІІ "Енциклопедія українознавства. Словникова частина" у десяти томах із одинадцятим додатковим томом у 1995 р. Репринтне видання з'явилося в Україні упродовж 1993–2003 рр. Енциклопедія продовжує бути невичерпним джерелом наукових досліджень, у якому представлено дослідницький і освітній українознавчий процес у діаспорі та Україні. Видання Енциклопедії України англійською мовою (1984–1993, *Encyclopedia of Ukraine)* стало одним із найбільших досягнень Канадського інституту українських студій.

До понятєво-персонологічних праць належать такі українські і канадські видання, як: "Енциклопедія українознавства для школярів і студентів" (2001), "Енциклопедія освіти" (2008), "Енциклопедія історії України" (2008), "Енциклопедія української діяспори" (2009) тощо. У 1991 р. авторський колектив під керівництвом С. Лазебника, до якого входили Л. Лещенко, Ю. Макар та ін. видав у Києві довідник "Зарубіжні українці", де значна увага приділялась культурно-освітнім досягненням канадської української спільноти.

У Канаді ґрунтовним напрямом дослідницьких студій є біобібліографічні дослідження. "Документування осягів української національної групи в Канаді – важлива справа нашого буття. Без цього будемо залишатися невиразною "етнічною масою", – відзначає Яр

Славутич ще у 1961 р. У цьому контексті унікальними є видання "Українська література в Канаді" Я. Славутича (1992), "Біографічний довідник до історії українців Канади" М. Марунчака (1986), "Портрети українських мовознавців" Ю. Шевельова (2002) та ін. В українському науковому дискурсі у цьому напрямі представлено такі праці, як: "Українські історики XX століття: Біобібліографічний довідник" (2003), "Не загублена українська людина (55 портретів з української діаспори)" (2004), "Українські письменники діаспори" (2007), "Українська діаспора: літературні постаті, твори, бібліографічні відомості" (2012) тощо. Робота у цій сфері продовжується і залишається цікавою для багатьох вчених українознавців.

У зв'язку з активізацією сучасних тенденцій розвитку українознавчої освіти (антропологізації, інтердисциплінарності, професіоналізації, інтеграції і т. д.) виникла необхідність укладання лексикографічних праць, які б цілісно розкривали сутність категоріально-понятєвого виміру освітніх процесів в канадсько-українському просторі та персонологічний контекст українознавчих активізацією сучасних тенденцій розвитку українознавчої освіти (антропологізації, інтердисциплінарності, професіоналізації, інтеграції і т. д.) виникла необхідність укладання лексикографічних праць, які б цілісно розкривали сутність категоріально-понятєвого виміру освітніх процесів в канадсько-українському просторі та персонологічний контекст українознавчих

З метою представлення специфіки розвитку теорії і практики українознавчої освіти було укладено понятєво-персонологічний словник "Українознавча освіта в Україні і Канаді" (автори – доктор педагогічних наук Мирослава Петрівна Вовк, старший викладач – Інна Миколаївна Машкова, 2018). У словнику представлено основні дефініції понять, які розкривають особливості розвитку українознавчої освіти, пріоритети становлення українознавчої думки в Україні та Канаді, визначають специфіку освітніх процесів з позиції полікультурного, аксіологічного, культурологічного підходів. Охарактеризовано результати наукової, педагогічної діяльності викладачів, методистів, науковців, учителів-українознавців, які обґрунтували теоретичні основи українознавчої освіти, сприяли цілісному усвідомленню досягнень теорії і практики викладання

українознавчих дисциплін в українському і канадському науково-освітньому просторі.

Лексикографічну працю структуровано за системним принципом викладу матеріалу, що охоплює базові поняття українознавчої освіти, здобутки освітян і науковців, які представляють різні напрями діяльності в галузі українознавства: викладання української мови, літератури, історії, фольклору, етнографії, наукову діяльність у галузі мовознавства, лінгвістики, літературознавства, фольклористики тощо. Висвітлено персонологічний аспект розвитку українознавчої освіти в Україні та українській діаспорі Канади, починаючи з кінця XIX і до початку XXI ст.

Матеріали, представлені в словнику, цілісно охоплюють досягнення теорії і практики українознавчої освіти в Україні і Канаді, дозволяють підвищити рівень дослідницької культури майбутніх учителів-філологів, формувати у них ціннісне ставлення до досягнень українознавчої думки в обох країнах. Словник М. П. Вовк, І. М. Машкової адресований учителям-філологам, науковцям, викладачам гуманітарних дисциплін, студентам, магістрантам, аспірантам, яких цікавлять проблеми розвитку українознавчої думки, становлення українознавчої освіти в Україні та за її межами.

Авторами була використана широка джерельна база – праці провідних теоретиків і практиків-українознавців як вітчизняних, так і зарубіжних, педагогів, літературознавців, фольклористів, істориків і громадських діячів..

Матеріал словника може бути використаний з метою оновлення змісту літературознавчих, фольклористичних, мовознавчих, українознавчих дисциплін у професійній підготовці вчителя української мови і літератури, фольклориста-дослідника, педагога-білінгвіста. Статті словника, присвячені діяльності освітян України і української діаспори Канади, можуть слугувати орієнтиром щодо подальшого поглибленого дослідження їх внеску у розвиток українознавчої освіти, історії становлення українознавчої думки, що сприятиме розвитку дослідницьких умінь майбутніх фахівців, їхньої методологічної культури.

Література / References

1. Вовк, Мирослава та Інна Машкова. 2018. *Українознавча освіта в Україні і Канаді: понятєво-персонологічний словник.* Київ: Талком.
2. Кононенко, В., ред. Г. Білик, Ф. Гамалій та О. Погребенник. 2007. *Українські письменники діаспори*. У 2 кн. Київ: НБУ імені Ярослава Мудрого.
3. Кубійович, Володимир та Зенон Кузеля, ред. 1949–52. *Енциклопедія українознавства*. 3 т. Мюнхен: НТШ.
4. Кубійович, Володимир, ред. 1993–2003. *Енциклопедія українознавства*. Словникова частина. 11 т. Перевидання в Україні. Львів – Київ: Видавництво НТШ та Фонд Енциклопедіїї українознавства.
5. Кремень, В. Г. 2008. *Енциклопедія освіти*. Київ: Юрінком Інтер.
6. Лазебник, С. Ю., кер. авт. кол., Л. О. Лещенко, Ю. І. Макар та ін. 1991. *Зарубіжні українці. Довідник*. Київ: Україна.
7. Маркусь, В., гол. ред., Маркусь, Д., співред. 2009. *Енциклопедія української діяспори*. Нью-Йорк – Чикаго.
8. Марунчак, М. 1986. *Біографічний довідник до історії українців Канади*. Вінніпег: УВАН.
9. Оліфіренко, В. В., С. М. Оліфіренко, Т. В. Оліфіренко, та Л. В. Оліфіренко, авт.-уклад. 2001. *Енциклопедія українознавства для школярів і студентів*. Донецьк: Сталкер.
10. Просалова, В. А., упорядн. 2012. *Українська діаспора: літературні постаті, твори, бібліографічні відомості*. Донецьк: Східний видавничий дім.
11. Слабошпицький, М. 2004. *Не загублена українська людина (55 портретів з української діаспори)*. Київ: Ярославів Вал.
12. Смолій, В. А., голова редкол. та ін. 2003. *Українські історики XX століття: Біобібліографічний довідник*. Вип. 2, ч. 1. Київ – Львів.
13. Смолій, В. А., голова редкол. та ін. 2008–13. *Енциклопедія історії України*. НАН України. Інститут історії України. Київ: Наукова думка.
14. Славутич, Яр. 1992. "З історії українознавства в Канаді". *Українська література в Канаді* 277–278. Едмонтон: Славута.
15. Усатенко, Т. П. 2004. "Українознавство в становленні національної освіти". *Збірник наукових праць Науково-дослідного інституту українознавства* за редакцією Петра Кононенка. Том І. Київ: Міленіум: 220–228.
16. Шевельов, Ю. 2002. *Портрети українських мовознавців*. Київ: Київо-Могилянська академія.
17. Kubijovic, Volodymyr and Danylo Struk, eds., 1984–1993. *Encyclopedia of Ukraine*. 5 volms. Toronto: Canadian Institute of Ukrainian Studies & University of Toronto Press.

ІСТОРІОСОФІЯ БІБЛІОТЕЧНО-ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ: ДОСВІД КАНАДИ І СВІТУ

Салата Галина,
кандидат історичних наук,
директор коледжу Київського університету культури,
Київський університет культури
(м. Київ, Україна)

Національні бібліотеки держав світу мають значні переваги у порівнянні з іншими соціальними інститутами у сенсі накопичення, зберігання та розповсюдження інформації. Національні бібліотеки – це культурно-освітні, інформаційні заклади, в яких забезпечення гармонійного поєднання науково-технічної і гуманітарної інформації, надання цілісності уявлень про фундаментальні закони природи в їх сучасному розумінні є вкрай важливим техніко-технологічної епохи.

Державне фінансування установ консолідованої інформації, або архівів і бібліотек, у відсотковому значенні щорічно зростає, втім не відповідає потребам глобалізованого світу у зв'язку інфляцією і необхідністю витрат на впровадження інформаційно-комунікаційних технологій. Архіви і бібліотеки скорочують видатки на виконання своїх класичних функцій, що не прогресує діяльність, тому питання пошуку шляхів місця і ролі бібліотечних установ є актуальним і на часі.

Загальна історіографія проблеми свідчить, що існуючі дослідження вітчизняної бібліотекознавчої школи, позбавлені соціогуманітарного контексту, що не забезпечує повної картини і не сприяє вирішенню проблеми, а отже дослідження стану та напрямів діяльності бібліотечних установ у системі інформаційно-комунікаційних технологій в Україні є недостатнім.

Головною метою роботи є спроба визначити історіософію діяльності бібліотечних установ України у системі інформаційно-комунікаційних технологій глобалізовного світу.

Методологією дослідження є аналітико-синтетична обробка нормативно-правової, законодавчої бази державної політики у галузі

бібліотечної справи України і світу та ґрунтується на матеріалах з відкритих джерел фізичної інфраструктури Інтернет на основі протоколів передачі даних HTTP, HTTPS.

Національні бібліотеки – це культурно-освітні, інформаційні заклади, в яких забезпечення гармонійного поєднання науково-технічної і гуманітарної інформації, надання цілісності уявлень про фундаментальні закони природи в їх сучасному розумінні є вкрай важливим техніко-технологічної епохи.

Чи потрібна сучасному соціуму національна бібліотека з її традиційними функціями, для кого і чого вона призначена (вікові групи, верстви, гендерні особливості, соціальні категорії), чи має національна бібліотека майбутнє, чи національна бібліотека XXI ст. – це історія та/або архів нації? На ці та інші питання відповідає наприклад, історія, сьогодення та діяльність державної інституції – Бібліотека та Архів Канади – соціогуманітарний інститут, який є невід'ємною частиною життя держави і нації, забезпечує запити і потреби користувача.

Менеджмент ‘‘Бібліотеки та Архіву Канади’’ (англ. Library and Archives Canada, фр. Bibliothèque et Archives Canada) (НБіАК) констатував, що збереження у 2001 р. бюджету у тому ж обсязі, що і в 1984 р., призвів до того, що бібліотека не могла виконувати свої основні функції, передбачені законом, тому платні послуги є не лише економічно обґрунтованою вимогою часу, а й соціокультурною складовою її діяльності, що у 2016 р. четверту частину свого річного бюджету формувала за рахунок платних послуг.

У Національній бібліотеці Канади, або ‘‘Бібліотека та Архів Канади’’ (2004 р.) створений департамент, що слугує основним джерелом знань для всіх громадян Канади, і не тільки. Департамент являє собою не тільки бібліотеку, але й інформаційний центр та читальний зал, в якому надаються послуги безкоштовного Інтернету.

Діяльність бібліотеки регулює Закон від 22 квітня 2004 р., що ставить за мету забезпечення користувачам швидкого та єдиного доступу до документної і документальної спадщини, що відображає культурний, соціальний і політичний розвиток країни.

Також, внесені зміни до законодавства про авторське право і деякі інші нормативно-правові акти та модернізовано завдання національної бібліотеки і Національного архіву відповідно вимог, викликаних швидким поширенням Інтернету і зростанням обсягу джерельної спадщини в електронній формі.

Мета діяльності головної бібліотеки Канади – бути джерелом знань для користувачів, бути доступною для всіх, тим самим забезпечуючи свій внесок у культурний, соціальний та економічний розвиток Канади у якості вільного і демократичного суспільства. Цікаво, що Керівник НБіАК (бібліотекар і архівіст) має посаду заступника голови держдепартаменту, призначається губернатором Канади і підзвітний міністру.

Закон визначає основні завдання та повноваження НБіАК: комплектування та збереження документної спадщини; ознайомлення канадців і будь-яких інших осіб з Канадою і її документною спадщиною та полегшення доступу до нього; постійне репозитарне зберігання урядових документів; інформаційне обслуговування урядових органів і його координація; допомога в розвитку бібліотечної та архівної системи країни.

Менеджмент ‘‘Бібліотеки і архіву Канади” у березні 2017 р. уклав контрактну угоду про співпрацю з OCLC (Online Computer Library Center, Incorporated) – Міжнародна некомерційна організація бібліотечної співпраці, головною метою якої є розширення доступу до інформації бібліотек світу. OCLC підтримує тисячі бібліотек, що робить інформацію більш доступною і корисною для людей у всьому світі і сприяє бібліотекам світу у задоволенні інформаційних потреб користувачів, установ і громад.

‘‘Королівська бібліотека, Національна бібліотека і бібліотека Копенгагенського університету’’ (дан. Det Kongelige Bibliotek, Nationalbibliotek og Københavns Universitetsbibliotek), або Королівська бібліотека Данії (дан. Det Kongelige Bibliotek) у 2000 р. відмовилась від перевірки фондів, випуску паперової версії внутрішнього інформаційного бюлетеня, скоротила купівлю книг та інших матеріалів та поступово розширила перелік платних послуг.

Зокрема, ‘‘Королівська бібліотека, Національна бібліотека і бібліотека Копенгагенського університету’’ надає: різнопланові управлінські курси; англійської мови; курси з мистецтвознавства; освітянські курси на базі фармацевтичної бібліотеки; замовлення фотокопій; замовлення копіювання у PDF форматі документних ресурсів, що видані до 1900 р.; статті наукових журналів. У бібліотеці діє ресторан/кафе, що окрім класичних функцій індустрії гостинності (обід, вечеря) влаштовують прийоми, вечірки і конференц-обслуговування у співпраці з працівниками бібліотеки та ін.

Архіви республіки Словенія та Національна й університетська бібліотека Словенії (словен. Narodna in univerzitetna knjižnica, словен. NUK) також надають широкий сегмент платних послуг: міжархівне і міжбібліотечне обслуговування; всі види матеріалів для навчання та наукових цілей; копіювання, оцифрування матеріалів; державні курси з архівної і бібліотечної освіти та ін.

Національна бібліотека Ірландії (англ. National Library of Ireland) крім класичної діяльності із задоволення інформаційних потреб користувачів надає наступні платні послуги: різноманітні курси на основі бібліотечних і архівних колекцій для всіх учнів, студентів та дорослих з ірландської історії та культури; надання консультацій для тих, хто займається історичними дослідженнями; копіювання, оцифрування; ряд послуг для вчителів, інших бібліотек і видавців; існує цілий ряд різних видів робіт через самообслуговування користувачів.

Тож, досвід вище окреслених установ консолідованої інформації Канади і світу свідчить, що у глобалізованому суспільстві, інформація становить стратегічну цінність нарівні з матеріальними та енергетичними ресурсами.

Процес інтеграції українського суспільства до міжнародних медіа систем, змінює акценти в діяльності бібліотечних установ. Маркетинговий підхід до постановки платних послуг у бібліотеці передбачає використання різних ознак для їх класифікації. Для розвитку платних послуг у бібліотеці необхідно вивчити та коригуватись нормативно-правовою базою, на підставі якої буде здійснюватися діяльність з надання додаткових платних послуг і провести комплексні маркетингові дослідження.

Видається важливим проаналізувати матеріально-технічну базу і оцінити кадровий потенціал; прорахувати вартість тієї чи іншої додаткової платної послуги; розробити відповідні документи і затвердити їх; провести рекламу власних послуг; постійно аналізувати роботу з метою виявлення недоліків та пошуку шляхів її вдосконалення.

Згідно з даними соціологічного опитування, за 2017 р. 51% українців не прочитали взагалі жодної книги. Такі дані дослідження оприлюднила компанія Research & Branding Group. Дослідження проводилось у жовтні-листопаді 2017 р. – тож, негативний ґрунт небезпечної, для національного соціуму, втрати соціокультурних надбань сформований. Глобалізоване інформаційне суспільство XXI ст. має пам’ятати вислів славетного Оскара Уайльда, що всякі правила

щодо того, що слід і чого не слід читати, просто безглузді. Сучасна культура більш ніж наполовину ґрунтується на тому, чого не слід читати, а отже, архівні і бібліотечні установи України крім вище зазначеного, мають пам'ятати ці пророчі слова, щоб не перетворитись в музей до якого ніхто не ходить.

Залучення досвіду Національної бібліотеки Канади і світу у бібліотечно-інформаційну галузь України – нагальне завдання державних інституцій та громадянського суспільства України, як діалог української та міжнародної інформаційної спільноти глобалізованого світу. Бібліотека – це не територія, а наукова душа соціуму, стримуючий фактор на шляху до технологічного варварства суспільства.

Ґрунтом реформування має стати демократизація національної програми розвитку бібліотечної справи України на основі модернізації діяльності бібліотек: від професійної освіти працівників бібліотечних установ до їх фінансування. Створення універсальних бібліотечно-інформаційних центрів України – адекватна відповідь на історіософію бібліотечно-інформаційної діяльності в державі. Інвестиції до бібліотечно-інформаційної інфраструктури – внесок у майбутнє людства.